

АСАРЛАР

VI ЖИЛДЛИК

ҒАФУР ҒУЛОМ
НОМИДАГИ
АДАБИЁТ ВА САЊАТ
НАШРИЕТИ

Тошкент:—1974

Мухаммад

Ризо

Мироб

Дрниёзбек

ўзли

Тайи

АСАРЛАР

III ЖИЛД

ТАРЖИМАЛАР

Нашрга тайёрловчи
ҒУЛОМ КАРИМОВ

Масъул муҳаррир
СУБУТОЙ ДОЛИМОВ

Огаҳий Муҳаммад Ризо Эрнӣезбек ўғли.

Асарлар. 6 жилдлик. (Нашрга тайёрловчи Ғ. Каримов.
Масъул муҳаррир С. Долимов.) Т., Адабиёт ва санъат
нашриёти, 1974.

Жилд 3. Таржималар. 1974. 337 б.

Огаҳий «Асарлар»ининг учинчи жилдига тожик адабиёти классикларидан Абдураҳмон Ҷомийнинг «Юсуф ва Зулайхо» ва Ҳилодийнинг «Шоҳ ва Гадо» дostonларининг таржималари киритилган. Юсуф ва Зулайхо севгиси ҳақидаги машҳур афсона биринчи дostonга асос бўлганидек, севгининг фалсафий талқинига кўра, кейинги дoston ҳам аввалгисига муштаракдир.

Огахи Мухаммад Ризо. Сочинения. В 6 томах.
Т. 3.

Уз1

7—4—3—195
А—М—352—06—74

ОГАҲИЙНИНГ БАДИЙ ТАРЖИМАЛАРИ

Огаҳий асарлар тўпламининг ушбу учинчи жилдига унинг бадий таржималаридан «Юсуф ва Зулайхо» ҳамда «Шоҳ ва Гадо» киритилди.

Маълумки, адабиётимиз тарихида Огаҳий буюк талант эгаси бўлган шоир сифатида танилиб қолмай, моҳир таржимон сифатида ҳам шуҳрат қозонди. У йиғирмага яқин асарларни таржима қилди. Улар ичида «Равзатус сафо», «Тазкирани Муқимхоний», «Табақоти Акбаршоҳий» каби тарихий-илмий, «Ахлоқи Муҳсиний», «Насихатномаи Кайковус» каби ахлоқий-дидактик асарлар баробарида Шарқ адабиётининг улуғ классикларидан Низомий, Саъдий, Амир Хисрав Деҳлавий, Жомий ва бошқалар яратган ўлмас бадий асарлар ҳам бор. Шуларнинг бири қардош тожиқ халқининг улуғ шоири Абдурахмон Жомий томонидан яратилган «Юсуф ва Зулайхо» достонидир.

«Юсуф ва Зулайхо» Шарқ адабиётида Искандар, Баҳром, Фарҳод ва Ширин, Вомиқ ва Узро, Лайли ва Мажнун каби кенг тарқалган, қайта-қайта қаламга олинган машҳур сюжетлардан биридир. Гўзал Юсуф тўғрисидаги ривоят биринчи мартаба яҳудийларнинг муқаддас диний китоби «Гаврот»да учрайди. Бу сюжет ундан «Қуръон»га кўчган.

Лекин дастлаб диний афсона тарзида майдонга келган бу ривоятлар кейинчалик улуғ санъаткорлар диққатини ўзига жалб этган ва турли формада назмий ва насрий йўлда ишланиб, бадий асарлар яратилган. Навоий ҳам мазкур афсонага асосланиб, буюк ёзувчиларнинг ажойиб дostonлар яратгани ҳақида маълумот бериб дейди: «Юсуф қиссаси андин машҳурроқдурким, эҳтиёж анинг тафсилна бўлғай, невчунким гаробати ва ширинлиги учун кўб акобир ҳам назм ва ҳам насрнинг шарҳ асбобин тузубтурлар ва баёнида сеҳрлар кўргузубтурлар». Натижада ёзма адабиётдан мустаҳкам ўрин олиб қолган «Юсуф ва Зулайхо» сюжетини ёзма адабиётда биринчи бўлиб ишлаган ва ажойиб шеърый дoston яратган киши X асрнинг улуғ санъаткори Абдуқосим Фирдавсий (934—1020) бўлди. Фирдавсийдан кейин бу сюжетга кўп сўз усталари мурожаат этдилар ва қатор асарлар яратдилар. XI асрда Бухорода яшаб ижод қилган шоир Шаҳобиддин Амъақни «Юсуф ва Зулайхо» номи билан катта дoston ёзгани маълум. Бу тема адабиётда сўнгги асрларгача яшаб келди. Шу жумладан, XIX аср прогрессив шоири Жунайдулла Ҳозикнинг «Юсуф ва Зулайхо» дostonини кўрсатиш мумкин.

«Юсуф ва Зулайхо» сюжети туркий тилда ҳам жуда эрта ишлана бошланди. Ўзбек адабиётида бу темага биринчи мурожаат қилган киши шоир Али бўлди. Али 1233 йилда «Қиссаи Юсуф» асарини яратди. XIV асрнинг бошларида эса (1310 йил) Носириддин бинни Бурхониддин Рабғузий ўзининг «Қиссасул анбиё» асарида «Юсуф ва Зулайхо» сюжетига алоҳида ўрин берган XV аср бошларида эса бу темани талантли шоир Дурбек қаламга олди ва «Юсуф ва Зулайхо» номи билан катта дoston яратди. Бу машҳур тема билан ўзбек совет адабиётининг асосчиси Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий ҳам қизиқди. Ҳамза «Юсуф ва Зулайхо» темасида ахлоқий-дидактик характерда кичик бир ҳикоя ишлаб, уни ўзининг мактаб учун ёзган «Қироат китоби»га (1915) киритди.

Огаҳий таржимаси учун асос қилиб олинган Жомийнинг «Юсуф ва Зулайхо»си форс-тожик ва туркий тилларида бу темада ёзилган асарларнинг энг мукаммали, айна замонда, бадий жиҳатдан энг кучлиси ҳисобланади. Шунинг учун ҳам Жомий қалами билан яратилган «Юсуф ва Зулайхо» дostonи Яқин ва Ўрта Шарқ халқлари орасида кенг тарқалган ва фавқуллодда шуҳрат қозонган эди. Бу асарнинг кенг халқ ўртасида бундай катта эътибор қозонишининг сирини шунда эдики, Жомий бу сюжет орқали ҳаёт ва инсон ҳақида, инсоннинг турмушдаги ўрни ва бурчи ҳақида ўзининг улуғ гуманистик идеалларини ажойиб ёрқин образларда, рангдор ва бўёқдор эпизодларда зўр маҳорат билан сўзлаган эди. Жомий яратган «Юсуф ва Зулайхо» дostonи афсонада бўлган диний-илоҳий сафсаталардан тамом холи бўлиб, бутунисича инсонни улуғлаш, инсон туйғу-ҳисларини тараннум этиш, айниқса ундаги азиз ва муқаддас бўлган муҳаббат кечинмаларини мадҳ этишга қаратилгандир. Жомийнинг «Юсуф ва Зулайхо» дostonи инсон ва муҳаббат мадҳига бағишланган гўзал адабий обидадир.

Огаҳий ўз таржимасида Жомийнинг «Юсуф ва Зулайхо» дostonининг ғоявий асосларини тўлиқ сақлаб қолди, бадий хусусиятларини ажойиб талант ва маҳорат билан ўзбек тилида акс этдирди. Гарчи Огаҳийнинг таржима услуби ва методи ҳозирги замон таржима усулидан маълум даражада фарқ қилса ҳам, лекин асарнинг асосий ғоявий-бадий хусусиятлари ўзгармайди, асар қийматига путур етмайди. Аксинча, Огаҳий ўзининг зўр бадий истеъдоди орқасида оригиналдан ҳеч бир жиҳатдан қолишмайдиган ўзбекча вариантларни яратишга муваффақ бўлади. Огаҳий таржимада қўллаган бу усулини, яъни оригиналга максимум яқинлашиш усулини «Шоҳ ва Гадо» дostonидаги «Бу қисса таржимасининг боиси» сарлавҳали бобда қуйидаги мисраларда таъкидлаб, гўё ўзини Ҳилолийнинг хат битувчи қўли («эли») ёки сўзлагувчи тили деб ҳисоблайди:

Борча сўзким дедим, онинг сўзидур,
Мен демайким, дегон онинг ўзидир.

Гўнё мен онинг тилидурмен,
Тутголи хомани (нг) элидурмен.

«Шоҳ ва Гадо» таржимаси тўғрисида айтилган бу сўзлар ҳамма дostonларга ҳам алоқадор бўлиб, Огаҳий бадий таржималарининг

ижодий усулидан дарак беради. Бу усулнинг энг муҳим белгиси оригиналга ҳурмат, садоқат билан қараш ва унинг асосий мазмунини бузмай сақлашга интилишдан иборатдир.

Огаҳий асарлар тўпламининг мазкур учинчи жилдига кирган иккинчи дoston «Шоҳ ва Гадо» тожик халқининг талантли шоири Бадриддин Ҳилолий қаламига мансубдир. Ҳилолий, тахминан, XV асрнинг 70-йилларида Астрободда туғилиб, 1490 йиллар атрофларида Ҳиротга келди ва Алишер Навоий, Жомий бошчилик қилган адабий ҳаётда уларнинг кичик замондоши сифатида фаол ишгирок этди. Алишер Навоий Бадриддин Ҳилолий исми ва таҳаллусига ишора қилар экан, уни «ҳилол» (ярим ой, янги ой) эмас балки «бадри» (тўлин ой) деб, унинг бадий талантига юқори баҳо берган эди. Бадриддин Ҳилолийнинг ижодий меросида девон шаклида тўпланган лирик шеърларидан ташқари дostonлар бор: «Сифотул ошиқин», «Лайли ва Мажнун». «Шоҳ ва Гадо» ёки «Шоҳ ва Дарвеш» номлари билан юритиладиган асар унинг биринчи дostonи бўлиб, у 1508 йилдан аввал ёзилгандир. Дoston аслида 28 бобдан иборат бўлиб, 2288 мисра шеърни ўз ичига олади. Огаҳий дostonнинг асосий бобларини тўлиқ сақлагани ҳолда таржиманинг хусусиятларини баён қилиб, яна бир неча боб ўзидан («Бу қисса таржимасининг боиси» «Бу каломи хужаста фаржом хатму тавфиқининг шукргузорлиқи...») қўшади. Узбекча таржимада 30 бобдан иборат бўлган «Шоҳ ва Гадо» дostonининг баъзи традицион муқаддима бобларини тушириб қолдиришни ва асосий воқеани баён қилувчи боблар (27 боб)ни сақлашни мақсадга мувофиқ деб ҳисобладик.

«Шоҳ ва Гадо» дostonининг темаси ва роявий йўналиши ҳақида шуни айтиш керакки, Шоҳ ва Гадо мотиви, улар ўртасидаги турли вариантларда талқин этиладиган можаролар Шарқ адабиётида машҳурдир. Унинг бир неча кўринишлари Алишер Навоий ижодида ҳам учрайди. Шу жумладан, «Садди Искандарий» дostonида доно ҳукмдор ахтарган Искандар билан истиғноли гадо ўртасида бўлиб ўтган ибратли суҳбатни баён қилувчи ҳикоя келтирилади.

«Шоҳ ва Гадо» сюжети Ҳилолийдан илгари ҳам ишланган. Лекин бу сюжетни зўр маҳорат билан бадий қолипга солган ва унутилмас адабий ёдгорлик сифатида уни авлодларга қолдирган моҳир санъаткор Бадриддин Ҳилолий бўлди.

Ҳилолий ўз дostonида XV аср жамияти учун характерли бўлган икки катта идеяни илгари суради. Уларнинг бири халқ орзу-истакларидан кенг ўрин олган адолатли шоҳ, инсон ва мурувватли ҳукмдор идеяси бўлса, иккинчиси инсон эрки ва ҳуқуқи, инсон кечинмаларининг ҳур ва озод бўлиши ҳақидаги гуманистик тушунчадир.

Ҳилолий дostonининг бадий-эстетик асосларини ташкил қилган бу икки илгор идея Огаҳий кайфияти ва дунёқараши учун ҳам яқин ва ошно эди. Огаҳий таржимада дostonнинг бу етакчи мотивларига алоҳида диққат ва эътибор билан қарайди ва ҳамма бадий имкониётлардан фойдаланиб, уларни таъкидлаб кўрсатади.

Шоҳ ҳукмронлик тахтига ўтирар экан, унинг отаси васият қилиб, адолатли ва инсофли ҳукмдор бўлишни уқтирган эди:

Аدل ила мамакатга султон бўл,
Зулмдин доимо гурезон бўл.
Токи, сандин улус тотиб роҳат,
Кўрмасун меҳнату гаму кулфат...

Фақрдин кимки топди оғаҳлиғ,
Қилмади майли шавкати шаҳлиғ...

Ким келиб даргоҳингга дод этса,
Талаби соҳиби мурод этса,

Юзига гул киби табассум қил,
Яхши сўзлар била такаллум қил.

Оғаҳийнинг таъкидлаб кўрсатишича, Шоҳ отаси уқтиргандан ҳам ортиқроқ адолатли ва намунали ҳукмдор бўлди:

Бўлди Хусравга жонишин чун шоҳ,
Топти ҳаддин зиёда давлату жоҳ.

Адлу аҳсон йўлига кўйди қадам,
Халқни қилди хушдила хуррам.

«Одил шоҳ» ҳақидаги Ҳилолий ва Оғаҳий томонидан куйланган олижаноб бу орзу-умидлар ўша давр реал тарихий шароити учун фантастик ва утопик характерда бўлишидан қатъи назар катта социал қийматга эга эди. Зеро, бу идеяларнинг ижтимоий илдизлари кенг халқ оммаларининг озодлик йўлида олиб бораётган кураш ва интилишларига бориб боғланади, улар психологиясини ўзида акс эттиради.

Ҳилолий достонида илгари сурилган иккинчи идея — инсон эрки ва ҳуқуқи масаласи ижтимоий идеал бўлиши эътибори билан ниҳоятда ҳаққоний, прогрессив-гуманистик бўлгани ҳолда, бу идея достонда жуда ҳам табиий чиқмаган. Бунда Ҳилолий Шоҳ билан Гадо — Дарвеш ўртасидаги муҳаббатни куйлаб, сюжетнинг традицион қолип доирасида чекланиб қолган. Натижада сюжет тўқимасидаги воқеалар оқими бирмунча занф ва туманли чиққан. Ҳатто буни достон персонажларидан бири («Рақиб») хатти-ҳаракатларида ҳам кўриш мумкин. Достон воқеаларидан маълумки, салбий персонаж Рақиб Шоҳ билан Гадо ўртасидаги алоқаларга шубҳа билан қараб, достон қаҳрамонларидаги поклик ва самимийликка губор етказди. Шоҳ билан Гадо ўртасидаги муносабатлар атрофида туғилган шундай шубҳали қарашлар губоридан достонни қутқариш мақсадида Ҳилолий ва унинг изидан Оғаҳий достон замирида ётган мазмун пок эканини, «Шоҳ билан Гадо» муносабатлари юксак инсоний туйғуларга эга бўлган самимий дўстлик муносабатлари эканлигини қайта-қайта таъкидлаб ўтадилар:

Байти гар камдурур манго ғам эмас,
Яхши мазмуни, шукрким, кам эмас.

Соф мазмуни меҳрдек зоҳир,
Тонг эмас қилса майл анго хотир.

«Шоҳ ва Гадо» достони юксак ижтимоий идеалларни тараннум қилган, инсонлар ўртасида самимийлик, дўстлик, пок муҳаббат каби олижаноб туйғуларнинг барқарор бўлишини тарғиб қилган ўтмишнинг юксак бадий дурдоналаридан биридир.

Ғ. Каримов,
С. Долимов.

АБДУРАҲМОН ЖОМИЙ

Юсуф ва Зулайхо

ЮСУФ ЖАМОЛИ ДОСТОНИН ШАМЪИН ШАБИСТОН
АЙНИДА БИДУРМОҚ ВА БАНИ ОДАМ КУНГЛИ
ПАРВОНАСИН УЛ ШУЪЛА МУШОХИДАСИДА
КУЙДУРМОҚ

Олорким эрдилар баҳри маоний,
Уқуб авроқи ваҳий осмоний.

Жаҳон таъриhini қилғонда оғоз,
Бу навъ ўлдилар Одамдин хабарсоз-

Ки, чун чашми ниҳонбини очилди,
Онго авлоди барча жилва қилди.

Тамоми анбиё сафлар тузуб чуст,
Оёқ устида ҳар саф юрдилар руст.

Туруб ҳар жонибида авлиё ҳам,
Тузуб ўз ерларида сафни маҳкам.

Яна бир ёнида мажмуи султон,
Тузуб сафлар, қилиб шавкат намоён.

Яна ҳам саф-басаф ўзга халойиқ,
Юруб тартиб ила ҳолиға лойиқ.

Назар айлаб ҳамул мажмуъға Одам,
Томошо қилди бир-бир барчасин ҳам.

Анго Юсуф кўрунди ўйлаким моҳ,
Демай маҳ, меҳри авжи иззату жоҳ.

Қуёшдек барчадин ҳусн ичра мумтоз,
Ҳамул жамъ ичра шамосо сарафроз.

Қошида ўзгалар ҳусни бўлуб гум,
Онингдекким, қуёш олида анжум.

Эрур эгнида дилбарлик ридоси,
Ридопўш эл қилиб жонин фидоси.

Камоли ҳусниға андиша етмай,
Жамеи ақли фикратпеша етмай.

Танида хилъати лутфи илоҳи,
Бошида тожи фарри подшоҳи.

Жабини матлаи субҳи саодат,
Қилиб ғайбат шабин рўзи шаҳодат.

Пасу пеш анбиёи софидрок,
Туруб жисми ғуборидин бўлуб пок.

Ҳама арвоҳи қудсий бекаму кост,
Чекиб барча аламларни чабу рост.

Чиқиб ҳам гулгули тасбиҳу таҳлил
Тўлуб бу хонақоҳи меҳри қандил.

Ҳамул жоҳу жалол Одам чу кўрди,
Савол айларга тил мундоқ эвурди-

Ки: «Ёраб, бу қаю гулшан гулидур?
Ва ё қайси киши жоми мулидур?»

Анго қайдин етушимшдур бу давлат,
Жамолу жоҳу иззу зебу зийнат?»

Нидо келдики: «Фарзандинг санинг ул,
Кўзунг нури, жигарбандинг санинг ул.

Эрур Яъқуб боғининг ниҳоли,
Халилуллоҳ даштининг ғизоли.

Чекиб кайвонға бош айвони жоҳи,
Жаҳонда Миср мулки тахтгоҳи.

Юэида хўблуқ нури аёндур,
Ҳама хўблар — жасад, ул онда жондур.

Юзунгининг ул эрур ойинадори,
Сен эт ганжинг дурин онинг нисори».

Деди: «Хусним қилиб уч саҳм ойирдим,
Анго ондин ики саҳмини бердим.

Ики ҳиссасин онинг Юсуф олсун,
Бириси ўзга дилбарларга қолсун».

Бу сўз деб чекти они сийнасиға,
Демой сийна, дили бекийнасиға.

Они ўз меҳридин айлар хабардор.
Қучуб монглойидин ўпти падарвор.

Билиб фарзанд они гулдек очилди,
Дуолар сидқ ила ҳаққида қилди.

ЮСУФНИНГ ЖАМОЛИ НИҲОЛИН ҒАЙВ
БАҲОРИСТОНИДИН ҲУЗУР БОҒИГА КЕТУРМАК ВА
ЯЪҚУВ КУЗЛАРИ СУЙИ, ЗУЛАЙХО КУНГЛИ ҲАВОСИ
ВА ШАМОЛИ ВИЛА ПАРВАРИШ ВЕРМАК

Бу навбатгоҳдаким, йўқ ҳеч фурсат,
Қоқар навбат била ҳар кимса навбат.

Зухур айлар ҳақиқат ҳар замонда,
Бўлур бир исм нурафкан жаҳонда.

Агар оламға бир навъ ўлса дастур,
Қолур эрди ҳама анвоъ мастур.

Фалакдин бўлмаса хуршид агар гум,
Қачон равнақ топар бозори анжум?!

Чамандин боғламас гар юк зимистон,
Баҳор ўлғайму, гул бўлғайму хандон?!

Адамға бўлғоч Одамнинг хироми,
Бил, ўлди Шис онинг қойим мақоми.

Чу ул ҳам кетти, Идрис келди,
Демакка дарс доим майл қилди.

Жаҳондин бўлди чун Идрис фони,
Келиб Нуҳ ўлди онинг посбони.

Ғариқ ўлғоч фано тўфониға Нуҳ,
Бу боб ўлди Халилуллоҳға мафтўҳ.

Чу холи қолди ондин қасри офоқ,
Мақонида онинг ўлтурди Исҳоқ.

Адам даштиға ул чун бўлди раҳқўб,
Ўзин чекти онинг ўрниға Яъқуб.

Чу Яъқуб итти етгач онга навбат,
Худуди Шомдин Канъонға суръат.

Ватан Канъонда тутғоч ул хирадманд,
Анго асру кўполди молу фарзанд.

Қўю эчкуси бўлди пода-пода,
Ҳамул водий аро ҳаддин зиёда!

Толиб Юсуфдин ўзга ўн бир авлод,
Вале Юсуфдин эрди жони обод.

Адамдин келди учун Юсуф жаҳонга,
Буродар бўлди моҳи осмонға.

Кўнгул богида қад чекти ниҳоле,
Кўрунди жон спехрида ҳилоле.

Халилуллоҳ гулзорида ногоҳ,
Очилди бир гули марғуби дилхоҳ.

Туғуб Исҳоқ буржидин бир ахтар,
Жаҳон аҳли кўзин қилди мунаввар.

Қилиб лола аён Яъқуб боғи,
Ҳамул марҳам, ҳамул Яъқуб доғи.

Ғизоледурки атрафзои Канъон,
Бўлуб ондин Хўтан саҳрои Канъон.

Оноси то тирик эрди хўришлар —
Бериб, жонидин этти парваришлар.

Ики ёши аро кирганда ногсҳ,
Лаҳад бўлди оносиға ватангоҳ.

Онодин қолиб ул дурри ягона,
Етим ўлди, чекиб жаври замона.

Ото чун кўрди ҳоли гавҳарини,
Садаф қилди канори хоҳарини.

Чу топти аммасидин парваришлар,
Ебон жони наботидин хўришлар.

Қадиға етти хушрафторлиғлар,
Лабиға ҳам шакаргуфторлиғлар.

Бўлуб амма онингдек меҳрибони-
Ки, банд эрди анго кўнглию жони.

Тун ўлса жон киби қўйнида эрди,
Кун ўлса меҳрдек бўйнида эрди.

Отоси ҳам мудом истаб юзини,
Ойирмас эрди юзидин кўзини.

Бўлуб шавқида беорому мискин,
Кўруб гоҳ-гоҳ топмас эрди таскин.

Тилар эрдик, ул моҳи дилафрўз.
Кўзининг олдида бўлса шабу рўз.

Деди хоҳарға: «Эй фархунда афъол.
Сенинг ҳолинг кибидур ҳам манга ҳол-»

Ки, Юсуф фурқатиға тоқатим йўқ,
Халос эткил фироқидин мани-ўқ.

Йиборгил они хилватгоҳим ичра,
Тутай жондек дили огоҳим ичра».

Чу онинг бу сўзин хоҳар эшитти,
Бўлуб ночор ондин бовар этти.

Вале оқиб ҳасад ашки юзига,
Бу янглиғ айлади жазм ўз-ўзига-

Ки, макру ҳийлани ўртоға солғай,
Онинг бирла они ҳам қайтиб олғай.

Қўлида бор эди бемислу монанд,
Бани Исҳоқдин қолган камарбанд.

Они гар боғласа белга ҳар одам,
Жаҳон офотидин кўрмас эди ғам.

Йиборур чоғда Юсуфни отоға
Узотиб илгини макру дағоға.

Камарбандини олиб чобуку чувт,
Ниҳон Юсуф белига боғлади руст.

Ул ишни айлади ондоқ ниҳони-
Ки, Юсуф қолди асло билмай они.

Белин боғлаб отосига йиборди,
Сўнггидин бу сифат афғон кўтарди-

Ки: «Йўқ бўлмиш камарбанди ниҳоним,
Бори эл ҳақида бордур гумоним».

Тутуб ул ерда ҳозир халқ элини,
Боқор эрди очиб жайбу белини.

Чу Юсуфга етушти навбат охир,
Белин очиб камарни қилди воҳир.

Ким ўлса ул замондин аҳли миллат,
Анго мундоқ эди ҳукми шарият-

Ки, ҳар ким молин олса ўғри, дарҳол —
Қилур эрди они қул, соҳиби мол.

Бу янглиғ ҳийла бирла амма ўлон,
Уйига элтти Юсуфни осон.

Кўруб юзин неча кун шод бўлди,
Анго охир ажал еттию, ўлди.

Анго Яъқуб бўлди шоду хуррам-
Ки, кетти кўнглидин андуҳ ила ғам.

Томошогоҳи Юсуф сори юрди,
Бори ўғлонларидин юз эвурди.

Эди Юсуф ила ҳар кори онинг,
Қизиб Юсуф била бозори онинг.

Эди Юсуф дилу жони, сурури,
Эди Юсуф ики кўз ичра нури.

Бале, ҳар ердаким бор ул сифат моҳ,
Қуёш эрса ҳам онда топмағой роҳ.

Деолмон сўз қадду пайкаридин-
Ки, аъло эрди юз ҳуру паридин.

Эди чархи латофат авжида ой,
Шабистони жаҳонга зийнатафзой.

Дема ой, балки равшан офтоб ул,
Солиб кавну маконга нури тоб ул.

Дема они жамол ичра қуёш ҳам-
Ки, ҳақ нури эди бўлгон мужассам.

Чу пок эрди анго сар то қадам зот,
Бўлубдур халқ аро Юсуф анго от.

Чу Яъқуб этти ишқин жонда пинҳон,
Тонг эрмас ўзгалар қилса намоён.

Зулайхоким қуёш эрди жабини
Жалолат қасрининг парданишини.

Они кўрмайдур эрди гарчи бедор,
Тушида кўрдию бўлди гирифтор.

ЗУЛАЙХОНИНГ СИФАТ ВА НАСАБИГА ЖАМОЛИ
ОҒТОВИ ВИЛА МАҒРИБ МАШРИҚ БУЛҒОН, БАЛКИ МЕННГ
ДАРАЖА ОНДИН УТҒОН

Бу янглиғ деди донои суҳансанж-
Ки, маъни дуррига кўнгли эди ганж-

Ки, Мағриб мулкида бор эрди шоҳе,
Оти Таймус, соҳибдастгоҳе.

Анго бўлуб бори асбоб ҳосил,
Эди иқболидин комиға восил.

Бошидин тож ўлуб, иззатда мумтоз,
Оёқи бирла тахт ўлғон сарафроз.

Фалак белини боғлаб хизматида,
Зафар эрди мулозим ҳазратида.

Бор эрди бир қизи раъною зебо,
Жамол аҳли аро оти Зулайхо.

Дема қиз, дуржи исмат гавҳари, де,
Шаҳаншаҳлиқ спехри ахтари де.

Баён ҳадди эмас васфи жамоли,
Кўнгулга келгуси маҳзи хаёли.

Менингким тангдур заъф ичра ҳолим,
Кетурмакликка тилга йўқ мажолим.

Ва лекин лаъли нўшидин ионат—
Тилаб, васфини қилғумдур ҳидоят-

Ки, ҳусни келди боғистони жаннат,
Қадидур онда бутгон нахли раҳмат.

Саодат мавсуми фасли баҳори,
Баҳори салтанатдур обёри.

Сочи эл бошиға солиб қаро шом,
Ейиб жонлар қуши қасдиға ҳам дом.

Нечаким мўшикоф ар бўлса шона,
Ҳамул тун субҳидин топмас нишона.

Бўлуб юз пора ондин нофага дил,
Ҳам ондин мушкка инш бўлди мушкил.

Ики гисуи ҳиндуи расансоз,
Бўлуб шамшод олида расанбоз.

Фалак дарси жамол айларда талқин,
Қилибдур жабҳасидин лавҳи сиймин.

Ҳамул лавҳ устида ҳам ёзди вожун,
Ажаб ҳайъат била мушкин ики нун.

Ул ики нуннинг остида ики сод,
Ёзибдур сунъи килки бирла устод.

Ҳамул нун ҳаддидин то ҳалқан мим,
Алиф чекти бурундин хўб таълим.

Алифга келтуруб сифрин даҳоннинг,
Бирин ўн айлаб ошуби жаҳоннинг.

Лаби хандондин айлаб жилвагар син,
Тиш ила мим ақдин очти таҳсин.

Юзидур боғи жаннатдин намуна,
Очилгон онда гуллар гуна-гуна.

Кўрунгон холлари ҳар сори онда,
Эрур ҳинду бачалар гулситонда.

Занахдонеки, зоҳир айламиш чоҳ,
Чекор онда кўнгул бўлгунча огоҳ.

Кўнгул габгаб тубига топса гар йўл,
Чикка олмоқ йўқ ондин то абад ул.

Бўлур маъдум ҳам ноёб онда-
Ки, ҳам бор чоҳ, ҳам гирдоб онда.

Эрур бўйи мусаффо ўйлаким ож,
Олур оҳулар ондин бўйнига бож.

Латиф илги уруб таъна суманга,
Етурмиш нури байзо пираҳанга.

Ики пистони икки қуббаи нур,
Ва ё ики ҳубоби баҳри кофур.

Ва ё бир шох уза ики анор ул,
Олиб кўргандин орому қарор ул.

Қилиб ғорат дамодам тожу дайҳим,
Ики сонд нигин қилмиш тўла сийм.

Кафи роҳатфизои аҳли олам,
Қўюб ҳар кимда бўлса захм-марҳам.

Олиб илкига бормоқдин қаламлар,
Кўнгулларда қилиб меҳрин рақамлар.

Кўнгуллар ичра тирноғи хаёли —
Латофат авжининг бадру ҳилоли.

Уғуб беш бармоқидин ойға панжа,
Қилиб ул панжа зўри ойни ранжа.

Бели нозиклик ичра ўйлаким қил —
Демай, нозик эрур қилдин доғи, бил.

Агар банд айласа қилдин камар ҳам,
Анго бор эрди синмоқ бими ул дам.

Мусаффо қорни сутдин ҳам эрур оқ,
Мулойимлиқ аро ондоқки қаймоқ!

Сурини эрди тоғи сийму зардин,
Ошоқ тушмиш эди лекин камардин.

Хамиросо саросар эрди юмшоқ,
Ботор эрди анго гар етса бармоқ.

Ва лекин киндикидин тизга тегру,
Демон сўз, ул манго пинҳондур асру.

Ҳисоредурки бас маҳфуздур ул,
Ҳамул ён йўқтурур андишага йўл.

Дегумдур соқи васфинким нечукдур,
Сутуни сиймдурким, бас буюкдур.

Сутун эрмас, эрур гулдастан нур,
Вале ҳар бeбасардин эрди мастур.

Сафосин чун онинг оина кўрди,
Келиб олдиға тиз узра ўтурди.

Юзидин оина касб этти чун нур,
Бўлуб ҳамзону ўзни топти масрур.

Анго ҳар кимки ҳамзону ўтургай,
Руҳи давлат ҳамул кўзгуда кўргай.

Қадам эрди мусаффо соқидин ҳам,
Анго лутф ичра йўқ асло муқаддам.

Қадам ҳар сори қўйса чусту чобук,
Ақабдин кўрунуб то панжа нозук.

Агар ошиқ кўзида айласа жой,
Бўлур ашки била пуробила пой.

Зару зевар сўзин не навъ зоҳир —
Қилайким, ондадур идрок қосир.

Нечук зевар била васф айлай они-
Ки, ҳуснидин топар зевар сафони.

Тўла гавҳар бошида афсар эрди-
Ки, ҳар бири хирожи кишвар эрди.

Қулоғидин осилгон лаълу гавҳар,
Олиб жону кўнгул ҳушин саросар.

Мусаффо бўйнида турлук жавоҳир,
Қилиб жайби аро юз ганж зоҳир.

Мурассаъ мўйбанд эрди қафода,
Фузун юз иқди гавҳардин баҳода.

Тутуб нозик қўлин заррин сувор,
Бориб кўрган киши сабру қарори.

Азиз ўлса нетонг, халқ олдида зар,
Бўлуб халқол оёқдин қилди дарбар.

Эди қасри ҳаё маснадишини,
Музайян маснади дебон чини.

Кийиб эгнига ҳулла неча алвон,
Бўлуб ҳуснига банда ҳуру филмон.

Бўлуб ҳар кун либоси тозау нав,
Солиб ҳар кун жаҳонга тоза партав.

Юзи ойики жайбидин бўлур фош,
Чекар ҳар кун аро бир бурждин бош.

Оёгин чекмайин хилватсародин,
Эди фориг онинг кўнгли ҳаводин.

Ҳаводор ўлгон элга бермайин тан,
Анго ифбат ниқоби эрди маскан.

Сиҳиқадлар анго эрди ҳаводор,
Парирўлар кеча-кундуз парастор.

Симинбарлар ҳама шўху мулойим,
Ҳамиша хизматида эрди қойим.

На бирига солиб ҳаргиз кўзини,
На бирига қилиб мойил ўзини.

Бирига бўлмади маъшуқу ошиқ
Ўзига кўрмади ул ишни лойиқ.

Кеча наргис масаллик айлаб уйқу,
Саҳар гулдек туруб хандону хушбў.

Қилиб кундузда лўъбатсозлиғлар,
Эди ойини лўъбатбозлиғлар.

Вале форигки, даври чархи даввор,
Анго қилғай ажаб лўъбат намудор.

Ҳамиша хурраму дилшод эрди,
Мудом ул қайғудин озод эрди-

Ки, бошига на ишни солғой айём,
На лўъбат зоҳир этгай пардаи шом.

ЗУДАЙХОНИНГ АВЪАЛ НАВВАТ ЮСУФ ЖАМОЛИ
ОФТОБИН ТУШ ГИЛОФИДА КЎРМОҒИ ВА УЛ ГИЛОФДА
НУХУФТА ВА НИҚОН ТИГ БИЛА НИҚНИНГ КУШТАСИ
БУЛМОҚИ ВАЕНИ

Тунеким эрди дилкаш субҳосо,
Йигитлик мавсумидек беҳжатафзо.

Бори махлуқ офоқ солиб қулогин,
Ҳаводис даҳрдин тортиб аёгин.

Юмуб кўзни бори аҳли назора,
Очуқ қолмай магар чашми ситора.

Асас ҳушин олиб тун ўғриси бил,
Жарасларга садодин боғлатиб тил.

Бўлуб итларга қуйруқ ҳалқаси тавқ,
Чиқа олмай дами ҳалқумидин фавқ.

Бир айвон кунгири фавқида бори,
Толиб ҳорис чу шакли кўкнори.

Кеча мурғи чекиб ханжар паридин,
Кесиб нойин наводин ҳар соридин.

Анго бедорлиқга қолмайин тоб,
Қилиб кўкнори кайфи мойили хоб.

Духулзан кўс қоқмоқдин бўлуб суст,
Қўлини боғлаб уйқу чўбга руст.

Муаззинлар ҳам онда чекмайин ун,
Эди ташвишдин холи ҳамул тун.

Зулайхоким, лабидур шаккари ноб,
Қилиб ул кечада майли шакархоб.

Бошига такя айлаб жаъди сунбул,
Танига бистар айлаб хирмани гул.

Юмуб кўзни чу уйқу майли қилди,
Ва лекин кўнглининг кўзи очилди.

Эшикдин бир йигит кирди баногоҳ,
Йигит йўқ, бал мужассам жони огоҳ.

Хумоюн пайқаредур, олами нур,
Жинон боғи аро горатгарн хур.

Эрур ҳаддин фузун ҳусну жамоли,
Алардин ҳам фузун ғанжу далоли.

Бўлуб зебо қади андоқки шамшод,
Хироми бандаси юз сарви озод.

Бериб зулфиға тоб андоқки занжир,
Қилиб ҳушу хирад бандиға тадбир.

Жабинида фурузон ламъаи нур,
Қилиб ою қуёш юзини мастур.

Муқаввас қошлари андоқки меҳроб,
Ибодат аҳли кўнглидин олиб тоб.

Рухеким, эрди моҳи буржи фирдавс,
Мақом айлаб қошидин хонаи қавс.

Муқаҳҳал наргиси зоҳир қилиб ноз,
Жигарларга мужадин новакандоз.

Ики лаъли табассумдин шакаррез,
Бўлуб сўзларда оғзи шаккарomez.

Қилиб лаъли намоён дурри тобон,
Шафақ ул навким барқи дурахшон.

Қилур чоғда даҳони кулгу изҳор,
Сурайёдин сочиб ҳар сори анвор.

Занахдон себи ғабғабдин мутаввақ,
Осилғон себидин оби муаллақ.

Юзида хол гулда мушкдин доғ,
Тутубдур ошён ё боғ аро зоғ.

Бўлуб бозуси сийм ила тавонгар,
Бели бесийм қилмонанд лоғар.

Юзига чун Зулайхо кўзи тушти,
Бўлуб маҳв ўзга ҳолатга етушти.

Жамоле кўрдиким, бошдин-оёқ нур,
На монанди пари, не мислидур ҳур.

Чу йўқтур ҳусну суратда назири,
Дилу жони била бўлди асири.

Қадиндин кўнглига тушти хаёле,
Муҳаббат боғида экти ниҳоле.

Юзидин тушти ўт кўксига ул дам,
Ҳамул ўт бирла куйди сабру жон ҳам.

Чу кўрди гисуи анбарфишонин,
Онинг ҳар ториға банд этти жонин.

Қоши тоқини кўргач, қилди афгон,
Кўзидин сочти йиғлаб ҳар тараф қон.

Лабидин қилди кўнглин тунги шаккар,
Тишидин кирпикини иқди гавҳар.

Элин кўргач, юди ўздин элини,
Белига қул бўлуб боғлаб белини.

Юзида холи мушкинин чу кўрди,
Сипандосо ўзини ўтға урди.

Маалқисса, муборак сурат эрди,
Қовуб суратни ер маънига берди.

Зулайхолиқдин этти рам Зулайхо,
Уқуб суратдин ўлди маъниоро.

Ҳамул маънидин ўлса эрди огоҳ,
Топар эрди висол аҳли аро роҳ.

Вале суратға чу эрди гирифтор,
Бурун бўлмоди маънидин хабардор.

Ҳама нафсу ҳаво ёри эрурмиз-
Ки, суратлар гирифтори эрурмиз.

Агар суратда маъни эчмаса юз,
Қачон очғой кўнгул сурат сори кўз?!
Чу ташна билдиким, бор кўзада сув,
Кўториб бўйнини, айлар такопў.

Чу фарқ этса они кўза зилоли,
Хаёлидин чиқор тира сафоли.

САҲАР НАСИМИ ЗУЛАЙХОҒА ҲСИБ, ХОБИ НОЗ
НАРГИСИН ОЧМОҚ ВА КЕЧА ХАЁЛИДИН ГУНЧАДЕК
КЎНГЛИ ҚОН ЮТМОҒИ ВА МУҲРИ СУКУТ ЛАБИҒА
ҚУИМОҚ

Саҳар чун зоғи шаб парвоз қилди,
Хуруси субҳ гоҳ овоз қилди.

Навои дилкушолар чекти булбул,
Ниқоби гунчадин очти юзин гул.

Суман шабнам суйидин ювди рухсор,
Бинафша жаъдини ҳам тор бар тор.

Зулайхо уйқу ичра ётмиш эрди,
Кўруб туш, ҳайрат ичра ботмиш эрди.

Дема уйқу, они беҳушлиғ, де,
Кеча савдосида хомушлиғ, де.

Канизаклар аёқию қўлини —
Упуб, тебратдилар соғу сўлини.

Ниқобидин юзин гул янглиғ очти,
Мукаҳҳал наргисидин уйқу қочти.

Намоён айлабон рухсори моҳин,
Боқиб ҳар сори тез этти нигоҳин...

Ҳамул гуларўйиндин топмай нишоне,
Бўлуб дилтанг гунчадек замоне.

Бу янглиғ истадиким: чусту чолок,
Ядосин гул масаллик айлади чок.

Ва лекин қўймайин тутти қўлин шарм,
Оёқ чекти ҳаё домониға нарм.

Тутуб пинҳон дили тангида розин,
Аён этмас эди сўзу гудозин.

Ютар эрди ниҳоли гунчадек қон,
Вале қилмас эди розин намоён.

Лаби эл бирла машғули ҳикоят,
Вале лабдин қилиб кўнгли шикаят.

Қилиб оғзи эл оллида шакарханд,
Ва лекин юз гиреҳға хотири банд.

Улус бирла тили гарми фасона,
Кўнгулда ишқ ўтидин минг забона.

Очуқ эрди кўзи ағёр сори,
Вале пайваста кўнгли ёр сори,

Нечук қўлда қолур кўнгли инони-
Ки, турмас кўрмайин ул дилрабони.

Жаҳонда ондин ўзга коми йўқтур,
Даме ағёр ила ороми йўқтур.

Агар сўз деса, айтур ёрға сўз,
Ва гар кўз солса, солур ёрға кўз.

Лабига етгуси минг мартаба жон,
Кеча зулмоти бўлгунча намоён-

Ки, тундур ишқ элининг созгори,
Хамиша аҳли дилнинг роздори.

Эрур ушшоқ элиға пардадар кун,
Олорнинг пардадори, лек эрур тун.

Кеча келган чоғи гум қилғоли ғам,
Қадини чанг янглиғ айлабон хам.

Тутуб қўл бирла сочин ўйлаким чанг,
Уз аҳволиға йиғлаб тузди оҳанг.

Қилиб юз нолаи жонкоҳ ҳар дам,
Тузуб оҳу фиғондин зер ила бам.

Хаёлида кўруб ёрин Ҳамоён,
Бу навъ оллида бўлди гавҳарафшон-

Ки: «Эй гавҳар, маконинг қайси кондур?
Отинг недур, еринг қайси макондур?»

Олиб жонимни, номингни демассан,
Ёқиб кўнглум, мақомингни демассан.

Нечук сўрғум мақомингни кишидин,
Нишонингнию номингни кишидин?»

Недур отинг сенинг, эрсанг агар шоҳ,
Қани манзил санго, эрсанг агар моҳ?»

Менингдек бўлмасун ҳеч ким гирифтор-
Ки, манда бор эрур не дил, не дилдор.

Хаёлингда кўзимдин учти уйқу,
Оқар ашк ўрнига қон ўйлаким сув.

Ёниб ишқинг ўтига хаста жоним,
Танимда қолмамиш тобу тавоним.

Даме ўтимга сув урсанг не бўлғай,
Мани комим(га) еткурсанг не бўлғай?»

Гули хандон эдим тоза очилғон,
Йигитлик гулшанида жилва қилғон.

Ута олмай бошимнинг устидин бод,
Таним эрди тикан нишидин озод.

Мани бир ишвада барбод бердинг,
Тиканлар бистарим устига тердинг.

Танимда кўбдурур гулдек назокат,
Нечук айлай тикан бистарда роҳат».

Онинг тонг отғуча бу эрди ҳоли,
Мухотаб анго ёрининг хаёли.

Тонг отғоч, дафъ әтарга әл гумоний,
Юди ашки суйидин кўзи қонин.

Юзидин дарду ғам гардин супурди,
Гулосо тарру тозалиғ етурди.

Бериб бистар била болинға зийнат,
Угурди зоҳир айлаб шаъну шавкат.

Кеча-кундуз анго ойин бу әрди,
Шитоб андоқ әди, тамкин бу әрди.

зулайхонинг ҳоли мутағайир булғонин каниз
мушоҳида қилғонидин таҳайюр тугуни тафаккур
риштасига тушғони ва доя истифсор бармоқи
учи бирла тугунни ул риштадин ешғони

Қачонким ишқ ёйи отса бир ўқ,
Анго тадбир қолқон ўлмоқи йўқ-

Ки, ул гар қилса ҳар ботинда хома,
Бўлур зоҳирда ондин юз нишона.

На хуш дебдур ҳақими ҳикматоро-
Ки, мушку ишқ пинҳон бўлмас асло.

Агар мушқ узра солсанг парда юз қот,
Чиқор бўйи хуш онинг остидин бот.

Ниҳон сақлар әди ишқин Зулайхо,
Тўлуб андуҳу ғам бирла саропо.

Ва лекин шуълан оҳи уруб бош,
Қилур әрди они тадриж ила фош.

Ғаҳи олиб танидин ишқ ўти тоб,
Сочар әрдй кўзи ҳар сори хуноб.

Оқизғон қатралар юз сори мижгон,
Қилур әрди ниҳон розин намоён.

Ғаҳи тортиб кўнгуллар оташин оҳ,
Фалаққа дуди оҳи элтибон роҳ.

Кўнгулдин чеккан оҳидин дамо-дам,
Кабоб бўйини онглар эрди олам.

Кеча-кундуз эди бехобу бехўрд,
Бўлуб гулгун узори лолаи зард.

Билур эрди халойиқ ҳеч бир боғ,
Аён этмайдур асло лола бедоғ.

Кўруб ушбу нишонларни муайян,
Канизаклар эди ҳайрону алкан.

Ҳама ондин кўруб ҳоли ажабни,
Ва лекин билмас эрдилар сабабни.

Бирин дебким: «Йўқ, онинг мисли асло,
Бировнинг кўзи текмишдур ҳамоно».

Бировнинг бўлди бу маъни писанди-
Кн, етмишдур париларнинг газанди.

Бирин дедики: «Бир пурвўр соҳир,
Онинг ҳақида қилмиш сеҳр зоҳир».

Биров дедики: «Ишқ осоридур бу,
Ғаму андуҳу кулфат боридур бу.

Агарчи кўрмамиш ҳеч кимни бедор,
Вале тушда бир офат айламиш кор».

Гумондин ҳар киши айлаб хаёле,
Улус ичра кўб эрди қилу қоле.

Бировга бўлмас эрди сирри зоҳир,
Улус сўзи қам ўлмас эрди охир.

Ва лекин дояе бор эрди доно,
Фусунгарлик фунуни ичра якто.

Ғами ишқ ўтиға маҳруқ бўлгон,
Ғаҳи ошиқ, ғаҳи маъшуқ бўлгон.

Билиб маъшуқ ошиқ ҳолини хўб,
Оларни қилгон бир-бирга масхуб.

Зулайхо олдиға бир тун келиб шод,
Узи хизматларин кўп айлабон ёд.

Деди: «Эй гунчан бўстони шоҳи,
Юзунгдин барча гулрухлар мубоҳи.

Ҳамиша лабларинг пурханда бўлсун,
Юзингдин бахтимиз фархунда бўлсун.

Эурсан ҳусн боғи тоза сарви,
Дили жонимдур атрофинг тазарви.

Санго сув бермиш эрди жўйборим,
Ҳамиша масканинг эрди канорим.

Ман эрдим кўрган аввалда юзунгни,
Кесиб нофингни ҳам очғон кўзунгни.

Гулоби мушк ила юдим танингни,
Дилу жон ичра қилдим масканингни.

Қимотинг пардаи жондин қилибман-
Ки, топғай роҳати қувват санго тан.

Ғизо қилдим сутимни шакқарингга,
Фидо бўлдим тани жонпарварингга.

Кеча қилдим санго беҳоб хизмат,
Саҳар бердим юзингга зебу зийнат.

Агар ётсам сен оғушимда эрдинг,
Ва гар юрсам қаён — дўшимда эрдинг.

Топибдур чун камол энди ниҳолинг,
Ҳануз этгумдурур парвои ҳолинг.

Бори ҳолатда хизматкоринг эрдим,
Ҳама хизмат аро даркоринг эрдим.

Қаён бўлса санинг сарвинг хиромон,
Изингда соядек эрдим шитобон.

Утурсанг доимо хизматда турдим,
Агар ётсанг ҳаросатда ўтурдим.

Ҳамул янглиғ манго ҳоло доғи кор,
Эрурман сидқи дил бирла парастор.

Сиринг мандин нега пинҳон тутарсан?
Недин ғам еб туну кун қон ютарсан?

Дегил кимдур сани бу ишга солғон?
Қилиб макру фусун ақлингни олғон?

Ҳамиша бу сифат пурғам недин сен?
Балоу дард ила ҳамдам недин сен?

Гули чеҳранг недин зард ўлди мундоқ?
Дами гарминг недин сард ўлди мундоқ?

Қуёш эрдинг, эди вақти камолинг,
Недин бевақт етмишдур заволинг?

Бир ойнинг ишқи кўнглинг айламиш жой,
Манга равшан дегул кимдур ўшал ой.

Агар офоқ аро бўлса фаришта,
Саросар нур ила зоти сиришта,

Уқубон бир дуо сўзи ниҳондин,
Они ерга тушургум осмондин.

Ва гар офоқ аро бўлса пари ҳам,
Уқуб ҳар дам азойим солибон дам.

Қилиб они мусаххар, келтурурман,
Қул айлаб хизматингга келтурурман.

Ва гар худ бўлса жинси одамизод,
Қилурман тез ондин хотиринг шод-

Ки, қилғумдур санинг фармонпазиринг,
На ишким истаса, қилғил замиринг.

Зулэйхо кўргач ондин меҳрибонлиғ,
Фусунперолиғу афсонахонлиғ.

Демакдин рост топмай ўзга чора,
Деди кўз ёшидан сочиб ситора-

Ки: «Бас ноёб эрур ганжи умидим,
Очарга қуфлини йўқтур калидим.

Санга найлаб дей ул қушдин нишона-
Ки, анқо бирладур ҳамошёна.

Жаҳонда бордур анқонинг оти-ўқ,
Манинг пинҳон қушимдек ул доғи йўқ.

Хуш ул нокомким, гар топмаса ком,
Эшитгай гоҳ-гоҳи комидин ном.

Фироқ ичра гар ўлса талх коми,
Тилин ширин этар ул ком номи».

Бу сўздин сўнгра боқиб доя сори,
Қилиб хилват аро ҳамрозу ёри,

Ҳамул кўрган тушини айлаб изҳор,
Бузулғон ҳолидан қилди хабардор.

Эшитиб доя ондин рози пинҳон,
Ишининг чорасида бўлди ҳайрон.

Бале, ҳар не эса — нақши хаёл ул,
Силинмай асли топилмоқ маҳол ул.

Муродеким кўруб билмай замоне,
Киши найлаб талаб қилғуси они?

Оча олмай Зулайхо кўнглидин банд,
Тил очти доя охир қилғоли панд.

Деди аввал: «Кўрунмишдур санго дев-
Ки, ишдур девларга макр ила рев.

Кишига кўргузурлар яхши сурат,
Олурлар ақлин айлаб макру ҳийлат».

Зулайхо деди: «Билгил, дев эрмас-
Ки, дев асло ҳамул суратга кирмас.

Таниким шўру шардиндур сиришта,
На мумкин бўлмоқи онинг фаришта».

Деди доя: «Бу сўз ёлгон эмас, чин,
Онинг учун бу ёнглиғ ўлма гамгин».

Зулайхо деди: «Туш гар эрса то рост,
Етурмас рост аларға қошишу кост.

Билурлар аҳли дил бу нуқтани чин-
Ки, кажлик ростларға эрмас ойин».

Деди дояки: «Бас каждур хаёлинг,
Замирингдин чиқор фикри маҳолинг».

Зулайхо деди: «Бўлса ихтиёрим,
Бўлузму эрди мундоқ кору борим?»

Эмас мумкин менинг тадбири корим-
Ки, илгимдин борибдур ихтиёрим.

Угурмиш кўнглума бир нақши маҳкам-
Ки, маҳкам келди нақши сангдин ҳам.

Агар ел, йўқса сув ҳар неча етгай,
Узунг дегилки, тош нақшиға нетгай».

Кўруб доя онинг ишқини маҳкам,
Насихат кўплигидан урмади дам.

Атосиға деди ҳолини пинҳон,
Атоси ҳоли ҳам бўлди паришон.

Вале тадбир йўқ эрди бу ҳола,
Ишин тақдирға қилди ҳавола.

ЗУЛАЙХОНИ ИККИЛАНЧИ НАВВАТ ЮСУФНИ ТУШДА
КУРГАНИ ВА ИШҚИНИНГ СИЛСИЛАСИ ҚУЗГОЛИВ ОНИ
ЖУНУН ВАРТАСИДА ТОРТҒОНИ

Хуш ул дилаким, они ишқ этса манзил,
Қылуру олам ишидин они гофил.

Дурахшон барқ ҳар дам онда чоқғой-
Ки, ҳирмон сабр ила ҳушиға ёқғой.

Тошиямас онда андуҳи саломат,
Бўлуб бир қоҳча кўҳи маломат.

Маломат чеккуси ондоқки бода-
Ки, ондин бўлғуси ишқи зиёда.

Зулайхо тўртибон бир йилғача ғам,
Бўлуб бадри — ҳилол, ондин доғи кам.

Ҳилолосо букуб қаддини бир тун,
Тўкуб ашқини ҳар дам тўртибон ун.

Дер эрди: «Эй фалак, нетдим санго ман-
Ки, солдинг ҳажр шомига мани сан?!

Қадим ёдек ҳам айлаб бебаҳона,
Маломат ўқиға қилдинг нишона.

Бериб бир саркаш илгига иноним,
Жафоси бирла қилдинг қасди жоним.

Солиб бошимға зулмоти шаби ғам,
Манга кўргузмос ўзни уйқуда ҳам.

Чу уйғоқлиқ аро эрмас қариним,
Тушимда доғи бўлмас ҳамнишиним.

Еруғ толеъ нишонидур ул уйқу-
Ки, онда кўргомен ул ойни ўтру.

Кўзум қилмайдурур уйқулоб ором,
Берурмей бахтим уйқусин анго вом-

Ки, то бахтим бўлиб бир лаҳза бедор,
Узин кўргузгай уйқу ичра дилдор».

Бу сўзларни дебон ул тун ниҳони,
Етиб андуҳдин оғзиға жони.

Баногаҳ кўзига майл этти уйқу,
Дема уйқу, дегил беҳушлиғ бу.

Ҳануз осуда бўлмай жисму жони,
Эшикдин дилбари кирди равони.

Ҳамул сурат била бўлди намоён.
Ки, аввал олмиш эрди жисмидин жон.

Очиб гулдек узориға кўзини,
Оёқиға онинг солди ўзини.

Упуб ер деди: «Эй сарви гул андом,
Дилу жонимдин олдинг сабру ором.

Худойи оламу офоқ ҳаққи,
Сани халқ айлагон халлоқ ҳаққи-

Ки, ҳусн аҳли аро айлаб сани шоҳ,
Санго лутф айлади ҳаддин фузун жоҳ.

Қадингни нахли боғи жон яратди,
Лабингни чашмаи ҳайвон яратди.

Юзунг шамъини қилди дилситоним,
Онго парвонадек куйдурди жоним.

Ики зулфини айлаб дом монанд,
Ҳазин кўнглаум қушин қилди анго банд.

Белинг фикри била кетти мадорим,
Лабинг шавқида олди йўқу борим-

Ки, ҳолимға тараҳҳум айла изҳор,
Жавобимға лабингни қил шакарбор.

Дегилким сен қаю ерда маконинг,
Надур аслинг, нечукдур хонадонинг?

Қаю коннинг дурахшон гавҳарисен?
Қаю тахт узра хўблар сарварисен?»

Деди: «Одам нажодидин эрурман,
Аносирдин мураккабдур манго тан.

Дегунгдур: Ман санго бўлмишман ошиқ,
Агар эрсанг бу даъво узра содиқ.

Туриб меҳру вафо шартида маҳкам,
Ема бежуфтликдин заррае ғам.

Киши оғзиға берма шаккарингни,
Етурма мисқабига гавҳарингни.

Агар ишқимдин ўлса санда доге,
Бил, ондин манда ҳам йўқтур фароғ.

Манинг кўнглум доғи бўлимиш санго банд,
Ҳазин жоним гами ишқингга хурсанд».

Зулайхо кўрди чун ул меҳрибонлиғ,
Эшитди лаълидин бу нуктаронлиғ.

Париға учрағон девоналардек,
Йўлуқғон шуълага парвоналардек,

Қочиб уйқусию сачроб турди,
Тушуб жону дилига тоб турди.

Бўлуб кўнгли гаму дарди зиёда,
Фигони дардпарварди зиёда.

Бўлуб ҳаддин фузун савдоси онинг,
Ниҳоятда узун гавғоси онинг.

Либоси офиятдин ори ўлди,
Улуснинг панди бандидин қутулди.

Қилиб ҳар лаҳзада жон жайбини чок,
Танин айлар эди оғуштаи хок.

Гаҳи йиртор эди гулдек юзини,
Гаҳи суртор эди ерга кўзини.

Хадам аҳли бўлуб ондин хабардор,
Утурди теграсида ҳалқа кирдор.

Гар этса ҳифзида ул ҳалқа тақсир,
Қочар эрди чиқиб ул навъким тир.

Ва гар тутмас эса ул ҳалқа домон,
Бўлур эрди қочиб сарви хиромон.

Ва гар банд этмаса ҳам кеча-кундуз,
Қўяр эрди қочиб бозорға юз.

Бу ҳолатдин атоси бўлғоч огоҳ,
Анго ҳуш аҳлидин бўлди давохоҳ.

Ҳама фикр айлабон юз навъ тадбир,
Дедилар барча: «Лойиқ банди занжир».

Буюрдиларки, зардин бир узун мор,
Қилиб ҳар муҳрасин лаъли гуҳарбор.

Етурдилар онинг соқиға они-
Ки, улдур ганж, бу — онинг йилони.

Зулайхо ҳусн ганжи эрди, оре,
Бўлур ҳар ганжнинг устида море.

Чу заррин мор онинг ганжиға кирди,
Кўзидин оқизуб ашқин, дер эрди:

«Танимда ишқ банди мўй бар мў,
Манго ул банд, оё, бас эмасму?»

Нединдурким, сипеҳри умрфарсой,
Мани бу банд ила айлар гаронпой.

Манго худ ҳеч қувват қолмамишдур,
Қадам урмоқға қудрат қолмамишдур.

Бу оғир банд оёқимда нединдур?
Онинг озори соқимда нединдур?

Бўлубдур сарви нози пой дар гил,
Анго тебранмак ўлмиш асру мушқил.

На эркон боғбонға мунда тадбир-
Ки, сувдин ҳам солур соқиға занжир.

Ҳамул дилбар оёқиға керак банд-
Ки, ақлим олди айлаб бир шакарханд.

Даме кўзда муқим этмас ўзини-
Ки, то тўйғунча кўргойман юзини.

Утуб мандин нечукким барқи рахшон,
Қилур оҳимни ҳар дам оташафшон.

Агар қилса мадад бахти баландим,
Оёқиға онинг солиб бу бандим.

Солой комимча ҳусниға нигоҳим,
Юзидин ёрутай рўзи сиёҳим.

Ғалат дерманки, ёри нозпарвард-
Ки, гар етса оёқи остиға гард.

Тушар жоним бошиға дард тоғи,
Кетар айшу нишот осори доғи.

Қачон ул ишға тузгайман мани зор-
Ки, соқиға етгургай банди озор.

Менинг жонимға ўқ ёғғуси минг йўл,
Етурса бир тикан домониға қўл».

Кетургач бўйла сўзларни забонға,
Бириси ногаҳон тегди нишонға.

Онинг захми онингдек кор қилди-
Ки, ерга сайди бисмилдек йиқилди.

Замоне ақлу ҳушини қочурди,
Яна ўз ҳолиға келдию турди.

Топа олмай дили девонасини,
Яна бошлади ул афсонасини.

Гаҳи гирён бўлур ҳам гаҳ хандон,
Берур эрди гаҳи жон, гаҳ топиб жон.

Бўлур эрди фузун ҳар дам малоли,
Эди бир йилғача бу навъ ҳоли.

Учинчи навбат ЮСУФНИ ЗУЛАЙХОНИНГ ТУШДА
КУРҒОНИ ОНИНГ ОТИ ВА МАҚОМИН БИЛҒОНИ ВА АҚЛУ
ҲУШИҒА КЕЛҒОНИНИНГ ВАЪНИ

Мудом, эй ишқ, ишинг афсуну найранг-
Ки, изҳор айлагунг гаҳ сулҳу, гаҳ жанг.

Гаҳи фарзонани девона қилғунг,
Гаҳи девонани фарзона қилғунг.

Парилар зулфиға солсанг агар банд,
Жунун занжириға тушгай хирадманд.

Ҳам ондин бандни очсанг агар сан,
Бўлур ондин чароғи ақл равшан.

Зулайхо ҳар кеча бесабру беҳуш,
Бўлуб андуҳу меҳнатға ҳамоғуш.

Дамодам нўш айлаб дард жомин,
Йўқ этти сабру ҳушининг тамомин.

Сочининг тобини чекти лачакдин,
Ичининг ўтини сочти юракдин.

Қадининг сарвин этти саждага хам,
Ер узра қўйди гулдек оразин ҳам.

Кўзидин ер уза ҳар дам тўкуб ёш.
Замоне хушзабонлиғ айлади фош.

Бўлуб қўнгли гамидин гуссапардоз,
Бу қисса қилди ўз ёриға оғоз-

Ки: «Эй олғон менинг ҳушу қарорим,
Паришондур гамингда рўзгорим.

Бериб гам, қилмадинг гамхорлиғ ҳеч,
Олиб дил, қилмадинг дилдорлиғ ҳеч.

Отингни билмагум, эй дилситоним-
Ки, то қилсам они вирди забоним.

Ишим комим била эрди шакарханд,
Танимда най киби ҳоло неча банд.

Гамингдин, баски ичдим гунчадэк қон,
Гулосо пардадин чиқтим намоён.

Демон, мандурман оллингда азизинг,
Эрурмен ожизу камтар қанизинг.

На бўлғай бу канизинг шод қилсан,
Даме ғам бандидин озод қилсанг.

Бир одам йўқтурур асло манингдек-
Ки, бўлғай халқ аро расво манингдек.

Онамнинг кўнгли мандиндур баче танг,
Отамга доғи мандин етгуси нанг.

Хадам аҳли қилиб мандин жудолиғ,
Бажуз ғам, кимса қилмас ошнолиғ.

Манингдек хасга ўт урғунг дамодам-
Кп, бу ҳолимга қуймас бир киши ҳам».

Хитоби эрди дилдориға ушбу-
Ки, етти кўзига ногоҳ уйқу.

Кўзига уйқу чун кирди саросар,
Тушида ёри бўлди жилвагустар.

Онингдек шакл бирла бўлди ҳозир-
Ки, таърифидадур юз ақл қосир.

Қўл ила тутти домонини маҳкам,
Оёқиға уруб бош, деди ул дам-

Ки: «Эй ишқинг аро андуҳу қайғу,
Кўзу кўнглумдин олмиш сабру уйқу.

Худо ҳаққи, сани айлаб сарафроз,
Бори ҳусн аҳли ичра қилди мумтоз-

Ки, андуҳим манинг кўтоҳ қилғил,
Оту шаҳринг недур, огоҳ қилғил».

Деди: «Билғил, Азизи Мисрдурман,
Манго ҳам Миср мулки келди маскан.

Эрурман Миср шоҳи лутфиға хос,
Азиз этти мани иқболу ихлос».

Зулайхо ёридин топти нишона,
Улук жисми аро жон келди ёна.

Дегач ёри чучуж сўз ўйлаким нўш,
Таниға етти қувват, бошиға — ҳуш.

Ҳамул уйқудин ўлди тез бедор,
Ётиб мажнун ва лекин турди ҳушёр.

Кам ўлди асру фарёду хуруши,
Бурунғидек кўп ўлди ақлу ҳуши.

Канизакларға боқиб қилди овоз-
Ки: «Эй бўлғон манго меҳнатда дамсоз.

Отам бу мужда бирла айланғиз шод,
Қилинг кўнглин гаму меҳнатдин озод-

Ки, ақлу ҳушу сабрим келди ёна,
Яна сув бўлди жўйимға равона.

Оёқимдин олинг занжири сиймим-
Ки, йўқ эмди жунундин ҳеч бимим».

Атосиға чу ушбу мужда етти,
Камоли шодлиғидин ҳуши кетти.

Бурун ўзни маломатдин чиқориб,
Сўнг ул сарви сиҳи ёниға бориб,

Тошиб соҳибхирад ул сиймбарни,
Оёқилин кўтарди банди зарни.

Ҳамул тахт уэра миндурдилар они,
Бошиға тож қўйдилар равони.

Парирухлар қошиға бўлдилар жамъ,
Ҳама парвона, ул — бир ёруқ шамъ.

Алар бирла тузуб суҳбат, бўлуб шод,
Қилур эрди кўнгуллар мулкин обод.

Этар эрди очиб дуржи фасоҳат,
Вилоятлардин оғози ҳикоят.

Дер эрди Руму Шом аҳволини тез,
Деганда Миср ўлур эрди шакаррез.

Дер эрди Миср халқининг сифотин
Ки, то тутгой Азизни Миср отин.

Бу от онинг тилида айлагач жо,
Тушар эрди оёқдин сояосо.

Равон ашкин қилиб ҳомун сорига,
Чекар эрди фиғон гардуш сорига.

Туну кун мундоқ эрди кору бори,
Тили зикри эди ёри диври.

Бу сўзни гар деса айлар эди жўш,
Йўқ эрса сўздин ўлғай эрди хомуш.

МИСР УЗГА АТРОФ ПОДШОҲЛАРИДИН ЗУЛАЙХОНИНГ
ХОСТКОРЛИГИГА РАСУЛ ВА ЭЛЧИ КЕЛМАКИ ВА
ЗУЛАЙХО АЛАРНИНГ НАВМИДЛИГИДИН ТАНГДИЛ ВА
ПАРИШОН БУЛМОҚИ

Зулайхо эрди ишқ ошуфтаҳоли,
Бориб ҳар ён вале сайти жамоли.

Эшитиб ҳар киши васфини, ночор —
Бўлур эрди анго зору гирифтор.

Эди ҳар бошда юз савдоси онинг,
Шаҳаншаҳлар аро гавғоси онинг.

Жамики шаҳриларнинг шаҳриёри,
Бўлур эрдилар онинг хосткори.

Бу фурсатдаки, қайдидин қутулди,
Жунундин айрилиб ҳушёр бўлди.

Келиб шаҳлардин элчилар дамо-дам,
Амири Руму шоҳи Шомдин ҳам.

Бориб айлаб онинг васлин ирода,
Ададда эрдилар ўндин зиёда.

Бирини илгида маншури вилоят,
Бирининг илгида меҳри иёлат-

Ки, ҳар бир тухфа — кишваристоне,
Талаб васлини қилмоқға нишоне.

Қабул ўлса анга ҳар жо ҳавоси,
Бўлур юз тож онинг тахти фидоси.

Қаю кишварки бўлса жилвагоҳи,
Бўлур дайҳиму афсар хоки роҳи.

Агар Шом ичра ойдек тутса ором,
Дуосин айлағайлар субҳ то шом.

Агар худ Рум сори қилса оҳанг,
Фуломи бўлғай онинг Рум то Занг.

Бу дастур ила ҳар қосид паёме,
Дер эрди ўз шаҳидин ҳам саломе.

Бу маънидин хабар топти Зулайхо,
Таниға тушти раъша зарраосо-

Ки: «Оё, борму қосид Мисрдин ҳам-
Ки, халқи ишқи қилмиш қоматим ҳам.

Эрурман Миср аҳли сори мойил-
Ки, ондин бўлмаса қосид на ҳосил?

Насиме Мисрдин ногоҳ келса,
Кўзумга Миср гардин сурма қилса.

Ҳамул елдин манго хушроқдур асру-
Ки, келтиргай Хўтандин бўйи оҳу.

Бу андиша аро эрди туну кун,
Атоси чоқириб олдиға бир тун.

Дедиким: «Эй кўзумнинг пок нури,
Танимнинг қуввати, кўнглум сурури.

Жаҳон кишварларидин подшоҳлар,
Мурассаъмаснаду зарринкулоҳлар,

Эшитиб қиссаи ҳусни жамолинг,
Қилиб ҳар бири уммиди висолинг.

Расуле айламиш олдымга марсул,
Манга бўлмоқ учун фарзанди мақбул.

Дегойман ҳар бирининг достонин,
Қилиб оллингда авсофи баёнин.

Қаю кишвар сорига бўлса майлинг,
Сани — шаҳ айлагум, ул элни — хайлинг».

Атоси сўзиға тутти қулоқин,
Солиб кўнглиға бори иштиёқин.

Анго шаҳларни деди, кишварин ҳам,
Ва лекин Миср элидин урмади дам.

Зулайхо билдиким Миср аҳли боре,
Онинг бўлмайду асло хостгори.

Атоси олдидин навмед турди,
Ҳазин ондоқки шохи бед турди.

Ғаму андуҳ заҳрини ер эрди,
Кўзидин қон тўқуб, мундоқ дер эрди-

Ки: «Ҳаргиз тугмағой эрдим анодин.
Адамдур яхшироқ ушбу бақодин.

Била олмон, нечук бахти қароман-
Ки, бир дам бўлмадим ғамдин жудо ман.

Қачон дарёдин олса абр агар сув,
Тўқор ҳар ташналабга келса ўтру.

Чу устимдин агар тушса анго йўл,
Ҳамул сув ўрниға ўт ёғдурур ул.

Нединдур билмадим, эй чархи вожун,
Мани қилдинг шафақдек гарқай хун.

Манга йўл бермасанг гар ёр сори,
Йироқ ондин бу янглиғ қилма боре.

Тиларсан ўлмагим гар, ўлдим инак,
Чекиб жаврингни туфроқ бўлдим инак.

Ғар истарсан манго ранж ичра бўлмоғ,
Қўюбсен бошим узра ранждин тоғ.

Бўлур бир қоҳ кўҳ остида тоқай?
Чекиб ул кўҳ борини паё-пай.

Таним захмингдин ўлмиш неча равзан,
Еридур бир тараҳҳум айласанг сан.

Бўлай мен шод ё ғамгин, санго на?
Агар мен талх, агар ширин, санго на?

Ким ўлдим мен, на бўлғай бу вужудим,
Баробардур менинг буду набудим.

Манго юз хирмон ар куйса саропо,
Санго бир жавча ҳосил йўқтур асло.

Неча минг тоза гул гулбундин олдинг,
Улумнинг доғи бирла ўтга солдинг.

Қачон хотирпаришон ўлғосен сан,
Агар бўлсам озорнинг бириси ман».

Ҳамул кун кечгача тортиб фиғонлар,
Ютуб гунча киби ҳар лаҳза қонлар.

Тўкор эрди дамо-дам кўз ёшини,
Урар эрди қаро ерга бошини.

Атоси билди чун онинг бу ҳолин,
Азизи Миср савдоси хаёлин.

Қилиб бахшиш бори қосидға хилъат,
Бу янглиғ узр ила берди ижозат-

Ки: Элга тил қизим ҳаққида боғлиғ,
Азизи Мисрга бордур адоғлиғ.

Хирадманд эл аро бир рост йўлдур-
Ки, айтурларки, қўл аввалғи қўлдур.

Жаҳонда мундин ортуқроқ масал йўқ-
Ки, дерлар: илгари қўлга бадал йўқ.

Бори қосид бўлуб бу сўздин огоҳ,
Ҳама навмид бўлди озими роҳ.

ЗУЛАЙХОНИНГ АТОСИ МИСР АЗИЗИ ТАРАФИГА ҚОСИД
ИИБАРМАКИ ВА ЗУЛАЙХОНИНГ АНГА АРЗ ЭТМАГИ ВА
АТОСИНИНГ АРЗИН ҚАВУЛ ЭТМАГИ

Зулайхо кўнгли эрди сар-басар доғ,
Ғами навмидлиғ эрди ҳар доғ.

Бўлур оқ ҳар қаро кун гоҳ-гоҳи,
Магар навмидлиғ рўзи сиёҳи.

Отоси чун они дармонда кўрди,
Иложи хаста жонин онда кўрди-

Ки, ирсол айлағай бир покрое
Азизи Мисрдин истаб давое.

Они пайгом ила хурсанд қилғай,
Зулайхони анга пайванд қилғай.

Бирин махсусларни қилди таъйин-
Ки, эрди ҳушманду донишойин.

Бериб тухфа анга ганжу, зару мол,
Азизи Миср сори қилди ирсол.

Паё-пай деди: «Комидур замона,
Нега ўпгуси хоки остона.

Бўлуб афзун санга иқболу давлат,
Азиз ўлғил жаҳонда то қиёмат.

Манга бор турфа фарзанди дил орой-
Ки, ҳусни бандаси хуршид ила ой.

Топа олмой ой онинг поясини,
Кўра олмой қуёш ҳам соясини.

Садаф ичра гуҳардин софтанроқ,
Шарафда меҳрдин партавфиганроқ.

Юзин ёпиб қилур ойға назора-
Ки, они кўрмагай чашми ситора.

Юзидин ғайри кўзгу кўз ёрутмай,
Бажуз шона биров сочини тутмай.

Эмастур ғайр зулфиға муяссар-
Ки, хоки пойиға қўйгай гаҳи сар.

Ҳарам саҳнида гар бўлса хиромон,
Упа олмас оёқин ғайри домон.

Кафи машшота тутмай ғабғабини,
Упа олмай шакар ширин лабини.

Этак чекмишдурур гулдин жамоли-
Ки, бўлгой пок этаклик бирла олий.

Қочиб наргис кўзидин ёпти рухсор-
Ки, наргис хирачашму ҳам қадаҳхор.

Ою кун партавида юргуси кам-
Ки, соя бўлмагай ҳамроҳи бир дам.

Оёқи сув бошиға кам етушгай-
Ки, аксининг кўзи юзига тушгай.

Эрур бурқаб ичи маъвоси онинг,
Ва лекин бошда юз ғавғоси онинг.

Ҳама шаҳлар ҳавохоҳи эрурлар,
Туну кун озими роҳи эрурлар.

Худуди Румдин то сарҳади Шом,
Ҳама шавқидадур бесабру ором.

Вале ҳар кимга индурмас бош ул ой,
Ҳавоси Миср тутмиш кўнглида жой.

Замоне кўнгли эрмас мойили Рум,
Тутар ҳам Шом обу хокини шум.

Кўзидур Миср йўлининг сабили,
Сиришки сели онинг руди Нили.

Нединдур майли билмон ул тарафга,
Ким эркон боис ўлгон бу шаафга.

Онинг туфроғидиндур кўю зоти,
Езилмиш онда ризқининг бароти.

Қабул этса они гар раъйн олий,
Юборгум ул ҳаволи сори ҳоли.

Агар лойиқ эмас бўлмоқға бону,
Супургай рўй олиб қўлға супургу.

Азизи Миср чун бу сўз эшитти,
Кулоҳи фахри чарх авжига етти.

Тавозеъ кўргузуб дедики: «Оё,
Ким ўлдим менки, қилгум бу тақозо?»

Вале ердин кўтарди чун мани шоҳ,
Нетонг гирдиға чиқсам ўйлаким моҳ.

Мен ул туфроқменким, абри найсон
Карамдин ёғдурур устимга борон.

Кўкарса гар танимдин сабзадек тил,
Бу лутфи шукрин айта олмағум бил.

Бу эҳсонким манга шаҳ қилмиш изҳор,
Эрур вожибки бўлса бахт агар ёр.

Бошу кўзимдин айлаб пой наълайн,
Югурсам ул тараф «бирраъси вальайн».¹

Ва лекин подшоҳи Миср авранг,
Буюруб хизмате бўлмиш басе танг-

Ки, гар қилсам жудолиғ бир дам ондин,
Таним оюргуси тиг ила жондин.

Бу хизмат домани маъзур тутсун,
Гумони кибрдин маҳжур тутсун.

Агар деса, қилай даргоҳи сори —
Равона икки юз заррин имори.

Неча юз минг канизи ҳур талъат,
Неча юз минг гуломи сарв қомат.

Гулом андоқки ҳусни моҳи тебон,
Мусаффолигда рашкафзойи филмон.

Борининг оғзи ширину шакарханд,
Дуру зардин ҳама қулға камарбанд.

Кийиб заррин кулоҳу жома бори,
Музайян от уза бўлган сувори.

Канизаклар ҳама монандаи ҳур,
Қуёш янглиғ сочиб рухсоридин нур.

Муанбар турралар гул узра сочгон,
Муқаввас тоқлар ой узра очгон.

Зару гавҳардин осгон бошға зевар,
Борининг жилвагоҳи ҳавдажи зар.

Каёсат аҳлидин ким бўлса лойиқ,
Раёсат хайлидин ким бўлса фойиқ —

Ғиборгумдур жаноби муҳтарамга —
Ки, келтургайлар ойни бу ҳарамга».

Эшитгач қосиди доно бу сўзни,
Деди мундоқ қўюб ер узра юзни-

Ки: «Эй Миср ўлди сендин ишрат обод,
Эрур Миср аҳли эҳсонинг била шод.

Керакмас хайли лашкар шоҳимизга,
Канизу, зебу зевар шоҳимизга.

Гуломи келди ҳадди сондин афзун,
Канизи ҳам ададда ондин афзун.

Сочилгон илкидин дурри дурахшон,
Ададда ўйлаким регм биёбом.

Қабули хотиринг эрди муроди,
Вусули нисбатинг фикрию ёди.

Қабулингга қизиким топти исол,
Муносиб расм ила тез айлар исол.

КАБУЛ НАСИМИ МИСР ТАРАФИДИН ЭСМАИ ВА
ЗУЛАЙХО МАҲМИЛИН ИМОРИСИН УЧУРГОНДЕК
МИСРГА ТОРТҒОНИ

Етушти Мисрдин чун ул хирадманд-
Ки, то очғай Зулайхо жонидин банд.

Азиз оллидин ондоқ сўз кетурди-
Ки, ондин жониға роҳат етурди.

Гули бахти очилмоқ қилди оғоз,
Хумои давлати кўргузди парвоз.

Иши тушдин бағоят эрди мушкил,
Хаёл ила кушойиш қилди ҳосил.

Бале, етса нишоте ё малоле,
Тушидур олам ичра ё хаёле.

Хуш улким, ўтти бу гирдобдин тез-
Ки, яъни бу хаёлу хобдин тез.

Зулайхони отоси кўрди чун шод,
Тўй асбобин тузори қилди ижод.

Муҳайё қилди айларга арусе,
Неча минг лўъбати румию руси.

Ҳама писта даҳону норпистон,
Узорин гулситони бар гулистон.

Баногўшида иқди дурру гавҳар,
Қулоқдин то қулоқ дарёи зевар.

Эрур барги гулосо поку тоза,
Борицинг юзлари беранги ғоза.

Туман амрад, гуломи фитнааңгез,
Нигоҳи жонситону гамза — хунрез.

Кулоҳи зар боши устида тобон,
Юз узра кокули мушкин паришон.

Чиқибдурур кулаҳдин тори кокул,
Гул остидин нечукким шохи сунбул.

Кийиб эғнига хилъатлар қасабранг,
Кўрунуб гунча янглиғ нозику танг.

Белига боғлабон заррин камарлар,
Камарга банд этиб юз минг жигарлар.

Неча минг от ҳама хўбу хушандом,
Юрарда тунд эрур, минган чоғи — ром.

Чопар водий елидин тезраброқ,
Юрар чоғда сабодин нарм равроқ.

Банобаҳ соя солса тозёна,
Жаҳондин ташқари бўлғай равона.

Эди саҳрода оҳудек таковар,
Вале дарёда бат янглиғ шиновар.

Сумидин айлабон хорони афгор,
Дамига нофи оҳуни гирифтор.

Утуб кўҳсордин ҳомундек осон,
Бўлуб тобеъ инонни қилса фармон.

Неча минг тева ҳам бўлди хиромон,
Бориси пушта-пушту кўҳкўҳон.

Тани тоғ эрмас, аммо Бесутун ул,
Неча васф айласанг ондин фузун ул.

Қаноатпеша зоҳидвор камхор,
Таҳаммул аҳли янглиғ борбардор.

Уруб саҳроға юз, айлаб таваккул,
Тиканни ўтлабон ул навъким гул.

Юрар юз шавқ ила бехўрду бехоб,
Худий оҳангиндин ўйноб сачроб.

Бўлуб юз тева юк ажноси заркор,
Хирожи кишваре ҳар тевага бор.

Ики юз мафраши жинси киромн,
Бори Мисрию ҳам Румию Шомн.

Ики юз дуржи лўълўи дурахшон,
Тўла барча дуру лаъли Бадахшон.

Икки юз таблау мушки таторий,
Бўлуб пур анбару, уди қиморий.

Қачонким сорбон манзилнишидур,
Ҳама ернинг юзи саҳрон Чиндур.

Мураттаб қилди бир дилкаш имори,
Зулайхонинг эди жойи қарори.

Имори йўқ, бир уй эрди зарандуд,
Тузалган тахталардин сандали уд.

Музайян чатрдек сақфи мурассаъ,
Бўлуб қубба қуёшосо муламмаъ.

Ичи бирла таши тўлғон саросар,
Дуру ёқут ила лўълўи гавҳар.

Тўшалган остига зарбафт дебо,
Муламмаъ атласу кимхон зебо.

Зулайхони анга миндурдилар бот,
Диёри Миср сори сурдилар бот.

Иморида ул ошуби замона,
Ҳамул мақсад сори бўлди равона.

Неча минг сарв қадду нозпарвар,
Суман рўю суман бўю суманбар.

Тажаммул бирла бўлдилар хиромон,
Бўлуб айшу тарабдин шоду хандон.

Қаю ер бўлса манзил ул санаиға,
Хижолат берди бўстони Эрамға.

Ғуломи мастлар айлаб таку тоз,
Канизи хўблар юз жилваю ноз.

Езиб ҳар ер канизак зулфи домин,
Шикор айлаб ўзи севган ғуломин.

Отиб ҳар бир ғулом алтоғ тирин,
Уруб айлаб нишона ўз асирин.

Бўлуб ҳар сози нозу дилраболиқ,
Яна ҳар ён ниёзи жон фидолиқ.

Туман минг ошиқу маъшуқ дар кор,
Муҳайё юз матоу юз харидор.

Юруб бу расм ила манзил баманзил,
Чекорлар эрди мақсад сори маҳмил.

Зулайхо кўнгли эрди беҳжатангез.
Ки, роҳи Миср тай бўлғусидур тез.

Кечасиға саҳар бўлғуси зоҳир,
Ҳам ўлғуси гами ҳижрони охир.

Эрур гофилки тундур бас қоронғу,
Неча йил йўл юрор субҳиға тегру.

Маалқисса, юруб йўл кеча-кундуз,
Қарини Миср бўлдилар ҳама туз.

Йибордилар хабарчи илгари тез,
Қилиб юрмоқда чувт суръатангез.

Ул этти қатъ айлаб манзили роҳ,
Азизи Мисрни бу навъ огоҳ-

Ки: «Инак бошинг узра етти давлат,
Ғар истиқбол қилсанг айла суръат».

ХАБАР ТОПМОКИ АЗИЗИ МИСРНИНГ ЗУЛАХО
БУДУМИДИН ВА ОНИНГ ИСТИҚВОЛИГА АЗМИЯТ
ҚИЛМОҚИ ВА МИСРНИНГ ДАШКАРИ ТАЖАММУЛИ
ТАМОМ ВИЛА ОРАСТА ВУЛМОҚИ

Бу мужда чун Азизи Миср эшитти,
Фалакдин билдиким комиға етти.

Муноди қилди токим лашкари Миср,
Бори сархайлу борча сарвари Миср —

Ҳама асбобини омода этсун,
Тажаммул кўргузуб маъразға етсун.

Сипаҳ афвожи чиқти пой то фарқ,
Бўлуб дуру зару зевар аро фарқ.

Ғулому ҳам канизи бешумора,
Бориси гулжабину моҳпора.

Кийиб тўн ҳар ғулом эғнига заррин,
Қилиб маскан қуёшдек хонаи зин.

Канизаклар ҳама зевар саро-пой,
Кириб ҳавдаж аро ул навъким ой.

Бўлуб ҳар сори мутриб нуктапардоз,
Чиқориб таҳният расмида овоз.

Муғанний чанги ишрат соз айлаб,
Навои дилкушо оғоз айлаб.

Гаҳи уди қулоқиға бериб тоб,
Тарабға айлабон авторин асбоб.

Бериб жонларға роҳат най навоси,
Навиди васл айтиб ҳар садоси.

Фузун айлаб рубоб овози ишрат,
Камончадин топиб ҳар лаҳза қувват.

Солиб овоза даф оламға ҳар ён-
Ки, ҳар кимдур биров илгинда полон.

Бу ойн бирла йўлга қўйдилар юз,
Нишоту айш додин бердилар туз.

Ики-уч манзил ўлғоч йўлга озим,
Етуштилар паривашларга жозим.

Мусаффо ер эди: манзилгаҳи ҳур,
Қурулгон онда неча қуббаи нур.

Магарким чарх эрди бешумора,
Нечукким жола ёғдурмиш ситора.

Қуруб ўртода ул ой боргоҳи,
Ҳама атрофида хўблар сипоҳи.

Азизи Миср чунким кўрди они,
Ерутди кўзин ул ойнинг нишони.

Отидин тушти ерга хисравона,
Ҳам ўлди боргаҳ сори равона.

Югурдилар ҳарам аҳли саропо,
Ер ўптилар қилиб иззатни баржо.

Бориға деб салому марҳаболар,
Кулуб қилди неча лутфу атолар.

Алар аҳволидин билдики, ул моҳ —
Таниға стмиш андак меҳнати роҳ.

Неким туҳфа учун келтурмиш эрди,
Ул ойнинг хизматиға сурмиш эрди.

Ҳама раъно канизи хушнигаҳлар,
Ҳама зебо ғуломи кажкулаҳлар.

Ҳама моҳи шакаргуфторлар ҳам,
Ҳама раҳши саборафторлар ҳам.

Ҳама мўйнау абрешимина,
Ҳама тўлгон жавоҳирдин хазина.

Ҳама Мисри шакарлар бениҳоят,
Ҳама жонбахш маъкулоту шарбат.

Булардин ер юзин тўлдирди бекам,
Талаттуф бирла қилди узрлар ҳам.

Йўл азмин тонгла айларга деди сўз,
Сўнг ўз манзилгаҳиға айлади юз.

ЗУЛАЙХОНИНГ ХАЙМА ШИКОФИДИН МИСР АЗИЗН
КЎРМАКИ ВА «МЕНИНГ ТУНДА КЎРГАН МАЎБУВИМ ВА
НЕЧА ЙИЛ МУЎАВВАТИ МЕЎНАТИН ТОРТҒОНИМ ВУ
ЭРМАСИ» ДЕБ ФАРЕД КУТАРМАКИ

Мушаъбид ҳуққабозедур фалак, бил,
Муқаллид ҳийласозедур фалак, бил.

Этиб ҳар кимни бир умидға банд,
Қилур навмидлиғға сўнгра пайванд.

Йироқдин кўргузуб комини онинг,
Олур кўнглидин оромини онинг.

Азиз ул хаймаға чун солди соя-
Ки, эрдилар Зулайхо бирла доя.

Зулайхони танг айлаб шавқи дидор,
Деди дояға: «Эй ҳамрозу гамхор!

Бир иш қилким, кўрай дийдори ёрим-
Ки, йўқтур тонггача сабру қарорим.

Нечук кўрмай турай мен бедили зор-
Ки, ҳамсоя эрур ёри вафодор.

Ки, топса ташнакоме оби ҳайвон,
Тар этмай лаб не янглиғ сақлағай жон?»

Зулайхони чу кўрди доя музтар,
Илож айларга ўлди ҳийлагустар.

Аён айлаб неча афсуну найранг,
Ҳамул хаймадин очти равзани танг.

Зулайхо айлагач ондин нигоҳе,
Чиқарди кўнглидин сўзанда оҳе-

Ки: «Вовайло! Манга тушту ажаб кор!
Иқилди бошимма биамон на девор!

Бу эрмас ул кишиким тушда кўрдим,
Неча йил жўстужўида югурдим.

Бу эрмас улки, ақлу ҳушим олди,
Жунун водийсиға кўнглумни солди.

Бу эрмас улки, роз изҳора чоғи,
Олиб ҳушимни берди ҳуш доғи.

Дариго! Бахтим айлаб шумлиғлар,
Насиб ўлди манга маҳрумлиғлар!

Элиб нахл этдим ондин хор ҳосил,
Қилиб меҳр айладим озор ҳосил.

Тилаб ганж ўзни солдим кўб балаога,
Иўлуқтим сўнгра коми аждаҳога.

Терарга бўлди гул, гулшанға етдим,
Тикан тутти этак, бебахра кетдим.

Эрурман ташнае, реги биёбон,
Сув истаб ҳар тараф бўлғон шитобон.

Сувсизлиқдин тилим чиқғон лабимдин,
Етушган жон чиқарға қолибимдин.

Пироқдин ноғаҳон бир сувни кўргум,
Мажолим борича ул ён югургум.

Бориб топғумдурур шўри биёбон,
Қуёш тоби била тобону тафсон.

Ман андоқ озими кўҳсордурмен,
Улогимни йўқотиб зордурмен.

Аёқимни тош айлаб пора-пора,
Даранги сайрима йўқ деч шумора.

Тўкиб гар хира чанним ашқи олин,
Юғолғон ниманинг кўрса хаёлин.

Мажолани борича ул сори юргум,
Они бир шери одамхор кўргум!

Мани андоғ кемаси сувда ушолғон-
Ки, бир тахта уза ҳайратда қолғон.

Суруб ҳар ён дамо-дам сув уруб манж,
Мақомим гоҳ ҳазиз, айлар гаҳи авж.

Баногоҳ заврақе бўлса намоен,
Суюнғумким, манга иш бўлғай осон.

Чу ул олдимга келса бедаранге,
Ҳалоким қасдига бўлғай наҳанге!

Жаҳон ичра менингдек бедиле йўқ,
Муродин топмаган беҳосиле йўқ.

Не бор манда кўнгил, не кўнглум олган,
Туну кундур ишим фарёду афғон.

Худо ҳаққи, тараҳҳум айла, эй чарх!
Юзумга бир табассум айла, эй чарх!

Мани гар қилмас эрсанг восили ёр,
Қўлига ўзганинг қилма гирифтор.

Бировга кўргузуб пироханимни,
Қўлига берма онинг доманимни.

Кўнгил мақсуди ҳаққи боғладим аҳд-
Ки, тутғум пос ганжим кўргузуб аҳд.

Тараҳҳум қил мани бедасту пога-
Ки, ганжим берма дасти аждаҳога».

Бу янглиғ неча қилди зорлиғлар,
Қилиб мужғонидин хунборлиғлар.

Ҳамул хайма аро маҳзушу ёлғуз,
Қўёр ёрди ер узра йиғлабон юз,

Бўлуб бахшойиши ҳақ чорапардов,
Суруши гайб берди ногаҳ овоз-

Ки: «Эй бечора, шод ўл, бўлма гирён.
Бу мушкилдин ишинг бўлғуси осон.

Азизи Миср худ мақсудинг эрмас,
Вале мақсудинг онсиз даст бермас.

Севар ёринг жамолин кўргунг ондин,
Ўзунг мақсудинга еткургунг ондин.

Ҳам ондин бўлмасун кўнглингда биминг-
Ки, солним қолғай ондин қуфли сийминг.

Калидиға онинг дандонадур мум,
Калиди мум ҳоли: келди маълум.

На ҳожат гавҳарингни сақламоқ пос,
Қилурму нарм ойин кори олмос.

Чу хорогар қўлиға олса сўзан,
Нечук хоро бўлғай баҳя афкан.

Чу қўлдин бўлса холи енг саро-сар,
Не янглиғ келгай ондин кори ханжар?»

Зулайхо бу нидони чун эшитти,
Қўюб ерга бошини сажда этти.

Тилин банд этти фарёду фигондин,
Кўнгулни гунчадек тўлдирди қондин.

Ичиб қонлар даме дам урмас эрди.
Ер эрди ғам, вале билдурмас эрди.

Эди йўл сори чашми интизори-
Ки, очилғай қачон ашколи кори?

ЗУЛАЙХОНИНГ АЗИЗИ МИСР ВИЛА ҲАМРОХ МИСРҒА
КЕЛМОКИ ВА ҲАМА МИСРИЙЛАР ПЕШВОЗ ЧИҚИВ
ТАБАҚИ ЛАЪЛ ВА ЖАВОҲИРЛАР ЗУЛАЙХОНИНГ
ИМОРИСИГА СОЧМОҚИ

Саҳарким кўси заррин қўлға олди,
Кеча кайлиға риҳлат кўси чолди.

Кавокиб, доғи ер ҳам урди маҳфил,
Адам бухтисига банд этти маҳмил.

Они қилди саро-сар ламъаи кӯс,
Нечукким парри тўти, думи товус.

Азиз айлаб неча эъзозу икром,
Ул ойга берди ҳавдаж ичра ором.

Сипоҳини пасу пешу чапу рост,
Ясади улчаким эрди анго хост.

Бўлуб барпо ададсиз чатр зардин,
Дарахти сояи равшан қамардин.

Мурассаъ зин бапои ҳар дарахте,
Бўлуб маснад бапои некбахте.

Дарахту, сояу маснад равона,
Бўлуб, онда пурошуби замона.

Муғаннийлар наволар соз айлаб,
Шутурбонлар ҳудий оғоз айлаб.

Қилиб бонги ҳудию гулгули лаҳн,
Фалакларга — фазо пур, даштга — саҳн.

Ададсиз оту тева озим ўлди,
Ҳилолу бадр бирла дашт тўлди.

Гаҳи йиртиб қилур чоғи таку пўй,
Ҳилол ўр нохунидин бадрга рўй.

Гаҳи толеъ бўлуб фархунда бадре,
Ҳилол ондин бўлуб ночиз қадре.

Солиб ер юзига захм от туёқи,
Анго марҳам ёқиб тева оёқи...

Мақом этган кишига ҳавдажи ноз,
Нафири сорбонлар пардапардоз.

Зулайхонинг сипоҳи ҳам бўлуб хуш-
Ки, ҳижрондин қутулди ул париваш.

Азизу хайли доғи шодмона-
Ки, бўлди ул пари бонуи жона.

Зулайхо ҳавдаж ичра, лек ношод,
Боқиб кўкка қилиб афғону фарёд.

Ки: «Эй, гардуни дунӣ чархи гардон,
Недин қилдинг мани бесабру сомон?»

Била олмон, на қилмишман санго ман!
Ки, ўтга жисму жоним куйдурурман.

Бурун бир туш била кўнглумни олдинг,
Сўнг ондин юз туман меҳнатга солдинг,

Гаҳи девоналигдай айладинг банд,
Гаҳи фарзоналигиди шоду хурсанд.

Хато қилдим мани тийра ситора-
Ки, сандин кстадим ҳолимга чора.

Қилай чора, дебон, бечора қилдинг,
Ватандин айриб овора қилдинг.

Манга бас эрмас эрди доғи фурқат-
Ки, келгудини бошимга бўйла офат?

Санга гар бўйла эрса меҳрибонлиғ,
Маозаллоҳ, агар қилсанг ямонлиғ!

Манга доми фирибинг қурма энди,
Циқибим жомини синдурма энди.

Қилурсан ваъдаким — коминга етгунг,
Хамуа сарви гул андомингга етгунг.

Бу ваъдангдин баеоят шодмонман,
Вале бахтимдан асру бадгумонман.

Зулайхо чарх ила бу гуфтугўда —
Эди, ёрини истаб жўстужўда.

Садо бир соридин чиқти батаъжил-
Ки, инак шаҳри Мисру соҳили Нуал!

Тамоми эл пиёдаю савора,
Чиқиб ҳаддин фузун айлаб назора.

Авлизи Миср ини илқида бори,
Қилурға ул иморининг нисори,

Табаклар ичра тўлган гавҳару дур,
Лаганлар нуқран зардин бўлуб пур.

Сочиг сочиб имори узра ҳар ён,
Нечукким гунча узра абри борон.

Онингдек қилдилар гавҳарфишонлиғ,
Имори тапги ганж ичра нишонлиғ.

Ҳамул йўлга тўлуб ондоқ дуру лаъл-
Ки, ерга тегмай отларға суму наъл.

Тузуб сафлар бўлуб ул навъким сайл,
Канори Нилдин ўтти ҳама хайл.

Тушуб Нил ичра ҳам кўб гавҳару дур,
Садафдек гўши моҳи бўлди ҳам пур.

Дирам доғи тушуб сув ичра бисёр,
Наҳанг ўлди балиқ янглиғ дирамдор.

Тузуб навъи расми шаҳриёри,
Етуштилар чу давлатхона сори.

Сарое, балки бу олам биҳишти,
Қуёшдур фаршининг ҳар тира хишти.

Сарой ичра қурулгон тахти заркор,
Дуру гавҳар ўкулган неча харвор.

Зулайхо ҳавдажин келтурдилар бот,
Гуҳардек тахт уза миндурдилар бот.

Алло эскин эдилар роҳатфизо тахт,
Эди юз ниши сангпорадин сахт.

Бошига қўйдилар тожи муассасъ,
Эди бошдин-оёқ баҳри муламмаъ.

Ва лекин боши узра тожи рангин,
Эди бошига тушган кўҳи сангин.

Сочилгон боши узра дурру гавҳар,
Анго гам жоласи эрди саросар.

Кишиким кўнглидур ҳижронда юз лахт,
На янглиғ бўлғусидур мойили тахт.

Ҳамул майдонда найлаб истасун тож-
Ки, юз бош бўлғуси бир дамда торож?!

ЗУЛАЙХОНИНГ ЮСУФ МУФОРАҚАТИДА УМР
ЭТКОРМАГИ ВА НЕЧА КЕЧА ВА КУНДУЗЛАР ОНИНГ
ТААССУФ ВА ҲАСРАТ ЕМАГИ

Чу кўз гар бўлса ҳижрон ашкидин пур,
На янглиғ синғой анда гавҳару дур.

Кўнгулга чунки ёри васлидур ком,
Тута олғой нечук ғайр ила ором.

Қачон парвона қилғай майли хуршид,
Анго чун шамъ васли бўлса уммид.

Агар юз даста райҳон кўрса булбул,
Тиламас хотири жуз накҳати гул.

Қуёшдин тушса ўт гар нилуфарға,
Кўзин очмас тамошон қамарға.

Тилар бўлса агар лабташнае об,
Анга не суд қилғай шаккари ноб?

Зулайхоға ҳамул уйда саропо,
Ҳама асбоби айш эрди муҳайё.

Азизи Мисрининг ҳар хуш гуломи,
Эди хизматда соҳиб эҳтимоми.

Ҳадам аҳли ҳама сарви гуландом,
Бўлуб қуллуқ аро бесабру ором.

Канизаклар ҳама хўбу дилоро,
Бўлуб хизмат аро қойим сарпо.

Гуломи беадад барча камарбанд,
Ҳама ширинлаб андоғким найи қанд.

Ҳама хизмат аро эрди шитобон,
Амини покбозу покдомон.

Неча хотунлар эрди ҳамнишини,
Ҳама қасри латофат нозанини.

Анга ҳамқомату ҳамзод эдилар,
Ҳама ҳамдамлиқдин шод эдилар.

Алар бирла тузуб мажлис Зулайхо,
Гули рухсорин айлаб мажлисоро.

Қилиб зоҳирда хуррамлиғ намоён,
Лаби хандон эди, лекин ичи қон.

Улус бирла тили афсона дерда,
Ва лекин кўнгли эрди ўзга ерда.

Лаби гарчи эди гуфтор бирла,
Ва лекин жони эрди ёр бирла.

Эди суратда гарчи эл била ёр,
Вале элдин эди маънида безор.

Саҳар то шом атвори бу эрди,
Ҳамиша кору кирдори бу эрди.

Кечалар парда ичра ёшуруб юз,
Утурур эрди ойдек, лек ёлғуз,

Хаёли дўстга хилватда ҳар шом,
Бериб тонг отғуча маснадда ором.

Тутуб оллида онинг ер ўзи ҳам,
Упиб ер арз этар эрди ўзи ҳам.

Қилиб ҳар лаҳза ҳасрат чайгини соз,
Навои бехудона айлаб оғоз,

Анга дер эрдиким: «Эй ёри жони,
Узугдин Мисрда бердинг нишоне.

Азизи Миср дединг фаррух отинг,
Азиз ўлгай илоҳи пок зотинг.

Мудом ўлсун сенинг иззат насибинг.
Каниз оллингда бўлсун бу ғарибинг.

Бугун асру ғариби бенавомен —
Ки, Миср ичра висолингдин жудомен.

Била олмон қачонга тоғру мен зор,
Бу доғ ичра куёрмен шамькирдор.

Келиб кўнглумни қилғил шоду хуррам,
Висолинг бирла қил доғимга марҳам.

Жамолингдин узулган чоғи уммид,
Суруши ғайб берди доғи уммид.

Ҳамуа уммид ила ҳоло тирикман,
Қачон ўлгай эдим йўқ эрса зотан.

Эмассен гар букун оллимда ҳозир,
Яқин билгум сани топғумдур охир.

Юзунг шавқида ашк ила тўлуб кўз,
Боқиб олти тарафга тўрт ўлуб кўз.

Хушо, вақтеки сарвақтимга етсанг,
Кўзум буржида кундек манзил өтсанг.

Назар қилсам санинг дийдорингга-ўқ,
Анинг шавқида қилсам ўзлутум йўқ —

Ки, ўз долимда эрдим қолмасам ман,
Моянинг жонимда сен қилсанг нишиман.

Юмуб ўзлук хаёлидин кўзумни,
Сани топсам, гар ахтарсам ўзумни.

Ики оламда сенсен орзуёим,
Тамчиси жамолинг — обрўёим».

Кеча тонг отғуча бу әрди ҳоли,
Хаёли ёр ила ҳәр дам мақоли.

Чу әсмак тонг ели гар қилса оғоз,
Бўдур әрди бу янглиғ нолапардоз.

Ки: «Эй боди саҳар, вақт ўлди турғил,
Суман жайбиға бўйи мушк урғил.

Мусаффо қил тамошогоҳи савсан,
Ҳам эт гул юзини сунбулга маскан.

Чаманда баркка тебрат жаложил-
Ки, қилсун рақс ваҳли ной дар ғил.

Етур маъшуқға ошиқи паёмин,
Бу жунбуш бирла бер ишқ аҳли комин.

Навозишнома келтур ёрлардин,
Кўтар ҳам фурқат ичра зорлардин.

Жаҳонда мен киби ғамгин киши йўқ,
Қолиб ҳижрон аро мискин киши йўқ.

Эрурман хастае, дилдорлиғ қил,
Ғамим кўбдур бәсе, ғамхорлиғ қил.

Жаҳонда ҳеч манзилгоҳ йўқтур,
Сен онда бормоғон даргоҳ йўқтур.

Кирансан қайдаким борсанг эшикдин,
Эшик боғланса, киргунгдур тешикдин.

Тараҳҳум айла ман бериҳу рўға,
Ўзунг сол жонибимдин жустужўға.

Жаҳонда шоҳдарнинг мулку жодин,
Кўруб ахтар жамии тахтгодин.

Хабар сўр барча шаҳр ичра маҳимдим,
Нишон ҳар тахт уза иста шаҳимдин.

Назар қил барча боғи муҳтарамни,
Лаби жуларға ҳам еткур қадамни.

Ки, шояд айласанг мундоқ таку қўй,
Кўзингга учрагай ул сарви гулруй.

Гаҳи қўйгил Хўтан саҳросига гом,
Гаҳи тут нақшгоҳи Чинда ором.

Тамошо айла ҳар сурат жамолин-
Ки, то топгай гизолимнинг мисолин.

Чу бу кишвар сари қилсанг азимат,
Аён эт тоғлар сайрида суръат.

Чу кўрсанг жилвагар кабки дарини,
Ани ёд айлаб, ўп болу парини.

Агар ҳар йўлда кўрсанг корвоне,
Анинг солори бўлса дилситоне,

Кўзум бирла қараб ул дилситонга,
Бу ёнга раҳбар ўл қорвонга.

Ки, то ногаҳ кўруб ул сиймбарни,
Терай уммид нахлидин самарни».

Чу вақти субҳдин хуршиди тобон,
Фалак сайрига бўлғунча шитобон,

Сочиб ашкни чашми хунфишони,
Бу эрди субҳидамга достони.

Қуёш қилғоч фалак қасрини манзил,
Тузуб хуршиддек шоҳона маҳфил.

Чекиб оллида сафлар нозанинлар,
Демайким нозанин, дурри саминлар.

Алар бирла бўлуб хандону масрур,
Бурунги кундагидек эрди мастур.

Кеча-кундуз анинг бу эрди ҳоли,
Утар эрди бу янглиғ моҳу соли.

Чу бўлса кўнгли уйда ўлтуруб танг,
Қилур эрди гаҳи саҳрога оҳанг.

Қилиб кўксини доғ афғону нола,
Қуруб саҳрода хайма мисли лола.

Дебон ўз гулрухидин лолага сўз,
Солур эрди сочиб қон ҳар тараф кўз.

Канори Нилға гоҳи хиромон —
Бўлуб, айлар эди чашмини гирён.

Анга айтур эди дарду ғамини,
Қилиб нили либоси мотамини.

Мудом онинг бу эрди кору бори-
Ки, йўлда эрди чашми интизори.

Ки, келгай қайси йўлдин ёри онинг,
Қуёшдек юз очиб дилдори онинг.

Очиб, эй Оғаҳий, ҳиммат раҳини,
Мисрга келтурай Канъон маҳини.

Зулайходур анинг уммидвори,
Эрур йўлида чашми интизори.

Утубдур ҳаддидиң дарду балоси,
Висоли ёрини айлар давоси.

ЮСУФНИНГ БИРОДАРЛАРИ ҲАСАД ВОШЛАМОҚИ, АНИ
КАНЪОНДИН УЗОҚ ТАШЛАМОҚИ

Забони хома сўзда чобук эрди,
Бу янглиғ сўз демак додини берди-

Ки, чун Юсуф бўлуб ҳусн ичра якто,
Олиб Яъқуб кўнглин, қилди шайдо.

Мудом ойтиб анинг авсофидин сўз,
Бори авлодидин юмди доғи кўз.

Бўлуб лутфи анга ҳар дам зиёда,
Аларнинг рашқи ондин ҳам зиёда.

Бор эрди бир дарахти беҳжатафзой,
Сарое саҳнида эрди онго жой.

Савомеъ аҳли янглиғ сабзапуш ул,
Эди важд аҳлидек соҳибхуруш ул.

Қлиб маскан мақоми истифомат,
Солиб ер юзита зилли каромат.

Демакка зикр ҳар барги забондур,
Худо ҳаққи ажаб тасбиҳхондур.

Утуб кўкдин анинг шохи намоеъ,
Малойик шохида гунжишкми нолон.

Қаю фарзанд анга тугғоч атодин,
Ҳамул хуррам дарахти хуш сафодин —

Уруб бир тоза шох онинг учун тар,
Усар эрди қади бирла баробар.

Оёқ ул қўйса болиғлиқ йўлига,
Берур эрди асо айлаб қўлига.

Вале Юсуф учун ул накли зебо,
Асое қилмади жисмида пайдо.

Ки, эрди ул ниҳоли гулшани жон,
Анга чўб ўлмоқи ҳамсар на имкон.

Бори ихвонидини бир кеча пинҳон,
Атосига деди: «Эй қиблаи жон,

Дуо қил, то худо айлаб атое,
Етурсун манга жаннатдин асое-

Ки, бўлсун ул менинг фармонгазирим,
Бари умрумда бўлсун дастгирим.

Уюм ёхуд уруш қилгонда оғоз,
Мани ихвон аро қилсун сарафроз».

Атоси зорлиғ айлаб худога,
Анинг учун кўтарди қўл дуога.

Кетурди лутф ила Жибрил ул дам,
Забаржаддин асон сабау хуррам.

Кўруб не тешам айём равжин,
Топиб не аррай даврон шиканжин.

Қави қувват, гаронқиймат, сабуксанг-
Ки, кўрмай жисми нанги равшану ранг.

Дедиким: «Бу эрур фазил илоҳи,
Сутуни бөрғоҳи подшоҳи».

Чу Юсуф илғи ондин тошти қувват,
Биродарлар белин синдирди ҳасрат.

Қўлига ул асо бўлғоҷ муносиб,
Ҳар ишда бўлди ихвомига холиб.

Аларнинг ҳар бири айлаб ҳасе,
Ҳасаддин кўнглида экти ниҳоле.

Бурун қилдилар они компарвар,
Ва лекин бераси сўнг баъдалик бар.

ЮСУФНИНГ ТУШ КЎРҒОНИ, ОҒТОВ ВА ОЙ ВА УН ВИР
ЮЛДУЗ АНГА САЖДА ЭТҒОНИ ВА БУРОДАРЛАРИ АНИ
ЭШИТИВ ҲАСАДЛАРИ ЭИЕДА БЎЛҒОНИ

Хуш улким банди суратдин қутулди,
Кўзини юмдию ворагта бўлди.

Кўзи уйқу ароу кўнгли бедор,
Бўлуб пинҳон сир ондо намудор.

Кўзига банд агар уйқу етургай,
Вале пўшида суратларни кўргай.

Бир оқшом Юсуфи сар то қадам хўб-
Ки, Яъқуб оллида маҳбубу марғуб.

Кўюб такага бошин қилди уйқу,
Ул уйқуда шакардек қилди кулгу.

Онингдек уйқу ичра ул шакарханд,
Солиб Яъқуб кўнглига неча банд.

Чу Юсуф уйқудин кўзини очти,
Юзининг нурины оламға сочти.

Анга Яъқуб деди: «Эй жигарбанд,
Недин уйқу аро қилдинг шакарханд?»

Дедиким: «Туш аро хуршид ила ой
Ҳам ўн бир юлдуз ўлди жилва орой.

Ҳама олимда таъзим айлабон фош,
Қилурға сажда ерга қўйдилар бош».

Деди Яъқуб: «Бас қил ушбу гуфтор!
Кишига бу тушунгни дема зинҳор.

Эшитса гар бу тушни ногоҳ ихвон,
Санга бўлгусидурлар қосиди жон.

Ки, кўбдур ҳар бирига ғуссау ғам,
Қилурлар белларин қасдингға маҳкам.

Нечук қилгай алар бу тушга тоқат-
Ки, равшан келди таъбири бағоят».

Чу қилди кўб васиятлик тақрир,
Ирода бирла вайрон этти тақдир.

Бировга қилди Юсуф тушни изҳор,
Ул ихвониға бориб деди ночор.

Чу айтилса бировга сирри пинҳон,
Бўлур оз вақтда машҳури даврон.

Ҳакиме дедиким: «Сақланг адабни-
Ки, сирға маҳрам этманг икки лабни.

Нединким сирни икки лаб қилиб фош,
Учурмиш кўб кишининг жисмидин бош.

На хуш дебдур ҳамул донои ҳушёр-
Ки, гар бошинг керак, сирринг ниғаҳ дор.

Қафасдин мурғи ваҳши бўлса вораг
Яна қилмоқ на мумкин эни побаст».

Чу Юсуф қиссасин эшитди ихвон,
Деди бир-бирига барча ютуб қон-

Ки: «Бўлмишдур отомизга на воқеъ-
Ки, қилмас фарқ азрору манофеъ.

Недин бир тифлга бор мунча майли-
Ки, тифл ўлса муносибдур туфайли.

Ясаб ул тифл неча ҳашву ёлгон,
Қилур ўз гавҳарин ондин фурузон.

Еб ул қари ото онинг фиребин,
Йўқ айлар шавқида сабру шикебин.

Қилиб бизларга қатъи меҳрибонлиғ,
Анго қилғуси ҳар дам жонфишонлиғ.

Ато қадрин чун этмиш бўйла рофеъ,
Мунга ҳам бўлмайин ул тифл қонеъ.

Ҳавас айларки, бизлар ажз этиб фош,
Онинг оллида қўйсоқ саждага бош.

На танҳо биз, ато бирла ано ҳам,
Бўлурму мунча бир бошда ҳаво ҳам.

Атонинг биз харидори, ул эрмас,
Атонинг биз ҳаводори, ул эрмас.

Агар кун бўлса, саҳрода шубонмиз,
Ва гар тун бўлса, уйга посбонмиз.

Ҳар ишда қуввати бозуси бизмиз,
Халойиқ ичра обрўси бизмиз.

Бажуз ҳийлау макр ондин на кўрмиш-
Ки, онинг рутбасин биздин ўтурмиш.

Келинг бу ишга бир чора қилоли,
Ватандин они овора қилоли.

Сазосидур онинг овора қилмоқ,
Чу йўқ бизга ўзун ғамхора қилмоқ.

Керак қилмоқ бу ишга тез кўшиш-
Ки, кўшиш суд қилмас ўтса гар иш.

Ниҳолини кўпормоқ қўлга осон,
Гар улғайса кўпормоқ эрмас имкон».

Ул ишнинг чорасига айлабон аҳд,
Қилурга машварат кўргуздилар жаҳд.

ВУРОДАРЛАРИНИНГ МАШВАРАТЛАРИКИ, НЕ ХИЙЛА
ВИЛА ЮСУФНИ ОТОСИДАН АЙИРҒОЙЛАР

Чу токи мушкиле кўрса хирадманд-
Ки, ул мушкил они қилса ишин банд.

Қилур ақлига ўзга ақли ёр-
Ки, онинг ҳаллида бўлғай мададкор.

Ерутмас уйни гар бир шамъ нури,
Яна ҳам шамъ ёқмоқдур сурури.

Анга бу сўзни деди роҳбинлар,
Садоқат садрида болонишинлар.

Ғараз мундин эмас ақли кажандеш-
Ки, кажлик икки каждин бўлғуси беш.

Чу ихвон машваратга тузди маҳфил,
Ҳама ул маҳфил ичра тутти манзил.

Бир дедики: «Юсуф ҳийлатидин,
Ўлубмиэ барча тиги ҳасратидин.

Онинг қатли учун кўшиш қилоли-
Ки илкидин мудом эмин бўлоли.

Гар ўлтурсак ниҳон қолғуси бу роз-
Ки, жонсиз тандин асло чиқмас овоз.

Бири дедик: «Ноҳақ, ваҳ, нечук қон —
Тўкармизким, ҳама бўлсоқ мусулмон?»

Агарчи сўхтажондурбиз охир,
Вале барча мусулмондурбиз охир?!

Гараз ўлтурмаку урмоқ эмастур,
Иироқ солсоқ бу ердин они — басдур.

Ул иш яхшики қилсақ кўргузуб зўр,
Атосидин они маҳруму маҳжур.

Биёбонега они бошлағоли,
Даду дом ичра элтиб тошлағоли.

Сув онда бўлмасун жуз ашки навмид,
Йўқ ўлсун нони ҳам жуз қурси хуршид.

Не онда сояе ғайр аз шаби тор,
Не онда бистаре жуз ништари хор.

Чу ондоқ дашт ичра тутса ором,
Улар оз фурсат ичра зору ноком.

Ҳам ўлмас тигмиз қониға рангин,
Ҳам ондин бўлғомиз амниятойин».

Деди бири: «Бу ҳамдур қатл қилмоқ,
Демайким қатл, ондин ҳам баттарроқ.

Агар берса дами тиг остида жон,
Эрур очу сувсиз ўлгандин осон.

Савоб улдурки, бўлсоқ озими роҳ,
Талаб қилсақ йўл узра тира бир чоҳ.

Ҳамул чоҳ ичра элтиб они солсоқ,
Бу иш бирла кўнгул комини олсоқ-

Ки, шояд озим ўлғай корвоне,
Нузул этгай ҳамул ерга замоне.

Бир одам ул қудуққа далв солғай,
Сув ўрнига они ҳам тортиб олғай.

Дегай фарзанд они ё гуломе,
Олиб кетгай қаён бўлса хироми.

Онинг пайванди бу ердин кесилгай,
Отомиз бизга сўнгра майл қилгай».

Чу ул қилди қудуқ сўзини манқул,
Ҳама ихвонға ул сўз тушти маъқул.

Иш анжомидин ўлмай бири огоҳ,
Ҳамма бўлди муқими мажлиси чоҳ.

Тутуб маҳкам отосининг нифоқин,
Ҳама қилди бу тазвир иттифоқин.

Бу сўздин сўнг бориси бўлди озим-
Ки, бўлғайлар бу ишга тонгла жозим.

ВУРОДАРЛАРИ ОТОСИ ОЛДИГА ВОРҒОНЛАРИ ВА ЮСУФНИ
ТИЛАГАНЛАРИКИМ, УЗЛАРИ ВИЛА ҚАМРОҲ ОЛИВ
КЕТГАЙЛАР

Аларким ўзидин ворастанурлар,
Фано ганжи аро пайвастанурлар.

Эрурлар қайди кайди нафсдин пок,
Балоу ишқу меҳнат кўйида хок.

Алардин не кўнгулларга губоре,
Аларға не улусдин ҳеч боре.

Бори носозларнинг созкори,
На янглиғ бор етса бурд бори.

Еторлар кечалар бемеҳру бекин,
Саҳарлар турсалар ҳам ушбу ойн.

Ҳама ихвони Юсуф субҳ чоғи,
Ҳасад бирла тутиб, лутф ила доғи.

Забон — пурмеҳру, сийна — кинаандеш,
Ҳама дармонда гургу сурати меш.

Отоси хизматиға қўйдилар юз,
Ҳама одоб ила ўлтурдилар туз.

Тамаллуқ роҳу расмин айлабон соз,
Сухан ҳар бобдин қилдилар оғоз.

Очиб тилни мулойим нукта дерга,
Ўтурдилар сўзин охир бу ерга-

Ки: «Уйда ўлтуриб топдуқ малолат,
Тилармиз сайри саҳроға ижозат.

Ижозат бўлса саҳроға борурмиз-
Ки, тонгло кунни онда ўткарурмиз.

Буродар Юсуф ул яктои олам,
Ҳавои сайри саҳро айламиш кам.

Нетар бизга они ҳамроҳ қилсанг,
Бу ишдин бизни олийжоҳ қилсанг.

Бўлубдур тира уйда рўзимиз шаб,
Ҷаарсилху ғадан нартаъ ва наълаб.²

Қилурмиз гоҳе боғ-роғни сайр,
Ғаҳи водиу, дашту тоғни сайр.

Соғормиз дашт аро қўйларни гоҳи,
Ичармиз сутларин айлаб малоҳи.

Ғаҳи кўк сабза узра гом урармиз,
Ўюнга лолазор ичра қўярмиз.

Кулоҳин лола бошидин олурмиз,
Они Юсуф боши узра солурмиз.

Қилурмиз сабзалар узра хиромон,
Белига сончибон ҳар сори домон.

Ғаҳи зебо кийикларға қарармиз,
Ғаҳи заҳра бўриларға ёрармиз.

Ки, шояд кўнгли мундин шод бўлғай,
Ватан андуҳидин озод бўлғай.

Неча аъжуба бўлса ою кундек,
Еш ўғлон кўнглини очмас ўюндек».

Чу Яъқуб ушбу сўзниким эшитди,
Риво йўлини аларга банд этти.

Деди: «Юсуфни не янгаиғ йиборгум-
Ки, онсиз бошимма минг ғам кўторгум.

Уюнга барчаиғиз мойил бўлурсиз,
Оннинг ақволидин гофил бўлурсиз.

Будур ваҳимки гурги кинаангез,
Анинг қасдиға қилгай тишларин тез.

Узотиб тиш анго бўлуб қазабнок,
Танин демойки, жонимини қилур чок».

Фусунгарлар чу бу сўзни эшитти,
Яна ўзга фусун омода этти,

Ки: «Юрмосмиз тирик эл ичра қаргиз,
Гар ўлсоқ биз бўри оллида ожиз.

Бўри гар шери мардумкор бўлгай,
Бизинг чанголимизда вор бўлгай».

Алар сўзини чун Яъқуб эшитти,
Тилани комуш узр айтурдин этти.

Риво берди фусунгарлар сўзига,
Бало абвобинни очти юзига.

ВУРОДАРЛАРИ ЮСУФНИ ӨТӨСИ ӨЛДИДИН ОЛИВ
КЕТГАНЛАРИ, ЮСУФГА ЗАЛОЛАТ ҚУДУҚИН
ҚОЗГОНЛАРИ ВА ОНИ ҲЕЧ ГУНОҚСИЗ ҚУДУҚГА
ТАШЛАГОНЛАРИ

Фигонким, бу спехри меҳнатафзой,
Қудуқ ичра солур ҳар кунда бир ой.

Ғизолеким анга нозикдурур тан,
Бўри чанголини қилғуси маскан.

Чу иквомига Юсуф теншурулди,
Кўйишиге бўриллар ҳамроҳи бўлди.

Отесининг кўзи одамда иквоми,
Кўтардилар они ул машъким жон.

Олиб орқасига, бўйишига гоҳи,
Солиб сийнасига, кўйишига гоҳи.

Чу саҳро сайрига кўйгач қадамни,
Хама очти анге дасти ситамни.

Тикан ичра ўюндим ташладилар,
Жафоу жавф қилмоқ бонладилар.

Бесар эрди оёқ хор узра нечор,
Қоқар эрди тикандин гулга мисмор.

Пиёда қатъи дашту хора айлаб,
Кафи покени хора пера айлаб.

Кафи поким эди гулдин анга манг,
Қизил қондин саросар бўлди гул ранг.

Чу қолса изда гар ул ўн тапонча,
Уруб рухсорин айлар эрди ранжа.

Хамул кўл бўлса хуш мақтуъу кўтоҳ-
Ки, ондин бир тапонча чедран моҳ.

Чу юрса илгари ҳам неча сили —
Уруб агнин қилурлар эрди нили.

Қафодан ул илик боғланса авло-
Ки, ондин ул қафо кўргуси изо.

Алар бирла агар юрса баробар,
Кўрар юз гўшмөл ондин саросар.

Кинишким ул қулукга бергуси тоб,
Кафида бермоғ ўлеҳи қатъи ноёб.

Этани тутса йиғлаб ҳар бирининг,
Жафолар кўргузур эрди бири минг.

Чу қўйса ҳар бирининг оллида бош,
Етар эрди бошига қаҳр этиб бош.

Бориб ҳар бирига ёлборса ноком,
Кўрар эрди неча силиу дашином.

Аларнинг раҳмидин чун узди уммед,
Тушуб жисмига ларза ўйлаким бед.

Ситам тортиб жигар қонин ер эрди,
Кўнгулдин зорлиғ бирла дер эрди:

«Аё эй қиблагоҳим, қайдадурсан,
Бу ҳолимдин нега гофил эурсан?»

Келиб кўргил канизакзодаларни,
Залолат чоҳига афтодаларни.

Ки, айларлар ҳуқуқингни риоят,
Тилаб коминг қилурлар яхши хизмат.

Гулеким гулшани жонингда бутти,
Тароват абри лутфинг бирла тутти.

Анингдек ташналикдин бўлди бетоб-
Ки, қолди юзида не рангу, не об.

Ниҳолеким, они боғингда экдинг,
На боғинг, умр бўстонида экдинг —

Анингдек бўлди ул афтодаи хок-
Ки, чиқти бошига ҳар хору хошок.

Маҳеким, тира шоминг нури эрди,
Жаҳон зулматлари маҳжури эрди.

Фалакдин топти ул андоқ вуболе-
Ки, ондин зўрдур ожиз ҳилоле.

Чу уч фарсанггача ҳоли бу эрди,
Ҳасад аҳлининг афъоли бу эрди.

Алардин эрди онча сахту зўрлиғ,
Эди мундин бу янглиғ наримгўлиғ.

Ки, ногаҳ бир қудуқға етти барча,
Анинг даврида ором этти барча.

Қудуқ эрмаски, эрди бир қаро гўр,
Суйи аҳли ҳасад бахти киби шўр.

Лабининг ҳайъати эрди балодек,
Очиб оғзини муҳлик аждаҳодек.

Ичи ҳосид ичидек тирау тор,
Газанди халқ учун эрди тўла мор.

Вале умқиға йўқ эрди ниҳоят,
Ҳавоси асру пасту пуруфунат.

Гар онда бир дам ўлтурса ҳар одам,
Дами қатъ ўлғуси онинг ҳамул дам.

Чу Юсуфни анга арбоби ҳосид,
Ҳама тошларға билкул бўлди қосид.

• Яна Юсуф жафодин дод қилди,
Онингдек нолау фарёд қилди-

Ки, гар тош этса эрди они маълум,
Эриб оқғай эди, ул навъким мум.

Анго ул сангдиллар қилмай ишфоқ,
Бўлуб ҳар дам қатиг кўнгли қатигроқ.

На янглиғ айтайин қилмишларини,
Ситамдин зоҳир этган ишларини.

Қўлеким ҳулладни топғуси озор,
Расан боғларға бўлдилар сазовор.

Беликим нозик эрди мўй монанд,
Анго юғун қил арқон қилдилар банд.

Танидин чектилар пироханини,
Гулосо қилдилар урён танини.

Маломатдин бориси кийди кисват,
Нечук кисватки тўзмас то қиёмат.

Яна қотиг жағолар бөшладилар,
Они тира қудуқға тошладилар.

Чу сувдин юқори бор эрди бир тош,
Ҳамул тош узра ором айлади фош,

Ҳамул тошға етушти яхши давлат-
Ки, топти у гуҳардин қадру қиммат.

Ҳамул сув таъми эрди заҳройин,
Лабининг шарбатидин бўлди ширин.

Юзи нуридин ўлди чоҳ равшан,
Демай равшанки, бўлди боғу гулшан.

Ики гисуйи айлаб атреолиғ,
Қудуқ ичра етурди хуш ҳаволиғ.

Ҳамоли партави бўлғоч намоён,
Қочиб, барча газанда бўлди пинҳон.

Чу бозусида бир таъвизе банд —
Эди бир кўнглок анда нурмонанд.

Йиборгон они Иброҳимға ризвон,
Ут эрди оллида ондин гулистон.

Етушти Жабраил олдиға ул дам,
Ешиб бозусидин таъвизни ҳам —

Олиб, андин уруб қўл пираҳанга,
Ани кийдирди ул нозик баданга.

Деди ондин сўнг: «Эй маҳжуриноком,
Санга тағри етурди бўйла пайғом-

Ки, бир кун ул хиёнатпешаларни,
Гуруҳи носавобандешаларни —

Етургум олдинга хору дилафкор,
Хижолатдин сияҳрўю нигунсор.

Алар аҳволини кўргил намоён,
Алардин лекин эт ҳолингни пинҳон.

Сен этгил барчаси бир-бир тамошо,
Сени лекин алар билмасун асло».

Чу Юсуф Жабраилдин ушбу сўзни —
Эшитгач, айлади хушҳол ўзни.

Ҳамул тошни нечукким тахт кўрди,
Анинг устида шаҳ янглиғ ўтурди.

Қилурга дафъи маҳзун жонидин ғам,
Анга номуси акбар бўлди ҳамдам.

КОРВОНЛАР ҚУДУҚ БОШИГА ЕТУШМАКИ, ЮСУФИНИ
ҚУДУҚДИН ЧИҚОРМОҚИ ВА ЯНА БИР МАРТАВА
ОНИНГ ЖАМОЛИ ОФТОВИ БИЛА ОЛАМНИ РАВШАН
ҚИЛМОҚИ

Зиҳи, фархунда толеъ карвоне —
Ки, мақсад толибидур жисму жони.

Қудуқдин далвники чекса ногоҳ,
Чиқар албатта далви буржидин моҳ.

Чу Юсуф уч кун эрди рўз то шаб,
Ҳамул чоҳ ичра мисли моҳи Нахшаб.

Вале тўртинчи кун чун Юсуфи меҳр,
Чиқиб кўргузди мағриб чоҳидин чеҳр.

Чиқиб Мадъян элидин корвоне,
Диёри Мисрга бўлди равоне.

Юруб йўл, лек йўлдин бўлмай огоҳ,
Адошиб келдилар ул ерга ногоҳ.

Қилиб барча қудуқ даврини манзил,
Қудуқдин олғоли сув бўлди мойил.

Бурун бир некбахти пурсаодат-
Ки, эрди раҳбари иқболу давлат.

Шитоб айлаб қудуқ бошига борди.
Тузуб далвин қудуқ ичра йнборди.

Деди Жибрил Юсуфга ҳамул дам:
«Чиқиб лабташналарни айла хуррам.

Қуёшосо қилиб давл ичра манзил,
Туруб мағрибдин ўл машриққа мойил.

Канори чоҳни даври уфуқ қил,
Уфуқни доғи нуроний тутуқ қил.

Юзинг меҳрини айлаб партавафкан,
Янги бошдин жаҳонни айла равшан».

Чу Юсуф ушбу сўз муҳтожи эрди,
Зилолосо равон давл ичра кирди.

Чекарга ул киши чун зўр қилди,
Оғир сув вазнидин далвини билди.

Деди: «Далвим оғирдур бу кун инак,
Сувдин ўзга нима бор онда бешак.

Чу давл ичра кўруб ул ой жамолин,
Чиқарди кўкка ё бушро мақолин.

Башоратким бу чоҳи зулматафзой,
Ичидин чиқди, ваҳ, бир дилкушо ой.

Башоратким бу чоҳи заҳрогин,
Чиқарди шаҳд янглиғ оби ширин.

Чу кирди илгига ул моҳитобон,
Они ўзга улусдин қилди пинҳон.

Ниҳон манзилгаҳига элтиб они,
Халойиқ кўзидин тутти ниҳони.

Бале, чун ҳар кишиким ганж топғай,
Ниҳон тутмас эса, юз ранж тортғай.

Бор эрди бир тарафда хайли бадхоҳ,
Бўлурга Юсуф аҳволидин огоҳ.

Чекар эрдилар онинг интизорин-
Ки, билгайлар анинг анжоми корин.

Йироқдин корвонни кўргач ул хайл,
Қудуқ бошиға барча қилдилар майл.

Ниҳон Юсуфға қилдилар нидое,
Қудуқдин чиқмади ҳаргиз садое.

Сўнг андин корвонға қўйдилар юз,
Тафаҳхус бирла ҳар ён солдилар кўз.

Тажассус қилдилар ул навъ бисёр-
Ки, Юсуф ўртада бўлди падидор.

Тутуб дедилар они: «Бандамиздур,
Вафосиз саркашу шармандамиздур.

Эрур хизмат аро сусту ҳиялкор,
Қочиб неча қилибдур бизни безор.

Бағоят бадфеълу бадниҳод ул,
Сотармиз, гарчи бордур хоназод ул.

Ямонлиғни чу қилмишдур ирода,
Қилур ҳар дам ямонлиғни зиёда.

Қачонга тегру ондин ғамда бўлмоқ,
Эрур яхши они сотмоқ — қутулмоқ.

Кеча токай они сақлаб ётармиз,
Баҳоси ҳар нима бўлса сотармиз».

Ул одамким қудуқдин чекти они,
Бериб олди ани адно баҳони.

Оти онинг эди Моликка машҳур,
Қилиб Юсуфни мамлук, ўлди масрур.

Кўчуб ондин сўнг ул ердин қавофил,
Юз урди Мисрга манзил-баманзил.

Зиёнкор элки жинсу жон сотарлар,
Баҳосин билмайи арзон сотарлар.

Хирожи Миср бир дийдори онинг,
Матои жон бир гуфтори онинг.

Вале бу нархни Яъқуб билгай,
Зулайхо нақди жон исор қилгай.

Бериб нодон матои ганжи олам,
Олур бир неча рўкаш қалб дирҳам.

МОЛИКНИНГ ЮСУФНИ МИСР ҲАВОЛИ ВА АТРОФИГА
ЕТКУРГОНИ ВА ПОДШОҲИ МИСР ОНДИН ХАВАР
ТОПГОНИ ВА АЗИЗНИ ОНИНГ ИСТИҚБОЛИГА
ИИБОРГОНИ

Чу Молик ҳеч кўрмай меҳнату ранж,
Кўлига кирди ондоқ бебаҳо ганж.

Бўлуб дийдорига маҳв ўзни билмай,
Оёқи шодлиғидин ерга илмай.

Бир айлаб икки манзилни юруб йўл,
Кўзи манзури бўлмай соғ ила сўл.

Етушгач Мисрга чун шоду масрур,
Халойиқ ичра мундоқ бўлди машҳур.

Ки, Молик сори давлат юз урубдур-
Ки, иброний ғулومه келтурубдур.

Ғулом эрмас, эрур ҳусн авжи моҳи,
Малоҳат мулкининг фархунда шоҳи.

Фалак минг кўз била айлаб тамошо,
Жаҳонда мислини онинг кўрмай асло.

Чу то Миср онинг васфин эшитти,
Қилиб ғайрат малолат зоҳир этти.

Дедиким: «Миср жаннатдур саросар,
Гуле гулрухларига йўқ баробар.

Агар жаннат аро минг гул очилгай.
Олорнинг хоки пойин бўса қилгай».

Боқиб деди Азизи Миср сори:
«Бериб они тамошо айла берс».

Тафаҳҳус айлабон дийдорини кўр,
Агар яхши эса хизматга еткур».

Азизи Миср борди корвонга,
Назар қилди ҳамул ороми жонга.

Назора айлагач фаррух вужудин,
Ўзидин борди то қилғай сужудин.

Вале Юсуф кўтарди бошин онинг,
Демай бошини, балким лошин онинг.

Деди: «Ҳақ саждасиға айла рағбат-
Ки, бўйнунгга бошингдин қўйди миннат».

Азиз этти талаб Моликдин они-
Ки, шаҳ олдиға еткургай равони.

Деди Молик: «Ани олиб борурмен,
Санга лекин бу янглиғ ёлборурмен-

Ки, тутсонг бизни сен маъзур бу дам-
Ки, фарсуда эрурмиз хаста жон ҳам.

Чу биз уч-тўрт кун осуда бўлсоқ,
Сафарнинг ранжу гардидин қутулсоқ.

Баданлар устидан юб гард ила хок,
Жаноби шоҳға борсоқ бўлуб пок».

Азизи Миср чун бу сўзни эшитди,
Равон қайтиб яна хизматга етди.

Деди шаҳ олдида Юсуф жамолин,
Шаҳ онинг айламай бовар мақолин.

Дедиким: «Барча зебо дилраболар,
Латофат авжи узра маҳлиқолар.

Кийиб қоматларига жомаи зар,
Қўюб бошларига олтун афсар,

Ҳама заррин камарлар боғласунлар,
Қилурға ишва ўзни чоғласунлар-

Ки, чун Юсуфга бўлса гарм бозор,
Гино аҳли анга бўлса харидор.

Алар мундоқ тузуб шаклу шамойил,
Бориб Юсуфга бўлсунлар муқобил.

Булар гар бўлса бир дам ёри онинг,
Гумонсиз сард ўлур бозори анинг.

ЮСУФНИНГ НИЛ СУЙИГА ТУШГАНИ ВА САФАР
ГУБОРИДИН БАДАНИН ЮГОНИ ВА ПОДШОҲНИНГ
ДАРГОҲИГА БОРМОҚ УЧУН ҲАВДАЖҒА МИНГОНИ

Чу тўртинчи кун ичра Юсуфи меҳр,
Аён этти фалакнинг нилидин чеҳр.

Деди Юсуфга Молик: «Эй дилорой,
Канори Нилни қил сен доғи жой.

Тушуб Нил ичра юв нозик танингни,
Чиқиб кийгил ҳам оқ пироханингни».

Онинг ҳукми била ул моҳитобон,
Канори Нилга бўлди шитобон.

Енгидин қўлни тортиб пирохонга,
Бинафша пардани чекти суманга.

Кулоҳи зар бошидин қўйди ул чоғ,
Намоён этти заррин байзадин роғ.

Чу чекти фарқидин пироханини,
Қамарга матлаъ этти доманини.

Намудор этти жисмин даври доман,
Нечукким, даври гардун субҳи равшан

Белига лунги боғлаб, қилди таъжил,
Бўлурга сарвосо дохили Нил.

Спеҳри нилгундин чиқти фарёд-
Ки: «Нил ўлди қудуми бирла обод.

Чу Нил ўрнига ман бўлсам, на бўлди?!
Зилоли васлидин тўлсам, на бўлди?!»

Қуёш юз шавқ ила кўргузди таъжил-
Ки, кўкдин ташлаб ўлғай ғарқан Нил.

Чу бўлди тушгали дарёга мойил,
Қамардек буржи обе қилди манзил.

Чу сувга кирди нозик жисми урён,
Сув топти руҳпарвар жисмидин жон.

Мусалсал зулфининг иқдини бир-бир —
Очиб оби равонга солди занжир.

Муҳайё қилди ондоқ доми дилхоҳ-
Ки, сайд этгай саросар моҳию моҳ.

Гаҳи солур эди боши уза сув,
Ювар эрди танин гоҳ мўй бар мўй.

Юғондин сўнг тани гарду губорин,
Мушарраф қилди дарёнинг канорин.

Кийиб бир оқ кўнглок ҳуллаосо,
Бериб барги сумандин гулга оро.

Онинг устига тўн кийди мунаққаш,
Бошидин то оёқ рангину заркаш.

Қўюб фаррух бошига тожи зарни,
Белига боғлади заррин камарни.

Ики зулфин қилиб юзга паришон,
Жаҳонга бўлди яксар анбарафшон.

Они ҳавдаж аро миндурдилар бот,
Доғи шаҳ қасри сори юрдилар бот.

Бор эрди ташқарида тахтгоҳе,
Чекор эрди анга шаҳ рахт гоҳе.

Чекиб оллида саф хўблар неча хайл,
Ҳама Юсуфни кўрмакка қилиб майл —

Етушти тахтгоҳра ҳавдаж ул дам,
Тамошоға йиғилди аҳли олам.

Булут эрди ҳамул кун иттифоқо,
Қуёш эрди ниҳон онда саропо.

Деда Юсуфга Молик: «Эй дилоро,
Чикиб ҳавдаждин ўлғил жилваоро.

Қуёшсен, парда остидин юзинг оч,
Юзингдин нурлар офоқ аро соч».

Чу Юсуф бурқаидин очти рухсор,
Қуёш янғилг жаҳонга сочти анвор.

Гумон этти бери аҳли тамошо-
Ки, меҳр ўлди булутдин жилваоро.

Чу билдилар экандур меҳр мастур,
Соҳар Юсуф жамоли меҳрдек нур.

Назора аҳли рухсориға боқиб,
Бўауб қайрон овуж бир лаҳза қоқиб.

Дедиларким: «Эгон ушбу қуёшчеҳр-
Ки, ҳам шарманда ондин моҳ, ҳам меҳр».

Бери гулчеҳраи соҳибнавокат,
Қуйи солди бошини, тортиб кижолат.

Бале, меҳр ўлса ҳар вақт ошкоро,
Суҳоға жилвагар бўлмақ на ёро.

ЗУЛАЙХОНИНГ ПОДШО ДАРГОҲИГА ЕТУШГОНИ ВА
ХАЛҚ ИЗДИҲОМИ САБАБИНИ СУРГОНИ ВА ЮСУФНИ
КУРГОНИ ВА ОНИ ТАНИГОНИ

Бу суратдин Зулайхо эрди гофил-
Ки, то Юсуф етушти икки манзил.

Бале жони ҳамул маънидин оғоҳ —
Эдию, тортор эрди шавқ ила оҳ.

Бўлуб ҳаддин фузун бесабру тамкин,
Тилар эрди дами шавқиға таскин.

Чу айлаб бир баҳона ошкоро
Чиқиб қасридин этти азми саҳро.

Бўлуб саҳрода сокин бир-ики кун,
Анго эрди жаҳон ғамгин қаро тун.

Нечаким қилди хуррамлиқ иреда
Ва лекин бўлди андуҳи зиёда.

Чу етти хирманиға дашт аро сайл,
Яна ҳам айлади уй жониби майл.

Миниб ҳавдажға чусту чобукона,
Ҳам ўлди манзили сори равона.

Чу ўз қасри сори озим эди ул-
Ки, тушти шаҳ эшикидин анга йўл.

Кўруб онда ҳамул ошубу ғавғо,
Деди: «Бу не алоло эркан оё?»

Биров деди: «Гуломе хубсурат —
Келиб, устида қўпмишдур қиёмат,

Гулом эрмас, дурахшон офтоб ул,
Сабҳат мулки узра комёб ул».

Зулайхонини нигоҳи тушти ул ён,
Ҳаниб они, ҳамул дам бўлди гирён.

Оннингдек нолау фарёд қилди-
Ки, бериб ҳушидин беҳуд йиқилди.

Бериб суръат ҳамул дам маҳмилиға,
Етурдилар они ўз манзилиға.

Чу аввал қасрида ором қилди,
Янгидин қайтиб ўз ҳолиға келди.

Ҳам ондин доя сўрди: «К-эй дилафрўз,
Нега чекдинг оннингдек оҳи жонсўз?»

На ишга нолау фарёд қилдинг-
Ки, ўздин бордингу, бехуд йиқилдинг?»

Деди: «Не сўз дейин, эй меҳрибоним-
Ки, ҳар не сўз десам бордур зиёним.

Дейин эмди санга, ҳолимни сўрдинг,
Гуломеким ҳамул ғавгода кўрдинг.

Жаҳонда қиблагоҳи жоним улдур,
Фидо жон айлагон жононим улдур.

Тушимда кўрунуб ақлимни олғон,
Балоу, дарду ғам бошимға солғон.

Танимдур дард ила бетоб ондин,
Кўзумдур ғарқай хуноб ондин.

Ҳавоси бирла бу кишварга тушдум,
Таманносида ўлмакка етушдум.

Мани ул даҳр аро овора қилди,
Ватандин ойириб бечора қилди.

Неча йилдурки чеккум меҳнату ғам,
Жаҳонда бўлмайин осуда бир дам.

Ҳама онинг таманносидин эрди,
Жамоли ишқи савдосидин эрди.

Бу кун тоғдин оғирроқ бўлди борим,
Била олмон нечук бўлғуси ксрим.

Ул ой бўлғуси кимнинг тахтида шоҳ,
Юзи қойси кишини буржида моҳ.

Қаю кўз бўлғусидур равшан ондин,
Қаю уй бўлғусидур гулшан ондин.

Топор ким лаъли лаззатбахшидин ком?
Олур ким сояи сарвида ором?

Ким онинг жаъди мушкинини ўргай?
Баногўшиға ким илкин етургай?

Ким этгай ҳосили умрин баҳоси?
Ким этгай жавҳари жон хокипоси?

Очилгайму менинг иқболим ондин,
Тузулгайму бузулгон жоним ондин».

Ниҳон ўтин онинг чун доя билди,
Куюб ҳолиға кўнгли, гирия қилди.

Деди: «Эй шамъ, тут сўзингни пинҳон,
Куюб бесабрлиғ қилма намоеън.

Неча йил сабр қилдинг пеша, еб ғам,
Ҳамул пешани тарк этма бу кун ҳам-

Ки, бўлгай сабр комингга етургай,
Қуёшинг тира шомингга етургай».

МОЛИКНИНГ ЮСУФНИ СОТМОҚИГА АРЗА ҚИЛМОҚИ ВА
ЗУЛАЙҲО ОНИ ЎЗГАЛАРНИНГ БАҲОСИДИН ИККИ
ЧАНДОН БЕРИВ ОЛМОҚИ

Хуш ул кунким, бўлуб толеъ мададкор,
Етушгай ёрининг васлиға бир ёр.

Ёрутгай ошнолиғнинг чароғин,
Унутгай ҳам жудолиғ дарду доғин.

Чу Юсуф ҳусниға гарм ўлди бозор,
Ҳама Миср аҳли бўлдилар харидор.

Ки, ҳар ким илгида не бўлса бори,
Олиб борди онинг бозори сори.

Чу ул бозорға бир зол кирди,
Қўлида бир калоба ип дер эрди:

«Қумошимдур агарчи хору нокор,
Вале, басдур анга бўлсам харидор».

Нидо қилдилар эл ичра чабу рост-
Ки, инак бир ғуломи бекаму кост.

Юзидур матлаи субҳи сабоҳат,
Лабидур павҳари кони малоҳат.

Юзи тоат қуёши бирла пурнур,
Эрур қўнгли ибодат бирла маъмур.

Ўқ онинг қўнглида жуз ростлиғ ҳеч,
Сўзида ҳам топилмайдур хаму печ.

Ғулом олмақға кимда бўлса рағбат,
Аён өтсун онинг байъида суръат.

Чиқиб ҳар кимса бўлди аввали кор,
Анго ҳар бадра зар бирла харидор.

Агар ул бадрадин қилсанг шуморин,
Минг олтин топмасен ул нақд борин.

Тушуб ҳам ўзгага байъи ҳавоси-
Ки, то минг бадрага етти баҳоси.

Яна бир бой деди: «Мушку азфар —
Берурман вазни Юсуфга баробар».

Яна ҳам бири деди ондин афзун:
«Берурмен лаъли нобу дурри макнун».

Бу янглиғ вофир айлаб иқтизосин;
Чиқорур эрдилар ҳар дам баҳосин.

Зулайхо чун хабар топти бу сирдин,
Баҳосин икки чандон этти бирдин.

Кўруб бу ҳолни ўзга харидор,
Хама навмидлик қилдилар изҳор.

Азиз оллида деди: «Эй неку қол,
Бу қийматни етур Моликка дарҳол».

Деди: «Мандо наким бордур дафина,
Тавоҳирдин тўла танжи ҳазина».

Хама нисфина етмас ул баҳонинг,
Нешук қилгум адо борини онинг».

Зулайхо ёнида бор эрда дуржи,
Гуҳарлар автарининг эрди буржи.

Жамул дурж ичра ҳар бир дурри макнун,
Хирожи Миср эрди; баҳни афвун.

Деди: «Бергим бу дурлардин баҳосин,
Раво қил хаста жоним муддаосин».

Азиз этти яна мундоқ баҳона-
Ки, мойилдур анго шоҳи замона.

Ани ўз хайли ичра сарвар этгай,
Ғулом афвошига сардафтар этгай.

Деди бориб шаҳи кишваркушоға,
Солиб хизматлари ҳаққин ароға.

Деди: «Йўқдур ман банданга фарзанд,
Бўлубдур хотирим бу бандага банд.

Карам айлаб биланд эттил мақомим-
Ки, бу банда менинг бўлсин ғуломим.

Спеҳримга маҳи тобанда бўлсун,
Манга фарзанду шаҳга банда бўлсун».

Чу шаҳ бу нуктани ондин эшитти,
Сўзин мақбул, кўнглини хуррам этти.

Раво бўлди чу шаҳдин бу муродни,
Они сотувъ олиб; фарзанд ағоди.

Олиб берди уйига хурраму шод,
Зулайхо бўлди гам бандидин овод.

Чу Юсуфнинг оини илбига кирди,
Тўқуб кўб шодмиг ашкин дар эрди-

Ки: «Ёраб, тушму ё бедарлиғму?
Ки, калди жонима жононим ўтгу?»

Қачон кўнглимга эрди ушбу уммид-
Ки, шемини ёрутгай нури хуршид.

Саодат субҳи шомим урди барҳам,
Кўнгулда қолмади бир заррача ғам.

Бўлуб мен нозаниним бирла ҳамроз,
Тонг эрмас чарҳға қилсам агар ноз.

Менингдек даҳраро беғам киши йўқ,
Тоғиб мақсудини хуррам киши йўқ.

Балиқ эрдим сувдин кўб айру тушган,
Уларга изтироб айлаб етушган.

Етушти ногаҳон сели каромат,
Мани дарёга еткурди саломат.

Эдим гумроҳи шоми дарди ҳирмон,
Етушган оғзима қайғу билан жон.

Уфқдин чиқти бир рахшанда моҳе,
Манга давлат сари кўргузди роҳе.

Эдим бир нотавони бистари марг,
Етушган жон рагига ништари марг.

Кўзумга Хизр ўлуб ногаҳ намоеън,
Етурди оби ҳайвондин манго жон.

Биҳамдуллоҳ, манга давлат бўлуб ёр,
Фалак жонимға қилди тарки озор.

Ҳамул тужжорға бўлсун фидо жон-
Ки, келтурди мунингдек дурри тобон.

Не ғам гар дуржи гавҳар бўлса холи
Чу кирди қўлға мундоқ дурри оли.

Дури жон оллида гавҳар на бўлғай,
Туфайли дўст бўлғай, ҳарна бўлғай!

Бериб бир неча тошни жон олибмен,
Худо ҳаққи, ажаб арзон олибмен!

Киши ўз нақдидин не баҳра олғай-
Ки, Исони бериб хармуҳра олғай.

Агар хармуҳраға падруд қилдим,
Чу Исо қўлга кирди, суд қилдим».

Қилиб фикр ила бу сўзларни изҳор,
Бўлур эрди сиришкидин гуҳарбор.

Гаҳи Юсуф юзига лол эрди,
Фароғу, хурраму хушҳол эрди.

Гаҳи ўтган ғамини айлабон ёд,
Висолида қилур эрди ўзин шод.

ОД НАСЛИДИН ВОЗГА ОТЛИҒ ҚИЗ ДОСТОНИ: МОЛДОР
ВА ЖАМОЛДА НАЗИРИ ИУҚ ЭРДИ ВА ҒОЙИБОНА ЮСУФ
ЖАМОЛИҒА ОШИҚ ВУЛДИ ВА УЛ ЖАМОЛ ОЙИНАСИДА
ЖАМОЛ ҲАҚИҚАТИ КУРУВ МАЖОЗДИН ЧИҚИВ
ҲАҚИҚАТГА ЕТУШТИ

На танҳо тугғуси дийдордин ишқ,
Туғар ҳам гаҳ-гаҳе гуфтордин ишқ.

Қулоқ йўлига ҳусн аҳли қўюб гом,
Олурлар жону дилдин сабру ором.

Қилур даллолалиқ расмини изҳор,
Демак, бир дилрабо васфини тақор.

Деди, маъшуқдин кўрмай нишона,
Улусни ошиқ айлар ғойибона.

Диёри Миср аро бор эрди бир қиз,
Жамолу, ҳуснию, хулқи ададсиэ.

Латофат авжи тобон ахтари ул,
Жамии Од насли сарвари ул.

Ақиқи ноби айлаб дурга ханда,
Қилиб шаҳди лаби шаккарни банда.

Лазиз ул навъ шаккарханди эрди-
Ки, шаккар кўнгли онинг банди эрди.

Малолатдин гар ўлса лаъли хандон,
Лабин тишлар эди шаккарга дандон.

Набет отзининг омакда бўлуб танг-
Ки, эрди ул анго бир бемза санг.

Кочиб ул шиша ичра қилди маъзил,
Бўла олмай лаби бирла муқобил-

Ки, гар тебранса лаъли майпарастн,
Бўлур воқифъ онинг ондин шикасти.

Эди даҳр офатн ул ғайратн хур,
Лаби ширинидин Миср эрди пуршўр.

Улуғлар барча савдосида эрди,
Кичиклар ҳам таманносида эрди.

Вале асру баланд эрди анго бош,
Бош эгмак бўлмай ондин кимсага фош.

Кўб эрди ўйла истиғнон жоҳи-
Ки, тушмас эрди ҳеч кимга нигоҳи.

Чу Юсуф ҳусни васфини эшитди,
Юзи меҳрига меҳри жунбиш этти.

Чу демак ҳам эшитмак топти тақдор,
Онинг кўнглига тушти шавқн дийдор.

Эшитмакдин кўрарга майл қилди-
Ки, кўрмакка эшитман тухм келди.

Харидор ўлғали айлаб тақозо,
Нисобн қиматин қилди муҳайё.

Қилиб минг тева юк, помиза гавҳар,
Зару дурри самину мушкн азфар.

Қужонн луб, ажвеси мувофил,
Баҳога ҳар ниманим бўлса лойиқ.

Бериб тартиб тутти Миср йўли,
Қилиб умид колоси қабулди.

Тушуб Миср аҳлига овоза ондин,
Чикиб ҳам ҳей-ҳуни тоза ондин.

Келиб Миср ичра Юсуф роҳин истаб,
Тараддуд бирла жавлонгоҳин истаб.

Чу жавлонгоҳининг топти нишонин,
Бўлуб шод ул сори чекти инонин.

Жамолин кўрдиким жондек эрур пок,
Эрур васфида қосир ақлу идрок.

Бўлуб ҳайрон назар қилғач жамолин-
Ки, қаргиз кўрмамиш эрди мисолин.

Онингдек маҳв ўлуб беҳуд йиқилди-
Ки, ўзлукдин ўзин овод қилди.

Келиб сўнгра ўзига бўлди ҳушёр-
Ки, гафлат уйқусидин бўлди бедор.

Тилин очтию сўрмоқ қилди оғоз-
Ки, фаҳм этгай неким бўлса ниҳон роз.

Деди: «Эй хўблук бобида якто,
Берибдур ҳуснунга ким бўйла оро?»

Ким этти пурзиё меҳри жабининг-
Ки, келди хирмани маҳ хўшачининг.

Қаю нақшош шақшинг бўйла чекти?
Қаю деҳқон ниҳолинг бўйла экти?

Қошинг тоқиға ким берди бу рифъат,
Сочинг тобиға ким берди бу зийнат?

Гули серобинга ким берди бу тоб,
Ким этти сунбулингни бўйлаб сероб?

Қади сарви сиҳинг ким хўбрафтор?
Лаби лаълиинг ким этти шаҳд гуфтор?

Ювунг лавҳида кимнинг номасидур,
Сочинг ҳарфида кимнинг хомасидур?

Ким этти наргисингни бўйла хункор,
Адам уйқусидин ким қилди бедор?

Дуринг дуржиға урғон қуфли ёқут,
Ким әрди, ким әрур ул руқға қут?

Санға қозмишдурур ким чоқи ғабғаб —
Ким ўлмиш Хизр суйидин лаболаб,

Қаро холинг ким этти зеби рухсор-
Ки, қилмиш зогнинг маъвоси гулзор?»

Чу Юсуф ушбу сўзларни эшитти,
Дурафшонлиғға лаълин мойил этти.

Деди: «Бордур манго ул навъ соний-
Ки, манман баҳридин рашҳига қониъ.

Фалакдур нуқтаи килки камоли,
Жаҳондур ғунчаи боғи жамоли.

Қуёш бир ламъа нури ҳикматидин,
Фалак бир қатра баҳри қудратидин.

Жамолидин йироқдур туҳмати айб,
Ҳижоби бўлмиш онинг пардаи ғайб.

Жаҳон зарротини айлаб музоҳир,
Аларда қилди ўз аксини зоҳир.

Неким кўргуси яхши чашми жонинг,
Агар боқсанг юзи аксидур онинг.

Чу кўрдинг акс азм эт асл сори-
Ки, коминг ҳосил эт жовид бори.

Жадал қил аслидин маҳжур қолма,
Ҳам охир аксидек бенур қолма-

Ки, бўлмас аксда ҳаргиз бақое,
Топилмас рангида гулнинг вафое.

Бақо истар эсанг сол аслиға кўз,
Вафо истар эсанг ур аслиға юз.

Ғами ул ниманинг жонға-ўқ улғай-
Ки, бор ўлғай гаҳи, гоҳи йўқ ўлғай».

Чу доно қиз эшитди ушбу асрор,
Ҳақиқат сирридин бўлди хабардор.

Деди Юсуфга: «Чун васфинг эшитдим,
Жамолинг шавқидин ўлмакка еттим.

Олиб сабру қарорим орзуйинг,
Туну кун тинмай эттим жустужўйинг.

Юзунг кўргач бўлуб бехуд, йиқилдим,
Ҳалоқимни ғамингда жазм қилдим.

Вале сен деб каломи мушфиқона,
Ҳақиқатдин манга бердинг нишона.

Жамоли ҳақ сори очдинг кўзумни,
Аюрдинг меҳри ҳуснунгдин юзумни.

Йиқилғон ҳол аро тутдинг қўлум сен,
Ҳақиқат сори кўргуздинг йўлум сен.

Чу эмди фикр ила андиша қилдим,
Санинг ишқинг мажоз эрканни билдим.

Ҳақиқатга кўзум чун бўлди бино,
Мажозий ишқи тарк этсам авло.

Жазокаллоҳки сен очдинг кўзумни,
Етургил ёр васлиға ўзумни.

Ойирдинг ғайрдин жону дилимни,
Ҳарими васл қилдинг манзилимни.

Агар жисмимда ҳар мў бўлса бир тил,
Алар қилса санинг шукрингни минг йил.

Бўлуб шукринг тамом этмакда ожиз,
Деолмаслар менингдек бирни ҳаргиз».

Сўнг ондин қилди Юсуф бирла падруд,
Тутуб олдиға роҳи азми мақсуд.

Бориб тутти канори Нил аро жой,
Қилиб онда ибодатхона барпой.

Бўлуб туз ҳақ йўлида эътиқоди,
Бори мискинга қилдирди муноди.

Ки, айлаб мулкни молини торож,
Они худ қилдилар мискину муҳтож.

Бошидин ташлабон тожи мурассаъ,
Онинг ўрнига кийди кўҳна муқнаъ.

Бериб горатга ҳам заррин асоба,
Бошига чекти йиртуқ пойтоба.

Чиқориб эғнидин кимхоу дебо,
Либосин қилди киэ ойинаосо.

Билақдин ёрага гавҳарни солди,
Сафолин субҳани илқига олди.

Қилиб тақвою зуҳд асбобини туз,
Туруб қўйди ибодатхонага юз.

Кетурди бир этак кулни саросар,
Ҳамул хилватга они қилди бистар.

Қилиб бошига тақя бир қатиг тош,
Риёзат тошига урди қатиг бош.

Бу ойин бирла то маъбадга кирди,
Тирик то эрди ул маъбадда эрди.

Бори умри ибодат бирла ўтти,
Адам йўлини сўнг мардона тутти.

Они демаки, берди ройгон жон,
Бериб жон нақдин, олди васлаъ жонон.

Кўрай Мажнуи кўнгул фарзоналиқлар-
Ки, хотунлар қилар мардоналиқлар.

Бу ғам гар санда йўқ, тийгил ғамингни,
Бу мотам бўлмаса, тут мотамингни.

Бўлуб сен ҳусни суратга гирифтор,
Утубдур умринг, эрмассен хабардор.

Яқиндур ҳусни суратнинг заволи,
Утар бир ҳолағо ҳар лаҳза ҳоли.

Дамо-дам қўнма ҳушинг бўлса бори,
Учуб ул шохедин бу шоха сори.

Бўлуб доманфишон кавну маконга,
Узунгни еткур асл ошёнга.

Бўлуб маъни — бир, сурат эрур — мишг,
Паришонлиғ ишин аҳли ададнинг.

Паришонлиғ гамининг йўқ шумори,
Эрур бирга юз урмоқлиғ ҳисори.

Чу йўқтур сенда тоби чарби душман,
Кириб тут ул ҳисор устида маскан.

ЗУЛАЙХОНИНГ ЮСУФГА ТАРБИЯТ ҚИЛМОҚИ ВА
ҚУЛДИН КЕЛГУНЧА ОНГА ХИЗМАТ ВА МУТОВААТ
КЎРГУЗГОНИ

Зулайхога чу юз кўргузди давлат,
Фалак қоқти отиға кўси навбат.

Назар қилмай жаҳоннинг роҳатиға,
Белин банд этти Юсуф хизматиға.

Муҳайё қилди тўнлар хазу дебо,
Қадиға қадди янглиғ чусту зебо.

Музаҳҳиб тожлар, заррин камарлар,
Ҳама сар то қадам рахшон гуҳарлар.

Аларнинг ҳар бириси уч юз олтмиш —
Эди йилнинг кунидек ёз ила қиш.

Қуёш бир субҳким, кўргузса талъат,
Берур арди анга бир тоза килъат.

Чу ҳар кун меҳр кийса афсари зар,
Кўёр арди бошиға ўзга афсар.

Хиром этса қачон ул ёри дилбар,
Камар боғлар эди ғайри мукаррар.

Қуёшпосо узор ул дилрабодин
Ики кун чекмади бош бир яқодин.

Ики қатла доғи ул шўхи танноз,
Бир афсар бирла бўлмади сарафроз.

Белини қилмай асло бир камар банд,
Мукаррар банд ондоқким наи қанд.

Чу зийнат тож ила фарқиға берди,
Қилиб ул тожни бўса, дер эрди-

Ки: «Сендек хоки пойи тожим ўлсун,
Мурод авжи сори меърожим ўлсун».

Қачон кийдурса пироҳан тапиға,
Дер эрди йиғлабон пироҳаниға-

Ки: «Жисмим сандин адно, тор бўлғай,
Қучуб жисмини бархурдор бўлғай».

Қабо кийдурса чун ул дилрабоға,
Боқиб оҳиста дер эрди қабоға-

Ки: «Сандек истарам ман хаста ҳар дам,
Қадини чексам оғушимға маҳкам».

Камар гар боғласа нозик белиға,
Утар эрди бу янглиғ сўз тилиға-

Ки: «Гар илгим камар бўлса на бўлғай?
Белидин баҳравар бўлса на бўлғай?!»

Муанбар зулфиға гар урса шона,
Безар эрди дили зориға хона.

Ясар эрди они ўрганда ҳар шом,
Ҳазин жони қушиға анбарин дом.

Қилиб онинг учун доим муҳайё.
Мулаззаз неъмату анвоъ саропо.

Ададдин ташқари хони мулавван,
Бўлуб анвои неъматдин музайян.

Онинг ҳалвоси учун қанду бодом,
Олиб онинг лабу дандонидин дом.

Ададсиз мевалар ул навъким қанд,
Мусаффо ғабғаби себиға монанд.

Семуз қуш сийнасинду кабоби,
Нечукким ўзининг жони хароби.

Қилиб эрди неча турлик муҳайё,
Лаби ширин зилолидек мураббо.

Неча шарбат, печукким шаккари ноб,
Борининг шавқи жонлардин олиб тоб.

Буларнинг ҳар бириға бўлса майли,
Берур эрди қилиб жонин туфайли.

Кеча гар бўлса эрди мойили хоб,
Бўлуб кундуз таҳаррук бирла бетоб.

Тўшар эрди неча қат фарши зебо,
Ҳариру атласу зарбафт дебо.

Ниҳолиға қилиб гулдин ниҳолин,
Гулиға ҳар сумандин неча болин.

Ўқуб афсоналар оллида чолок,
Ғуборин кўнглидин айлар эди пок.

Чу ёпса паргисига пардаи хоб,
Иши монанди шамъ эрди табу тоб.

Тонг отгунча боқиб онинг юзига,
Топар эрди зиё ондин кўзига.

Бўлур эрди гаҳи кўзига ҳамроз,
Бўлур эрди гаҳи лаълиға дамсоз.

Терар эрди гаҳи гулзоридин гул.
Қилиб булбул киби оҳиста гулғул.

Лабини еткуруб гоҳи лабиға,
Гаҳи суртуб кўзини ғабғабиға.

Бўлуб зулфи била гоҳи сухансоз,
Анга айтур эди оҳиста бу роз:

«Эрурсан ганж уза ер тутган аждар,
Менинг жонимға ўт урған саросар».

Бу янглиғ кўргузур афсуслар тун,
Кўзи бедор эди то чиқғуча кун.

Кеча-кундуз онинг бу эрди кори,
Йўқ эрди кўнглида бир дам қарори.

Ғамини еб эди ғамхори онинг,
Туну кун эрди хизматкори онинг.

Бале, ошиқ ҳамиша чеккуси жон,
Қилиб маъшуқиға хизмат намоён.

Мужа бирла элининг хорин олғай,
Кўзин суртуб кафи озорин олғай.

Мудом ўлғай дилу жон бирла ҳозир-
Ки, бўлғай ёрға мақбули хотир.

ЮСУФНИНГ ИУЛ МЕҲНАТИ ВА ҚУДУҚ ЗАҲМАТИ
ҚИССАСИН ЗУЛАЙХОҒА ШАРҲ ҚИЛМОҚИ ВА ОНИНГ
КУНДАГИ МЕҲНАТИ БУ САВАБДИН ЭРКОНИГА ОҒОҲ
БУЛМОҚИ

Сўз аҳли ичра донои ягона,
Ароға келтурур мундоқ фасона-

Ки, Юсуф васлидин аввалда ҳар кун,
Зулайхо йиғлабон тортар эди ун.

Бориб жону дилидин сабру ором,
Чекар эрди фиғонлар кому ноком.

На уй ичра биртишга банд эрди,
На тошда лаҳзае хурсанд эрди.

Кирар эрди ҳазин, гаҳ ичкарига,
Чиқар эрди ғамин, гаҳ ташқарига.

Анго деди баланд иқбол доя-
Ки: «Эй маҳпояи хуршидсоя,

Фалакнинг зулми тобидин омон бўл,
Замоннинг изтиробидин омон бўл.

Бу кун бўлмишдур ўзга навъ ҳолинг,
Фузундур ўзга кунлардин малолинг.

Эурсан ел учурғон барг монанд-
Ки, бир дам бир маконда бўлмагай банд.

Гаҳи борур кейин, гаҳ илгарига,
Гаҳ ул сори чиқар, гаҳ бу сорига.

Даме бир гўшада ороми йўқтур,
Паришонлиғдин ўзга коми йўқтур.

Дегил ҳайронлиқингнинг бойси не?
Бу саргардонлиқингнинг бойси не?»

Деди: «Ман ҳам бу кун ҳайронман асру,
На ишга мунча саргардонман асру.

Ғамим бор, билмадим, кимнинг ғамидур,
Дилу жонимда кимнинг мотамидур?

Келиб бир дард оромимни олимиш,
Ғамимни оташи сўзонта солмиш.

Таним тифроғи эрди сарғи сокин,
Қилибдур бир қуюн саргашта лекин.

Вужудедур таҳаррук ичра ночор,
Вале ел ҳолидин эрмае хабардор».

Зулайхова чу Юсуф бўлди ҳамдам,
Кеча-кундуз анису ёри маҳрам.

Бир ақшом саргузафтдин баякбор,
Зулайхона дилур эрди хабардор.

Сўз асноси аро деди баногоҳ,
Ҳама андуҳи роҳу қиссаи чоҳ.

Зулайхо чоҳ сўзини чун эшитти,
Расандек печ ила хам воҳир этти.

Тааммул айлагач ёдиға кирди-
Ки, ғамдин изтироби ул кун эрди.

Ою кунни ҳисоб этти замоне-
Ки оллида яқин ўлди гумоне.

Бале, билгай кўнгул гар бўлса огоҳ,
Кўнгуллардин кўнгулга бордурур роҳ.

Хусусан хотири афғори ошиқ-
Ки, бўлғай ишқи йўли ичра содиқ.

Эрур ҳар чоки онинг шоҳроҳе,
Қилур маъшуқиға ондин нигоҳе.

Ҳамул йўлдин бори аҳволи жонон,
Бўлур ошиқға манзуру намоён.

Қадалса ёр оёқиға агар хор,
Бўлур ошиқға жон мажруҳу афғор.

Паришон ўлса елдин зулфи маҳбуб,
Тушар ушшоқ кўнглига юз ошуб.

Юзига бир ғубор ўлтурса ҳар дам,
Ҳамул юкдин бўлур ошиқ қади хам.

Эшитмишманки бир кун ичра Лайли,
Қўлидин қон олурға бўлди майли.

Чу урди ниш, оқти дам-бадам қон,
Равон Мажнун қўлидин бўлди ҳам қон.

Кел эмди, Огаҳий, тарк эт вужудинг,
Кўзунга илмагил буду набудинг-

Ки, гар фахру зикринг — ўзлугингдин,
Агар сулҳу вагар жанг — ўзлугингдин.

Қил ўзни меҳру кинадин мубарро,
Кўнгул ойинасини қил мусаффо.

Ки, то бўлғай Калимосо санго жайб,
Ҳамиша жилвагоҳи шоҳиди ғайб.

Олиб кўнлинг кўзи равшанлиғ ондин,
Хабар топсун борӣ сирри ниҳондин.

ЮСУФ ЧУПОНЛИҚНИ ОРЗУ ҚИЛМОҚИ, УЛ ҲУКМ
БИЛАКИ, ЧУПОНЛИҚ ҚИЛМАҒОН ҲЕЧ ПАЙҒАМВАР
ИУҚ ЭРКАН, ЗУЛАЙХОНИНГ ЧУПОНЛИҚ АСВОБИН
МУҲАЙЕ ВА ОМОДА ҚИЛҒОНИ

Хуш ул бедилки, давлат ёр бўлғай,
Қабули хотири дилдор бўлғай.

Кўруб хуш ишқида ўз қоҳишини,
Тилар ҳар лаҳза онинг қоҳишини.

Талаб қилса агар жонини жонон,
Кўтарғай миннату, берғай анга жон.

Гар истар эрса олмоқ кўнглини ҳам,
Чиқарғай кўзидин қон айлаб ул дам.

Деса турғил, оёқ қилғай бошини,
Битурғай хизматин четмай қошини.

Қаён сурса сурулғай хома янглиғ,
Нечук очса очилғай нома янглиғ...

Тилаб Юсуф ул ишдин комронлиғ,
Қилур эрди таманнои шубонлиғ.

Зулайхо ул таманнони чу билди,
Они ҳосил қилурға майл қилди.

Бурун амр этти то устоди якфан,
Тузотти онинг учун бир фалохан.

Ипини эшти мискин тор янглиғ,
Урулган зулфи анбарбор янглиғ.

Зулайхо қилди қўшмоқ орзу ҳам,
Узин ул ип аро андоқ мў ҳам.

Ки, гар отса ани ул моҳи гоҳе,
Онинг илкини ўпгай гоҳ-гоҳе.

Яна ҳам дедиким: «Айлай, не турлук,
Узумнинг қил киби борим анга юк».

Олга тарсиъ айлаб дурру гавҳар,
Бошидин то оёқ еткурди зевар.

Ичида тошин айлаб лаъли кушранг-
Ки, отгай ҳар тарафга ўйлаким санг.

Сўнг ондин айлади ул навъ фармон-
Ки, саҳрода шубон гар бўлса ҳар ён,

Неча қўзи ойирдилар рамадин,
Бори хушсурат эрди меҳру маҳдин.

Хўтан оҳуси янглиғ сар-басар зеб,
Бўридин кўрмаган умрида осеб.

Мужаъадмў, нечукким мўйи занги,
Ипакдин доғи тоза эрди ранги.

Семизлик бирла ёғ эрди бори тук,
Борини қуйруқи эрди огир юк.

Қаю водиға бориб боқилур чоғ,
Уруб мавж анда доим селдек тоғ.

Бўлуб Юсуф алар ичра шитобон,
Ҳамалда ўйлаким хуршиди тобон.

Кийикдек ким қолиб саҳрода ёлғуз,
Урар қўйлар гуруҳи жониби юз.

Видоъ айлаб Зулайхо ақлу жонга,
Йиборди издин ит айлаб шубонга..

Муваккил айлади нача ниғаҳбон-
Ки они асрағайлар ўйлаким жон.

Бу янглиғ әрди онинг қору бори,
Әди илқида Юсуф ихтиёри.

Гар истар әрса саҳрову шубони,
Тилор әрса ва гар уй ичра жони.

Вале зотида әрди ул паризод,
Шубонлиғдин, доғи жонлиғдин озод.

ЗУЛАЙХОНИНГ ЮСУФ ВИСОЛИН МУТОЛИБА ҚИЛҒОНИ
ВА ЮСУФНИНГ ОНДИН ИСТИҒНО КУРТУЗҒОНИ

Ким ўлса ошиқи зебо нигори,
Ишида бўлмагай ҳаргиз қарори.

Агар топмас эса нақди висолин,
Тутар нақд ўрниға нася хаёлин.

Оқарға лек ичи қони етушгай,
Иши онинг кўнгулдан кўзга тушгай.

Юэин гар кўрса чашми ашкбори,
Тушар ёдиға сўнг бўсу канори.

Агар бўсу канори берса ҳам даст,
Берур ҳижрони хуни ранж пайваст.

Умиди комронлиғ ишқ аро йўқ,
Сафои зиндагонлиғ ишқ аро йўқ.

Онинг оғозидур қон ичмаку, бас,
Эрур анжоми жондин кечмаку, бас.

Киши роҳатға бўлғайму сазовор-
Ки, қон ичмак ё ўлмак анга қор.

Зулайхо топмайин Юсуф висолин,
Әди хуррам хаёл айлаб жамолин.

Кўб әрди гарчи ҳаддин жустужўси,
Йўқ әрди гайри дийдор орзуси.

Чу дийдорининг ўлди баҳраманди,
Баланд иш истади табъи баланди.

Ҳамул ерга етурди жустужўсин-
Ки, оғушига чеккай орзусин.

Лабидин бўса бирла комин олғай,
Белин қучмоқ била оромин олғай.

Бале, ҳар кимса бўлса доҳили боғ,
Бўлуб гул шавқи бирла лоладек доғ.

Бурун гулни бўлур кўрмак била маст,
Узотур сўнгра гул узмак учун даст.

Зулайхо хўб тилаб васлига чора,
Вале Юсуф тутар эрди канора.

Тўкар эрди Зулайхо кўзлари қон,
Вале Юсуф эди ондин гурезон.

Зулайхонинг кўб эрди сўзу доғи,
Вале ондин эди Юсуф фароғи.

Зулайхо боқиб ул фаррухлиқога,
Вале Юсуф солиб кўз пушти пога.

Зулайхо зор кўрмакка юзини,
Вале Юсуф юмуб ондин кўзини.

Қилиб бир фитнанинг ваҳмин ўзига,
Назар қилмас эди онинг юзига.

Чу ошиқ ҳолидин юмса кўзин ёр,
Бўлур ошиқ кўзи албатта хунбор.

Зулайхо бошига бу ғам чу келди,
Аёқдин қолиб оз чоғда йиқилди.

Анго етти хазону меҳнату дард,
Гули рангини бўлди лолаи зард.

Чекарга ғам юкини қолмайин тоб,
Сиҳи сарвиға тушти печ ила тоб.

Лаби лаълида турмай об кетти,
Юзи шамъида турмай тоб кетти.

Тиламас эрди ҳаргиз шона бўлғай,
Жуз ул панжаки ул сочини юлғай.

Очар эрди юзин ойнага кам,
Магар тезким қўяр эрди юзин ҳам.

Тўкуб баским кўзидин хуни тоза,
Юзи эрмас эди муҳтожи гоза.

Кўзига чун жаҳон эрди қоронгу,
Нечук сурма кўзига келди ўтру.

Тўлуб қон ёш Зулайхонинг кўзига,
Бу янглиғ сарзаниш қилди ўзига.

Ки: «Эй, бўлғон адам номусу ори,
Недур мунча ҳаво бир туғма сори.

Эрусан подшоҳи тахти иззат,
Недур бир бандага мунча муҳаббат.

Ўзунгдек шоҳга ишқ айла зинҳор-
Ки, шаҳ базми аро шаҳдур сазовор.

Ажабким, ул қилиб изҳори наҳват,
Даме қилмас санинг васлинг рағбат.

Чу билса ўзга хотунлар бу ҳолинг,
Маломатдин кўб айларлар малолинг».

Дер эрди бу сўз, аммо ул ягона,
Онингдек кўнглин этмиш эрди хона.

Ки, ондин чиқмоқи йўқ эрди бир дам,
Бу сўздин айлар эрди дардини кам.

Бале, чун дилбарига бўлса бир жон,
Они ондин чиқармоқлиғ на имкон.

Кесар жон жисмидин пайванд бир дам,
Вале онинг била жовиду маҳкам.

На хуш дебдур ҳамул маҳжури дилтанг-
Ки, бордур мушку гулдин бўй ила ранг.

Вале эрмастурур имкони ошиқ-
Ки, қилгай тарки жонон жони ошиқ.

ЗУЛАЙХОНИНГ ЮСУФ МУШОХИДАСИДА КУЙМАКИ
САБАВИН ДОЯНИНГ СЎРҒОНИ

Зулайхонинг чу гамгин доя кўрди,
Куюб жони анго ҳолини сўрди-

Ки: «Эй кўзум жамолинг бирла равшан,
Замирим акси рўйинг бирла гулшан.

Бўлубдур ҳаддин афзунроқ малолинг,
Била олмон нединдур бўйла ҳолинг.

Мудом оллингдадур оромни жонинг,
Нединдир хаста жисми нотагонинг?

Ҳамул кунлардаким маҳжур эрдинг,
Агар куйсанг неча, маъзур эрдинг.

Эурсан ёр васли ичра ҳоло,
Нега дилсўздурсен шамъеосо.

Қаю ошиқга очти юз бу давлат-
Ки, маъшуқи қилаур олаида хизмат.

Муининг толи фархунданг ўлмиш-
Ки, султонинг қапунгда банданг ўлмиш.

Кирибдур тахти фармонингга чун шоҳ,
Санго мундин зиёд ўлмиш на дилаҳоҳ.

Они кўр, хурраму дилшод бўлғил,
Шаҳон андуҳидин овоз бўлғил.

Тамашо айлабон рухсорин ол ком,
Яна тутғил кўруб рафторин ером.

Боқиб лаълига ҳар дам тоза жон тоб,
Зилолин нўпи этиб руҳи равон тоб».

Зудайхо чуи эшитти доя сўзин,
Лаболаб қилди бошдин икки кўзин.

Равон айлаб сиришкин ўйлаким сайл,
Қилурга розин издор айлабон майл.

Деди: «Эй меҳрибонимким, ҳамоно,
Эмасдурсен менинг сирримга доно.

Магарким билмагунг ҳоли дилимни,
Ҳамул жони жаҳондин ҳосилимни.

Агарчандеки хизматда турубдур,
Вале юз бефаволиқга урубдур.

Жудо эрмас қошимдин ҳеч гоҳе,
Вале қилмас юзум сори нигоҳе.

Нетонг, ул ташналаб гар йўғласа кон-
Ки, сув ичра сув ичмай бергуси жон.

Назар қилмай менигдек маҳлиқоға,
Тикар икки кўзини пушти поға.

Кўрар яхши юзимдин пушти пони.
Бу ишлар бирла кўздин солмай они —

Чу ман очсам анго чашми жаҳонбин,
Солур ул манглайиға сурати чин.

Ҳамул чин манғи мандин нораводур-
Ки, ондин ҳар на келса бехатодур.

Қошидин юз гиреҳ кўнглаумга тушмиш,
Ишимга ҳам гиреҳ ондин етушмиш.

Манго ондин чу мушкил кор ўлубдур,
Назар қилмоқ анго душвор ўлубдур.

Сўз айтурдин манга оғзи дурур танг,
Эрур қонимни ичмакдин анга ранг.

Лабидин оғзим ичра айланур сув,
Юзини айламас кўзимга ўтру.

Қадидур боғи умримнинг ниҳоли,
Манга майл айламакка йўқ хаёли.

Чу термоқ ондин айлаб орзу себ,
Етар бир себни термай юз осеб.

Чу чоҳи ғабғабидин истасам ком,
Манга ғам чоҳида бергуси ором.

Эрурмен енгидин рашк ичра пайваст-
Ки, топмиш соидининг васлиға даст.

Этоки йиғлатур жоним кўзини-
Ки, хоки пойиға суртар юзини».

Муни доя эшитгач бўлди гирён-
Ки, бу мушкил кушоди бўлди осон.

Ки, ҳижрон ўлтурур ҳар кунда минг йўл,
Мунингдек васлдин яхшидурур ул.

Агарчи ҳажр аро сахтлиғдур,
Вале бу васл аро бадбахтлиғдур.

зулайхонинг дояни юсуф ёнига йиборгони ва
мақсудини мутолиба қилғони ва онинг ибо
кўргузғони

Зулайхо кўрди, чун доя ҳамиша,
Қилур мушкил ишиға чора пеша.

Деди: «Эй зоҳир айлаб раҳму эҳсон,
Бори мушкилларимни қилдинг осон.

Яна ҳолимға раҳм эт, ёрлиғ қил.
Ғамимни кўр, доғи, ғамхорлиғ қил.

Ҳамул дилбар қошиға бор мандин,
Бу сўзларни ҳам эт изҳор мандин.

Ки: «Эй саркаш ниҳоли нозпарвар,
Санга келмиш латофат барг ила бар.

Жамоли ҳусн бўстонида асло —
Қадингдек бутмамиш сарви дилоро.

Қилиб жон боғи саҳнин соф холи,
Экилмиш онда тўбининг ниҳоли.

Етилгач ул ниҳоли дилкушошоҳ,
Сиҳи сарвинг дедилар они густоҳ.

Арӯси даҳрдин бемисли монанд,
Санингдек туғмади покиза фарзанд.

Юзунг равшан қилиб одам кўзини,
Гулинг гулшан қилиб олам юзини.

Башар ҳадди эмас ҳуснинг камоли,
Парида суратингнинг йўқ мисоли.

Хиҷолатдин пари бўлмай намоён,
Ўзин қилди санинг олдингда пиңҳон.

Фаришта гар эрур чархи баринда,
Юзунг олдидадур юзи заминда.

Фалак бермиш санга бу навъ поя,
Етур ўз хоксоринг узра соя.

Зулайхо гарчи зебо дилрабодур,
Камандинг ичра тушган мубталодур.

Кичикликдин сенинг ишқингга тушти,
Анго беҳад ғаму меҳнат етушти.

Сани ўз кишварида икки-уч йўл,
Кўруб тушда, баче ошуфтадур ул.

Сувосо гоҳ занжир ичра бўлди,
Елосо гоҳ шабгир ичра бўлди.

Эрур ҳоло дағи дардингда бемор,
Ниҳоятсиз бўлубдур ожизу зор.

Анго қолгон ҳаётин қилмойин гум,
Тараҳдум қил, тараҳдум қил, тараҳдум.

Лабинг ичра тўладур шарбати жон,
Анго бир қатра ондин қилгил эҳсон.

Қадингдур бир ниҳоли меваовар,
Еса ондин на бўлғай ул ҳазин бар.

Риво бер то лабингдин ком топсун,
Дилу жони даме ором топсун,

Ижозат бер, аёқингга бош урсун,
Узин комиға лутфингдин етурсун.

Зарар недур санингдек бир улуг шоҳ,
Назар қилса гадоси сори гоҳ-гоҳ.

Тилар бўлмоқ неча бўлса азиз ул,
Сенинг оллингда бир камтар каниз ул».

Чу Юсуф доядин бу сўз эшитти,
Жавобиға ўзин омода этти.

Деди дояга: «Эй донои ҳар роз,
Мани олдарға кўб бўлма фусунсоз.

Эрурман ман Зулайхонинг гуломи,
Манга сарф ўлди лутфининг тамоми.

Тани вайроним этти ул иморат,
Дилу жонимға ул еткурди роҳат.

Агар минг тил аюрсам шукри сори,
Бўла олмағум онинг ҳақгувори.

Бошим фармони хаттиға урубман,
Буюрса ҳар не иш, инак, турубман.

Вале қўйсун бу фикри норавони-
Ки, мен тарк этмаман ҳукми худони.

Бўлуб маҳдум нафси бадсифатга,
Юз урғаймен тариқи маъсиятга.

Азиз ўзга мани фарзанд билмиш,
Кўруб сидқим амини хона қилмиш.

Эрурмен мурғ обу донасига,
Нечук қилғум хиёнат хонасига.

Худо қилмай қилиб изҳори қудрат,
Бори махлуқга бир навъи тинат.

Бўлур покиза тинат — пок кирдор,
Эинозода бўлур билгил винокор.

Ит одам, йўқса одам ит туғурмас-
Ки, тухми арпадин бугдой кўкармас.

Зулайхога дегил бор неча мақдур-
Ки, ул тутсун мани бу ишда маъзур-

Ки, умидим будурким эзиди пок,
Манга пок айлагай нафси ҳаваснок.

ЗУЛАЙХОНИНГ УЗИ ЮСУФ ЕНИГА БОРИБ ЗОР ВА
ТАЗАРРУЪ ҚИЛГОШИ ВА ЮСУФНИНГ МУРОД
ТАҲСИЛИДИН УЗР АЙТГОШИ

Дегач доя Зулайхога бу сўзни,
Сочидек айлади ошуфта ўзни.

Юзига кўргузуб хуни жигар ҳам,
Қаро уннобдин бодоми тар ҳам.

Қилиб таъжил ила сарвин хиромон,
Бориб Юсуф қошига зору гирён.

Деди: «Эй бошим ўлғон хоки пойинг,
Мудом ўлсун кўзумнинг уйи жойинг.

Чу кўз солдим юзинг меҳрига ногоҳ,
Узумдин бир замон эрмасман огоҳ.

Жамолингдин тирик жону танимдур,
Камандинг шавқи тавқи гарданимдур.

Агар жон эрса шавқинг бирла гамда,
Ва гар тан эрса дардиндин аламда.

Нечук айтай кўнгул ҳоли нишонин-
Ки, кўздан оқизиб ҳар лаҳза қонин.

Бўлубман ўйла ишқинг баҳрига фарқ-
Ки, холи эрмон ондин пой то фарқ.

Рагим гар ниш ила ифсод очғай,
Ғаму дардингни қон ўрнига сочғай».

Муни Юсуф эшитгач бўлди гирён,
Зулайхо деди: «Не йиғларсен, эй жон?»

Кўзумсен, ман нечук хандон турарман-
Ки, чашмингни санинг гирён кўрарман.

Агар сочсанг мужангдин қатран об,
Солур ўтдек менинг жоним аро тоб.

Чу ҳуснинг мўъжизотидин эрур бу-
Ки, жонимға менинг ўт урғуси сув».

Чу Юсуф онда кўрди дарди бисёр,
Кўзидин бўлди лаълидек гуҳарбор.

Деди: «Ондин эрурман дилшикаста,
Киши ишқи манга эрмас хужаста.

Чу амма қўйди ишқим йўлига гом,
Мани ўғрилиқ ила қилди бадном.

Отон меҳрин чу кўб қилди намоён,
Манга кин зоҳир этти барча ихвон.

Отамдин қилдилар маҳруму маҳжур,
Диёри Миср аро маҳзуну маҳжур.

Дамо-дам хаста кўнгулум бўлғуси қон-
Ки, ишқингдин на офат кўргуси жон.

Бале, кўп хўблар шоҳиди ғайрат-
Ки йўқ маъшуқлиқ мулкида ширкат.

Тиламас гар худ анжому, гар оғоз,
Бу мансабда ўзига ҳеч анбоз.

Чу сарве чекса раънолиғ била бош,
Оёқ остида паст айлар они фош.

Чу зеболиғ била юз очса ҳар моҳ,
Ёқар ғайрат ўтиға ўйлаким қоҳ.

Қуёш чиқса очиб гар кўкка рухсор,
Они мағриб сори айлар нигунсор».

Зулайхо деди: «Эй чашму чароғим,
Неким ғайрингдур, ондиндур фароғим.

Демонким, ман санинг борман азизинг,
Эрурман бир ҳазин камтар канизинг.

Канизи камтаринингдин на келгай,
Санинг шавқинг дурур ҳар неки билгай.

Менинг сен дўстим ондоқки жон сан,
Недур қилмоқ мани душман гумон сан?

Киши кўрмас раво озори жонин,
Малул этмас даме руҳи равонин.

Қилиб кўнглумни меҳринг тиғи пора,
Санго кин мунчадур айлай нечора.

Карам айлаб лабингдин ком бергил,
Замоне ром ўлуб ором бергил.

Манга бўл ҳар қадамлиғ йўлга ҳамроҳ,
Менинг сндқи дилимдин бўлғил огоҳ».

Жавобин берди Юсуф: «К-эй худованд,
Берурман қулуқингнинг бандиға банд.

Манга йўқ бандалиқдин ўзга варзиш,
Буюрғил бандага лойиқ эса иш.

Мани — хўжа, ўзингни — банда қилма,
Бу иш бирлан мани шарманда қилма.

Манго не ҳад санго бўлмоқға дамсоз,
Азизи Миср ила бир хонга анбоз.

Анингдек қулни шаҳ ўлтурса хушроқ-
Ки, еткургай намакдонига бармоқ.

Буюрсанг яхшироқ ул навъ бир иш-
Ки, жон борича қилсам неча кўшиш.

Замоне хизматингдин чекмайин бош,
Қилай жаҳд ила хизмат расмини фош.

Бу ишдин бандалар озод ўлурлар,
Иноят ёрлингдин шод ўлурлар.

Бўлурлар яхши хизмат айлабон шод,
Вале саркашлик этган бўлмас озод».

Зулайхо деди: «К-эй фархунда гавҳар,
Эрурман бандадан оллингда камтар.

Манга ҳар мушкул иш гар бўлса пайдо,
Онинг учун неча банда муҳайё.

Ул иш яхши эмаским безарурат,
Санго қилмоқ алар турганда хизмат.

Оёқнинг хизмати йўл юрмак-ўқдур,
Вале қилмоқ ул ишни кўзга йўқдур.

Оёқ ўрнига кўзни йўлга ночор,
Агар қўйсанг топар олина озор».

Чу Юсуф бўйла сўз ондин эшитти,
Жавобин бу сифат омода этти-

Ки: «Гар эрсанг менинг ишқимда содиқ,
Менинг мақсудима иш қил мувофиқ.

Чу мақсудим менинг хизмат эрур бас,
Хилофи дўстлигининг расми эрмас.

Бировким мубталои дўст бўлғай.
Ризоси ҳам ризои дўст бўлғай,

Ризосин ташлагон истаб ризосин,
Ризоси бирла ўпгай хоки посин».

Деди ул важҳдин Юсуф бу сўзни-
Ки, суҳбат бандидин қутқаргай ўзни.

Кўруб суҳбатда бими фитнау шўр,
Бориб хизматга қилгай ўзни маҳжур.

Хуш ул момуҳки уйдин қочгай ул тез,
Чу йўқтур тоқати айларга истез.

зулайхонинг юсуфни боғ сайрига ийборгони ва
онинг асвовин омода қилгони

Сафоафзон бўстони ҳикоят,
Очар бу навъ аз ёре ривоят.

Ки, чун Юсуф қилиб лаълин шакарбор,
Зулайхога бу сўзни қилди такрор.

Зулайхога бор эрди бир ажиб боғ-
Ки, ондин эрди жаннат кўксида доғ.

Чекилган эрди атрофида девор,
Онингдекким гул атрофида паргор.

Шажарлар қўл киби ҳар ён очиб шох,
Чекиб огушига бир-бирни густох.

Чинор илгин бўлуб қучмоқга мойил,
Қилибдур сарв бўйнига ҳамойил.

Гул айлаб гунчадин рангин имори,
Бошида норванлар чатрдори.

Чаман норанжбунга саҳни майдон,
Бўлуб норанж шохи гўю чавгон.

Ҳамул майдон аро бевахму офат,
Урубдур барчадин гўйи латофат.

Чекиб раъно қадини нахля хурмо,
Бўлуб ҳар шохи онинг чархфарсо.

Бўлуб ҳалвоситон ҳар хўша ондин,
Олиб ҳам хаста жонлар тўша ондин.

Нечукким доялар пистони анжир,
Бериб тифли чаманга ширадин шир.

Вале ҳуснида нури меҳр рахшон,
Бўлуб ёшил мушаббақдин фурузон.

Қўшулуб бир-бирига меҳру соя,
Бериб ерга зару мушк ила моя.

Дамо-дам тебратурдин нур ила гул,
Дафи гулга бўлуб заррин жаложил.

Жаложилдин анодил нағмапардоз,
Солиб фирузагун кох узра овоз.

Фазоси боғни пок этгани хўб,
Чекибдур соя ҳар шохн жорўб.

Бўлуо туфроғи яксар лавҳи таълим,
Хатидур сабза, жўлар жадвали сийм.

Боқиб ул лавҳ узра хурдадонлар,
Бўлуб ҳақ қудратидин рамзхонлар.

Гули сурхи саро-сар нозпарвар,
Қилиб кўрган кишини зору музтар.

Сабо жаъди бинафшага бериб тоб,
Қилиб сунбул сочи тобини ноёб.

Бўлуб райҳон суман бирла ҳамоғуш,
Ер ўлмиш сабзалардин парниёнпўш.

Ҳамул боғ ичра мрамардин саро-сар,
Тузалган икки ҳавз андоқки кавсар:

Бириси ғарбию, бириси шарқи,
Баайни икки кўз, йўқ ҳеч фарқи.

Не онда тешадин захми тароше,
Не онда аррадин зарби хароше.

Не онда банд пайдо, на пайванд,
Бўлиб банд онда юз фикри хирадманд.

Назар қилгон киши айлаб тафаккур,
Они пайвандсиз айлар тасаввур.

Бириси шир ила бўлгон лабо-лаб,
Тўла бири шакардин рўз ила шаб.

Зулайхо ҳар қачон гар бўлса дилтанг,
Қилур эрди ҳамул жонибга оҳанг.

Гар истар эрса ул моҳи фалакмаҳд,
Ичар эрди озордин шир ила шаҳд.

Ики ҳавз ўртасида қурди бир тахт,
Мақом айларга Юсуф ўйлаким бахт.

Чу суҳбат майлидин кўнглин кўторди,
Ҳамул боғ ичра хизматга йиборди.

Бориб боғ ичра тузди достоне-
Ки, хуш богею фаррух боғбоне.

Гар ўлса жаннатосо боғу-бўстон,
Муносиб боғбони ҳуру ризвон...

Неча зебо канизи ҳурпайкар,
Ҳама дўшизау покиза гавҳар.

Нечукким сарв қойим қилди онда,
Кеча-кундуз мулозим қилди онда.

Деди Юсуфга: «Эй ман поймолинг,
Бу бутларни сенинг қилдим ҳалолинг.

Ҳаром ўлсам гар олингда санго мен,
Ғамнингдин талхкому бенавомен.

Назар бу ҳўблар ҳуснига солғил,
Булардин хоҳишингча комин олғил.

Ки бу айём айёмн жуволинг,
Эрур вақти нишоту комронлинг».

Канизақларга доғи деди бисёр,
Ки: «Эй маҳпоралар зинҳор, зинҳор.

Ки, Юсуф оллида хизмат қилингла,
Жафосини онинг роҳат билингла.

Талаб қилса, қачон сиздин агар жон,
Берингла жонингизни шоду хандон.

Неким ҳукм этса ондин шод ўлунгла,
Тамоми ҳукмига мунқод ўлунгла.

Гар ўлса қайсингиздин баҳрабардор,
Мани ул айласун аввал хабардор».

Бўлуб гоятдин афзун ношикеб ул,
Бу янглиғ айлади фикри фиреб ул-

Ки, тушса ҳар бири онинг писанди,
Ҳамул бўлгон чоғида уйқу банди.

Ўзи ётиб онинг ўрнида пинҳон,
Раво қилгай муроду мақсуди жон.

Ниҳоли саркашидин мева тергой,
Ўғурлиқ расмин айлаб шева тергой.

Чу Юсуфга бериб тахт узра ором,
Фидо жон нақдин этти улчаким ком.

Канизақлар қошида қилди қоим-
Ки, хизмат айлагайлар анга доим.

Қўюб ёр оллида жону дилини,
Бориб қилди мақом ўз манзилини.

Хуш ул ошиқ топиб фармони маъшуқ,
Анга хушроқдурур ҳижрони маъшуқ.

Тутуб маъшуқ амрини зарури,
Қилиб ҳижрон балосига сабури.

Чу эрмас васли дилбар рои дилбар,
Онингдек васлдиндур ҳажр беҳтар.

КЕЧА БУЛУБ КАНИЗЛАР УЗ ЖАМОЛЛАРИНИ ЮСУФГА,
АРЗА ҚИЛГОНЛАРИ, ТОКИМ ЮСУФ АЛАРНИНГ
ҚАЙСИГА МОЙИЛ БУЛСА, РАҒВАТ ҚИЛГОН

Кеча ким бўлди олам зулматомез,
Бўлуб гардун арўси ишваангез.

Сурайёдин қулоқга ости инжу,
Қамардин ҳам қўлига олди кўзгу.

Канизаклар қилиб юз жилвау ноз,
Бўлуб минг дийла бирла ишвапардоз.

Хама саф чекти Юсуф хизматида,
Хадам ул навъки шаҳ ҳазратида.

Бирисининг лаби бўлди шакаррез-
Ки, коминг айла мандин шаккарomez.

Эрур бошдан-аёқим тунги шаккар,
Етур шаккарга лаъли руҳпарвар.

Бирининг ғамзаси қилди ишорат-
Ки, эй васфингда қосирдур иборат.

Мақоминг айлагум чашми жаҳонбин,
Келиб онда ўтурғил мардумойин.

Бир кўргузди сарви парниёнпўш-
Ки, бу сарв ила бу тун бўл ҳамоғўш.

Сурури ишрат узра шод ётғил,
Қучуб бу сарвни озод ётғил...

Бир зулфиға солиб ҳалқаи банд-
Ки, менман бесарупо ҳалқа монанд.

Юзумга васл базми эшигин оч,
Паришон қўйма ҳолим ўйлаким соч.

Бир тортиб қўлидин остинин,
Чиқарди сонди лутфофаринин,

Ки, чашми бад санго бўлмасга мойил,
Қўлумни айла бўйнингга ҳамойил.

Бириси белига боғлаб камар ҳам,
Назокат бирла бўлди жилвагар ҳам.

Белимга, яъни илкингни камар қил,
Таним жон роҳатидин баҳравар қил.

Бу янглиғ ҳар бири кўргузди рағбат-
Ки, Юсуф бирла тузгай базми ишрат.

Ва лекин Юсуф эрди ҳусн боғи,
Бор эрди ул гияҳлардин фароғи.

Алар эрди саро-сар макру достон,
Эмас эрди ичию тоши яксон.

Аларга йўқ эди Юсуфда рағбат,
Магар ул хайлга қилгай ҳидоят...

Чу Юсуф ул тун ичра то саҳаргоҳ,
Добон ваъз этти гофилларни огоҳ.

Ҳама айлаб онинг мадҳу саносин,
Итоат бирла қилдилар дуосин.

Шаҳодат борчасига қилди талқин,
Бари ул шаҳддин лаб қилди ширин.

Хушо, шаҳдеки, ҳар ким урса бармоқ,
Бўлур ондин йироқроқ шўри офоқ.

Ким ўлса бахти шуму толеи шўр,
Шаҳодат бармоқида бўлғуси кўр.

Кўлидин ул киши қутқорди ўзин-
Ки, ул бармоқдин онинг ўйди кўзин.

Зулайхо субҳ ҳангомида ёлғуз,
Уруб Юсуф сариға шодмон юз...

Деди Юсуфга: «Эй хуршидсиймо,
Дилошўбу, дилорому, дилоро.

Юзунгнинг ранги бу кун тоза бўлмиш,
Жамолу ҳусни беандоза бўлмиш.

На қилдинг кеча бўлдинг бўйла рангин,
Бўлубсен хўблукда ўзга оини?

На ичдинг кеча кўб зебо бўлубсен,
Бори хўблар аро якто бўлубсен?

Ҳамоно нозанинлар суҳбатидин,
Парилар базми айшу ишратидин

Бўлубдур ўзгача ҳусну жамолинг,
Жамол авжи уза етмиш камолинг.

Бале, олғуси мева мевадин ранг,
Олур ҳам яхши чеҳра чеҳрадин ранг».

Бу янглиғ нуқталардин урди кўб дам,
Вале бўлмоди Юсуф ҳеч хуррам.

Даҳонин очмади айтурға бир сўз,
Ҳаёдин ер сори тикти ики кўз.

Қилиб ҳаддин фузун шармандалик фош,
Ошоқдин юқориға олмади бош.

Зулайхо чун мунигдек кўрди они-
Ки, солмас кўз онинг сори замоне.

Дилу жониға ҳасрат ўти тушти,
Яна навмидлик доғи етушти.

Бўлуб нокомлиғдин жони зори,
Юз урди кулбаи аҳзони сори.

ЗУЛАЙХОНИНГ ДОЯҒА ТАЗАРРУЪ КЎРГУЗУВ ҲИЙЛА
ИЛТИМОС ҚИЛГОНИ ТОИНКИ, ЮСУФ МУВОСАЛАТИҒА
САБАВ БУЛҒАЙ

Зулайхоким эди шайдон Юсуф,
Анго чун бўлмади парвои Юсуф.

Бир оқшом кўб бўлуб бесабру тоқат,
Чоқирди дояни кўб айлаб иззат.

Деди: «Эй тан аро тоби тавоним,
Сурури синау ороми жоним,

Агар тандур: еди сандин хўришлар,
В-агар жон, топти сандин парваришлар,

Анодин кўрмадим меҳрингни ҳаргиз,
Эрурмен шафқатинг шукрида ожиз.

На бўлғой меҳрибонликға юз урсанг,
Мани бир лаҳза комимға етурсанг.

Бўлай ҳажр илгида ранжур токай,
Висоли ёрдин маҳжур токай?

Чу ёрим бу сифат бегона бўлғай,
На ҳосил гар манга ҳамхона бўлғай.

Агар ошиқдин этса ёр нафрат,
На ҳаз топғай туну кун қилса суҳбат,

Чу пайванд ўлмас эрса жону дилда,
На суд этгай мулоқот обу тилда?»

Деди доя ангаким: «Эй паризод,
Даме ҳуру парини айлама ёд.

Санга бермиш жамол ондоқ худованд-
Ки, кўрса бўлғуси Мажнун хирадманд.

Кўруб наққоши Чин бу суратингни,
Чекар бутхонада гар суратингни.

Ҳама бутлар топиб жон зинда бўлғай,
Кўруб ҳусну жамолинг банда бўлғай.

Юзунг боғ ичра қилсанг ошкора,
Бўлур ошиқ санго ҳам санги хора.

Хиром этсанг агар боғ ичра ҳар ён,
Қуруғ шох айлағай жунбиш намоён.

Агар кўрса сани саҳрода оҳу,
Иўлуиғға кирпигин айлар супургу.

Такаллум қилса лаълинг гоҳ-гоҳи,
Бўлур садқанг эшитса мурғу моҳи.

Бу ҳусн ила надин дармондадурсан,
Туну кун гўйе зиндондалурсан?

Қилиб ғамзанг била қошинг ўқу ё,
Нигорингни шикор эт қўйма асло.

Бериб зулфинга тоб они каманд эт,
Оёқини онинг васл ичра банд эт.

Юзунгни кўргузиб қил ишва оғоз,
Они оллингда қил зору сарандоз.

Бериб ҳар дам қадинг нахлига рафтор,
Хиромингга они қилғил гирифтор.

Лабингни хандадин шаккарфишон қил,
Бу шаккардин они шириндаҳон қил.

Занаҳдон гўйини айлаб намоён,
Қадин хам қил онинг ондоққи чавгон.

Қўюб гулдек юзунгга мушкин хол,
Онинг жонига қўйғил доғ филҳол».

Зулайхо деди: «Эй жонимга қувват,
Даме Юсуфга йўқ ман сори рағбат.

Юзум сори кўзини очмас асло,
Неча оллида бўлсам ишваоро.

Ой ўлсам ҳам манга боқмас йироқдин,
Кун ўлсам ҳам кўзин олмас оёқдин.

Ғар ўлсам мардумакдек нур кўзга,
Мани илмас даме ул ҳур кўзга.

Агар қилса манга гоҳи нигоҳе,
Ямон ҳолимни сўрса гоҳ-гоҳе.

Тараҳҳум кўнгли пайдо қилмас асло,
Манинг ҳолимга парво қилмас асло.

Эмас ёлғиз гамим зеболиқидин,
Етиб жонимға бепарволиқидин.

Манга ул дилрабо гар қилса парво,
Қачон бўлғай эдим ман мунча расво.

Яна берди жавобин бўйла доя-
Ки: «Эй ҳуснингдин олғай ҳур моя.

Менинг кўнглумга тушмиш ўйла бир иш-
Ки, ондин мушкилинг топғай кушойиш.

Вале ул вақт ўлуру ул иш муяссар-
Ки, юз хирвор берсанг сийм ила зар.

Эрамдек, қилдирурман бир иморат,
Ичига чекдурурман шаклу сурат.

Саросар чеккай устоди ҳунаркўш,
Сенинг шаклингни Юсуфга ҳамоғўш.

Чу Юсуф бир замон анда ўтурса,
Қучоғида сани ҳар ерда кўрса.

Кириб кўнгли аро меҳри жамолинг
Бўлуб жони талабгори висолинг.

Чу ҳар ён меҳрибонлиғ қилса жунбиш,
Битар албатта осонлиғ била иш».

Чу доядин эшитти бу ҳикоят,
Анго топшурди ганжи бениҳоят.

Агар харж этса нисфин, йўқса борин,
Қўлига берди онинг ихтиёрин.

ДОЯНИНГ ҚАСР ИМОРАТ ҚИЛГОНИ ВА ОНДА ЮСУФ ВА
ЗУЛАЙХОННИНГ ЖАМОЛЛАРИН ТАСВИРИН
КУРГУЗГОНШИНИНГ БАЁНИ

Бу девонни бино қилғуси меъмор,
Ҳунар бу янглиғ этти сўзда изҳор.

Ки, чун доя қилди кўб жаҳд зоҳир,
Ажаб устоди моҳир қилди ҳозир.

Муҳандислик била корозмо ул,
Расад қонуни ичра раҳнамо ул.

«Мижастии» эрди ташкилидин осон,
Қилиб ташкили Иқлидусни ҳайрон.

Қўли паргордин гар бўлса холи,
Қилиб паргор ики бармоқни ҳоли.

Агар табъиға хат ёзмоқ эса хост,
Анго бемистар ул иш бўлғуси рост.

Зухал айвониға айлаб муқарнас,
Анго адно ҳавоза тоқи атлас.

Қўли гар теша сори қилса оҳанг,
Бўлур эрди қўлида мумдек санг.

Агар тарроҳлиқни қилса оғоз,
Қилиб бир дамда юз минг тарҳлар соз.

Неким бор эрса олам боғи ичра,
Кўрар эрди борин тирноғи ичра.

Жаҳон нақшиға гар чекса қаламни,
Қилур эрди ўзи янглиғ рақамни.

Гар этса килки ҳар сурат намоён,
Берур эрди анго ҳам рашҳидин жон.

Агар бир тошға чекса қушни сурат,
Қилур эрди учарға тош суръат.

Буюрди доя то ул чобук устод,
Зарандуда сарое қилди бунёд.

Суфасининг сафойи субҳи иқбол
Ҳар уйининг фазоси ганжи омор.

Фазосида қилилгон фарши зевар,
Саросар анбусу ожу мрамор,

Эди ич-ичра етти уй, муҳайё,
Бўлуб ҳар бири зийнат ичра якто.

Аларнинг ҳар бирида эрди бир ранг,
Томошасида ҳайрон аҳли фарҳанг.

Етинчи уй етинчи чарх монанд,
Тамоми рангу нақш онда эди банд.

Сутуни фарқи онинг барча зардин,
Чекилган шакли турлук жонвардин.

Сутунлар остида бўлган мусаввар,
Ғизоли нофи тўлғон мушки азфар.

Тўла саҳни онинг товуси заррин,
Пару боли саросар хуб рангин.

Шажарлар бош чекиб ҳар сори онда-
Ки, мислин кўрмайин ҳеч ким жаҳонда.

Кумушдин барчасига нозанин соқ,
Бўлуб зар-шохау фируза — авроқ.

Бўлуб ҳар шохаси устида тайёр,
Зумуррад бол қуш ҳам лаъли минқор.

Ажаб зебо шажарлар сабзу хуррам,
Дами боди хазондин кўрмаган хам.

Халойиқга бўлуб барча қуши ром,
Кеча-кундуз тутуб бир ерда ором.

Ҳамул уйда мусаввар қилди ҳар жо,
Мисоли Юсуфу нақши Зулайхо.

Утургой ўйлаким маъшуқу ошиқ,
Дилу жон бирла бир-бирга муониқ.

Қўлини ул мунинг бўйнига солиб,
Бу онинг лабларидин бўса олиб.

Анга келса тамошо аҳли қоршу,
Даҳонидин оқар ҳасрат била сув.

Эди сақфи онинг гўё сиеҳре-
Ки, ҳар жойида тобон моҳу меҳре.

На моҳу меҳрим, мавжи сафодин.
Чиқармишлар бошини бир яқодин.

Назарга кўргузуб ҳар сори девор,
Баҳор айёми янглиғ тоза гулзор.

Чиқиб бир ерда бир гулдин ики шох,
Иков ҳам чирмашиб бир-бирга густок.

Ики гул фаршида ҳар ён очилғон,
Бале пайванд бир-бирга қиллғон.

Йўқ эрди онда алқисса саропой,
Мусаввар бўлмоғон ер ул ики ой.

Киши онда кўзин гар очса ҳар ён,
Алар шакли бўлуб аввал намоён.

Ул уй бўлди чу бу янглиғ муҳайё,
Бўлуб Юсуфга кўб шавқи Зулайхо.

Агар кирса ул уйга неча навбат,
Анго ортар эди шавқи муҳаббат.

Бале, чун кўрса ошиқ нақши жонон,
Анго бўлғай хати шавқи намоён.

Уқуб ул хатни ўти тоза бўлғай,
Асири доғи беандоза бўлғай.

ЗУЛАЙХОНИНГ УЛ ҚАСРГА ЮСУФНИ ЧАҚИРГОНИ ВА
ВИСОЛИНИ АНДА МУТОЛИБА ҚИЛГОНИ

Тамом этти чу уй таъмирин устод.
Зулайхо ондин ўлди хурраму шод.

Тўшаб ул уй аро қолини дебо,
Қуруб даврида заррин тахти зебо.

Гуҳар қандилларини ости ҳар ён,
Қилиб атри учун ҳам жамъ райҳон.

На даркор ўлса ҳозир қилди онда.
Эрам файзини зоҳир қилди онда.

Зулайхога алар эрди керакмас,
Ҳамул уй ичра илло Юсуфу бас.

Бале, жаннат аро йўқ эрса жонон,
Бўлур ошиқ кўзига тира зиндон.

Чақирмоқ истади Юсуфни онда,
Бериб ер маснад узра, балки жонда.

Узин хилватда васлига етургай,
Фазои мақсадига рахш сургай.

Лаби жонпарваридин комин олғай,
Сари зулфин тутуб оромин олғай.

Ва лекин қилғали Юсуфни мойил,
Бурун ўз зийнатини қилди комил.

Осиб бошдин-оёқга дурру гавҳар,
Жамолига етурди зебу зевар.

Агар гул гулшан ичра хўброқдур,
Вале шабнам била марғуброқдур.

Гули наззора бирла тоза қилди,
Латофатни баланд овоза қилди.

Қошига вўсма бирла берди зийнат,
Ҳилоли ийдга еткурди хижлат.

Солиб чинларни зулфи анбаринга,
Тугунлар солди ҳар ён мушки Чинга.

Очиб сунбул киби сочин қафодин,
Паришон этти зулматни сафодин.

Чекиб шаҳло кўзига сурман нез,
Дилу жойи горагини қилди оғоз.

Қўюб юзига анбардин неча хол-
Ки, дегай дилбарига сурати ҳол.

Ки, рухсоринг юзумга ўт солибдур,
Сипанди жону дил анда қолибдур.

Юзига нилдин хат төртибон шод,
Қилиб Мисри жамолин ондин обод.

Демагил хатти нили чекти ул моҳ-
Ки, миледур бўлурга кўр бадхоҳ.

Ва ё машшотага раъша етушти,
Қўлидин сурма мили онда тушти.

Бериб икки қўлида панжани ранг-
Ки, қилгай ҳар кўнгул чекмакка оҳанг.

Кафида қилди неча нақш изҳор-
Ки, киргузгай қўлига хотири ёр.

Бериб мушкин ҳилоли қошға оро,
Ниқоб остида этти ошкоро.

Ки, то давлат спехридин ҳилоли,
Нишон бергай анга ийди висоли.

Узори узра осиб гўшвора,
Қирон ағдурди ул моҳу ситора.

Қадиға ўйлаким гунча саросар,
Қийиб қат-қат либосин тозау тар.

Мураттаб қилди танга пираҳанни,
Қилиб гул маскани жайби суманни.

Тутуб гулнинг либоси ёсаминда,
Суман — жайбидау гул — остинда.

Киши кўрмас эди гар келса қаршу,
Бажуз гул устига тушгай сузук сув.

Ажаб сув онда тушмиш субҳ ила шом,
Ики болиқ ики соиддин ором.

Ул иккига бериб дастина равнақ,
Ики болиқ эрур зардин мутавақ.

Ики рухсори соиднинг гувоҳи-
Ки, тутгай ҳусни маҳдин то ба моҳи.

Тани чун пираҳан кийди саропо,
Анго дебои чиндин берди оро.

Қўюб ҳам боши узра хисрав ойин,
Фурўзон тожи гавҳардори заррин.

Қилиб яксар мураассаъ жайбу домон,
Бўлур эрди ул уй ичра хиромон.

Олиб илгига жавҳардор кўзгу,
Тутар эрди ани юзига ўтру.

Чу юзи аксини кўрди муқобил,
Узи нақди иёрин топти комил.

Кўруб ўз нақдини чун соф бисёр,
Онинг учун талаб қилди харидор.

Киши Юсуф қошига қилди ирсол-
Ки, келсун бу маконга қилмай эҳмол.

Етушти ногаҳон андоқки моҳе,
Аторуд ҳашмату хуршиджоҳе.

Камоли ҳусн бирла ғайрати ҳур,
Жабину талъати нуран ало нур.

Онинг ҳар ламъасига меҳри рахшон,
Бўла олмай хижилдур, доғи ҳайрон.

Анго чунким Зулайхо кўзи тушти,
Дилу жонига шавқ ўти етушти.

Тутиб илгин деди: «Эй поксират,
Чароғи дийдаи аҳли басират.

Худо ҳаққи, на яхши бандадурсан,
Ато лутфиға арзандадурсан.

Сенинг яхшилиқингға фахр этарман,
Кўруб хулқингни комимға етарман.

Кел ушбу кун бўлай то ҳақшуносинг,
Замоне айлайин шукри сипосинг.

Анингдек лутф этиб айлай сани шод.
Ки, то ҳашр айласунлар халқ ани ёд».

Бу афсунларда айлаб саъйи акмал,
Бурунги уй аро киргузди аввал.

Уй ичра киргач ул яктон олам,
Эшикка урди қуфлу қилди маҳкам.

Чу боғланди эшик, очти лабини,
Аён айларга кўнгли матлабини.

Бурун дедики: «Эй мақсуди жоним,
Тани зорим аро руҳи равоним,

Хаёлингни тушимда айлаб ўтру,
Қочирдинг ёшлигимдин кўздин уйқу.

Мани шавқинг аро девона қилдинг,
Ғаму меҳнат била ҳамхона қилдинг.

Топа олмай сани девона бўлдум,
Бу кишварга тушуб овора бўлдум.

Чекибман беҳисоб оворалиқлар,
Иложин топмайин бечоралиқлар.

Бу кунким кўрмишам гулдек юзунгни.
Эшитмак истарам дурдек сўзунгни.

Мани шод айладинг гулдек очиб юз,
Етур мақсудима деб амди бир сўз».

Жавобин берди Юсуф сарфиканда-
Ки: «Эй мандек санго юз шоҳ банда,

Мани ғам бандидин озод қилғил,
Дили андуҳгиним шод қилғил.

Санинг бирла бу уй ичра ўтурмоқ,
Манга бордур ўзимга тиф урмоқ.

Эрурсан шуълау, ман — пунбаи хушк,
Эрурсан сарсару, ман — нофаи мушк.

Нечук пунба бўлур ўтга муқобил,
Нечук нофа бўлур сарсарга мойил?»

Ҳамул сўзга қулоқ солмай Зулайхо,
Яна бир уй аро киргузди танҳо.

Эшикини онинг ҳам илди маҳкам,
Паришон этти Юсуф кўнглини ғам.

Зулайхо ҳам яна бўлди фусунсоз,
Аён этти бу сўз бирла ниҳон роз-

Ки: «Эй мақсуди жон, нохуш недин сен?
Бошим хоки раҳинг саркаш недин сен?»

Сани истаб ўзум меҳнатга солдим,
Бериб барча хазойин сотгун олдим.

Бу ният бирлаким, ёнимда бўлсанг,
Буюрсам ҳарна — фармонимда бўлсанг.

Недин тоат йўлига кирмагунг туз,
Хилофим сори доим ургосен юз».

Деди Юсуф: «Гунаҳга бўлса фармон,
Анго қилмоқ итоат келди исён.

Ҳар ишким наҳъйи қилмишдур худованд,
Ани гар банда қилса, бўлгуси банд.

Қўлумни урмоғум ул ишга асло,
Улум келса доғи борман муҳайё».

Ул уй ичра қилиб бу сўзни кўтоҳ,
Яна бир уйни қилдилар ватангоҳ.

Анго доғи Зулайхо қулф урди.
Тилин кўб қиссалар сори эвурди.

Бу дастур ила айтиб кўб фасона,
Они элтар эди хона-бахона.

Деди ҳар навъ қисса ҳар бирида,
Суруб бир ўзга нукта ҳар бирида.

Бўлуб олтинчи уйга ҳам хироми,
Ҳам онда бўлмади маҳсул коми.

Еттинчи уй ичида айлаб ором,
Умид этти топорни ёрдин ком.

Бале, йўқтур бу йўлнинг ноумеди-
Ки, бордур ҳар сияҳнинг бир сафеди.

Умидинг боғланур гар юз эшиқдин,
Онинг сарриштасин солма илиқдин.

Яна ўзга эшик қоқрилки ногоҳ,
Очилгай юзунга мақсад сари роҳ.

ЗУЛАЙХО ЮСУФИНИ ЕТТИНЧИ САРОЙГА КИРГУЗГОНИ ВА
МАҚСУДГА ЕТУШМАҚДА САЪИИ БОЛИҒ ҚИЛГОНИ ВА
ЮСУФ ҚОЧИБ ЗУЛАЙХО ҲАСРАТДА ҚОЛГОНИ

Бу уй аҳволидин бўлгон сухансоз,
Чиқорур пардадин бу навъ овоз.

Ки, чун Юсуф еттинчи уйга кирди,
Зулайхо тортиб афгонлар дер эрди-

Ки: «Эй Юсуф, юзумга қўй қадамни,
Мунаввар айла бу равшан ҳарамни».

Чу Юсуфга ул уй бўлди нишиман,
Анго урди Зулайхо қуфли оҳан.

Ичи ағёрдин маҳфузу холи,
Йироқ офотдин эрди ҳаволи.

Эшики боғланиб оқу қарога,
Ҳама бегонага, ҳам ошнога.

Бўлуб онда иков, ўзга киши йўқ,
Асас ё шаҳнанинг онда иши йўқ.

Чекиб маъшуқ юзига пардаи ноз,
Бўлуб ошиқ суруди шавқпардоз.

Ҳавас якрони ҳар ён гармжавлон,
Тамаъ жони ҳавас ўтига сўзон.

Зулайхо ёр шавқи жомидин маст,
Бўлуб дилдори бирла даст бар даст.

Чучук сўзлар анго айтиб равони,
Музайян тахт уза миндурди они.

Ҳамул тахт узра ҳам етиурди ўзни,
Тўқуб ашқин анго деди бу сўзни

Ки: «Эй гулрух, назар қилғил юзумга,
Тараҳҳум бирла боқ гирён кўзумга.

Мани кўрса агар хуршид ногоҳ,
Юзумдин касб этар нур ўйлаким моҳ.

Мани токай кўярсан меҳнат ичра,
Етурмай базми айшу роҳат ичра?!»

Қилур эрди бу янглиғ дардин изҳор,
Куюб шавқ ўтига бисёр-бисёр.

Вале Юсуф онинг боқмай юзига,
Эгиб бошин боқар эрди изига.

Боқиб фарш устига кўрди саросар,
Ўзи бирла Зулайхонн мусаввар.

Эрур бир-бириси бирла ҳамоғўш,
Бўлуб сийна-басийна, дўш-бардўш.

Юзин ондин яна бир ён эвурди,
Ҳамул сувратни онда доғи кўрди.

Дару деворға кўз солди яксар,
Кўрунди кўзиға ул икки пайкар.

Қароди юқори тортиб хижолат,
Кўрунди сақф аро ул икки сурат.

Зулайхо жонибиға бўлди мойил,
Юзиға кўзини айлаб муқобил.

Зулайхо бўлди ондин тоза уммид-
Ки, солғай төб анго тобанда хуршид.

Қилиб олади онинг зорлигаар,
Кўзю кўнглида хунборлигаар.

Деди: «Эй ёр, номини раво қил,
Висолиниг бирла дардинга даво қил.

Эрурман ташнау, «би равон — сан,
Эрурман хастау жисминга жон — сан.

Ғамингдини ўйлабон, эй ганжи ноёб-
Ки, бўлгай хаста — бежон, ташна — беоб.

Неча йил сенсизин бетоб эрдим,
Тулу кун бекуду бекоб эрдим.

Мани мундин фузун бетоб қўйма,
Мунингдек бехўру, бекоб қўйша.

Берурман ул худодин санга савганд-
Ки, уадур барча оламга худованд.

Сани ҳусн ичра айлабдур жаҳонгир,
Қилибдур нурдин жисминини тахмир.

Юзунг меҳрини айлаб матлаи нур,
Жаҳон аҳлини ондин қилади масрур,

Кўзунг захрини марғосор қилади,
Қадинг сарвини хунрафтор қилади.

Қошминг ёсиға берди шакали меҳроб.
Сочинг төрини қилади мисли қулоб.

Ики наргис кўзунгини қилади жоду,
Хаёанда кўзумдин оади уйқу.

Дилоро айлади мўйи миёнини,
Дилосо айлади шакали даҳшонини.

Мани айлаб жамолинг шавқидин зор,
Фироқинигда кўзумини қилади хунбор.

Жамолингдин кўзум мақрум қилади,
Кўнгулин дажр аро мағмум қилади.

Ғаминг ичра адам қилди вужудим,
Паришон айлади буду набудим.

Мунингдек қодирин халлоқ ҳаққи,
Бу янглиғ мавжуди офоқ ҳаққи-

Ки, ман бечоранинг ҳолиға раҳм эт,
Қилиб лутфу муруват, додима ет.

Неча йил бўлдимки, доғинг эрурман,
Хазон кўрган қуруғ боғинг эрурман.

Бу кун лутф эт, давои доғим ўлғил,
Даме равноқфизои боғим ўлғил.

Танимни ожиз этмиш қаҳти ҳижрон,
Висолинг хонидин бер луқмаи жон.

Санга эй нахл, хурмо, манго — шир,
Фаровон келди, қилма ҳеч тақсир.

Манга ушбу наамдин қути жон бер,
Бу қаҳт ичра оч ўлмакдин амон бер».

Деди Юсуф жавобин: «К-эй паризод-
Ки, мислинг олам аҳли бермамиш ёд.

Мани бу кун мунунгдек тутмоғил танг,
Етурма исматим кўзгусига занг.

Бу дам олуида айлаб доманимни,
Итурма шаҳват ўтиға танимни.

Ҳамул бечунки чунлар холиқидур,
Бори зируҳларнинг розиқидур.

Қамоли баҳридин гардун жаноби,
Жамоли нуридин хуршид тоби.

Ҳамул пок элки мандурман алардин,
Бу янглиғ поктадурман алардин.

Алардин софу тобон гавҳаримдур,
Алардин поку рахшон ахтаримдур.

Бу маъкурот ҳаққу ҳурматидин,
Бу маъкурот шаъну иззатидин-

Ки, гар бу кун қўлунг мандин кўтарсанг,
Мани бу тангнодин гар қутарсанг,

Кўрарсан тез мандин комронлиғ,
Висолим базми ичра шодмонлиғ.

Ичиб нўши лабимни ком топғунг,
Қадим сарвин қучуб ором топғунг.

Мурод этмакда ҳосил қилма таъжил,
Неча кун қил қарору сабр таҳсил.

Йироқ ўлса чу коми неқфаржом,
Ёвуқдин яхшиким бўлғай баданжом».

Зулайхо деди: «Ташна бўлса асру,
Киши тоқат қилурму ичмайин сув.

Лабимга етти бу дам шавқдин жон,
Манга сабр айламак эмди на имкон?!

Кўнгулга қайда ондоқ сабру тоқат-
Ки, қўйғайман кейин бу ишда фурсат.

Бу ишга моненинг недур, дегил сен,
Мани ондин даме огоҳ қил сен».

Деди: «Монеънинг иккидур ҳисоби,
Азизу тангрининг қаҳру итоби.

Азиз ар бўлса бу исёндин огоҳ,
Менинг шаънимда бўлғай ўйла кинхоҳ-

Ки, тортиб бошим узра тиғи хунрез,
Чиқарғай умр қасридин мани тез.

Зиҳи хижлатки чун рўзи қиёмат,
Зино аҳли уза тушгай изомат.

Ёзилғой ул жафогарлар жазоси,
Бўлуб мандин хатининг ибтидоси».

Зулайхо деди: «Ондин қилмағил бим-
Ки, базм ичра қилиб оллида таъзим.

Берурмен бодаеким то қиёмат,
Қилур сармастликдин истиқомат,

Худо васфида дерсенким, карим ул,
Гуноҳ ақлиғадур доим раҳим ул.

Менинг қасрим аро борду дафина,
Жавоҳирдин тўла юз минг хазина.

Фидо қилғум тилаб афви гуноҳинг-
Ки, то бўлғай худодин узрхоҳинг».

Деди Юсуф: «Эмон аҳли жафо ман-
Ки, кўрғайман газанд элга раво ман.

Хусусан ул Азизигаки, иззат —
Манга қилди, қилурға аҳли давлат.

Худойимким жаҳоннинг холиқидур,
Қачон ришват олурнинг лойиқидур.

Берурда жон чу музд олмас кишидин,
Қачон музд олғуси омирзишидин».

Зулайхо деди: «Эй шоҳи нақўбахт,
Санга бўлсун муяссар тож ила тахт.

Мани қилдинг гам ўқиға нишона,
Баҳона устига айлаб баҳона.

Баҳона кажлику ҳам костлиғдур,
Саросар ҳийлау норостлиғдур.

Маозаллоҳки, ман каж йўлга кетсам,
Яна бу ҳийлани сандин эшитсам!³

Менинг жону танимдин кетти ором,
Агар хоҳи-нахоҳи бер манга ком.

Бу сўзлар бирла кунни айладинг кеч,
Менинг комимни ҳосил қилмадинг ҳеч.

Кел эмди тарк этиб мундоқ жарожот,
Ерингдин турки, фит таъхир офот.⁴

Ҳазин жонимға шавқинг ўти тушти,
Ениб кул бўлғали жисмим етушти.

Манга бу дуду ўт қайда қилур суд,
Санго таъсир қилмас бу ўту дуд.

Бу ўтдин дуддек йўқ манда тобе,
Етурсун эмди бу оташға обе».

Тамом этгач Зулайхо бу сифат роз,
Яна Юсуф тааллул қилди оғоз.

Зулайхо деди: «К-эй ибрий иборат,
Сўз ила айладинг вақтимни ғорат.

Агар рад айласанг эмди сўзимни,
Гумонсиз ўлтурурман ўз-ўзимни.

Қўлунгни бўйнума солғил равони,
Кесорман йўқса ханжар бирла они.

Қилурмен тиг бирла қасди жоним,
Тушар ҳоло сенинг бўйнунгға қоним.

Бу лаҳза чок-чок этгум танимни,
Бўярмен қонға оқ пироханимни.

Берурман жисмима жондин жудолиғ,
Топарман ҳожатингдин-ўқ раҳолиғ.

Бўлуб мақбулинг ўлса масканим хок,
Санга боргуси бу жони ҳаваснок».

Бу сўзни деб кўтарди зери бистар,
Чиқарди остидин бурранда ханжар.

Ғам ўти ичра печутоб урди,
Они ҳалқиға сув янглиғ етурди.

Чу Юсуф кўрди они турди ботроқ,
Тутуб илгини онинг деди мундоқ-

Ки: «Бир дам тутғил ором, эй Зулайхо,
Бу ишга қилма иқдом, эй Зулайхо,

Ки мандин еткосен комингға охир,
Висолим бирла оромингға охир».

Зулайхоким әди сўзи ниҳонлиғ,
Қўруб Юсуфдин, ушбу меҳрибонлиғ.

Гумон әтдики, комин бергусидур,
Қўлиға васли жомин бергусидур.

Қўлидин қўйди ханжарни равони,
Аён айлаб неча нозу адони.

Белини қучтию, лаълини сўрди,
Еруқ кўксини кўксига етурди.

Ҳадаф жонин қилиб ўқи париға,
Садаф жисмини әтти гавҳариға.

Вале ўқ отмади Юсуф ҳадафға,
Гуҳарни қилмади восил садафға.

Тилар әрди анго дур тешмақ олмос,
Тутар әрди ва лекин ҳимматин пос.

Тақозойи Зулайхо гарму, Юсуф —
Қилур әрди тааллул ҳам таваққуф.

Урар әрди қўлин ичқурға ул дам,
Гар очса бир тугун икки тугуб ҳам.

Назар уй кунжига ногаҳ етурди,
Чекилган онда заркаш парда кўрди.

Савол әттики: «Ул нечун бутулмиш,
Ичида кимса онинг сокин ўлмиш?»

Деди улким: «Мен онинг бандасиман,
Парастииш бирла сарафкандасиман.

Бутедурким тани — зар, кўзи — гавҳар,
Ичи тўлғон саросар мушки азфар.

Анго изҳор этиб доим итоат,
Қилурман оллида тун-кун ибодат.

Бу парда ичра қилдим жойгоҳин-
Ки, то ман сориға солиб нигоҳин.

Баногоҳ кўрмасун бединлиқимни,
Бу янглиғ ишда беойинлиқимни».

Эшитгач Юсуф они қилди фарёд-
Ки: «Оллингда қўлунгдин айларам дод.

Улукнинг кўзидин сен қилғосен шарм,
Эрур ондин санинг кўнглунгда озарм.

На янглиғ қўрқмайин ман нотавоно,
Худодин ким эрур доноу бино?»

Дебон бу сўз еридин турди сачроб,
Хижолатдин танида печ ила тоб.

Алифни лом алифдин чекти ул дам,
Қуторди шамъни дукорддин ҳам.

Қочарға тошға чун оҳанг қилди,
Қаю эшиккаким етти очилди.

Таважжўсин они кўргач намоён,
Учуб бир сори қуфлу, парда бир ён.

Анга бормоқ била қилмай ишорат,
Эди гўё калиди боби нусрат.

Зулайхо чувт ўлуб кейинга тушти.
Анга охири эшикда етушти.

Тутуб чекти ўзига доманини,
Кейиндин йиртди пироҳанини.

Чиқиб онинг қўлидин қочти чолок,
Очилғонға бу янглиғ пираҳан чок.

Зулайхо бу фароматдин яқосин —
Қилиб юз пора, тутти ўз азосин.

Кўзидин оқизиб дарё киби қон,
Деди кўкка чекиб фарёду афғон-

Ки: «Вовайло, бўлуб накбат қариним,
Чиқиб кетти уюмдин нозаниним.

Дариғ, ул сайд домим таркин этти,
Дариғ ул, шаҳд комим таркин этти.

Азимат қилди бир кун анкабуте-
Ки, қилғой ўзига таҳсил қуте.

Кўруб бир ерда шаҳбозин ўтурғон,
Узин шаҳларнинг илгидин учурғон.

Они чўлғорға торин қилди оғоз-
Ки, то қилғай анго ул манъи парвоз.

Чиқориб саъй ила ҳар дам луобин,
Тамом этти анго чўлғаб танобин.

Чу шаҳбоз истади учмоқ баякбор,
Онинг илгида қолмай жуз узук тор.

Ман андоқ анкабути хордурман,
Бериб қўлдин шикорим зордурман.

Узулди чанги ҳасрат бирла торим,
Умидимнинг қуши бўлмай шикорим.

Бори ишдин эрур торим узулган,
Бир иш қолмади илгимда тузулган.»

ЮСУФНИНГ ОЛДИГА УЛ УИ ТОШИДА АЗИЗ ИЛУҚҒОНИ
ВА ЮСУФ УЛ СИРНИ ПИНҲОН ТУТҒОНИ ВА ЗУЛАЙХО
ОШКОР ҚИЛҒОНИ

Қалам мундоқ қўёр иш сўз сорига-
Ки, Юсуф чиқғоч уйдин тошқорига —

Азиз олдиға учради баногоҳ,
Яна махсус маҳрам бирла ҳамроҳ.

Ниҳоятсиз паришон кўрди они,
Сабаб не эрканин сўрди равони.

Адаб бирла жавобин қилди ҳозир,
Ва лекин қилмади ул сирни зоҳир.

Азиз илгин тутуб айлаб мурувват,
Ки рарга ичкари кўргузди суръат.

Аларни кўрди чун ҳамроҳ Зулайхо,
Гумон эттики, сирри бўлмиш ифшо.

Гумон бирла чиқориб қотиг овоз,
Азиз оллида изҳор айлади роз-

Ки: «Эй одил, онинг недур сазоси-
Ки, аҳлингга санинг етгай жафоси.

Тутуб олдиға беандишаликни,
Аён этгай хиёнатпешаликни».

Анго деди Азиз: «Эй ганжи иззат,
Дегил, ким айлаган бўлса хиёнат?»

Деди: «Бу бандан ибрийки, эй ёр,
Анинг шаънида лутфинг келди бисёр.

Ётиб бу уйда роҳат қилмиш эрдим,
Кўнгулдин рафъи меҳнат қилмиш эрдим.

Етушти ўғридек болиним узра,
Сунуб қўл хирмани насриним узра.

Хаёли улки, ман гофилману ул —
Ниҳон топгай гулистоним аро йўл.

Ҳам ўлмай боғбон изниға муҳтож,
Суманни горат этгай, гулни — торож.

Кўлин еткурди чун ул нохирадманд-
Ки, то очгай висолим ганжидин банд.

Ман ул дам уйқудин бедор бўлдум,
Узумга келдиму, ҳушёр бўлдум.

Таваҳҳум қилди бу бедорлиғдин —
Гурезон бўлди хизматкорлиғдин.

Эшиқлар бандини зўр айлаб очти,
Бўлуб мендин ҳаросон тошқа қочти.

Қовуб ҳам ман они қўб суръат эттим,
Изидин чиқмойин ташқари еттим.

Этокдин тутдим ул дам чусту чолок-
Ки, тушти кўнглакига гул киби чок.

Очиб пирохани чоки даҳонин,
Қилур равшан сўзим сидқи баёнин.

Ани қил эмди қаҳр айлаб фаровон,
Неча кун мубталои банди зиндон.

Ва ёхуд жисмига неча таёқ ур,
Дилу жониға қотиг дард еткур-

Ки, бу ранжи гарон остида қолсун,
Кўруб они халойиқ ибрат олсун».

Азиз ондин эшитгач ушбу сўзни,
Нечукким барқи сўзон қилди ўзни.

Бориб жони дилидин истиқомат,
Тилини қилди шамшири маломат,

Деди Юсуфғаким: «Эй лойиқи ранж,
Сани олдим бериб ман икки юз ганж.

Азиз этдим, сани фарзанд атодим-
Ки, кўздек асрадим, жондек аёдим.

Зулайхони санга қилдим ҳаводор,
Яна неча канизакни парастор.

Неча зебо гуломи моҳсиймо,
Қилурға хизматин қилдим муҳайё.

Бори ҳолимға бердим ихтиёринг,
Баланд эттим эл ичра эътиборинг.

Бу не иш эрди ҳоло буки қилдинг?
Таманной тақозо буки қилдинг?

Бу дайр ичра эмас лойиққи бир он,
Етушгай аҳли эҳсонға жуз эҳсон.

Кўруб эҳсони куфрон этдинг изҳор,
Единг неъматни тугён эттинг изҳор.

Ичиб ошим, табақ синдурдинг охир,
Тузимни еб жафо еткурдинг охир».

Кўруб Юсуф чу ондин бу ғазабни,
Ўтосо қизди, сўзга очти лабни.

Деди: «Мунча манга қаҳр этма изҳор,
Гуноҳим йўқтурур, қилма мани хор.

Зулайхо сўзининг кўбдур дурўғи,
Дурўғи шамънинг йўқтур фуруғи.

Билур ҳар кимки билгай соғ ила сўл-
Ки, кўрмас чабдин асло ростлиғ ул.

Манга кўбдин Зулайхо банд этиб дил,
Тилар мандин муродин қилса ҳосил.

Келиб гоҳи ўнгумдин, гоҳ сўлумдин,
Тутуб оғушиға тортар қўлумдин.

Анга ман очмадим ҳаргиз қўлумни,
Висоли хонидин чектим ўзумни.

Чу мен мунча кўруб хулқи кариминг,
Нечук босғум оёқ бирла ҳариминг.

Ямон ул бандаким гар кетса мавло,
Бориб қилгай онинг тахти уза жо.

Етиб кўнглумга ғурбатдин маломат,
Улусдин тутмиш эрдим кунжи хилват.

Йиборди ман сори қосид Зулайхо,
Мани ўз ёниға келтурди ганҳо.

Неча афсун била урди йўлумни,
Тутуб бу уйга киргизди кўлумни.

Талаб қилди қазойи ҳожатини,
Ман они тарк айлаб суҳбатини.

Чиқиб қочмоқға бу уйдин юз урдим,
Узум саъй ила бу ерга етурдим.

Тутуб инак қафодин доманимни,
Кейиндин йиртди пироханимни.

Йўқ эрди ҳеч хоҳиш мундин ўзга,
Менинг бирла анго иш мундин ўзга.

Будур чин сўз агар сен рост билсанг,
Йўқ эрса қил, турубман, ҳарна қилсанг».

Зулайхо эшитиб бу можарони,
Қасамлар бирла ёд этти худони.

Сўнг ичти кўб қасамлар ҳар соридин,
Шаҳнинг бошу тожу афсаридин.

Азизи Миср иззу жоҳидин ҳам,
Боридин аҳли расму роҳидин ҳам.

Бале, чун тушса бир даъвода гар банд,
Гувоҳи бегувоҳ ўлгуси савганд.

Қилур савганд бисёр ошкора,
Ким ўлса баддили савгандхора.

Қасамдин сўнг деди кўздин тўкуб ёш-
Ки, аввал бўлди Юсуфдин бу иш фош.

Чароғи кизбким равшан қилур зан,
Анго ашки дурўғи келди равған.

Чу равшан қилса ул равған чироғин,
Еқар бу даҳрнинг бошдин-оёғин.

Азиз ул гиряу савганд сори —
Боқиб ёлғонни бовар қилди бори.

Ишорат қилди сарҳангига ул дам-
Ки, Юсуфга етургай меҳнату ғам.

Уруб андоқ анго меҳнат етургай-
Ки, ондин роҳат осорин йитургай.

Они зиндонга қилғай ҳибским то-
Ки, бўлғай ул ниҳон сир ошкоро.

ЮСУФИ САРҲАНГЛАР ЗИНДОНГА ТОРТҒОНИ ВА ТИФЛИ
ШИРХОРА ЮСУФ ПОКЛИГИГА ГУВОҲЛИҒ ВЕРМАКИ,
АЗИЗ ОНИ ХАЛОС ҚИЛМОҚИ

Чу Юсуфни тутуб ул тунд сарҳанг,
Чекиб зиндон сари кўргузди оҳанг.

Қолиб бечора Юсуф ул балога,
Ниҳон этти дуо боқиб самога-

Ки: «Эй донандан асрори олам,
Сангадур роздонлиғлар мусаллам.

Эрур оллингда ҳақдин кизб мумтоз,
Эмастур ғайринга макшуф бу роз.

Чу лутф этдинг манга ҳусни садоқат,
Манга ёлғон сўз ила қилма тухмат.

Бу даъвом ичра сен ўткар гувоҳлиғ-
Ки, сидқим субҳдек бўлсун сафолиғ».

Чу етти ҳиммати мушкилкушоси,
Мақом этти ҳадаф тири дуоси.

Ҳамул мажлисда бир хотун эди бор,
Зулайхога эди ҳам хеш, ҳам ёр.

Уч ойлиқ тифли бор эрди қўлида,
Эди жони фидо онинг йўлида.

Ҳануз эврулмаган бир сўз тилига,
Утурмоқ қувати ҳам йўқ белига.

Қилур гарм ишқ бозорин маломат,
Қилур маҳв ишқ зангорин маломат,

Маломат ишқ ичра жовидона
Бўлур қоҳилтан элга тозиёна.

Чу раҳрав маркаби бўлса гаронхез,
Қилур ул тозиёна сайрини тез.

Зулайхоға чу бўлди фош бу роз,
Чиқиб таъни била ҳар ёндин овоз.

Билиб Миср ичра они барча хотун,
Ҳама қилди они маъюбу матъун.

Ҳама боғлаб онинг ташнеъига бел,
Бу янглиғ сарзанишга очтилар тил-

Ки, қолди онда не нанг, не номи,
Эрур мафтуни иброний ғуломи.

Бериб ишқиға онинг ҳол аро йўл,
Кўтармиш дину донишдин доғи қўл,

Ажаб гумроҳлиғ бермиш анго юз-
Ки, тикмиш ўз ғуломи васлиға кўз.

Ажаброқ буки, ул қилмас мунга майл,
Мунга лекин ниҳоятсиз анго майл.

Мунга ул айламас ҳаргиз нигоҳе,
Муродин ҳосил этмас ҳеч гоҳе.

Қаён бу юрса, ул ул ёнга юрмас,
Бу ўлтурса не ерда, ул ўтурмас.

Бу очса пардадин ҳар ерда рухсор,
Мижадин ул қоқар кўзига мисмор.

Бу гирён бўлса, ул бўлур шакарханд,
Бу очса ҳар эшикни, ул қилур банд.

Магар бу яхши кўрунмас кўзига,
Иққ эрса не учун боқмас юзига,

Ғар ул Ұлтурса бизлар бирла гоҳо,
Утурмас эрди бир дам бизсиз асло.

Жудо қилмас эди бизларни бир дам,
Бериб бизларга ком, олуր эди ҳам.

Қабул ўлмоқ киши илгида эрмас,
Бу иш минг кўшиш ила даст бермас.

Басо кўб гулрухи зебо шамойил-
Ки, эрмас жонибиға табъи мойил.

Басе кўб лўлии ширин карашма-
Ки, кўзлар ашкин айлаб чашма-чашма.

Эшитти чун бу сўзларни Зулайхо,
Алар расволиқин қилди тақово.

Буюрди токи жашне қилдилар соз,
Бори хотунға ҳам қилдилар овоз.

Дема жашн, эрди ишратгоҳи жаннат,
Ки, бошдин-оёқидур нозу неъмат.

Муҳайё шаҳду шарбат неча алвон,
Мулаззаз ҳар бириси ўйлаким жон.

Биллуриң жомлар лабрес бўлгон,
Гулобий бирла омез бўлгон.

Фазоси навжувони косаи зар,
Эрур бир бурж тўлгон онда ахтар.

Мусаффоу муаттар косау хон,
Таоми қути жисму қуввати жон.

Муҳайё мургу моҳидин кабоби,
Бўлуб вофир онингдек йўқ ҳисоби.

Бериб ҳалвоси учун хублар вом,
Лабидин шаҳд, тишдин мағзи бодом.

Ҳаловий тахта-тахта софу рангин,
Бўлуб ул тахталардин қаср ширин.

Тўшалган саҳнига бемислу монанд,
Нечукким хиштлар, полудан қанд.

Бўлуб лаъли парирухлар шакархо,
Топилмай оғзида лавзинага жо.

Бири лавзинани оғзига олмай,
Писанд айлаб анга кўз доғи солмай,

Кетурмиш соф тармевадин ўтру,
Сабадлар боғбонлар тўлдуруб сув.

Тасаввур қилган эл ҳар неку бадни,
Қачон кўрмиш тўла сувдин сабадни.

Ғулому ҳам каниз ўртада ҳар ён,
Ададсиз борча хизматга шитобон,

Парирухлар саросар ҳалқа урғон,
Ҳама заррин сарир узра ўтурғон.

Қорин тўйғунча ҳар хондин едилар,
Кўнгул комича ҳар сўздин дедилар.

Хадам аҳли кўтаргач, ўртадин хон,
Зулайхо шукр гўён, ҳийла жўён.

Узотиб макр илғиш ҳар сорига,
Турунж ила пичоқ берди бориға.

Алар таъзим этиб олди қўлиға,
Бирин соғиға, бирини сўлиға.

Аларға дедиким: «Эй нозанинлар,
Жамол айвонида болонишинлар,

Мани нечун дамо-дам лаън этарсиз,
Ғуломим ишқи бирла таън этарсиз.

Агар ондин кўзингиз бўлса пурнур,
Тутарсизлар мани, албатта, маъзур.

Ижозат бўлса келтургумдур они,
Бу мажлисда нечукким танга жоне».

Алар деди ҳама: «Не гуфтугўдур-
Ки, бу иш барчамизга орзудур.

Буюр бу ерга то келсун хиромон,
Етурсун бошимиз устига домон-

Ки, бизлар доимо муштоқидурмиз,
Юзин кўрмай онинг ушшоқидурмиз.

Турунжеким қилибдурсан муҳайё,
Эрур ҳар бириси доруи сафро.

Анинг юзини кўрмай тўғрасимиз,
Бу иш яхши кўрунмас бизга онсиз.

Зулайхо дояни Юсуфга филҳол,
Мунигдек нукта бирла қилди ирсол-

Ки: «Бизлар кўб чекармиз интизоринг,
Йўлунгда тани қилмишимиз губоринг.

Хиром эт бу тараф, эй сарви озод,
Ҳузуринг бирла қилғил кўнглумиз шод».

Эшитмай доянинг Юсуф сўзини
Алар ичра етурмади ўзини.

Зулайхонинг ўзи бориб қошига,
Бўлуб садқа оёқидин-бошига.

Деди гирён бўлуб: «Эй нури дидам,
Таманной дили меҳнат расидам.

Бурун уммидвор этдинг ўзунгдин,
Вале сўнг ноумид этдинг юзунгдин.

Бўлубдурман жаҳон расвоси сандин,
Бошимда таън эли ғавғоси сандин.

Агарчи йўқ қошингда эътиборим,
Йўлунгда хордур бу жисми зорим.

Вале лутф айла, сарафканда қилма,
Бори хотун аро шарманда қилма.

Дили решим намакхори лабингдур,
Намак тўкмак анга кори лабингдур.

Вафоу сидқима бўл, берма шакко,
Нигоҳ этгил доғи ҳаққи намакко».

Кўруб Юсуф анинг афсунини гарм,
Нечукким мум бўлди хотири нарм.

Зулайхо жойидин чолок турди,
Анго зийнат етурмакка қўл урди.

Муанбар зулфини овеза қилди,
Жаҳон аҳлига мушк иси ёзилди.

Белига боғлади заррин камар ҳам,
Анга банд айлади лаълу гуҳар ҳам.

Қўюб боши узра ҳам тожи заррин,
Жавоҳир бирла топган зебу тазйин.

Тўла наълайн айлаб лаълу гавҳар,
Қилиб онинг даволин риштаи зар.

Қасабдин ҳам ридо айлаб ҳамойил,
Гиреҳ ҳар торида юз жону юз дил.

Бериб илгига заррин офтоба,
Канизи кейнида заркаш асоба.

Олиб илгига ташти нуқраи хом,
Анго андоққи соя гом бар гом.

Онингдек чобуку чолок ўлуб ул-
Ки, ҳар ким кўрса ювгой жонидин қўл.

Бўлуб ҳусни онинг имкондин афзун,
На ким йўқ ондин афзун, ондин афзун.

Чиқиб ганжинадин ул ганжи пинҳон,
Узин қилди қуёш янглиғ намоён.

Хама хотун очиб дийдорига кўз,
Назар солғач селиб гулзорига кўз.

Ҳама бўлди онинг ҳайрону зори.
Бориб қўлдин инону ихтиёри.

Онингдек бўдилар шаклига ҳайрон-
Ки, қолдилар нечукким жисми бежон.

Чу ҳар бири они айлаб тамошо,
Турунжин тўграмоқ қилди таманно,

Турунжу илгини идрок қилмай,
Кесо бошладилар илгини билмай.

Бари бармоқларин айлаб қаламлар,
Вафо лавҳи уза чекти рақамлар.

Қалам кўб тиг ила бўлғоч муқобил,
Бўлуб ҳар бандидин шингарф нозил.

Бири айлаб кафини саҳфаи сийм,
Чекиб кўб жадвали сурхи чу тақвим.

Оқиб ҳар жадвалидин селдек қон,
Бориб ўз ҳадлидин ташқари ҳар ён.

Ҳама кўрди чу бас воло гуҳардур,
Дедилар: «Демангиз они башардур,

Эмастур об ила гилдин сиришта,
Эрур Қудс авжидин келган фаришта».

Зулайхо деди. «Будур ул ягона-
Ки, ондин ман маломатга нишона.

Мангаким етти сизлардин маломат,
Онинг ишқида эрди ул хижолат.

Тану жоним муроди билдим они,
Талаб ўз васлима ҳам қилдим они.

Ва лекин васлима ул қилмади майл,
Ҳамиша қочти мандин ўйлаким сайл.

Гар эмди қилмаса комимни ҳосил,
Анго қилғумдурур зиндонни манзил.

Ки, кўрсун онда юз минг хорлиғлар,
Итурсун умрин айлаб зорлиғлар.

Ки, зиндон ичра кўнгли нарм бўлғай,
Ҳамиша суҳбатимға гарм бўлғай.

Кишига мурғи ваҳши бўлмағай ром,
Қафасда қилмайин кўб вақт ором.

Ҳамул хотўнларким кестилар қўл,
Димоғиға топиб беҳушлиғ йўл.

Аларнинг нечаси ул ерда нолон,
Тушуб Юсуф ғамига бердилар жон.

Нечаси ақлидин бегона бўлди,
Парини кўрди-ю, девона бўлди.

Улоқтилар яланг бошу яқо чок,
Сўнг асло кўрмадилар рўи идрок.

Нечаси сўнг яна ҳушиға келди,
Ва лекин ишқ ўтиға ёқилди.

Зулайходек қадаҳшоми Юсуф,
Туну кун бўлди масти жоми Юсуф.

Эди Юсуф жамоли бодаи ноб.
Ҳама ҳолиға лойиқ бўлди сероб.

Бири махмуру, бири маст бўлди,
Бири пиндор қайдидин қутулди.

Бириси берди жон кўргач жамолин,
Бириси бўлди лол айлаб хаёлин.

Нечук ул кимса жондин баҳра олғай.
Ки, гар ул бодадин бебаҳра бўлғай.

МИСР ХОТУНЛАРИ ЮСУФ ЖАМОЛИН МУШОҲИДА
ҚИЛГОНДИН СЎНГ, ЗУЛАЙХОНИ МАЪЗУР ТУТГОНЛАРИ
ВА ЮСУФНИНГ ЗУЛАЙХОҒА ИНҚИЁД ҚИЛМОҚИҒА
ДАЛОЛАТ КЎРГУЗГОНИ ВА ЗИНДОН БИЛА ХАВФ
БЕРГОНЛАРИ

Чу толиб бўлса ҳар колоға бисёр,
Бўлу афзун анго майли харидор.

Чу бир ошиқ эса бир ёр зори,
Бўлу ишқ ичра ошиқнинг қарори.

Кўнгулдин оташи ишқи бош урғай,
Муқобил ўзгани ногоҳ кўргай.

Ҳама кўрганда бўлғайлар гунгу лол,
Эрур Юсуф юзиға шоҳиди ҳол.

Зулайхони кўб ўлди сўзи ондин,
Ҳазин жониға шавқи рўзи ондин.

Оларғаким кўрур Юсуфни ногоҳ,
Кўлин кестилар ўздин бўлмай огоҳ.

Деди: «Ишқида мен машҳурдурман,
Маломатни қўюнг, маъзурдурман.

Манго лутф айлабон ёрим бу кунлар,
Бу иш ичра мададкорим бўлинглар».

Ҳама расми муҳаббат соз айлаб,
Дедилар маъзурат оғоз айлаб,

Ки: «Юсуф хисрави иқлими жондур,
Ҳамул иқлим аро ҳукми равоңдур.

Киши гар қилса дийдориға оҳанг,
Берур кўнглин агарчи бўлса ҳам санг.

Ғами гар мояи ранжурликдур.
Жамоли ҳужжати маъзурликдур.

Фалак остида бўлмас кимса пайдо-
Ки, бўлмас юзини кўрганда шайдо.

Бўлубсен ошиқи, йўқтур маломат,
Бу савдо ичра чекмассен ғаромат.

Фалакким сайр этар атрофи олам,
Кўрубдур бу сифат маъшуқани кам.

Тош ўлса меҳри бирла нарм бўлғай,
Ким этмас меҳр анго, бешарм бўлғай».

Сўнг онда буруб Юсуф сори юз,
Насихат бирла оғоз эттилар сўз.

Анго дедилар: «Эй умри кироми,
Шакарғуфторлар ширин каломи,

Эрур жуфт ушбу гулшанда гулу хор,
Гули бехор сандек қилмас изҳор.

Бу дарёдаки чарх анго садафдур,
Танингдин тўрт гавҳарға шарафдур.

Агарчи асру олий келди моянг
Ва лекин тугғил андак паст поянг.

Зулайхо жисмидур йўлунг аро хок,
Етур ул хокға домонинг, эй пок.

Санго не камлик ўлғай гоҳ-гоҳе,
Анга қилсанг висолингдин мубоҳе.

Замоне кўнгли дардиға даво қил,
Қилиб раҳм ҳожатин онинг раво қил.

Сенинг гар ҳожатинг бўлса худоға,
Етур муҳтожларни муддаоға.

Кўруб раҳм ила дарду меҳнатини,
Фаромуш этма ҳаққи хизматини.

Ниёзиға назар қил, қилма кўб ноз,
Ҳузур қил ондин, эй нахли сарафроз.

Ки, чун саркашлик ўлмишдур санго кор,
Кетурмас ушбу иш жуз пастлик ёр.

Агар ишқингни ул тарк этса дарҳол,
Сани айлар жафоси хайли помол.

Ҳазар қилғилки, музтар бўлса чун дўст,
Қилиб кин дўст жисмидин сўяр пўст.

Чу лабдин ўтса бир сели хатарманд,
Оёқ остиға солғай бўлса фарзанд.

Қилур таҳдид айлаб ҳибси зиндон,
На зиндонким, мақоми қоҳиши жон.

Нечукким гўри золим тирау танг,
Қочар ондин тириклар неча фарсанг.

Бўлур зиққун нафас ким кирса онда,
Қарору сабри қолмас жисму жонда.

Очуқдур не эшик онда, не равзан,
Анга кун бўлмай асло партавафкан.

Ҳавоси моябахши ҳар вабодур,
Ери ҳам киштизори пур балодур.

Дари навмидлик қуфли била банд,
Ичи дўзах ғазабгоҳиға монанд.

Қоронғу ўйлаким, қорураи қир,
Матои сокинидур ғулу занжир.

Аларға йўқ турур асло суву, нон,
Худойи жонидиндур барча тўйгон.

Муваккал онда неча сахтрўлар,
Мужовир онда неча талхгўлар.

Қошида чинлар истаб эл азобин,
Киши билмас азобининг ҳисобин.

Уруб оламға ўт хўйи аларнинг,
Қародур дуддек рўйи аларнинг.

Нечук лойиқ сенингдек дилрабоға,
Кириб бўлмоқ ҳамул меҳнатсароға.

Худо ҳаққиқи, ўз жонингга раҳм эт,
Анинг мақсудини бер, коминга ет.

На амр этса, ўзунгни айла таслим
Ўтур вақтингни хуш, беваҳму бебим.

Малул ўлсанг гар онинг суҳбатидин,
Висоли базми айшу ишратидин,

Келиб бизлар била дамсоз бўлғил,
Ниҳони ҳамдаму ҳамроз бўлғил.

Ки, бизлар ҳам малоҳат конидурмиз,
Жамол авжи маҳи тобонидурмиз.

Гар очсоқ биз доғи лаъли шакархо,
Хижолатдин лабин боғлар Зулайхо.

Чу биз ҳар ерда фош этсак малоҳат,
Зулайхога на қадр ўлғай, на қиммат».

Чу Юсуф кўрдиким барча фусунгар,
Зулайхога эрурлар ёру ёвар.

Малул ўлди аларнинг сўзларидин,
Эвурди юз аларнинг юзларидин...

Кўтарди қўл қилиб ҳақға муножот-
Ки: «Эй ҳожатравои аҳли ҳожот...

Тиларман неча йил зиндонда бўлсам-
Ки, бир дам бу балолардин қутулсам.

Кўнгул кўзин қилур ушбу назар кўр-
Ҳам айлар қурбатингдин жонни маҳжур.

Агар сен бу сифат маккоралардин,
Залолат даштида оворалардин

Карам бирла қилиб ҳолимға парвой,
Мани қутқармасанг ҳолимға юз вай».

Чу зиндон истади Юсуф худодин,
Насиби бўлди зиндон ул дуодин.

Агар фазлингдин ўлса офиятхоҳ,
Қазо зиндон сари бермас эди роҳ.

Бўлуб фориг аларнинг суҳбатидин,
Қутулгай эрди зиндон меҳнатидин.

МИСР ХОТУНЛАРИ ЮСУФНИ ЗИНДОНГА ИБОРМАККА
ЗУЛАЙХОНИ ТАХРИС ҚИЛГОНЛАРИ, ЗУЛАЙХО
ОЛАРНИНГ ФАРМОНИН ҚАБУЛ ЭТГОНИ

Чу ул маккоралар афсунлариға,
Каломи вишту номавзунлариға —

Даме бўлмади Юсуф кўнгли мойил,
Юзи ҳам юзлари бирла муқобил.

Бўлуб барча юзи меҳрига хуффош,
Висолидин қилиб навмидлик фош.

Зулайхони бўлурга кинаангез,
Жафоси ўтини қилмоқға ҳам тез.

Анго дедилар: «Эй мискини мазлум,
Биров йўқ сен киби оламда маҳрум.

Чу Юсуфдек агар йўқ ҳурзоде,
Вале сандек йўқ ондин номуроде.

Биз айлаб банд расмини намоен,
Қатиг сўз била қилдуқ тилни суҳон.

Вале суд этмас анинг оҳанига,
Урор юз ул қатиг юзлик фанига.

Анго зиндонни қилғил кўрадек гарм-
Ки, ул кўрада бўлгай оҳани нарм.

Чу бўлса нарм ўтда табъи фўлод,
Ясар ҳар неки истар ондин устод.

Анго то қилмасанг зиндонни манзил,
Муродинг ондин ўлмас ҳеч ҳосил».

Зулайхо чун алар сўзин эшитти,
Бисол уммидини зиндондин этти.

Тилаб ўз роҳати учун анго ранж,
Етурмоқ истади вайронага ганж.

Бу ошиқ ишқининг йўқтур камоли,
Ўзининг комидур фикру хаёли.

Тилар ёрини ўзига туфайли,
Булур ноком они қилмоққа майли.

Даме қилмоқ учун нафсини хуррам,
Раво маъшуқи жонига кўрар гам.

Зулайхо деди ҳар тун қиссасини,
Азиз оллида кўнгли ғуссасини-

Ки: «Бу қулдин баче бадном ўлубман,
Ажаб расвои хосу ом ўлубман.

Ҳама бу сўзда бўлмишлар мувофиқ-
Ки, ман бўлмишман ушбу қулга ошиқ.

Бу майдон ичра субҳу шом бори,
Бўлубман ман унинг ўқи шиори.

Ўқи онинг манго андоқ етибдур-
Ки, бир пайкон уза пайкон отибдур.

Ичиб ишқи шаробин гоҳу бегоҳ,
Даме эрмасман ўз ҳолимдин огоҳ.

Тиларман дафъ қилсам бу гумонни,
Қилиб зиндон асири ул жувонни.

Қилиб изҳор ажзу номуроди,
Бори шаҳр ичра қилдурсам муноди.

Ки, будур ул сифат қулнинг сазоси-
Ки, бор хўжасига ширкат ҳавоси.

Даме фаҳм айламай қаҳридин асло,
Фирошида қилур ётмоқ таманно.

Кўруб эл қилганимни қасд жонин,
Ҳама тарк айлагай нохуш гумонин».

Азиз айлаб назар андишасига,
Солиб кўз таъби донишпешасига.

Деди: «Ман ҳам тафаккур пеша қилдим,
Бу маънода неча андеша қилдим.

Хаёлингдек хаёле топмадим ҳеч,
Мақолингдек мақоле топмадим ҳеч.

Қўлунгда эмди онинг ихтиёри,
На қилмоқ истасанг, қил они бори».

Зулайхо чун бу сўз ондин эшитти,
Аён Юсуфга мундоқ ҳийла этти-

Ки: «Эй коми таним, мақсуди жоним,
Тану жоним аро тобу тавоним,

Азиз этти сани ҳукмимга маҳкум,
Эрур маҳкуми ҳоким ҳоли маълум.

Қилурман истасанг зиндонни жойинг,
Етургум истасам гардунга пойинг.

Қачонга тегрусен саркашлик этгунг,
Қаю муддатгача нохушлик этгунг.

Кел эмди бўйла иш изҳор қилма,
Мани гамгин, ўзингни хор қилма.

Етур комимга комингни берурман,
Фалак авжиға бошинг еткурурман.

Ва гар боқмас эсанг бу можароға,
Қилурман ҳибс зиндони балоға.

Менинг оллимда қилмоқ айшу ишрат,
Чекардин яхшидур зиндони меҳнат».

Тилин очиб қилиб Юсуф хитобин,
Яна аввалғидек берди жавобин.

Зулайхо чун они бемайл кўрди,
Бўлуб ошуфта қаҳр айлаб буюрди-

Ки, сарҳанглар олиб заррин либосин,
Анго кийдурдилар чиркин либосин.

Солиб нозик қўлига банди маҳкам,
Темурдин солдилар бўйнига гул ҳам.

Эшакка миндуруб ҳам Исоосо,
Бори кўчага сурдилар саропо.

Муноди қилдилар ҳам чусту чолок-
Ки, ҳар саркаш ғуломи шўхи бебок-

Ки, майл айлаб залолат шевасиға,
Оёқ қўйса фироши хўжасиға

Уқубатлар қилиб мундоғ фаровон,
Қилурлар элтиб они банди зиндон.

Вале халқ айлабон ҳар ён тамошо,
Дедилар барча: «Хошо сумма ҳошо!»

Ки, мундоқ яхшидин чиқгон ёмонлиғ,
Бу янглиғ дондин келган сомонлиғ.

Фариштадур бу нур ила сиришта,
Қачон шайтон ишин қилғай фаришта?!

Ким ўлса хўб, ўлса хўб сират,
Деди бу бобда аҳли басират-

Ки ҳар кимнинг жаҳонда рўйидир хўб,
Басе кўб рўйидин ҳам хўйидур хўб.

Ким ўлса зишт суратда сиришти,
Ямон рўйидин онинг хўйи зишти.

Нечукким яхшидан келмас ёмонлиғ,
Ямондин ҳам ямонлиғдин ямонлиғ.»

Чу зиндон ичра еткурдилар они,
Муваккалларга топшурдилар они.

Ҳамул дилзинда маскан қилди зиндон,
Улук тан ичра кирди гўйе жон.

Ҳама зиндон элига жўш тушти,
Хуруши чарх тоқиға етушти.

Қадам еткурғач ул фархунда мақдам,
Ҳама бандилар ўлди шоду хуррам.

Оёқ банди ўлуб қайди иродат,
Бўюнда гуллари тавқи саодат.

Бориб хотирларидан дард ила ғам,
Ададсиз бўлди барча шоду хуррам.

Бале, борса қаён ул ҳурталъат,
Агар дўзах эса бўлғуси жаннат.

На ерда очса юз ул доларухсор,
Агар гулхан эса бўлғуси гулзор.

Чу зиндон ичра Юсуф тутти ором,
Зулайхо қилди зиндонбонға пайғом-

Ки: «Еткурма даме Юсуфга озор,
Оёқ бўйнидин ол, банд этма зинҳор.

Тани сийминидин пашминани ол,
Мулойим ҳуллалар эгни уза сол.

Муборак бошидин юв гарди зиллат,
Ҳумоюн фарқиға қўй тожи иззат.

Онинг ўзига айла бир махсус уй,
Ҳамул уйда ани иззат била қўй.

Муаттар айла девору дарини,
Мунаввар айла тоқу манзарини.

Ерига айлагил сундусни мафраш,
Қил истабрақдин онда тахти дилқаш».

Ҳамул уйда чу Юсуф манзил этти,
Ҳусули бандаликни ҳосил этти.

Анго андоққи доим эрди одат,
Ул уйда бўлди машғули ибодат.

Мақоми шукрида мардона бўлди-
Ки хотунлар кайдидин қутулди.

Жаҳонда кимсага келмай балое-
Ки, ондин етмаган бўйи атое.

Асиреким балодиндур ҳаросон,
Қилур бўйи ато душворин осон.

ЗУЛАЙХОНИНГ ЮСУФНИ ЗИНДОНҒА ИВБОРГОНИДАН
ПУШАЙМОН БУЛҒОНИ ВА ОНИНГ ФИРОҚИДА ФАРЕД
ВА ЗОРИ ҚИЛҒОНИ

Бу қаср ичраки бордур кўҳна бунёд,
Ажаб гофил тушубдур одамизод.

Эмастур лаҳзае неъматшунос ул,
Ҳамиша лутфи ҳақга носипос ул.

Бу неъмат ичрадур афзун гумондин,
Вале билмас они ойрилмой ондин.

Басо ошиқ эрур ҳижрон далери,
Хаёла айлаб ўзин маъшуқ сери.

Фалак солғач анинг бошига ҳижрон,
Куяр ҳижрон ўти ичра анга жон.

Чу зиндон аҳлига ул тира зиндон,
Саросар бўлди Юсуфдин гулистон.

Зулайхоким ҳамул сарви равондин,
Уйн хуррамроқ эрди гулситондин.

Чу ул сарв ўлди зиндонга хиромон,
Анго бўлди гулистон тира зиндон.

Ҳамул зиндон аро жону дилининг —
Бўлуб ҳажр илгидин бир мушқули минг.

Нетонг бесабр бўлса ошиқи зор-
Ки, бедилдор кўргай жон дилдор.

Фароғатдин нечук осор қолғай-
Ки, бўстондин бориб гул, хор қолғай.

Синондур хор гулзор ўлса бегул,
Машаққат бўлғой анда ҳоли булбул.

Ҳамул гулсиз чу кўрди гулшанини,
Гулосо йиртди пироханини.

Чу тўлса дарду ғамдин жони ғамнок,
Не тонг гар қилса ошиқ кўксини чок-

Ки, кўксидин эшик очғай ҳамул даме
Ки, киргай шодлиғ, ондин чиқиб ғам.

Юзин йиртар эди ул навъким гул,
Юлар эрди сочин андоққи сунбул.

Юзу сочи эди жондин нишона-
Ки, ондин қолғусидур жовидона.

Урар эрди дамо-дам кўксига санг-
Ки, қоқиб табл қилғай ҳажр ила жанг.

Агарчи хўбларнинг шоҳи эрди,
Шикаст ул жанг ичра рўй берди.

Сочиб ҳар лаҳза тупроқлар бошиға,
Эзар эрди ҳам они кўз ёшиға.

Ки, ул туфроқни бу сувдин қилур лой,
Сувағой рахнаи ҳижрон саропой.

Вале ҳажр ўти солгай рахнаи ул,
Бу лой ила суволмоқ эрди мушкул.

Тиши бирла лабини тишлар эрди.
Лаби лаъл эрди, дур — тишлар эрди.

Тилар эрди магар оқмоғой ул қон-
Ки, ичда жўш урор эрди фаровон.

Қизил юзини айлар эрди нили,
Уруб ғам илги бирла неча сили.

Ки, сурхи келди хуррам элга лойиқ,
Кабуди мотамиларға мувофиқ.

Тўқуб кўз ёшини юз узра ҳар дам,
Тизига элтар эрди илгини ҳам.

Ки, бу ишким қилибман ким қилибдур?
Бу заҳр ичмакни мандек ким билибдур?

Бу меҳнатхонада бир ишқпеша,
Оёқиға ўзи урмоди теша.

Қўлум бирла ўзум ўйдум кўзумни,
Қудуқға кўр ўлуб солдим ўзумни.

Узум ғам тоғини бўйнымға олдим,
Туганмас қайғуни бошимға солдим.

Итурдим жустужўда рўзгорим,
Кетурдим илгима охир нигорим.

Қилиб ўз жонима ўзум жафони,
Қўлумдин муфт бердим доғи они.

Бўлубдур жону кўнглум парча-пора,
Била олмон недур ҳолимға чора.

Бу янглиғ айлабон фарёди жонсўз
Шаби андуҳини айлар эди рўз.

Нигори бўйини гар топса ногоҳ,
Чекор эрди дамо-дам жонидин оҳ.

Қўлиға олибон пироханини-
Ки, ул қучмиш эди бир кун танини.

Қилур эрди они атри димоғи,
Билур эрди они таскини доғи.

Қўюб гоҳи яқосиға юзини,
Анго суртор эди икки кўзини-

Ки: «Ёрим бўйнига будур гиребон,
Ғалат қилдим мангодур маскани жон».

Ғаҳи онинг енгига еткуруб қўл,
Мукаррар айлар эрди кунда минг йўл.

Қилиб ул дилрабонинг сондин ёд,
Дили ношодини айлар эди шод.

Ғаҳи айлаб кўзин домониға жой-
Ки, еткурмиш оёқин анго ул ой.

Қилиб ҳар лаҳза доманбўслиғлар,
Қилур эрди адам маъюслиғлар.

Кўруб бошидин айру афсарини,
Сочар эрди сиринки гавҳарини.

Ки: «Бу ёрим боши ҳамсоясидур,
Ҳаётим судининг сармоясидур.

Кўруб гоҳи камарни белини ёд —
Этиб йиғлар эди афғону фарёд.

Олиб қўлга они изҳор этиб шавқ,
Солур эрди нечукким бўйниға тавқ.

Чу заркаш ҳулласини кўрса ногоҳ,
Кўзидин ёш тўкуб тортар эди оҳ.

Оқиб домониға ашки равони,
Ювор эрди ҳамул ашк ила они.

Агар ҳар ерда кўрса кафшини жуфт,
Анго ўпмак эди жонин бериб муфт.

Анго жуфт ўлмоқ истаб кўнгли ботроқ,
Эди бежуфтликдин тоқати тоқ.

Қилур эрди кўнгул банди дуволин,
Тўкар эрди ғамида ашки олин.

Бўлур эрди малоли тоза ҳар дам,
Ғаму андуҳи беандоза ҳар дам.

Бурун дийдори қадрин билмади ул,
Етушти эмди ёниб бўлғали кул.

Пушаймон бўлди, лекин қилмади суд,
Анго ҳеч қолмади жуз сабри беҳбуд.

Вале ул сабр эта олмай на янглиғ,
Кўнгулдин меҳрини солғай на янглиғ,

Улум — ошиқға жонондин жудолиғ,
Хусусан, қилса тарки ошнолиғ.

Агар тушса ароға иқди суҳбат,
Азоби бекарондур сўнгра фурқат.

Вале ўртоға суҳбат ақди кирмас,
Ямондур ҳажр, аммо онча эрмас.

Узидин танг ўлуб тарк этти худлиқ,
Иши чун битмади кўргузди бадлиқ.

Урар эрди дару деворға бош,
Қилиб ҳаддин фузун бесабрлиқ шош.

Чиқар эрди учакка посбонвор-
Ки, ондин ташлағой ўзин нигунсор,

Таноби зулфини илгига олиб,
Бўғор эрди ўзин бўғзига солиб.

Ҳаёти шарбатидин тарк этиб баҳр,
Тилар эрди мудом ичмак учун заҳр.

Туну кун зоҳир айлаб печ ила тоб,
Тилар эрди ўзи маргига асбоб.

Улуб доя дамо-дам дасту посин,
Қилур эрди бу сўз бирла дуосин-

Ки: Ёрингдин мураттаб коминг ўлсун,
Майи бирла лабо-лаб жоминг ўлсун.

Жудолиғдин онингдек тоб раҳолиғ-
Ки, ҳаргиз қилмагил ёди жудолиғ.

Тутуб ором ўзунгдин кел замоне,
Ғамингга сабру тоқат қил замоне.

Ғамингдин хотирим қон айладинг сан,
Кўзим ҳолинга гирён айладинг сан.

Эшит мандинки, бу ишда мен пир,
Шикеболиғ эрур бу ишга тадбир.

Эрур в-ар бесабрлиғдин бу таб тоб,
Бу ўтинг узра тўк, кел сабрдин об.

Малолат сарсари гар эсса ҳар гоҳ,
Ерингдин учмағил ул навъким коҳ.

Нечукким тоғ оёқинг чек этакка,
Тишингни сабр ила беркит юракка.

Сабури мояи фирўзлиғдур,
Қавироқ пояи беҳрўзлиғдур.

Сабури-раҳбари уммид бўлмиш,
Сабури — давлати жовид бўлмиш.

Садафда сабр ила ёмғур бўлур дур,
Гуҳардин сабр бирла кон бўлур пур.

Қилур сабр ила дона хўша ҳосил,
Бўлур соликка ондин тўша ҳосил.

Раҳмда сабр бирла қатраи об,
Тўқуз ойда бўлур моҳи жаҳонтоб».

Зулайхоким эди сабри рамида,
Ҳамул сўзлардин ўлди орамида.

Қилиб оҳиста сўзи иштиёқин,
Етурди сабр этокига оёқин.

Вале сабреки тутғай они ошиқ,
Насихат аҳли пандиға мувофиқ.

Чу носих панд дердин бўлса хомуш,
Қилур ошиқ они ул дам фаромуш.

ЮСУФ МУФОРАҚАТИДА ВЕТОҚАТ
БЎЛҒОНИ ВА КЕЧА ДОЯ БИЛА ҲАМРОҚ ЗИНДОНГА
БОРҒОНИ ВА ЮСУФ ЖАМОЛИН МУШОҲАДА ҚИЛҒОНИ

Зулайхон фалакдин Юсуфи меҳр,
Бўлуб маҳбуси мағриб ёпти чун чеҳр.

Зулайхон фалакка ашки анжум,
Тушуб ҳар ёндин этти чеҳрани гум.

Зулайхони ғами Юсуф паришон —
Этиб чашмини қилди кавкабафшон.

Шафақга бўлди ашкидин жигар хун,
Ҳам ондин домани гардун жигаргун.

Фигону нолаи жонсўз ҳар дам,
Эди афзунроқ ўтган рўздин ҳам.

Агар юз урса шабга рўзи ошиқ.
Фузунроқ бўлғуси шаб сўзи ошиқ.

Қаро ҳижронда бўлса рўзгори,
Қаророқ этгай они шоми тори.

Қарога кундуз ўлса мубталолиғ,
Кеча бўлғай қаро узра қаролиғ.

Кеча бир ҳомиладурким туғар дам,
Туғар ушшоқ учун андуҳ ила ғам.

Машимадин чу тифл этса намоён,
Сут ўрнига кўнгуллардин эмар қон.

Ким ондин бўлғусидур баҳрабардор-
Ки, онинг тифлидур бу навъ хунхор.

Зулайхо чунки тарки сабр қилди,
Мунингдек тира тун олдиға келди.

Жамоли дилбаридин ўлди маҳжур,
Шаби бемоҳ қолди, хона — бенур.

Руҳи ёр ўлмас эрса партавафкан,
Туман машъалдин ўлмас хона равшан.

Даме уйқу кўзига кирмас эрди,
Бу сўз деб йиғламоқ додини берди.

Ки: «Не эркон бу тун Юсуфга ҳолат,
Бу ақшом ким қилур оллида хизмат?»

Тўшар остига кимса бистарини,
Кўяр ким бошига болин зарини?»

Еқар қайси киши онинг чароғин?
Упар қайси киши гулдек оёгин?»

Ётургай кимса они уйқу чоғи,
Қошида ким дегай афсона доғи?»

Еқарму табъига зиндон ҳавоси?
Тушарму ёдиға бу бенавоси?»

Гулининг бормудур аввалғи оби?
Турубму сунбули аввалғи тоби?»

Фисурдалиғ етибдурму гулиға?
Паришонлиғ тушубму сунбулиға?»

Гулосо лаблари эрканму хандон?
Ва ё кўнгли эканму гунчадек қон?»

Бу сўзларни дебон тортар эди ун,
Ҳамул оқшомда бўлгунча ярим тун.

Ярим тун зўр айлаб дарди фурқат,
Ҳазин жонида қолмай сабру тоқат.

Тушуб ҳижрон ўтига ўйлаким қил,
Туруб дояга йиглаб деди: «Турғил-

Ки, ҳамроҳ айлали оҳанги зиндон,
Кироли ул уқубатгаҳга пинҳон.

Иков бир гўша ичра ўлтуроли,
Ҳамул дилдор дийдорин кўроли.

Чу зиндон ичрадур ул гулғузорим,
Эмас зиндон, эрур ул навбаҳорим.

Агар ушшоқ кўнглин очса бўстон,
Очар лекин менинг кўнглумни зиндон».

Чу сарвосо равон бўлдию доя,
Эгарди кейнига ондоқки соя .

Елосо сайр этиб зиндонға етти,
Талаб оҳиста зиндонбонни этти.

Эшикни очти ул топғач ишорат,
Кўрунди бас йироқ ул моҳ талъат.

Мусаллода турубдур сарви масрур,
Бўлуб хуршид янглиғ гарқан нур.

Оёқ узра туруб гаҳ ўйлаким шамъ,
Юзидин нур олиб атрофида жамъ.

Бўлуб гаҳ қад хам ондоқким маҳи нав,
Солиб рухсоридин фарш узра партав.

Гаҳи бошин уриб ер узра густох,
Нечукким тонг елидин тоза гулшоҳ.

Гаҳи расми тавозуъ айлабон фош,
Бинафша янглиғ ўлтуруб қуйи бош.

Бу суратлар била чун кўрди они,
Кириб бир гўшада турди ниҳони.

Бўлуб гирён, қилиб оҳиста нола.
Тўкар эрди суман устига лола.

Қилиб лаълини луълуъ бирла пора,
Солур эрди дамо-дам жонға ёра-

Ки: «Эй ҳусн аҳлининг чашми чароғи,
Латофат оламининг тоза боғи.

Менинг жоним аро ўт урди ишқинг,
Вужудим сар-басар куйдурди ишқинг.

Утумға васл бирла урмадинг сув,
Нечук бераҳмлиқ расми әди бу.

Таним тиғи ситамдин айладинг чок,
Санга йўқтур ситам қилмоқда ҳеч бок.

Эрурсен — золиму, мазлум — ман-ман,
Эрурсен нофию, маҳрум — ман-ман.

Уларга етмишам жавру жафодин,
Илоҳий туғмағай эрдим онодин.

Агар туғсам дағи, әй кош доя,
Менинг бошимдин олғой эрди соя.

Сутидин бермағай эрди манга баҳр,
Сути ўрниға бал бергай әди заҳр».

Әди бу навъ қилу қоли бирла,
Вале Юсуф әди ўз ҳоли бирла.

Анго худ йўқ әди ондин хабар ҳеч,
Кўрунмас эрди кўзига асар ҳеч.

Чу шом ўтти, саҳар ҳангоми бўлли,
Зулайхон фалак ашки тўкулди.

Муавзинлар чекиб фарёд ҳар ён,
Гиревин кўкка чекти кўси султон.

Бўлуб ит қуйруғи бўйниға пайванд,
Фигон тортардин әтти бўғзини банд.

Хурус әтти фигон чекмакни оғоз,
Фалак авжи уза еткурди овоз.

Ниҳоятға Зулайхо айши етти,
Чиқиб зиндондин ўз жойиға кетти.

Чу ёри то анинг зиндонда эрди,
Анга бориш-келиш бу сонда эрди.

Ғизон жони эрди ул таку пўй,
Ул ишдин ўзга ишга қилмади хўй.

Нечук айлаб киши истар гулистон-
Ки, бўлмиш хотири марғуби зиндон.

Кишиким бўлса зиндон ичра ёри,
Қачон зиндонсиз ўлғуси қарори.

ЗУЛАЙХОНИНГ КУНДУЗДА ҚАСРИ УСТИГА ЧИҚОНИ
ОНДИН ЗИНДОН УСТИГА НАЗОРА ҚИЛГОНИ ВА ЮСУФ
МУФОРАҚАТИГА БЕТОҚАТ БҮЛУВ НОЛАЮ ЗОР
КУРГУЗГОНИ

Эрур тун ишқ элига пардаи роз,
Бори мажруҳ дилларга давосоз.

Қўб иш битгусидур шабгир бирла-
Ки, кундуз битмагай тадбир бирла.

Утурди чун Зулайхо тун ғамини
Демайким тун ғамин, тун мотамини.

Келиб олдиға кундузнинг балоси,
Туман андуҳу меҳнат ибтилоси.

Анга не боргани зиндонга журъат,
Не зиндонсиз анга бор сабру тоқат.

Берурга лаҳзае таскин ғамига,
Неча неъмат бериб бир маҳрамига.

Йиборур эрди Юсуфга ниҳонни-
Ки, то ўз жонибидин кўргай они.

Бориб зиндонга, қайтиб келса маҳрам,
Ҳамул маҳрамга ишқ айдар эди ҳам.

Дёқиға гаҳи суртуб юзини,
Қилур эрди гаҳи бўса кўзини.

Ки, бу бир ёр рухсорин кўрубдур-
Ки, ул бир ўзни ул ён еткурубдур.

«Упа олмон агарчи чашми ёрим;
Қўя олмон оёқиға узорим.

Упарман ҳар дам ул кўзники гоҳе,
Қилур ёрим юзи сори нигоҳе.

Қўёрман ул оёқға юзни боре-
Ки, айлар ул тараф гоҳи гузоре».

Сўрар эрди сўнг ондин ҳолин онинг,
Руҳи зебои фарруҳ фолин онинг-

Ки: «Хусниға етибдурму газанде,
Тушубдурму ишига ҳеч банде?»

Юзида йўқмудур пажмурдаликлар?
Танида йўқмудур озурдаликлар?

Олиб боргон таомингдин едиму?
Мани нокомдин ҳеч сўз дедиму?»

Сўраб бўлгон сўнг ўлуб асру бегоб,
Чиқар эрди учакка чувт сачроб.

Учакда манзаре бор эрди марғуб-
Ки, ондин томи зиндон кўрунуб хўб,

Бориб ўлтурди ул манзарда танҳо,
Кишини ҳамдам этмас эрди асло.

Ҳазинлиғ бирла йиғлаб ғам ер эрди,
Назар зиндон сари айлаб дер эрди-

Ки: «Йўқ рухсори гулфомини кўрмак,
Манга басдур онинг томнини кўрмак.

Эмон шонстаи дийдори онинг,
Кўрунса бас дурур девори онинг.

Қаю уйдаки ул манзилнишиндур,
Эмас уй, равзаи хулди бариндур.

Саодатдин топиб сармоя сақфи,
Солур хуршид узра соя сақфи.

Ғами девори орқам синдурубдур-
Ки, ул анга суялмай ўлтурубдур.

Эшикидин онинг давлат сарафроз-
Ки, анда бош эгар ул мояи ноз.

Хумоюн келди онда осмони-
Ки, ўпгай ёр оёқин ногаҳони.

Хуш улким меҳри тиғи ошкора,
Таним заррадек этса пора-пора-

Ки; вожун тушсам онинг равзанидин,
Ерутсом кўзни моҳи равшанидин.

Қилурман туфроғидин рашк ҳар дам-
Ки, юрган чоғда ул моҳи мукаррам.

Бўлур домони гардидин муаттар,
Абиролуда зулфидин муанбар».

Маалқиссаки, атвори бу эрди,
Кечага текру гуфтори бу эрди.

Бу атвор ила жони лабга етти,
Бу гуфтор ила рўзи шабга етти.

Етушгач тун ўтуб ул ҳол ила кун,
Иш этти ул сифатким бурноғи тун.

Кечаю кундуз аҳволи бу эрди-
Ки, то ёри онинг зиндонга кирди.

Ки, то зиндон борур, не тунга чора,
Вале кун томига айлаб назора.

Онга тун-кун бу эрди кор ила бор-
Ки, манзури эди девору дийдор.

Замирин Юсуф андоқ хона қилди-
Ки, ақлу жонидин бегона қилди.

Онинг ёди аро қилди йўқ ўзни,
Жамеъи неку баддин юмди кўзни.

Канизаклар анго гар деса ҳар сўз,
Эшитмас эрдию, очмас эди кўз.

Аларга айтур эрди гоҳ-бегоҳ-
Ки: «Ман эрмон ўзимдин ҳаргиз огоҳ.

Сўз айтиб тутмангиз огоҳлиғ кўз,
Мани тебратинг аввал, сўнг денгиз сўз.

Узумга ул таҳаррукдин келурман,
Неким сўз десангиз, сўнгра билурман.

Ки, то кўнглум эрур дилдорга банд,
Бўлубман лолу ҳайрон кўзгу монанд.

Кишининг кўнглида ер тутса ул моҳ,
Қачон ул ўзгалардин бўлғай огоҳ.

Тағайюр топибон бир кун мизожи,
Етушти қон олурга эҳтиёжи».

Танидин қон чу ерга майл қилди,
Ер узра «Юсуфу Юсуф» ёзилди.

Анга чун дўстдин бўлмиш эди пўст-
Ки, чиқти пўстидин ҳам сурати дўст.

Хуш улким ўзидин топғай раҳолиқ.
Ҳам ўзидин насими ошнолиқ.

Онингдек дўст ёди бирла бўлғай-
Ки, ўзгодин демай ўздин қутулғай.

Танига дўст кирмай ўйлаким жон,
Ўзидин бўлмағай ўзлук намоён.

На ўзлукдин қолур бўйи ва ранги,
На ўзгага бўлур сулҳию жанги.

На тожу тахтга кўнглини боғлар,
На кўксини ҳавас ўтига доғлар.

Агар сўз деса айтур ёрға сўз,
Тутар барча муродин ёрдин кўз.

Ҳисоб сониға киргузмас ўзини,
Эвурмас ғайрга ҳаргиз юзини.

Юз урғай пухталиқға хомлиқдин,
Қочурғай ўзни бад фаржомлиқдин.

Узунгдин, Оғахий, сен ҳам юмуб кўз,
Эвургил дарғахи давлат сари юз.

Билурсен гарчи йўлни яхшироқ сен,
Кўб ул дарғаҳдин эрмассен йироқ сен.

Ва лекин суст ўлуб боқма қадамға,
Қадам қўй давлатободи адамға.

Эдинг бегонае буду набудинг,
Бу кун ҳам ўйла бўлмоқ келди судинг.

Санга ўзлук била беҳбуд йўқтур-
Ки, бу савдода ҳаргиз суд йўқтур.

ЮСУФНИНГ ЗИНДОН АҲЛИГА ЭХСОНЛАРИНИНГ **ШАҲИ**
ВА ПОДШОҲНИНГ МУҚАРРАБЛАРИ ТУШИН **ТАБВИР**
ҚИЛГОНИ ВА ОЛОРНИНГ БИРИГА, МАНИ
ПОДШОҲНИНГ ЁНИДА ЁД ҚИЛ, ДЕБ ВАСИЯТ **ВУЮРҒОНИ**

Онодин туғса ҳар ким аҳли давлат,
Йўқ айлар давлатининг нури зулмат.

Тикан ондин гули бехор бўлғай,
Гул ондин нофай тотор бўлғай.

Саҳобосо агар еткурса мақдам,
Қуруғ кишт ўлғусидур сабзу хуррам.

Агар топса қудумин тоза боғе,
Бўлур ҳар барги гул тавсан чироғи.

Агар зиндонға кирса хурраму шод,
Қилур зиндон элини ғамдин озод.

Чу зиндон аҳлига ул тира зиндон,
Етушгач Юсуф ўлди боғи хандон.

Ҳузури бирла бўлди шод борча,
Ҳама ғам бандидин озод борча.

Бўюнларга гул ўлди тавқи иқбол,
Оёқлар банди ҳам фархунда халхол.

Олорнинг бири гар бемор бўлса,
Асири меҳнату темор бўлса,

Бўлур эрди онинг бемордори,
Даво айлар эди дардиға бори.

Гирифториға бўлса жой агар танг,
Онинг тадбири сори айлаб оҳанг.

Очуқ юз бирла айлаб савю кўшиш,
Берур эрди анго коми кушойиш.

Чу ишрат бўлса бир муфлисга гар талх,
Бўлуб фоқадин онинг ғурраси салх.

Олиб зардорлардин зар била сийм,
Қилур эрди онинг илгига таслим.

Кўруб туш ногаҳон бир некбахте,
Тушурса фикр гирдобига рахте,

Онинг таъбирида бўлғоч шакаррез,
Чиқор эрди ҳамул гирдобдин тез.

Ики маҳрам эди зиндонда мағмум,
Бўлуб шоҳ қурбидин маҳжуру маҳрум.

Иков Юсуф била ҳамроз эдилар,
Кеча-кундуз анго дамсоз эдилар.

Бир оқшомда кўруб ҳар бири бир туш,
Паришонлиғға ондин бўлдилар тўш.

Бириға туш нажоти сори мушъир,
Бириға умрининг қатъиға мухбир.

Олорға лек эди таъбири пинҳон,
Олер ондин эди асру паришон.

Иков Юсуфға тушни айлаб изҳор,
Эшиттилар жавобин улчаким бор.

Бирини дордин остилар алҳол,
Бири шаҳ дарғаҳида топти иқбол.

Бириким бўлди озим шоҳ сори,
Саодатгоҳи иззу жоҳ сори.

Ул айлар чоғда шаҳ сори азимат,
Бу навъ этти анго Юсуф васият-

Ки: «Чун иқбол ила давлат бўлуб ёр,
Бориб шаҳ оллида топсанг агар бор.

Мани шаҳ мажлисида ёд қилғил,
Замирим бу карамдин шод қилғил.

Дегил: «Зиндонда ётмишдур ғарибе,
Етушмай шоҳ адлидин насобе.

Гунаҳсиз бўйла маҳзун қўйма они,
Раҳо қил они адл айлаб равони».

Чу ул маҳрамға етти давлати жоҳ,
Бўлуб масти майи қурби шаҳаншоҳ.

Чиқиб ёдидин андоқ ул васият-
Ки, тушмай ёдиға кўб ўтти муддат.

Етурди ваъдаси маъюслиғлар,
Бало зиндонида маҳбуслиғлар.

Бале, оники ҳақ қилса гузида,
Мақоми дўстлиғда орамида,

Юзига боғлаб онинг роҳи асбоб,
Ўзи қилғай юзига фатҳи абвоб.

Қаратмас ўзгага онинг юзини,
Эшиттурмас ҳар одамға сўзини.

Они ғайр илгидин торож қилмас,
Ўзидин ўзгага муҳтож қилмас.

Киши домониға илгин етурмас,
Ўзининг домиға банд этгою бас.

МИСР ПОДШОҲИ ЮСУФНИНГ ТУШИНИНГ ТАЪВИРИ
УЧУН ТАЛАВ ҚИЛГОНИ ВА ОНИНГ ТАЪХИР ҚИЛГОНИ,
ТОКИМ ОНИНГ ВИЛА МИСР ХОТУНЛАРИ УРТАСИДА
УТГАН МОЖАРОНИ ТАҲҚИҚ ҚИЛГОНЛАРИ

Басе кўб қуфлким йўқтур калмди,
Эрур банд анго очмоқлик умиди.

Чу дононинг ишига тушса ҳар печ,
Бўлуб фикру назарнинг кўшиши ҳеч.

Баногаҳ ҳеч қўл кирмай ароға,
Очилмай ҳеч тил ул можароға.

Етушгай ғайбдин анго кушойиш,
Хусул этгай кушойиш неча хоҳиш.

Чу Юсуф ҳийлалар банд этти, бузди,
Тамоми риштаи тадбирин узди.

Худодин бошқа ҳеч қолмай паноҳи-
Ки, бўлгай барча ғамда такагоҳи.

Ўзидин кўз юмуб ўзлукдин ўтти,
Худо фазли онинг илғини тутти.

Ки, бир тун шоҳи Миср уйқуга кўзни →
Етургач, кўрди туш етти ўкузни.

Етиси ҳам семуз асру қави хўб,
Ҳар ишда бир-биридин эрди марғуб.

Яна етти ўкуз келди баробар,
Булар эрди саросар хушку лоғар.

Бурунги еттини бу етти чолок,
Едилар бир дам ичра сабзадек пок.

Яна ҳам сабзу хуррам етти хўша-
Ки, жонға қут эди-ю кўзга — тўша.

Кўкарди кейинидин етти қуруғ ҳам,
Чиқиб чирмошиб урди они барҳам.

Чу шаҳ уйқусидин тонг вақти турди,
Фаросат аҳлидин таъбир сўрди.

Ҳама деди: «Маҳол ушбу ишингдур,
Ажаб ваҳми хаёл ушбу тушингдур.

Хирад аҳлига йўқ таъбири онинг,
Бажуз эъроз йўқ таъбири онинг».

Ҳамул маҳрамки Юсуфдин хабардор —
Эди бу янглиғ этти розин изҳор-

Ки: «Зиндон ичра бир доно жувондур,
Дақойиқ ҳал қилурда хурдадондур.

Эрур моҳир қилурда тушни таъбир,
Очар ҳар тушнинг ашколини бир-бир.

Буюрсанг анга амринг еткурурмен,
Тушинг таъбирин олиб келтурурмен».

Деди шаҳ: «Нега истарсан ижозат-
Ки, йўқ аъмоға кўздин яхши неъмат.

Манга ақлу хирад кўзи эрур кўр,
Чу туш таъбиридин то бўлди маҳжур».

Бориб зиндонга маҳрам қилмай эҳмол,
Баён Юсуфга қилди тушни филҳол.

Дедиким: «Гов бирла хўша йилдур,
Бори ўз ҳолининг васфиға тилдур.

Гар ўлса хўша сабзу гов фарбех,
Йилининг вусъатидиндур хабардеҳ.

Чу бўлса хўша — хушку гов — лоғар,
Эрур йил тангликидин қиссаовар.

Бурунги етти йил ўтгунча комил,
Бўлур ёмғур кўб, кўб дона ҳосил.

Бўлур оламға мамлу нозу неъмат,
Келур сўнгра ети йил тангвусъат.

Бурунги ноз-неъмат топгай итмом,
Ҳама эл бўлгуси бесабру ором.

Тушурмас қатрае абри атое,
Кўкармас ердин асло ҳеҷ гиёҳе.

Ғанийлар ҳоли бўлгуси паришон,
Ғадолар тангликдин бергуси жон.

Бўлур ондоқ жаҳон хошида нон кам-
Ки, ҳар дам нон деб ўлгай неча одам».

Ҳамул маҳрам эшитиб ушбу сўзни,
Етурди шоҳи даргоҳиға ўзни.

Деди Юсуф сўзин, таъбирини ҳам,
Шаҳ ондин бўлди асру шоду хуррам.

Деди шаҳ: «Тур, бориб Юсуфни келтур-
Ки, ондин баҳралар жонимға еткур.

Сўз улким дўстдин келса хуш ўлгай,
Вале деса ўзи, кўб дилкаш ўлгай.

Гар ўлса ёрнинг кўрмак юзини,
На лойиқ ўзгадин сўрмоқ сўзини».

Яна Юсуф сори бўлди равона,
Етурди мужда деди: «Эй ягона,

Туруб чолок сарвосо хиром эт,
Шаҳи даврон саробўстониға ет.

Очиб бор бу узори дилкушони,
Беза бу гулдин ул бўстонсарони».

Деди: «Кўргум печук ман ўйла шаҳни-
Ки, мандек бир ғариби бёгунаҳни,

Неча йил қаҳр ила маҳбус қилди,
Карам осоридин маъюс қилди.

Манга гар деса даргоҳимға юрсун,
Бориб дегил анга аввал буюрсун.

Ки, хотунларки чун юзимни кўрди,
Бўлуб бехуд пичоқ илгига урди.

Бўлуб жамъ айласун оллида маскан,
Десун борча менинг ҳолимни равшан.

Ки, кўрмишлар озор не журми исён-
Ки, қилдилар мани маҳбуси зиндон.

Бу сир бўлсун саросар шоҳға маълум-
Ки, мандурман гунаҳдин пок мазлум.

Замиримда гунаҳ андешаси йўқ,
Хаёлимда хиёнат пешаси йўқ.

Уйида чиқмади мандин хиёнат,
Магар хизмат, магар сидқи амонат.

Чу урсам яхшироқ нақби хазоин-
Ки, бўлғаймен уйи аҳлиға хонин».

Чу маҳрамдин бу сўзни эшитиб шоҳ,
Ҳама хотунни дарҳол этти огоҳ.

Ки, шаҳ оллиға келдилар саросар,
Бўлуб барча сафоу сидқгустар.

Чу шаҳ базми аро йўл топғач ул жамъ,
Аларға шаҳ тил очти ўйлаким шамъ.

Ки, Юсуфдин кўрубдурлар не нуқсон-
Ки, бадном эттилар оламда ҳар ён.

Юзидин барча эрди шоду хуррам,
Недин еткурдилар зиндон аро ғам.

Бутеким, жисмиға юк бўлғуси гул,
Солур доно на янглиғ бўйинга гул.

Гулеким ёқмас анга боди шабгир,
Оёқига нечук солғуси занжир.

Деди хотунлар: «Эй шоҳи жувонбахт,
Санга келди муборак тож ҳам тахт.

Биз асло кўрмадук Юсуфда нуқсон,
Эмас жуз поклик ондин намоён.

Жаҳон ичра анингдек йўқ шарафнок,
Эрур туҳматдин ул жонни жаҳон пок».

Зулайхо ҳам эди ул ерда ҳозир,
Қилиб ёлғон демакдин пок хотир.

Чекиб ишқ ичра кўб ранжу риёзат,
Чиқиб эрди кўнгулдин макру ҳиллат.

Кўнгул сидқини қилди бемадоро,
Нечукким субҳи содиқ ошкоро.

Ўзининг журмин иқроп этти мутлақ.
Аён айлаб садои ҳасҳасалҳақ.

Деди: «Юсуфнинг асло йўқ гуноҳи,
Ман онинг ишқидин қилдим табоҳи.

Чақирдим ман бурун васлимға они,
Қабул этмай, аён этти ибони.

Менинг зулмин била зиндонға тушти,
Ададсиз ғам анго мендин етушти.

Ғамимға бўлмади чун ҳадду ғоят,
Менинг ҳолим анго қилди сироят.

Жафое айласа ҳар кимға жофе,
Анга вожиб бўлур охир талофе.

Неча кўб қилса эҳсон шоҳ изҳор,
Эрур ондин фузун Юсуф сазовор».

Бу пинҳон сирни чун шаҳ фаҳм қилди,
Бўлур хуррам баса гулдек очилди.

Дедиким: «Тез келтурсунлар они,
Саробўстонға еткурсунлар они.

Эрур лутф ичра ул гул барги хандон,
Бўлур гулнинг ери бўстон, на зиндон.

Эрур жон мулкида шаҳи жувонбахт,
Эмас лойиқ мақоми шаҳ бажуз тахт».

ЮСУФНИНГ ЗИНДОНДАН ЧИҚОНИ ВА ПОДШОҲ АНИ
КИРОМИ ТУТҒОНИ ВА АЗИЗИ МИСР ВАФОТ ҚИЛҒОНИ ВА
ЗУЛАЙХОНИНГ ТАНҲОЛИҒ ВА ЖУДОЛИҚҒА МУВТАЛО
ВУЛҒОНИ

Бу кўҳна дайр аро мундоқдур ойин-
Ки, бўлмас талхлиқсиз айши ширин.

Ичиб тифле раҳмда тўққуз ой қон,
Чиқар охир нечукким моҳи тобон.

Бўлур санг ичра лаъл озурдау танг,
Топар охир қуёшдин ҳусн ила ранг.

Чу Юсуфнинг ўтуб шоми дарози,
Тулуи субҳ бўлди чорасози.

Эди кўҳи гарон жониға андуҳ,
Бошидин рафъ бўлди охир ул кўҳ.

Анга қилмоқ учун эъвозу икром,
Буюрди хайлиға шаҳи наку ном.

Ки айвони шаҳи хуршидавраг,
Фазоси эрди ҳар ён ики фарсанг.

Ики саф онда қилдилар намоён,
Етушти ҳар сафи зиндонға ҳар ён.

Неча зебо ғуломи моҳталъат,
Ҳама кийган ҳарири покхилъат.

Неча чобуксувор ўлғай сипоҳи,
Бедов от узра ҳар ерга мубоҳи.

Неча хуршидпайкар хушнаволар,
Ҳама булбул киби дostonсаролар.

Ғанийлар айлабон ҳар ён назора,
Сочорға келтуруб зар бешумора.

Гадолар жумла олмоқға нисорин,
Очиб ҳар соридин жайбу канорин.

Чу Юсуф шаҳ сори бўлди равона,
Кийиб қат-қат либоси хисравона.

Миниб бир маркаб узра пой то фарқ,
Бўлуб зарру гуҳарға тоғдек фарқ.

Саросар таблаларда мушку анбар,
Лабо-лаб бадраларда зарру гавҳар.

Онинг бўйи уза андоқ сочилди-
Ки, термакдин гадолар ор қилди.

Чу шаҳнинг боргоҳиға етушти,
Отидин ерга иззат бирла тушти.

Тўшарлар ерга пояндоз ондоқ,
Фарангу Чин қумоши бўлди туфроқ.

Олор узра хиром этти намоён,
Нечукки атлас узра моҳитобон.

Хабар тобғоч, шаҳ ондоқ бўлди хушҳол-
Ки, истиқболиға кўргузди иқбол.

Қучоғи ичра тортиб қисти маҳкам,
Нечукким сарвини шамшод хуррам.

Қошида ер бериб тахт узра филҳол,
Қилиб зоҳир навозиш сўрди аҳвол.

Бурун кўрган тушига сўрди таъбир,
Жавобин Юсуф этти хўб тақбир.

Яна сўнг ҳар тарафдан сўрди кўб сўз,
Эшитмакка жавобин тикти ҳам кўз.

Жавобини топиб матбуу дилкаш,
Бағоят бўлди ондин хотири хуш.

Деди сўнграки: «Бу тушни кўрдим,
Онинг таъбирини оллингда сўрдим.

Онинг таъбирин истаб найлагаймиз?
Жаҳон халқи гамин найлаб егаймиз?»

Деди: «Бўлғай хушу хуррам неча йил.
Ҳамул айёми хуррамда буюргил-

Ки, ҳар кишварда қилсунлар муноди-
Ки, жуз кишт ўлмасун элнинг муроди.

Ҳама тирноқ била хорони очсун.
Юзидин оқизиб тер дона сочсун.

Чу донадин кўкарса ҳар не хўша,
Ани эл сақласун айларга тўша.

Синонларким чиқаргай хўшага тан,
Руҳи душманга бўлғуси синонзан.

Чу уйда хўшани эл забт қилса,
Қачонким рўзгор қаҳт келса,

Агар ҳар кимнинг ўлса айши тира,
Бақадри ҳожат олсун ул захира.

Керак лекин ҳар ишнинг бир кафили-
Ки, бўлғай ақлу донишнинг далили.

Чу дониш бирла иш аслини билгай,
Чу билди ишни ўз жойида қилгай.

Агарчи олам ичра кўбдур одам,
Вале мандек кафилени билур кам.

Бу иш тадбирини топшур манга сен-
Ки, бўлмас кимса мавжуд ўйлаким мен».

Кўруб шаҳ они мундоқ маслаҳатсоз,
Тамоми халқ аро қилди сарафроз.

Баланд этти қуёшдек иззу жоҳин,
Онинг илгига топшурди сипоҳин.

Узининг тахти узра миндуруб бот,
Онго қўйди Азизи Миср деб от.

Мақом этти чу Юсуф маснади зар,
Бори эл қўйди пой тахтига сар.

Агар айвондин этса азми майдон,
Шукуҳидин ер ўлғай эрди ларзон.

Агар ҳар сори сайр этса ирода,
Жанибаткеш эди мингдин зиёда.

Қаю кишварғаким борса сувора,
Йўқ эрди хайлига ҳадду шумора.

Чу Юсуфга худо берди бу иззат,
Етушти қадрига бу навъ рифъат.

Азизи Мисрига етти забунлиғ,
Ливон давлатиға сарнигунлиғ.

Кетурмай кўнгли тоқат бу халалға,
Тани бўлди ҳадаф тири ажалға.

Зулайхони босиб андуҳ ила ғам,
Қадин Юсуф фироқи айлади хам.

Азиз ила на бўлди уйи обод,
На Юсуфнинг ғамидин кўнгли озод.

Фалакким меҳри камдур, кини — бисёр,
Бу ҳирмонхонада будур анга кор.

Бировни меҳрдек гардунға олур,
Бировни соядек туфроқға солур.

Хушо улким, билиб бу корин онинг,
Назарга илмай атворин онинг.

На идбори етургай кўнглига ғам,
На иқболидин ўлғай жони хуррам.

АЗИЗИ МИСР ВАФОТИДИН СУНГ ЗУЛАЙХОННИНГ ШАРҲИ
ҲОЛИ ВА ЮСУФНИНГ МУҲАВВАТИ АНГА ИСТИЛО ВА
ҒАЛАБА ҚИЛГОНИНИНГ БАЕНИ ВА ФИРОҚ МЕҲНАТИҒА
ИСТИЛОСИНИНГ БАЕНИ

Кишиким ёрдин ношод бўлғай,
Ёмону яхшидин озод бўлғай.

Етушмас ўзга бир ғам хотириға,
Ва ё ҳар шодлиғ ҳам хотириға.

Агар бўлса жаҳон дарёи андўҳ,
Чиқорса ғусса мавжин ўйлаким кўҳ.

Замоне топмас ондин домани нам,
Ғамиким бор ўзида истамас кам.

Агар тузса тараб жашни замона,
Муяссар бўлса айши жовидона.

Ҳамул жашни тарабни кўзга илмас,
Кам айларга ғамини майл қилмас.

Зулайхо эрди мурғи меҳнатоҳанг,
Анга даҳр ошёни мурғдек танг.

Ҳамул кунларки давлат ёри эрди,
Уйи сўё Эрам гулзори эрди.

Азиз эрди бошиға соягустар,
Ўзи эрди ниҳоли сояпарвар.

Ҳама асбоби ишрат жамъ эрди,
Юзи равшан нечукким шамъ эрди.

Ғами Юсуф тутуб жонини маҳкам-
Ки, ондин бўлмас эрди айру бир дам.

Азиз этти адам сори чу оҳанг,
Кетиб асбоби давлат бўлди дилтанг.

Хаёли Юсуф онинг ёри эрди,
Аниси хотири афгори эрди.

Кириб ҳажрида бир вайрона ичра,
Демай вайрона, меҳнатхона ичра.

Кеча-кундуз эди бехўрду бехоб,
Дер эрди ўз-ўзига бўйла йиғлоб:

«Хуш ул кунларки бахт ўлуб мадакдор,
Бир уй ичра манга ҳамдам эди ёр.

Тамошои жамолига очиб кўз,
Кўрар эрдим юзин ҳар кун аро юз.

Чу ул давлатдин этти бахт маҳрум,
Солиб зиндонга они зору мазлум.

Кўяр эрдим ниҳон зиндон сори гом,
Тамошо айлар эрдим они ҳар шом.

Солиб ҳар дам мақоми томига кўз,
Ғамимга айлар эрдим чора кундуз.

Булардин ушбу кун маҳжур ўлубман,
Бу ғам бирла баче ранжур ўлубман.

Тўлуб кўнглум аро фикру хаёли,
Эмон ондин замоне ҳеч холи.

Хаёлидур менинг жисмим аро жон-
Ки, ул борса тириклик эрмас имкон».

Бу сўзларни дебон тортар эди оҳ,
Куяр эрди ул ўтга меҳр ила моҳ.

Чиқиб оҳи масаллик дуди оҳи,
Боши узра эди чатри сипоҳи.

Агар етса ҳаводис офтоби,
Ҳамул эрди шапоҳию шиқоби.

Дема чатр, оҳи ўқи бўлса паррон,
Бўлур эрди ҳамул гардунга қалқон.

Ҳамул ўтга гар ул бўлмаса монеъ,
Фалак сандуқин айлар эрди зоеъ.

Килиб бесабрлиқлар фош ҳар дам,
Тўкар эрди кўзидин ёш ҳар дам.

Чидай олмай кўнгул тобу табиға,
Кўзи сув оқизур эрди лабиға.

Хамул хунобадин юз ювмай асло,
Анго ул сурхрўлиқ берди гўё.

Чу рухсориға айлаб они ғоза,
Муҳаббат расмин айлар эрди тоза.

Ғаҳи тирноғ ила йиртор эди юз,
Сочиб қонини андоққим ики кўз.

Деди ҳар бириси сурхи давоги,
Ғамидин ёзғоли хатти нажоти.

Харош айлаб ғаҳи кўксини ҳар ён,
Тарош андин қилиб жуз нақши жонон.

Тизи устига ҳар лаҳза уруб қўл,
Суманга ранги нилуфар бериб ул.

Ки, яъни дўст меҳри дархуриман,
Ғар ул хуршид эса, нилуфариман.

Чу бўлса офтоби ховари ёр,
Манга йўқ нилуфарликдин қави кор.

Санубардек уруб ўз кўксинга мушт,
Нечукким қанд чайнар эрди ангушт.

Кафиким ҳар нигор эрди анга ор,
Қилур эрди нигор ангушти инкор.

Қизил бармоқларини хома айлаб,
Кафи кофургунини нома айлаб.

Езиб ул нома узра ҳарфи ғамни,
Анга чекмас эди ўзга рақамни.

Неча йиллар онинг ҳоли бу эрди,
Ҳама афъоли, ақволи бу эрди.

Ғигитлик айлади ондин жудолиғ,
Сочида қолмади асло қаролиғ.

Кечасига етушти субҳидин нур,
Ега бошлади мушки узра кофур.

Қочиб зоғ, отилиб тақдирдин тир,
Бўлур жойи аро бум ошёнгир.

Бу боғ ичра эмас ҳеч кимга маълум-
Ки, зоғ уйига киргай бу сифат бум.

Қаросин ювди чун ашк иттифоқи,
Оқарди кўзининг бошдин-оёқи.

Нишот айёмида андоққи ойин,
Қаро кийди анго чашми жаҳонбин.

Анго чун солди мотам жаври офоқ.
Недин кийди қаросин ташлабон оқ.

Магар ҳинд аҳлидин эрди намуна-
Ки, бўлгай иш аларга бозгуна.

Юзига ҳар тараф тушти неча чин,
Шикан топгай нечукким барги насрин.

Киши бу баҳр ичра бермади ёд-
Ки, тушгай сувга чин то эсмайин бод.

Вале бор ўлсуну ё бўлмасун ҳеч,
Сувдек юзига тўлди чин ила печ.

Қади ҳам бўлди бори ишқдин ҳам,
Боши бўлди оёқи бирла ҳамдам.

Бўлубон ҳалқа янглиғ бесару по,
Висол уйи қошида қолди танҳо.

Боши тушти қуйи, қадди бўлиб ҳам,
Магар йўқ қилгонин истар дамо-дам.

Ҳамул вайронда бўлуб кўб маҳу сол,
Сару пойида не афсар, не халхол.

Тани узра не қолиб хилъати зар,
Қулоқида не лаълу дурру гавҳар.

Не бўйнида қолиб тавқи муассаъ,
Не рухсори уза зарбафт бурқаъ.

Тани зебосига туфроқ ниҳолин,
Узори нозикига тош болин.

Танина меҳри Юсуф бирла туфроқ,
Сарири ҳулладин кўб эрди хушроқ.

Юзи остида Юсуф ёдидин тош,
Ҳариросо қилиб юмшоқлиғ фош.

Бу янглиғ дарду ранжу меҳнат ичра,
Мунунгдек интиҳосиз кулфат ичра.

Эди Юсуф онинг вирди забони,
Танининг қуввати, оромӣ жони.

Ҳамул кунлардаким эрди зари кўб,
Тўла юз ганж, дурру гавҳари кўб.

Ҳар одам қилса Юсуфдин ҳикоят,
Оёқиға сочиб зар бениҳоят.

Солиб оғзиға онинг гавҳару дур,
Қилур эрди гуҳардин ҳуққадек пур.

Атоу бахшиш айлаб бўйла пайваст,
Бори аҳволидин бўлди тиҳидаст.

Куҳан шол эгнига кийди саропо,
Камар қилди белига лифи хурмо.

Хабаргўлар қошида келмадилар,
Нигоридин ҳикоят қилмадилар.

Эшитмай кетти Юсуфдин ҳикоят,
Тану жонидин онинг қуту қувват.

Тилаб ул қутни топмоқни яно ҳам,
Бир уй қилмоқға қасд этти бино ҳам.

Они қилғой бино Юсуф йўлида-
Ки, то топғай наво Юсуф йўлида.

Агар ул йўлдин ўтса гоҳ-гоҳи,
Онго қут ўлгай озори сипоҳи.

Энди бечораким, қолмай қарори,
Қўлидин борди барча ихтиёри.

Висоли ёридин топиб жудолиқ,
Кўруб базму тарабдин бенаволиқ.

Нигоридин етушмай қуввати ком,
Диёри пайкидин ҳам қути пайғом.

Гаҳи елга дебон рози ниҳонин,
Гаҳи қушдин тилар ёри нишонин.

Агар ҳар йўлда кўрса раҳгузоре,
Юзига бўлса ғурбатдин ғуборе.

Оёқин ўпкою ювгай ғуборин,
Сўрагай йиғлаб ондин шаҳриёрин.

Ва гар бир шоҳ анга етса сувора,
Қила олмас эса они назора,

Бўлур хуррам кўруб ҳам гарди роҳин,
Эшитиб ҳам ҳаё-ҳуйи сипоҳин.

Зулайхонинг юсуф йули бошига келиб найдин
уй вино қилғони ва анинг сипоҳ билла ўткони
овозасидин хурсанд бўлғони

Зулайхо истади бир уй муҳайё
Қилиб, Юсуф йўлида айлагай жо.

Они най уйга қилдилар ҳавола,
Тўла андоқки мусиқор нола.

Агар ҳижрондин этса нола оғоз,
Чиқор эрди жудо ҳар найдин овоз.

Чу оҳининг ўти чиқса паё-пай,
Ёнар эрди ҳамул ўт бирла ҳар най.

Енар эрди ҳамул уй ичра хаста,
Бўлуб аъзоси най янглиғ шикаста.

Вале чун ишқдин эрди асарлик.
Анго ҳар най эди гўё шакарлик.

Чу Юсуфда бор эрди девзоде,
Сипеҳр андозае, сарсар ниҳоде.

Таковар аблақе андоқки гардун,
Қароу оқи туп-кундек ҳумоюн.

Саро-сар нури зулматдин нишона,
Баробар тун била кундек дугона.

Гиреҳ тушмиш сурайёға думидин,
Шиканлар бадр фарқига сумидин.

Эди ҳар бир суми лаъли заррин,
Ҳилол икки вале заррин, сиймин.

Чу ҳар сум сайри санги хора айлаб,
Янги ойдин аён сайёра айлаб.

Чу тушса наъли айларди таку дав,
Епушиб кўкка оғдоққим маҳи нав.

Гар ўлса гарбдин майдони то шарқ,
Утуб бир сакраганда ўйлаким барқ.

Агар гарди ўзин қилмаса сокин,
Етушмак сарсар эрмас эрди мумкин.

Сочар эрди ададсиз қатра тердин,
Вале кўрмас киши бир қатра ердин.

Ҳамиша эрди сарсардек равона,
Ва лекин соя солмай тозёна.

Агар охурда ҳар шом этса ором,
Фалак айлар эди хизмат анго шом.

Қамар сатлин қуёш чоҳиға солиб,
Берур эрди анга ондин сув олиб.

Кеча қилгон анинг учун муҳайё,
Самондур — қаҳқашон, дона — сурайё.

Тўқуб кеча қили бирла маҳу сол,
Юмин онинг айлаб бермакка гарбол.

Эди жавзо онинг зини мисоли,
Рикоби — ийднинг тобон ҳилоли.

Рикобиға етурса Юсуф ар пой,
Қамар тутгай эди жавзо уза жой.

Чу Юсуф остида чекса саҳил ул,
Садо еткургай эрди мил-мил ул.

Етушса ҳар қачон онинг саҳили,
Халойиқнинг эди кўси раҳили.

Келур эрди шитоб айлаб саросар,
Ҳамул шаҳ хидматиға хайли лашкар.

Зулайхо ҳам эшитур эрди они,
Чинқар эрди маконидин равони.

Турар эрди бориб Юсуф йўлида,
Халойиқ ҳам бориб соғу сўлида.

Чу Юсуфсиз етушса фавж хайли,
Қилур эрди сабийлар танз майли.

Ки: «Йўлдин келди Юсуф инак-инак!
Очиб рухсорини берайбу бешак!»

Зулайхо дер эди тортиб фиғонин.
«Буларда топмағум Юсуф нишонин.

Фузунроқ айладинг танз ила доғим-
Ки, Юсуф бўйини топмас димоғим».

Чу Юсуф етса эрди ногаҳони,
Ҳамул ёшлар келиб алдарға они.

Дер эрдилар-ки: «Юсуфдин хабар йўқ,
Қудумидин бу йўлда ҳеч асар йўқ».

Дер эрди: «Танз қилмоқға юз урманг,
Кудуми дўстни мандин яшурманг.

Бутеким шоҳи мулки жоним ўлғай,
Кудумида қачон пинҳоним ўлғай».

Насими боғи жонни тоза айлар,
На ёлғуз жон, жаҳонни тоза айлар.

Чу жонга тозалиқ ҳамроҳ бўлғай,
Бил ондин тоза ёр огоҳ бўлғай.

Эшитса ул балолар хоки поси,
Йироқ-йироқ улунг-улунг садоси.

Дер эрди: «Ман неча йилдур йироқман,
Балон ҳажри ўтига ўчоқман.

Ёнарға ўтга эмди тоқатим йўқ,
Чидарға эмди асло қуватим йўқ.

Қачонга тегруман маҳжур ўлурмен,
Ғами ҳажр ўтига маҳрур ўлурмен».

Бу сўзни деб йиқилур эрди беҳуш,
Ўзин айлар эди маҳву фаромуш.

Туруб сўнгра ҳазину бехудона,
Бўлур эрди қамиш уйга равона.

Чекиб ўтлуғ нафас маҳзуну ношод,
Қамишлардин чиқорур эрди фарёд.

Ўтар эрди бу янглиғ рўзгори,
Йўқ эрди мундин ўзга кору бори.

зулайхонинг юсуф иули бошин тутув илтифот
топмоғони. ондин сунг уйига келив, бутни
синдурғони, бас яна иул вошига келив илтифот
топғони

Қила олмас ошиқ даме қаноат,
Бўлур ҳирси фузун соат-басоат.

Ики дам айламас бир ерда ором,
Қўяр ҳар дам талабда юқори гом.

Чу топса бўйи гул, кўрмак тилар ул,
Агар кўрса, узотур тергали қўл.

Зулайхо истади йўлда ўтурмоқ,
Сўнг ондин истади дийдор кўрмоқ.

Бориб бут оллида қўйди бошини,
Тўкуб ҳар сори йиглаб кўз ёшини.

Деди: «Эй қиблаи жоним жамолинг,
Ибодатда бошимдур поймолинг.

Санга бир умрдур қилғум ибодат,
Манга қил ушбу кун раҳму иноят.

Мани бу навъ қўйма зору расво,
Боқиб ҳолимға қил, кўзумни бино.

Бўлурмен табакай маҳруми дийдор,
Кўзумни оч, кўрай то чеҳраи ёр.

Агар ҳар ердаким бўлса мақомим,
Эрур Юсуф менинг мақсуди комим.

Қила олсанг, бу комимни раво қил,
Неким қилмоқ тиларсен, сўнг ўзинг бил.

Мани кўб қўймағил бадбахтликда,
Мунингдек меҳнати жонсахтликда.

Сабур ўлмоқ манга энди йироқдур
Бу умримдин ўлум ҳам яхшироқдур».

Добон бу сўзни бўлуб тоқати тоқ.
Сочар эрди қотиг бошиға туфроқ.

Тонг отиб ёруғоч олам фазоси,
Етушти аблақи Юсуф садоси.

Зулайхо борибон тўсти йўлини,
Кўтарди кўк сори икки қўлини.

Нечукким додхоҳлар дод қилди,
Куюб жону дили фарёд қилди.

Етушгач Юсуф андоқ бўлди ғавго-
Ки, чиқти ҳар сори кўкка алоло.

Ҳужум айлаб улус ул навъ ҳар ён-
Ки, гўё рўзи ҳашр ўлди намоён.

Ҳамул ғавго аро қолиб Зулайхо,
Бир одам боқмади ҳолиға асло.

Бўлуб навмидликдан пора кўнгли,
Муроди кўйидин овора кўнгли.

Етиб юз дарду ғам жону таниға,
Улум ҳолида келди масканиға.

Кетурди олдиға сангин санамни,
Хитобиға бу янглиғ очти фамни-

Ки: «Эй санги сабуи иззу жоҳим,
Қаён юрсам сен улғунг санги роҳим.

Санинг олдингда токим сажда қилдим,
Мазаллат туфроғи узра йиқилдим.

Чу сендин истадим оламда то ком,
Эрурман хастаю маҳруму ноком.

Чу сенсен тош, тошни синдурман,
Санга беқадрлиғлар еткурурман».

Бу сўздин сўнгра олиб санги хора,
Ҳамул тош бутни қилди пора-пора.

Чу ул синдурди бутни чусту чолок,
Дуруст ўлди иши беваҳму бебок...

Яна қайтиб чу Юсуф йўлга кирди,
Зулайхо тортиб афгонлар дер эрди-

Ки: «Шаҳ улдурки, шаҳни қилди банда,
Ниёзу ажзи бирла сарфиканда.

Кўруб бир бандани мискину муҳтож,
Бошига қилди шаҳлиқ афсарин тож».

Бу янглиғ сўзни чун Юсуф эшитти,
Шукуҳи ҳайбатидин ҳуши кетти.

Деди соҳибга: «Ул тасбиҳхонни-
Ки, мандин олди тобу ҳам тавонни.

Бориб ҳоло манинг ёнимга келтур,
Мақоми хилватимга тез еткур-

Ки, онинг борча аҳволин сўрарман,
Бори идбори иқболин сўрарман-

Ки, чун тасбиҳ ила ташвир қилди,
Эшитган-ўқ манга таъсир қилди.

Агар бир дард анго бўлмаса дилгир,
Қачон ўлғай сўзидин мунча таъсир.

Хушо, шоҳеки бўлғай жони огоҳ,
Агар мазлум чекса сидқ ила оҳ.

В-агар мишг чекса афгон аҳли тазвир,
Замоне айламас кўнглига таъсир.

На ондоқким салотини замона-
Ки, ризқ олмоқға истарлар баҳона.

Агар бир волим айлаб зулму бедод,
Кетурса бир дирам ондин бўлуб шод.

Олиб зар кўнглин онинг овлағайлар,
Тазаллум қилса ҳар ким қовлағайлар».

ЗУЛАЙХОНИНГ ЮСУФ ХИЛВАТХОНАСИГА КЕЛГЕНИ
ВА ОНИНГ ДУСОСИ ВИЛА ВИНОЛИГ ВА ЖАМОЛ
ВА ЖУВОНЛИГ ТОПГЕНИ

Яна не истагай оламда ошиқ-
Ки, фаҳм этгай они маъшуқи содиқ.

Замири хилватида бор топгай,
Ўзи меҳрига меҳрин ёр тошай.

Онниг олинда дегай ұлтуруб роз,
Анга дегай неким десе мубу оз.

Чу Юсуф аблақин уй сори сурди,
Тутуб хилватгади ичра ўтурди.

Хамул соҳиб эшикдин кирди неғоҳ,
Деди: «Эй соҳиби мулку иззу жоҳ.

Етушти даргаҳингга ул куҳан зол,
Ки, йўлингни тутуб арз этти аҳвол.

Манга амр айламиш әрдинг равони,
Ки, ҳамроҳ айлабон келтургил өни».

Деди Юсуф: «Анинг комин раво қил,
Агар ҳар дарди бор эрса даво қил».

Деди: «Ул әрмас ондоқ пастҳиммат-
Ки, қилғай ул манга изҳори ҳожат».

Деди: «Де, ичкари кирсун ҳамул зол,
Ўзи дил хоҳишича арз этсун аҳвол».

Анго чун ушбу рухсат даст берди,
Бўлуб раққос хилват ичра кирди.

Очилғон гул масаллиқ бўлди хандон,
Кулуб қилди дуо беҳадду бесон.

Онниг ул кулгусин Юсуф чу кўрди,
Таажжуб кўргузуб отини сўрди.

Деди: «Мен ул парии нозпарвар,
Ки, тутдим ман сани аввалда дилбар.

Сани олдим бериб сийму заримни,
На сийму зарки, ганжу гавҳаримни.

Ҳигитликни гамингда ўткариб ман,
Етибман ушбу ҳолатға қолиб ман.

Чу давлат шоҳидин қилдинг ҳамоғўш,
Мани қилдинг замирингдин фаромўш».

Чу Юсуф кўрди, ким эрконни билди,
Анга айлаб тараҳдум гиря қилди.

Дедиким: «Эй Зулайхо недурур ҳол,
Ки, бўлмишсен баче пажмурда аҳвол».

Зулайхо ушбу сўзниким эшитти,
Узидин кетти тарки ҳуш этти.

Яна қайтиб ўзига чунки келди,
Анга Юсуф калом изҳор қилди.

Дедиким: — Қайдадур ҳусну жамолинг?
Деди: — Кетти тилаб базми висолинг.

Деди: — Ким айлади ҳам сарви нозинг?
Деди: — Ул бори ҳажри жонгудозинг.

Деди: — Кўзунг недин бенур бўлди?
Деди: — Сенсиз оқиб қон, кўр бўлди.

Деди: — Ганжингда қони зар била сийм?
Бошинг устида заррин тожу дайҳим?

Деди: — Ҳар ким мангаким келтуруб юз,
Санинг васфингдин изҳор этти бир сўз.

Зару сиймим анго подош қилдим,
Оёқининг фидоси бош қилдим.

Кўюб бошиға бошим афсарини,
Кўтардим бошима хоки дарини.

Агарчи бўлмишам мискин, ҳайрон,
Вале кўнглумда ишқинг ганжи пинҳон.

Деди: — Недур санга бу кунда ҳожат?
Замони ҳожатинг кимга ҳаволат?

Дедиким: — Хожатим гар тушса жонға,
Сенинг гайринг қабул этмон замонға.

Қасам бирла гар ўлсанг зомини сан
Дегайман ҳожатим олдингда равшан.

Иўқ эрса ҳожатимдин урмағум дам,
Утурғумдур бўлуб меҳнатға ҳамдам.

Они Юсуф қилурға хурраму шод.
Бу янглиғ оллида қилди қасам ёд,

Ки:— Ул халлоқи бемонанд ҳаққи,
Ҳамул шоҳи шафоатманд ҳаққи.

Бу кун бўлса санга гар ҳарна ҳожат,
Раво қилғум они гар етса қудрат.

Зулайхо деди:— Истарман жамолим,
Йигитлик вақтини, ҳусну камолим.

Яна буким кўзум ҳам бўлса бино—
Ки, қилсам боғи рухсоринг тамошо.

Кетурди оғзиға Юсуф дуони,
Равон этти лаби оби бақони.

Масиҳе муъжизин изҳор қилди,
Зулайхонинг ўлук ҳусни тирилди.

Қуруғ жўйиға сув келди саро-сар
Йигитлик боғин этти тозау тар.

Чиқиб кофуриндин ҳам мушки тотор,
Аён субҳидин ўлди ҳам шаби тор.

Яна бўлди кўзи вайрони маъмур,
Анго етти янгидин шамъдек нур.

Қадидин борди билкул печ ила ҳам,
Яна бўлди қави ожиз тани ҳам.

Қилиб ражъат йигитлик фурсати фош,
Топиб қирқ ёшидин сўнг ўн саккиз ёш.

Фузун бўлди бурунғидин жамоли,
Яна худ етти ҳуснининг камоли.

Яна Юсуф анга дедики:— Эй ёр,
Яна бўлса муродинг айла изҳор.

Деди: — Йўқ мундин ўзга ҳеч муродим,
Ки, берсанг хилвати васл ичра додим.

Юзунгни айласам кундуз тамошо,
Кеча тушсам аёқингга саропо.

Қилиб кўксумга ҳар дам сийми соқинг,
Упуб жон шаҳдидек ширин дудоқинг.

Яролиғ кўнглума марҳам етурсам,
Ўзумни комронлиғ ичра кўрсам.

Висолинг баҳри мавжидин олиб нам,
Умидим боғин этсам сабзу хуррам

Чу Юсуф олди бу сўзни қулоқга,
Демай ҳеч сўз, бошин солди ошоқга.

Утурди кўб бўлуб ғайб интизори,
Жавоб анго на йўқ бўлди, на оре,

Тараддуд ичра эрди асру ҳайрон —
Ки, ногаҳ Жабраил ўлди намоён.

Анга деди ки: «Эй шоҳи шарафнок,
Санга лутф этти мундоқ эзиди пок. —

Ки, биз кўрдук Зулайхонинг ниёзин,
Санинг шавқингда не сўзу гудозин.

Етиб сарсар киби ул ажзи кўшиш,
Карам дарёсиға еткурди жўшиш.

Кўриб навмидлиқдин онда кўб нақд,
Санга айни карамдин боғладуқ ақд.

Онинг ақдини қил сен доғи пайванд,
Ки, очилғай анга ул ақд ила банд.

Санга ҳам айни ақдидин назарлар —
Етиб кўб топғасен олий гуҳарлар».

ЮСУФ ЗУЛАЙХОҒА НИГОҲ БОҒЛАҒОНИ ВА ЗИҒО
ҚИЛҒОНИ ЯЪНИ ҲАРАМҒА КЕЛТҮРҒОНИ

Чу фармон этти Юсуфға худованд,
Ки, ақд этгай Зулайхо бирла пайванд.

Фараҳ ондин баче кўргузди Юсуф,
Тамоми тўй расмин тузди Юсуф.

Чақирди онда мулки Миср шоҳин,
Улуғ тахт узра тузди жойгоҳин.

Муборак соату ҳангоми марғуб,
Тутуб расми Халилу дини Яъқуб.

Зулайхо суҳбатиға айлаб иқбол,
Они ўз ақдиға киргузди филҳол.

Нисорафшон анга маҳ то ба моҳи,
Добон таҳниятин шоҳу сипоҳи.

Бўлуб Юсуф оёқ устида қойим,
Тамоми элга узр айтиб мулойим.

Зулайхони ҳам айлаб шоҳ хушҳол,
Ўзининг хилватиға қилди ирсол.

Югуруб оллида барча парастор,
Қилиб хизматда чобукликни изҳор.

Неча қат кийдуруб покиза хилъат,
Етурди юзу қаддиға зийнат.

Чу ғавғои халойиқ топти ором,
Ҳама ўз манзилиға урдилар гом.

Аруси моҳ юздин парда олди,
Ўзининг нурини оламға солди.

Зиёафзо бўлуб анжум чароғи,
Еруди чарх уйи бошдин оёғи.

Фалак изҳор этиб мушкин сурайё,
Жавоҳир иқдини қилди муҳайё.

Кеча шаъри жаҳонга пардаи рӯз
Бӯлуб ул пардада эл розпардоз.

Ҳама маҳрам ўтурди хилват ичра,
Мақоми айшу базму ишрат ичра.

Зулайхо парда ичра солиб ўзни,
Дер эрди шодлиғидин ушбу сўзни,

Ки: «Ераб, тушмудур ёхуд хаёлим?
Ки, бу давлат эди амри маҳолим.

Бўлурманму висол уйида хандон,
Яна ё мубталои дарди ҳижрон».

Гаҳи кўб бўлғонидин шод йиғлаб,
Гаҳи ҳижронни айлаб ёд йиғлаб.

Гаҳи дер эрди, эрмас манга бовар,
Ки, бўлғай бахт мундоқ ёру ёвар.

Гаҳи дер эрди лутфи дўстдур ом,
Нетонг гар истаса бермак манга ком».

Замирида эди мундоқ кашокаш,
Гаҳи хуш эрди кўнгли, гоҳ нохуш-

Ки, кирди ичкари ногоҳ Юсуф,
Юзин очиб нечукким моҳ Юсуф.

Зулайхо чун анго солди кўзини,
Тамошосида маҳв этти ўзини.

Онингдек волау бехуд йиқилди-
Ки, гўёким тани жон тарки қилди.

Кўруб Юсуф анинг бу навъ ҳолин,
Замири сидқию ишқи камолин.

Танига жой қилди тахти заррин,
Бошига сийнасини қилди болин.

Етурди бӯе, ҳушига кетурди,
Яна аввалғи ҳолига етурди.

Кўзин очиб юзин қилди тамошо,
Они ҳаддин фузунроқ кўрди зебо.

Нечукким ҳур эрур матбуу мақбул,
Жамоли зебидин машшота маъзул.

Кўзи чун топти кўрмакдин қарорин,
Замири истади бўсу канорин.

Лаб ила ўпти ширин шаккарини,
Тиш ила олди унноби тарини.

Эди баҳр олғали ул пок меҳмон,
Ики лаб хони васлиға намакдон.

Бурун қонуни бўса айлади соз-
Ки, туздин яхшироқдур хонға оғоз.

Чу ул туздин кўполди шавқу шўри,
Белига қўл камар қилди зарури.

Боқиб чун ул камар остида беранж,
Нишон ондинки эрди бенишон ганж.

Талаб қилди яна боғлаб камарни,
Ҳамул ганж ичидин дуржи гуҳарни.

Етурди олдиға ондоқки унноб,
Муқаффал ҳуққаи сиймини ноёб.

На ул ҳуққаға хозин қўл урубдур,
На хонин қуфлин онинг синдурубдур.

Калид айлаб қизил ёқути тарни,
Очиб қуфлин анга тўкти гуҳарни.

Қумайти чобук эрди, арса — кўп танг,
Басе кирди-у чиқти бўлди кўб ланг.

Бурун кўб сурди саркаш тавсанини,
Сўнг этти тарк ул моёу манини.

Кеча ташна еридин турди сачроб,
Бош урди сийм ҳавз ичра тилаб об.

Бурун ул ҳавз аро сув ичра топти,
Сўнг ондин чиқти ўз жойида ётти.

Ики гунча ики гулбунда битган,
Насими субҳдин бир-бирга етган.

Бири очилмоғон, бири очилғон,
Бўлуб очилмағон ери очилғон.

Чу Юсуф гавҳарин носуфта кўрди,
Гулининг гунчасин нашкуфта кўрди.

Деди: «Дурринг нега қолди тешимай,
Недин турмушдурур гунчанг очилмай?»

Деди: «Бўлди Азиз аввалда ҳамдам,
Тера олмади ул боғимда гунчам».

Деди: «Зоҳирда гарчи тезтаг ул,
Вале иш чоғи эрди сустраг ул.

Сани тушда бурунроқ кўрмуш эрдим,
Ҳама ному нишонинг сўрмуш эрдим.

Менинг ҳолимни сен ҳам сўрмиш эрдинг,
Бу гавҳарни манга топшурмиш эрдинг.

Басе саъй ила тутдим гавҳарим пос,
Анга еткурмади ҳеч кимса олмос.

Биҳамдуллоҳки, бу нақди амонат-
Ки, ҳаргиз кўрмади дасти хиёнат.

Агарчи чекмишам ҳифзида кўб бим,
Санга қилдим ани бенуқс таслим».

Эшитти чун бу сўзни Юсуф ондин,
Анга меҳри кўб ўлди ҳадду сондин.

Анго дедик; «Эй ҳусн ичра якто,
Талаб қилдинг бурун васлимни бежо.

На дей? Оре. Вале тут эмди маъзур-
Ки, эрдим оташи ишқ ичра маҳрур.

Кўнгулда шавқ поёни йўқ эрди,
Яна жон дарди дармони йўқ эрди.

Сенинг шаклинг эди бу навъ зебо,
Ки, кўрган бўлур эрди ношикебо.

Манга сабр айламак йўқ эрди имкон,
Сен этгил авф манда бўлса нуқсон.

ЮСУФГА ЗУЛАЙХО МУҲАВВАТИ ҒАЛАБА ҚИЛГони...

Киши ишқ ичра қўйди сидқ ила гом,
Чиқор маъшуқлиқ бирла онга ном.

Тариқи ишқ аро ким кирди содиқ.
Онго бўлғусидур маъшуқи ошиқ.

Зулайхо ишқ аро чун содиқ эрди,
Ҳама, ишқ аҳли ичра фойиқ эрди.

Кичиклик чоғи лўъбатбоз эрди
Ҳама лўъбат била дамсоз эрди.

Мудом ишқ ўйнамоқға эрди майли,
Эди ўзга ўюн онинг туфайли.

Утуртуб икки лўъбатга мувофиқ,
Бирни маъшуқ деб, бирни ошиқ.

Ҳамул вақтеки билди соғу сўлни,
Узотти ишқ сори икки қўлни.

Тушеким кўрмиш эрди бахт ул ёр,
Ҳам онда бўлди Юсуфга гирифтор.

Бўлуб ўз мулки ичра эрди дилтанг,
Ҳавои Миср сори қилди оҳанг.

Бўлуб Юсуф учун танги мусофир,
Чекиб ранжи фаровон, дарди вофир.

Утурди умрини айлаб хаёлин,
Итурди сабрини истаб висолин.

Бўлуб фартут они ййлаб таманно,
Эди аъмо, они қилмай тамошо.

Йигит бўлди яда, бино доғи ҳам,
Қилиб Юсуф виёолин жо доғи ҳам.

Хушу хўррам ҳавоси бирла бўлди,
Ҳам ўлгунча вафоси бирла бўлди.

Чу сидқи эрди онинг бениҳоят,
Ҳам охир қилди Юсуфга сироят.

Ки, Юсуф бўлди андоқ меҳриға гарм,
Ки, ҳолидин келур эрди анго шарм.

Олиб кўнглини ҳусни дилфиреби,
Йўқ эрди онсизин бир дам шикеби.

Ҳамиша майл этиб айшу тарабға,
Юзин юзға қўюб ҳам лабни лабға.

Даме тинмай тараб додини берди,
Ки, ҳар дам сувға тушмак ҳожат эрди.

Зулайхога ул ишдин бемадоро,
Ҳақиқат нури бўлди ошкоро.

Онго ул нур қилди уштулум ҳам,
Ки, Юсуфни прода қилди кам-кам.

Бале, ишқи мажози ичра бисёр,
Ул этти манъи жумла монии кор.

Чу хуршиди ҳақиқат бўлди толеъ,
Кўзи олдиндин итти барча монёъ.

Ҳақиқат чун анго нурини сочти,
Неким ғайри эди қўйдию қочти.

Бир оқшом Юсуф илгиндин гурезон,
Югурди ҳар тараф афтону хезон.

Қовуб чун тутти Юсуф доманини,
Қўли чок айлади пиродаганини.

Зулайхо деди «Гар ман чусту чолок,
Бурун қилдим санинг пироҳанинг чок.

Менинг кўнглоким эттинг чок сен ҳам,
Мукофоти гуноҳим етти бу дам,

Қилурда чок пироҳан саро-сар,
На иш бўлса, иков бўлдуқ баробар.

Чу Юсуф кўрди они бандаликда,
Ҳамул ният билан дил зиндаликда

Онинг отиға бир кошона солди,
На кошона, ибодатхона солди.

Фалак кохи каби фируз хишт ул
Ер узра гўйе хуррам биҳишт ул.

Дару девор анго пур нақш то сақф,
Муҳандиснинг ҳама фикри анго вақф.

Тушубон равзанидин бахт нури,
Эшикидин аён давлат ҳузури.

Муалло арсасидур беҳжат осор,
Муқаввас тоқ мисли абруи ёр.

Олиб шишасидин хуршид моя,
Эмас мумкин ичига тушса соя.

Шажар деворида сурат чекилган.
Нечукким бўстон ичра экилган.

Кўнуб ҳар шохи узра қуш фаровон,
Намоён ҳар бирида неча алвон.

Қуруб уй ўртасида тахти олий,
Музайян маснади жаннат мисоли.

Зулайхони анго миндурди ул дам,
Тутуб ёнида онинг ер ўзи ҳам.

Анго дедики: «Эй, айлаб каромат,
Мани шарманда қилгон то қиёмат,

Ҳамул вақтеки, деб эрдинг гуломим,
Қилиб ҳаддин фузунроқ эҳтиромим.

Қилиб эрдинг тарабхона иморат,
Мани қилсун деб анда айшу ишрат.

Ҳамул эҳсони лутфинг айлабон ёд,
Санга қилдим ибодатхона бунёд.

Утурғил анда шукр айлаб худога,
Ки, лутф айлаб санингдек бенавога

Ҳақир эрдинг сани қилди мукаррам,
Қари эрдинг сани қилди йигит ҳам.

Эдинг аъмо кўзинга нур берди,
Эдинг мотамда, сўнгра сур берди.

Неча муддат гамим заҳрин ичурди,
Яна тарёки васлимга етурди».

Висоли Юсуфу фаали худованд —
Бўлуб ёри ўтурди шоду хурсанд.

ЮСУФ ОТА-ОНАЛАРИНИ ТУШИДА КЎРГЕНИ ВА ҲАҚ
ТАОЛОДИН ЎЗ ВАФОТИН ТИЛАГЕНИ ВА ЗУЛАЙХО
ИЭТИРОВИ

Зиҳи ҳасратки, бир фархунда иқбол,
Қилур васл ичра ҳосил барча оғол.

Бўлуб маъшуқи давлатга ҳамоғўш
Қилур андуҳи ҳижронни фаромўш.

Етушмай хотирига ҳам губори,
Ўтар айшу тарабда рўзгори.

Эсиб ногаҳ анга ҳижрон самуми,
Етиб ҳижрон самумининг ҳужуми.

Қириб боғи висоли ичра густоҳ,
Умиди нахлига синдурғуси шох.

Чу Юсуфдин Зулайхо топибон ком,
Висоли бирла доим топти ором.

Хамиша кўнгли ондин шод эрди,
Жаҳон андуҳидин озод эрди.

Узоқға чекти айшининг саботи-
Ки, ўтди қирқ йилдин ҳам ҳаёти.

Топиб бу умри ичра бўлди хурсанд,
Неча фарзанд, бал, фарзанди фарзанд.

Фалак айланди не эрса мароми,
Жаҳондин ҳосил ўлди барча коми.

Бўлуб Юсуф бир оқшом уйқуға тўш,
Хам ул уйқу аро кўрди ажаб туш-

Ки, ўлтурмиш ото бирла оноси,
Етиб оламға ҳар бирнинг зиёси.

Нидо қилдилар: «Эй фарзанд, билгил,
Узоқға чекти фурқат, тез келгил.

Аносир қайдидин юмғил кўзунгни,
Висол авжи уза еткур ўзунгни».

Чу Юсуф уйқудин ул лаҳза турди,
Зулайхо қошиға ўзин етурди.

Хамул тушни анга қилди баён ҳам,
Хамул мақсудни қилди аён ҳам.

Хабар берди анга маҳжурлиқдин,
Жудо қилди ани масрурлиқдин.

Вале Юсуфнинг ўлди ўзга ҳоли,
Бўлуб бу даҳрдин афзун малоли.

Бақо иқлими сори бўлди мойил,
Хамул ён шавқини кўб қилди ҳосил.

Этакни силкибон дайри фаноға,
Кўтарди илгини мундоқ дуоға-

Ки: «Эй муҳтожларнинг комбахши,
Салотиннинг нишону номбахши.

Бошим устига қўйдинг тожи иқбол,
Раво кўнглаумга қилдинг барча омон.

Манга етти бу даврондин малолат
Демой даврон, тану жондин малолат.

Карам айлаб мани мандин халос эт,
Фароғатхонаи қурбингга хос эт.

Қабул аҳлики, лутфинг кўрди аввал,
Ўзин қурбинг сори еткурди аввал.

Мани ҳам марҳамат кўзи била кўр,
Қабулинг топгон эл қурбингга еткур».

Зулайхо бу дуони чун эшитди,
Замирига ўнгалмас захм етти.

Яқин билдики, онинг бу дуоси
Қабул ўлғай, не эрса муддаоси.

Камонидан хаданги чиқмади ҳеч-
Ки, ул етгай ҳадафга лаҳзае кеч.

Кириб бир кулба ичра тираю танг,
Паришон айлади гисўи шабранг.

Сочиб ғам чанги бирла бошига хок,
Тўқуб ашкини айлаб юзларин чок.

Қилиб ҳақ дарғаҳида арзи ҳожот,
Бу янглиғ айлади йиғлаб муножот-

Ки: «Эй дармондалар дардига дармон,
Бори жунбидалар жисми аро жон,

Муродин топмаганларнинг муроди,
Кушодин кўрмаганларнинг кушоди.

Ҳама боғлиғ эшикларнинг калиди,
Ҳама навмиднинг айни умиди.

Ниҳоний розни билгучи сенсен,
Оғир ғамни енгил қилгучи сенсен.

Бу кун мен бас ажаб ҳайрон эрурман,
Ҳаросони ғами ҳижрон эрурман.

Чиқар жонимни Юсуф жони бирла,
Яна қўйма мани ҳижрони бирла.

Тирик қўйма мани бир лаҳза онсиз-
Ки, онсиз бўлганимдин яхши жонсиз.

Ҳаёти жовидон онсиз ўлумдур-
Ки, таннинг лозими жонсиз ўлумдур.

Вафо қонунидиндур сода бўлмоқ-
Ки, ул бўлмай манга дунёда бўлмоқ.

Манга қилмас эсангким ҳамраҳ они,
Мани аввал олиб бор, сўнгра они.

Чу гар мен бир нафас айрилсам ондин,
Манга йўқ баҳра бу жону жаҳондин».

Бу эрди ҳоли ул хилватда ёлғуз,
На тунни тун дебон, на кунни кундуз.

Бале, ҳар кимга етса зулмати ғам,
Анга бўлғусидур тун тира, кун ҳам.

ЮСУФИНИҲ ВАФОТ ТОПГОНИ ВА ЗУЛАЙХОВИНИҲ
МУФОРАҚАТ ЭЛИДА ҲАЛОҚ БЎЛГОНИ

Чу Юсуф сўнги кунда субҳ чоғи-
Ки, шод ўлди кўнгуллар, соф доғи.

Кийиб зийнат била шоҳона хилъат,
Чиқиб отлонғали кўргузди суръат.

Оёқ зангуга солғач, келди Жибрил,
Деди: «Мундин зиёда қилма таъжил».

Чекиб энди инони иштиёқинг,
Тириклик зангусидин чек оёқинг».

Чу Юсуф бу ишоратни эшитди,
Бўлуб шод ўзлукини таркин этди.

Қилиб ҳозир улуғларнинг бирини,
Тиламай фони қўймоқ ўз ерини.

Узининг тахти узра шоҳ қилди,
Васиятлар дебон огоҳ қилди.

Яна деди: «Зулайхо мунда келсун,
Менинг бирла бу дам падруд қилсун».

Дедилар: «Ул ғам остида забундур,
Оёқдин бошга ғарқи хоку хундур.

Йўқ онинг тоқати чекмакка бу ғам,
Қўй они ўз ишига, тегма бу дам».

Дедиким: «Қўрқарам бу доғи ҳасрат,
Анинг кўнглига қолғай то қиёмат».

Дедилар: «Ҳақ ани хурсанд тутғай,
Замирин ғамга бепайванд тутғай».

Бор эрди Жабраил илгида бир себ-
Ки, боғи худда ондин эди зеб.

Они Юсуф қўлига берди ул он,
Чу Юсуф: они олди, берди ҳам жон.

Бале, боғи бақодин топти нақхат,
Тидаб, ул боғни кўргузди суръат.

Ҳамул бўй ила Юсуф жони чиқти,
Фалакка ҳалқнинг афғони чиқти.

Оннингдек авж тутти оҳу фарёд,
Садо кўк гумбазини қилди барбод.

Зулайхо сўрди: «Бу афғон нединдур?
Еру кўк шўр ила тўлғон нединдур?»

Дедиларким: «Ушул шоҳи жувонбахт,
Мақон тахтани этти, тарк этиб тахт.

Видоъ айлаб бу дам жону жаҳонга,
Азимат қилди кохи ломақонга».

Бу сўзни эшитиб борди ўзидин,
Жигар хунобаси оқти кўзидин.

Бу сўзнинг ҳуйи бирла бўлди беҳуш,
Етиб уч кунгача ерга ҳамоғуш.

Учинчи кун даме ҳушига келди,
Яна беҳуд бўлуб ерга йиқилди.

Бу янглиғ уч карат уч кун ўзидин —
Бориб ранги видоъ этти юзидин.

Очиб тўртинчи кун кўзини ҳар ён,
Бурун сўрди бўлуб Юсуфни гирён.

На онинг даҳр аро кўрди нишонин,
Не тахтини, не бахтининг равонин.

Магар улким дедилар: «Ул зари пок,
Макон этти бориб ганжинаи хок».

Эшитгач бу хабар ул пок ошиқ,
Яқо чок этти мисли субҳи содиқ.

Ҳамул ўтким эди кўнглида пинҳон,
Анга бул айлади чоки гирибон.

Ҳамул йўлдин вале жонига ҳар дам,
Бўлур эрди ўт афзун, бўлмади кам.

Дамо-дам тирноғ ила чок этиб рўй,
Қозор эрди қуёш чашмасига жўй.

Топиб ул чашмадин жўлар равонлиғ,
Берур эрди суманға арғувонлиғ.

Тағобундин уруб кўкси уза санг,
Тапонча ҳам уруб юзга, бўлуб танг.

Қилиб онда ақиқи тар намоён,
Етиб ҳам мунда нилуфар намоён.

Уруб бошига юз куч бирла панжа,
Ҳамул панжа қилиб бошини ранжа.

Жудо райҳондин айлаб сарви бўстон,
Йироқ сунбулдин айлаб сунбулистон.

Чиқориб нола жонидин дамо-дам,
Фигонлар сийнаи ношоидин ҳам-

Ки: «Юсуф қайдадур ҳам тахту жоҳи,
Қаён кетти ҳама хайли сипоҳи.

Эток силкиб бу пурмеҳнат маконға,
Қилибдур азм мулки жовидонға.

Бу кетмакда кўб айлабдур шитобин-
Ки, қилмай қолмишам бўса рикобин.

Бу меҳнатхонадин ул шамъи равшан,
Чиқорур эрмас эрдим ёнида ман.

Тизимда кўрмадим онинг бошини,
Юзига тўкмадим кўзум ёшини.

Замони мавтида қилмодим эй-вой,
Муборак орқасиға кўкрагим жой.

Чу чекти тахта узра тахтдин рахт,
Хумоюн бўлди тахта ўйлақим тахт.

Гулоб айлаб сиришки чашми равшан,
Ҳамул кўз мардумиға ювмадим тан.

Уруб юз эл кафан қилмоқ фаниға,
Чу тиктилар кафан нозик таниға.

Иб эшмак қилмадим, ваҳ, ман фанимни-
Ки, то тиксам анга лоғар танимни.

Бўлуб ҳомил халойиқ маҳмилиға,
Юз урди барча онинг манзилиға.

Бориб маҳмил била мен зору ҳайрон,
Жарасдек қилмадим фарёду афгон.

Чу қоздилар халойиқ масканини,
Қаро туфроқда қўйдилар танини.

Супурмак бирла жойин, олмадим ком,
Ётиб оғушида топмадим ором.

Дариғо, ушбу ҳижрондин, дариғо,
Дариғо, ушбу нуқсондин, дариғо,

Кел эй ороми жон, маҳрум эрурман,
Боқ аҳволимғаким, мазлум эрурман.

Чу бординг мадин ёд этмадинг ҳеч.
Жамолинг кўргузуб шод этмадинг ҳеч.

Вафодоро, вафо расми бу эрмас.
Вафолиғ ошно расми бу эрмас.

Кўзум қилдинг баса гирён, кетдинг,
Ғам ўтиға таним ҳирмон кетдинг.

Манинг кўнглумда синдурдинг ажаб хор-
Ки чиқмас то қиёмат ондин озор.

Ажаб масканга бординг, эй дилоро-
Ки, онда борса ҳар ким келмас асло.

Ҳамул иш яхшиким очиб пару бол,
Санга етсам қилиб парвоз филҳол».

Бу сўзни деб талаб қилди имори,
Имори жавфин этти жилвазори.

Юрарда йўл шитоби суръат этти-
Ки, Юсуф қабрининг бошиға етти.

Нишони ёридин ул ошиқи пок —
Топа олмади жуз харпуштаи хок.

Ҳамул хар пуштаға ул меҳрпоя,
Ўзини ташлади ондоқки соя.

Куёшосо юзидин сочти кўб зар,
Сиришки бирла тўкти дурру гавҳар.

Они маҳкам қучоқлаб ўйлаким жон,
Дер эрди бўйла сўзлар тортиб афғон»

«Эурсен туфроқ остида ниҳон сен,
Вале ман устида, озурда жон сен.

Ер остидур мақоминг ўйлаким ганж,
Вале устида ман абри гуҳарсанж.

Санинг бўлмиш маконинг сув каби хок,
Қолибман ташқари андоқки хошок.

Хаёлинг урди қонлар хок ичига,
Фироқинг шуълаалар хошок ичига.

Куяр ўт ичра хошоки вужудим,
Чиқар андин фалак авжиға дудим.

Менинг дудимға ҳар ким кўз очибдур,
Кўзидин дам-бадам ўтлар сочибдур».

Дебон бу сўзини ҳар дам сийнаи чок —
Кўяр эрди қаро туфроқға гамнок.

Чу дарду ҳасрати топти фузунлиғ,
Танида зоҳир ўлди сарнигунлиғ.

Ики кўзиға урмоқларни қўйди,
Қилиб кўб зўр ики кўзини ўйди.

Чу икки кўзини илгиға олди,
Отиб они қаро туфроқға солди.

Дедиким: «Бўлди юзингдин жудо кўз,
Нега даркор эрур ёмди манго кўз».

Чу ўйди зўр ила икки кўзини,
Уруб ерга қотиг бошу юзини.

Ошурди чарҳдин оҳу фиғонин,
Ҳамул афғонға ҳамроҳ этти жонин.

Хуш ул ошиққи, чиқса жони зори,
Ҳавси васли жонон бирла бори.

Халойиқ чун онинг ҳолини кўрди,
Фиғону ноласин кўкдин ошурди.

Куюб ҳасрат ўтиға аҳли олам,
Ҳама тутти анинг ҳолиға мотам.

Етиб ҳар дам садон навҳа ҳар ён,
Эшитган бўлди ҳасрат бирла гирён.

Чу тутдилар фиғон этмакдин ором,
Танин ювмоқға кўргуздилар иқдом.

Тўкуб ашкини ювдилар танин пок,
Нечукким ювгай абри намнок.

Солиб кўз гунчанинг пироханиға
Кафан зангори эттилар таниға.

Қилиб Юсуф ёнига мадфанини,
Етурдилар яна жонга танини.

Бу давлатни қишқим қилди ҳосил-
Ки, ўлган сўнг бўлаур ёрига восил.

Вале бу ерда доним ҳикоят,
Эшитмишдур улуғлардин ривоят.

Ки, ул айёмда ҳар жониби Нил,
Чу Юсуф жисми поки топти таҳвил.

Яна бир жонибида бемадоро,
Бабоу қаҳт бўлди ошкоро.

Тутуб охир фаросатнинг фанини,
Солуб тобути сангинга танини.

Суваб мум ила атрофин саропой,
Ҳам они қилдилар Нил остида жой.

Кўрунлар зулми чархи бевафони,
Ойирди сўнгра ҳам Юсуфдин они.

Аларни ерда ҳам қўймай фароғат,
Етурди танлариға доғи фурқат.

Бирини айлабон дарё аро ғарқ,
Етурди бирига туфроқ аро ҳарқ.

На хуш дебдур ҳамул фарсудаи ишқ.
Бори ишғолидин осудаи ишқ.

Ки, ишқ ўлса қачонеким гармбор,
Кўра олмас киши жуз ранжу озор.

Кафан ошиқға ондин чок бўлғай,
Агарчи жойи онинг хок бўлғай.

Хуш ул ошиқки, тортиб дарди ҳижрон,
Ўлуб мундоқ етурди ёриға жон.

Киши кўбдур ўлуб кирган кафанга,
Вале етмас бири ул шер занга.

Бурун агёридин кўз юмди ёри,
Сўнг өтти нақди жон ёри нисори.

Мудом имн анга жону тан ўлгай,
Кўзи ёри юзидин равшан ўлгай.

Фалак шикояттики, аждаҳокирдор оламга,
ҳалқа урғон ва ҳаммани уз тасаруфига ва
доирасига киргузгондур, бировга ваҳм ва
биrowга заҳар солгондур.

Фалак пурпечу хамлиқ аждаҳодур,
Эл озори учун зўрозмодур.

Эрурмиз банд онинг печу ҳамига,
Тушубдурмиз онинг ўтлуғ дамига.

Дамеким йўқ улус бағрини тилмас,
Мудом айлар жафо бир раҳм қилмас.

Эмас зулмидин онинг кимса солим,
Агар худ жоҳил ўлсун, йўқса олим.

Эмас тун ҳар тараф ахтар чароғи,
Улус кўнглига қўйгон тоза доғи.

Ададсиз келди доғи марҳами йўқ,
Ҳама доғ остида ўлса ғами йўқ.

Қоронғи кечаларда қилди пайдо,
Еруғ ҳар сори юз равзан саропо.

На ҳосил, чунки нуре етмас ондин,
Кўнгулларга суруре етмас ондин.

Эрур кундузда шери зардранг ул,
Ва лекин кечалар билсанг паланг ул.

Қилур бизларга токим жонимиз бор,
Ҳама шеру паланг изҳори озор.

Нетонг чексак алардин меҳнати ғам-
Ки, бормиз бир жувол ичида ҳамдам.

Санга, ҳар кимки бўлса ошнолик,
Ишингнинг охири бўлгай жудолик.

Басе гардиш қилиб бу сабз торум,
Басе тобиш маҳу хуршиду анжум-

Ки, ҳар бирга табоеъ бўлубон ром,
Путарга жон қушини бўлдилар дом.

Ҳануз ул домдин бу мурғи пурғам,
Муроди донасин термай даме ҳам.

Табоеъ узгуси бир-биридан банд,
Топар ҳар бири ўз васлиға пайванд.

Бўлуб ул қуш жудои ошёна,
Бўлуб пажмурда топмай обу дона.

Баодур бу сипехри меҳргарми-
Ки, йўқтур кин этарга ҳеч шарми.

Кўнгул меҳрига қўйғон субҳосой,
Қилур ҳар тун шафақдек қон аро жой.

Қиши ондин эмас бир лаҳза беғам,
Кўрар андин бори умрида мотам.

Баҳор айёми киргил бўстонга,
Назар бўстон аро қил ҳар қаёнга.

Недин ғунча қилибдур кўнглакин чок?
Недин сабза эрур оғуштаи хок?

Недин гул жавшанидур пора-пора,
Ут — оғзидо, кўнглидо — шарора?

Оёқдин солди ким сарви равонни?!
Қилибдур гарқи хун ким аргувонни?!

Нега гисуи сунбул бўлди дарҳам,
Нега наргис кўзида ашки шабнам.

Бинафша кўк кийибдур мотам ичра,
Ботибдур қон аро лола ғам ичра.

Санубар кўнгли айрилмиш неча шох,
Тани кун тигидин сўрох-сўрох.

Уруб ел бирла гул ҳар ён ўзини,
Суман тирноғ ила йиртиб юзини.

Шажарларда сабодин рақси андуҳ,
Эрур қушлар гами ул навъким кўҳ.

Бўлуб қумри иши ҳар сори ку-ку-
Ки, олам ичра қони-қони кулгу?

Туман минг нағмаи дард ила булбул,
Туну кун тинмайин қилғуси ғулғул.

Жаҳонни кўрдингу фасли баҳорин,
Хазондин тутғил онинг вэтиборин.

Хазонининг эрур асру дами сард,
Риё аҳли дамидек нохушу бард.

Дами сарди онинг ҳижрон ғамидин,
Эрур нохушлиқи ўз мотамидин.

Юзин сарғайтурубдур дарди фурқат-
Ки, фурқат васлдин сўнгдур варурат.

Борибдур обу ранги шоҳиди боғ,
Қаро киймишдур онинг сўгида доғ.

Тушуб чодир бошидан настараннинг,
Бўлуб хаймаси йиртуқ норваннинг.

Бўлуб тожи анори норбунга-
Ки, бергай тозалиғ боғи куҳунга.

Ичига боқсанг они ҳаддин афзун,
Тўла сар то қадам парголаи хун.

Чинор илгини ҳар сори узотиб,
Совуқнинг шиддатидин илги қотиб.

Бурудат ўйла топмишдур анга йўл-
Ки, енгдин айламас эрди аён қўл.

Баҳор улдур, бу оламға хазон — бу,
Иков ҳам ғамгадур лабрэзу мамлу.

Киши онда нечук юргуси бегам,
На янглиг хотири бўлгуси хуррам..

Тааммул ондин этма шодлиғни
Тафаккур айлама озодлиғни.

Узуб уммидинг ондин шод бўлғил,
Кўзунгни юм, доғи озод бўлғил.

Қаю нимаки кўнглунг қилса хурсанд,
Онинг меҳрига бўлса хотиринг банд.

Неча ҳасрат бида тарк этгунг охир,
Фироқи меҳнатиға етгунг охир.

Қўлунг очиб оёқдин бандни уз,
Бори ашғолдин пайвандни уз.

Сен узмас эрсанг, улким айлади банд,
Барисидин санга узгуси пайванд.

Бари берганни бир-бир қайтиб олғай,
Сани сар то қадам заъф ичра солғай.

Оёқингға онингдек урғуси санг-
Ки, юрмаклик йўлида қилғуси ланг.

Юрар вақти асо олғунг қўлунгға-
Ки, онинг бирла юргайсан йўлунгға.

Бўлурму шохани синдурса сарсар,
Қуруқ чўб ила пайванди муяссар?

Чу жисмингдин олиб орому қувват,
Қўлингда қўймади тутмоқға қудрат.

Узотғунг илгинг ила саёю кўшиш,
Вале илгингдин асло келмай иш.

Кўзунгдин борди нақди рўшнолиғ,
Анго беҳуда қилма сурмасолиғ.

Қўлунгдин борди чунким зўри панжа,
Ўзунгни қилма панжа бирла ранжа.

Чу кўз ҳоли будур, эй нексират,
Мукаҳдал қилма жуз чашми басират.

Ики кўзунгки бўлмиш кўр бешак,
Нега тўрт этгунг они тортиб айнак.

Чу сийминсанки миминго жаледур,
Ҳисоби иқди лабдек лому бедур.

Ҳамул иқдингга тушти каср андоқ-
Ки, йўқтур кимсага тадбир мундоқ.

Басе нодонлиқингдин они ҳар ён
Қилурсан икки лаб остида пинҳон.

Бўлур ҳар дамда суст аъзойи сустинг
Шикаста ҳам бўлур ҳоли дурустинг.

Кўрарсан ҳар шикастингни бир ишдин,
Ҳавоси сусту пастингни бир ишдин.

Агар суст ўлса жисминг, йўқса пойинг
Жаҳон асбобиға тушгай гумонинг.

Вале бўлмас бу иш кўнглинг гумони-
Ки, олғай они улким, берди они.

Қилибдурсан жаҳонни ўзинга танг,
Санга йўқ ўзга олам сори оҳанг.

Эмас воқифки, бордур ўзга олам-
Ки, ондин туғғуси ҳар бешу, ҳар кам.

Будур ваҳм айлағунча марги ожиз
Жаҳондин узмагунг кўнглунгни ҳаргиз.

Тўлуб жону кўнгулга неча ваввос,
Чиқор бас бу жаҳондин нокасул роъс.

Ажал — жоминг бўлубдур, чарх-соқи
Бу вайрон майли санда лек боқи.

Эшитмишманки, Жолинуси фозил-
Ки, танда кўнгли нур этмади ҳусил.

Деди ўлмакка етганда сунуб бош:
— Ики кўзумнинг ўртосида, эй кош,

Ки, фуржа бўлса истар фуржа бир дам-
Ҳам ўлган сўнг кўрунса ондин олам.

Эмас эрди кушоди дил муяссар,
Анга фуржа тилади фуржа истар.

Жаҳонда ўйла огаҳ тутгил ўзни-
Ки, солғосен бу кун тонглоға кўзни.

Етушмас хотирингга ҳеч гоҳе,
Жаҳон аҳволига қилмоқ нигоҳе.

Адим хоки андоқ кафш эрур тор-
Ки, туфроқдин тўлуб бўлгон гаронбор.

Керак они оёқингдин чиқарсанг,
Енгиллик бирла мақсад сори борсанг.

Қил оллингдин фалақ сатрини маъдум,
Утурма пардада жовиди маҳрум.

Ҳамул парда тошидадур улуғ нур.
Онинг ҳар ламъасидур масдари сур.

Ҳамул ламъа аро йўқ қил ўзунгни.
Ҳамул янглиғки ламъа бил ўзунгни.

Ўзунг йўқ айласанг анда саропо,
Жудолиғ дардини кўрмассен асло.

ХОТИМАИ ИТМОМ ШУКРИ ИХТИТОМ ТАЪРИМИДА ВА
ВАЪЗИ БУРОДАРИ КИРОМ ДУОСИДА...

Биҳамдуллоҳки, даҳл этмай замона,
Ниҳоятга етушди бу фасона.

Сўз ўлчардин эди кўнглум анода
Қилиб қофия фикрин тангнода.

Тафаккур илгидин қўйди тарозу,
Бўлуб назм ўлчамакда сустбозу.

Шитоб этмак йўлидин доғи ёнди,
Фароғат муттакосиға суёнди.

Кўтарди беш доғи тездин гаронлиғ,
Кўнгул топти тафаккурдин амонлиғ.

Қаламким маркабе эрди аномил,
Қилур эрди Ҳабашдин Рум манзил.

Қўяр эрди қудумидин асарлар,
Бериб ҳозирға ғойибдин хабарлар.

Бу дам роҳат тилаб бўлди пиёда,
Суянди ерга бемаҳду сода.

Қаламзан илгидин не тораки паст,
На казлик боши қатъиға топиб даст.

Давотким таблаи мушк эрди тўлгон,
Қалам имдодиға омода бўлгон.

Даҳонин мум қилди қуюбон мум-
Ки, яхши табла оғзи бўлса махтум.

Паришонлиғни тарк этти варақлар,
Ческиб домони хилватға оёқлар.

Ҳама юз ранг, бир будур гулосо,
Тамошоси бўлиб элга дилосо.

Ҳамиша гул масаллик тоза бўлғай,
Яқо пайвандидин шероза бўлғай.

Гуноҳимдинки ҳоло бўлди марқум,
Бўлур маъшуқу ошиқ ҳоли маълум.

Лабим тўти киби бўлди шакархо,
Чу дедим отини «Юсуф, Зулайхо»

Ажаб бир навбаҳор ул сабзу хуррам,
Риёзи равза янглиғ дофин ғам.

Онго ҳар дoston бир бўстондур,
Олордо гул жабинлардин нишондур.

Туман минг тоза гул анда очилган,
Анга нарғис кўзи наззора қилган.

Маъносидур онинг арғувони,
Ибороти онинг оби равони.

Хати мушкин ила авроқи кофур,
Қилиб онда намоён сояи нур.

Хатининг бир ҳуруфи чашмадоре,
Тамаввуж зоҳир этгай чашмасоре.

Чекилган дилкушо ҳар сори жадвал
Латофатда жинон жўйидин афзал.

Хуш ул доно бўлуб иқбол ёри,
Мақом ўлса анго ул жў канори.

Суйи ювгай онинг кўнгли ғамини,
Кудурати жаҳон бешу камини.

Баш урғай жонидин рўи вафолар,
Чиқаргай жайбидин дасти дуолар.

Тилагай лутфи ҳақ баҳридин ўл дам,
Бўлуб ташна учун сероблиғ ҳам.

Бу нодир нусхаи фархунда анжом,
Муборақ соат ичра топти анжом.

Йили ҳижратдин эрди бекаму беш,
Минг икки юз ҳам саксон беш.

Сўзунгни Огаҳий қил эмди кўтоҳ,
Тилингни банд қил гар эрсанг огоҳ.

Тиларсен чунки соҳиб ҳушлиғни,
Ҳамиша пеша қил хомушлиғни.

Оёқчи тут манга роҳат майини,
Фароғу айшу амният майини.

БАДРИДДИН ҲИЛОЛИЙ

Шоҳ, ва Тағо

БУ ҚИССА ТАРЖИМАСИНИНГ БОИСИ

Эй хирадманди дониш оварлар,
Мен маҳзунга ёру ёварлар,

Менки огоҳлар маҳидурмен,
Ҳам лақаб бирла Огаҳийдурмен.

Кўргузуб лутф кулбам ичра етинг,
Сўнгра мендин бу қиссани эшитинг.

Ки мен нотавону ожизу зор,
Неча кун эрди эдим бемор,

Хизрдек ушбу ҳол аро ногоҳ,
Бошим узра етушти маҳрами шоҳ

Бистари заъф уза мани кўрди,
Касалим лутф кўргузуб сўрди.

Деди: «Ердин туруб сабукбор ўл,
Шаҳ майи лутфи бирла саршор ўл.

Ранжинг эмди видоъ қилди санго-
Ки, бу дам дардингго етушти даво.

Яъни айлаб шаҳинг санго шафқат,
Амр қилди букун ажаб хизмат.

Турубон чуст боғла маҳкам бел,
Урубон сафҳаю қаламга эл.

Таржима қил китоби «Шоҳу Гадо»
Ки муаллифдурур Ҳилолий анго.

Форси лафз ила эрур манзум,
Аҳли атрок аро эмас мафҳум.

Турк алфози бирла айла баён,
Назм баҳридин ўл гавҳарафшон.

Нусханинг вазни бирла маснавий эт,
Борча байтини баҳри маънавий эт».

Мен бўлуб ушбу муждадин хушҳол,
Кўргузуб изтиробу истиъжол.

Ушбу хизмат қилурға юз урдим,
Сафҳа рухсориға қалам сурдим.

Хомаи ибтидо сурарди мунго,
Қўйдим от таржимани «Шоҳу Гадо»⁵.

Чунки доно мусаннифи онинг,
Назм қилгон муаллифи онинг,

Ҳарна сўзким қилиб турур таҳрир,
Байт бар байт айлодим тақрир.

Борча сўзким дедим, онинг сўзидур,
Мен демайким, дегон онинг ўзидур.

Гўйе мен онинг тилидурмен,
Тутғоли хомани элидурмен.

Қилди бу сафҳаға сурорда қалам,
Сабаби назмни бу навъ рақам.

БУ МАСНАВИЙ НАЗМИНИНГ САБАБИ

Бир кун ичраки, эрди фасли баҳор,
Вазн аро бирдек эрди лайлу наҳор.

Бир чаман ичра бир неча фозил,
Тузубон мажлис ўдилар хушдил.

Бўлубон ҳар бири суҳаноро,
Нуктадонлиғ қилдилар даъво.

Бириким эрди зеббахши нукот
Тилобон гунчани қилурни пот.

Деди: «Кўр, барги гулни гунча аро,
Гунбази сабзи пуршафақ де анго...»

Бири дедики: «Гар эсанг бино,
Тўла гулранг май била мино».

Бири қилмай деди дарангу сукут:
«Бўлди феруза ҳуққан ёкут»

Хам манинг табъима бу нукта ёқиб,
Дедим ул лаҳза гунча сори боқиб:

«Бир лаби гунчаю рухи гулгун,
Ишқ ичра эрур вале пурхун».

Мажлис аҳли қилиб манго таслим,
Кўргузуб офарин била таъзим.

Дедилар жумла: Офарин сўзингга,
Боби маъни очуқдурур юзингга».

Ой дилар борча соҳиби тасниф,
Ҳама шеъримни қилдилар таъриф.

Маснавийда бири эди машҳур.
Ул фан ичра ўзига кўп мағрур.

Лек. фани газални билмас эди,
Фикрига ҳеч майл қилмас эди.

Деди ул: «Гарчи бебадал келди,
Лек билган иши газал келди.

Маснавийдин анго хабар йўқтур,
Ушбу фандин анго асар йўқтур».

Чун анго шеърдин йўқ эрди завқ.
Маснавийни газалдин айлади фавқ

Бил: газал — ганж эрур, маоний — дур,
Бўлди ул ганж ушбу дурдин пур.

Кимки айтур газални софу равон,
Маснавийдур онго базе осон.

Ким берур сўзда жон нечукки Масеҳ,
Ожиз эрмас деса каломи фасеҳ.

Баҳрдин улки ўткой ўйлаки барқ-
Қачон ўлғой баҳор селида гарқ.

Улки ўт жойидур нечукки шарар,
Бир шарар гар анго етар не зарар.

Сўнгра ул хайл аросидин мен чуст,
Чиқибон боғладим белимни руст.

Бозуи ҳимматим қавий қилдим,
Саъй ила фикри маснавий қилдим.

Дедим ул фикр аро ўзимга-ўзим:
«Яхшироқ ишқ сўзи бўлса сўзим,

Негаким олам ичра сарто-сар,
Ишқ сўзи улусгадур хуштар».

Бўлди гаҳ дерга хотирим майли,
Ҳоли Мажнуну қиссаи Лайли.

Дегали гоҳ айлар эрдим ёд,
Зикри Ширину Хусраву Фарҳод.

Гаҳ демакни кўрар эдим лойиқ.
Хусни Узрою рағбати Вомиқ.

Ҳеч бири жазмига очилмай роҳ,
Ушбу тараддуд аро эдим ногоҳ.

Ҳотифе деди: «Рақжи беҳуда —
Чекмойин, ўзни тутғил осуда.

Чунки бу уч арўсга домод,
Эрди Мажнуну, Вомиқу, Фарҳод.

Қўйғил оройиши арўс этма,
Гуфтгўи канору бўс этма.

Гар етурсанг арўсга домод,
Бергосен ному нангни барбод.

Ишқ бил лойиқи арўс эрмас,
Коми нафсу канору бўс эрмас.

Ишқдур нозанин ўғулларга-
Ки, сафо бергуси кўнгулларга.

Парда кейнида чун эрур макнун,
Ким билур: қиз эрур ва ё хотун.

Зулфдур гарчи зеби маҳрўлиқ.
Чашмбанд ўлғою сияҳрўлиқ.

Зулф бўлғойму тори кокулча,
Қачон ўлғуси сабза сунбулча.

Орияти ҳусн гар кўнгулни олур,
Орият бориб охир ор қолур.

Ушбу ҳолатда эрди ким бори,
Манга айларга мақсад изҳори.

Яна бир ҳоғифе этти бўйла нидо-
Ки: «Дегил достони «Шоҳу Гадо».

Қиссаи Шоҳни баён қилди,
Ҳоли Дарвешни аён қилди.

Икави қиссасини айлаб адо,
Деди: «Бу қисса оти «Шоҳу Гадо».

Яна дедики: «Эмди мен сори боқ.
Тут бу сўзимга ҳуш бирла қулоқ.

Санга мандин эрур бу сўз талқин-
Ки дема васфи Хусраву Ширин.

Ед қил бу ҳикояти мавзун,
Лек ёд этма Лайлию Мажнун.

Эшит ушбу ҳикояти фарро
Қилмағил васфи Вомиқу Узро.

Бикри хилватсарои фикр будур
Сурури жумла аҳли бикр будур.»

Айлади жилва тахти узра мақар,
Қил ризо кўзи бирла онга назар.

Жуз қабули назарни ул тиламас,
Узга фану ҳунарни ул тиламас.

Борча ишдур назар саодатидин,
Ком ҳосил назар шарофатидин.

Ушбу номамни номи эт, ёраб,
Номалардек кироми эт, ёраб.

Токи бир аҳли дил мун кўрсун,
Назари илтифоти еткурсун.

Ул назардин бу топсун ондоқ қадр-
Ки мунго толиб ўлсун аҳли садр.

Фикрида Огаҳийға бер қувват,
Токи субҳу масо қилиб журъат.

Еткуруб хизматин ниҳоятига,
Восил ўлсун шаҳи иноятига.

«шоҳу гадо» достонининг ивтидоси

Бу куҳан қисса айлаган тоза,
Сўз юзига бу навъ урар роза-

Ки бор эрди қадим бир Дарвеш,
Росткеш эрдию вафоандеш.

Алами рўзгор анго еткон,
Жисмини ғам юки заиф эткон.

Жумлаи қайддин бўлуб озод,
Ишқ қайдиға лек эди муътод.

Сөйри кўху, водю, ҳомун,
Мисли Фарҳоду Вомиқу Мажнун.

Ишқға майли онинг эрди тем,
Тилида ишқ сўзи эрди мудом.

Ногаҳ бир кун қазодин ул Дарвеш,
Одативинг хилофин айлади кеш.

Ёр жавру жафосига чидамай,
Ҳам рақибни изосига чидамай,

Ишқ кўйидин ўзни қилди йироқ,
Роҳат айвони ичра кўйди оёқ.

Кўнглидин дард ила гами кетти,
Урнига ишрату фараҳ етти.

Тилидин айру тушти зикри ҳабиб,
Кўнглидин маҳв бўлди фикри рақиб.

Офият кунжида бўлиб шодон,
Шукр этар эрди лаҳза-лаҳза аён.

Гар қилиб эрди тарки меҳнати ишқ,
Кўнглида лек эди муҳаббати ишқ.

Ишқнинг гарчи меҳнати кўбдур,
Кўнгул ичра муҳаббати кўбдур.

Ложарам деди ошиқи содиқ-
Ки, яна бўлмоқ истаса ошиқ.

Бўлмайин ошиқ ўйла дилбарга-
Ки урар таъна меҳри ховарга.

Иши бўлғай ҳамиша меҳру вафо,
Қилмағой ошиқиға жавру жафо.

Истабон бўйла ёрни ҳар дам,
Урар эрди талаб йўлиға қадам.

Туну кун тинмади оёқу қўли,
Токи бир боғ сори тушти йўли.

Очилиб боғ чеҳраси гул-гул,
Сочилиб онда турраи сунбул.

Чеҳраи гулгулида сунбуллар,
Ҳалқасидин аён бўлуб гуллар.

Сабзалар Хизрдек бўлуб пайдо,
Айламиш чашмалар қироғида жо.

Лолалар доғ ўлуб пиёласидин,
Нашъа топиб пиёла лоласидин.

Наргис айларга дафъи ранжи хумор,
Нисфи норунж олиб кафиға баҳор.

Гул топиб онда бўйи боди сабо,
Кўнглак айлаб нишот бирла қабо.

Бор эди боғ ичинда бир манзар,
Осмон гунбази била ҳамсар.

Моҳи нав бошидин ўтуб тоқи,
Чархи гардон эшики туфроқи.

Фаршининг икки хишти шамсу камар,
Бириси сийм эрур, бириси зар.

Томи остида айламакга нишот,
Тўшомиш соя ҳар тарафга бисот.

Икки лаби жўйиға бўлуб хандон,
Шакли дандонадин анга дандон.

Боғни ул Гадое сайр этти
Токи ул манзар олдиға етти.

Кўрди мактаб экон нечукки биҳишт,
Дару деворидур абирсиришт.

Ваҳ, на мактабки, рашки бўстондур,
Неча гуллар била гулистондур.

Мактаб аҳли жамоли нурафзой,
Уйлаким ҳар бириси бир тўлин ой.

Бирига шакл зулфу, қадду, даҳон,
Алифу лом, мим берди нишон.

Бир қошу қадин аён айлаб,
Сирри нуну вал қалам баён айлаб.⁵

Келди вашшамс ул бирисига рўй,
Бўлди валлайл ул бирисига мўй.

Ушбу мактабга бўлса ҳар киши хос,
Уқур алҳамди кўргузуб ихлос.

шоҳ ҳуснининг таърифи ва гадонинг савсли
ва шоҳнинг жавоби

Сарвар ул хайл аро эди бир моҳ,
Балки иқлими ҳусн узра шоҳ.

Лақаби Шоҳу ўзи шаҳзода,
Хўблар хайли ичра озода.

Шўх чашмики зоҳир этса нигоҳ,
Халқни айлар эрди хонасиёҳ.

Сарв қаддики зоҳир этса хиром,
Бўлур эрди асири хосу ом.

Ул кўз олдида маст бўлгон чоғ,
Кўрунуб сурма бир қаро тўфроғ.

Тушубон чеҳраси уза кокул,
Кўргузуб ёсамин уза сунбул.

Тўкулуб шаҳд ҳар табассумидин,
Жон топиб халқ ҳар такалумидин.

Қадди узра қошин тамошо қил,
Сарв уза зоғнинг ики пари бил.

Хаста дилларга жон суйи лабидур,
Мавж ул сувга тавқи габгабидур.

Оғзидин зоҳир эрмас элга нишон,
Сўз адамдин бўлур улусга аён.

Оғзини йўқ демаки, бели доғи йўқ,
Икави ҳам хаёл этар чоғи йўқ.

Лек сўзлар чоғида афсунсоз,
Хурдадон эрдию суханпардоз.

Кўрубон бу сифат шамойил анго,
Бўлди Дарвеш кўнгли мойил анго.

Юзига кўзни айлабон нигорон
Бўлубон турди волаю ҳайрон.

Шоҳ дедик: «Тарк айлама хуш,
Қил такаллум, мунингдек ўлма хамуш.

Бўлса ҳар мушкилинг санинг дарҳол,
Тил очиб они мендин айла савол».

Ушбу сўзни Гадон ҳожатманд,
Эшитиб Шоҳдин бўлуб хурсанд.

Сўрдиким: «Недур, эй шаҳи офоқ,
Улки ҳам жуфт келдию ҳам тоқ».

Шоҳ деди: «Юзима назар қилғил,
Сўргонинг ики эгма қошим бил-

Ки икав жуфту иттифоқдурур,
Хўблиқ ичра лек тоқдурур».

Деди Дарвеш: «Онинг жавоби будур,
Хурдадонлар раҳи савоби будур.»

Шоҳ деди: «Очиб не навъ китоб,
Ўқудинг бу сифат саволу жавоб?»

Деди Дарвеш: «Кўрмадим варақе,
Варақ ичра ўқумадим сабақе.»

Гарчи йўқ баҳрае савод манго,
Ўқумоқдур вале мурод манго.

Чун кўзумдур саводдин холи,
Юз қаролиқ эрур онинг холи.

Доим айларман орзу ўқумоқ.
Жону кўнглумда жустужў ўқумоқ».

Баски Шоҳ эътиқоди том эрди,
Алифу бе ёзиб анго берди.

Бўлди Дарвеш майлининг бири юз,
Деди: «Ераб, ўзинг ишимни туз».

Тутубон бош қўл ила йиғлади зор-
Ки, бу ишқ ичра ўлгомен ночор.

Тутса ошиқни дўст бир дилбар,
Тонг йўқ ошиқға ошиқ ўлса агар.

Гарчи Дарвеш зўфунун эрди,
Раҳнамунларга раҳнамун эрди.

Тутуб илкига тахтаи таълим,
Қўйди ёр оллида сари таслим.

Хурдабин кўбдурурки охири кор,
Тифлдек мактаб ичра тутти қарор.

Ушбудур ишқи зўфунунга вирд-
Ки, қилур устодни шогирд.

Ишқ агар дарс дерга юз ургой,
Тахта устод узра синдургой.

Чун Гадо саъй этиб сабақға аён,
Шоҳға гаҳ-гаҳ боқар әди пинҳон.

Анга гар тушса Шоҳнинг назари,
Ул назар айлар эрди ўзга сари.

Гарчи ошиқ эрур хароби назар,
Анго йўқтур ва лек тоби назар.

ТИРА КЕЧАДА ГАДО ҲОЛИНИНГ ИНАРҲИ

Ҳар қачон ул нигори сарвандом,
Қилса мактабдин уй сориға хиром.

Асру Дарвеш ўлуб паришонҳол,
Ўз-ўзига дер эрди бўйла мақол:

«Сенсиз эй беназир жонона,
Бўлдим атфол ичра девона.

Зиндалик мўжиби малолимдур,
Лавҳу курси гувоҳи ҳолимдур.

Сансизин ушбу дафтари хома,
Ҳам сияҳқору ҳам сияҳнома.

Кўзларинг шавқи бирла нуқтаи вод,
Йўқки, ташқари чиқти дийдаи сод.

Сод кўздин гар эрмас эрса йироқ,
Нега коғаз киби бўлубдур оқ?

Дол туррангдин айрудур бадҳол,
Қаддининг хамлиғи ангадур дол.

Син лабинг ҳасратин чекиб пинҳон,
Лабига маҳкам айламиш дандон.

Сенсизин шин киби чекиб бош коф
Қилғуси сийнани шикоф-шикоф.

Бўлсам ар қоф жониби нигарон
Келур андоқки кўҳи Қоф гарон,

Тинмайин сенсиз, эй маҳи мавзун,
Наъл доғ ўлди, нун нуқтаи нун.

Бу сифат ҳарфлар дебон ҳар дам,
Ер эди лаҳза-лаҳза ғуссаю ғам.

Бўлуб устозинг шукуҳи зиёд,
Тифллар айлаган чоғи фарёд,

Ул ҳам ул хайл аро бўлуб гирён,
Қўшулуб айлар эрди оҳу фиғон.

Ҳар қачон оҳи ошиқона била,
Йиғласа дер эди баҳона била-

Ки: «Эрурмен бу кишвар ичра гариб,
Бўлгон анвои дарду гусса насиб.

Уз диёримни ёд айлармен,
Мундин афгону дод айлармен».

Гар яна мактаб ичра келса Шоҳ,
Тарк этар эрди тез нолаю оҳ.

Айтур эрди неча ҳикоятлар,
Булажаб қиссаю ривоятлар.

Айламакдин гараз сўзини зиёд,
Эрди Шоҳ хотирини қилмоқ шод.

Ошиқ улким бўлуб фараҳафзой,
Ерининг хотирида гутгой жой.

Чун келиб кеча зулмат ўлди зиёд,
Шоҳу атфол бўлдилар озод.

Қолди мактабда ёлғуз ул Дарвеш,
Кечадек тирарўз ҳам дилреш.

КЕЧА УЗОҚЛИКИДИН ДАРВЕШНИНГ НОЛА ҚИЛГони ВА
СўНГИ КУН ШОҲ ИЛТИФОТ ҚИЛИБ ОНИНГ
САРВАҚТИГА КЕЛГони

Чун ёрим тун эдию тира жаҳон,
Деди Дарвеш тортиб оҳу фиғон-

Ки: «Бу тундур недин узун, ёраб?
Зулмати беадад фузун, ёраб?»

Гўйиё бу кеча тутилмиш ой,
Е кўнгул давридур фалакфарсой.

Ҳеч шаб мундоқ эрмас эрди сиёҳ,
Учти бу тун, магарки, машъали моҳ?

Дуддин тўлди гунбази гардон,
Равзане йўқ чиқорға дуд равон.

Сарбасар ер юзи қаро бўлди,
Масканим тира қок аро бўлди.

Етти, ваҳ, йигламоқдин оғзима жон,
Қилмади субҳ оғзи кулгу аён.

Неча юз минг кеча қўшулмишдур,
Жонима борча қосид ўлмишдур.

Бўлуб огоҳ чарх бу ғамима,
Кийди нили либос мотамима.

Қилмади субҳ бу кеча мени ёд,
Охир, эй мурғи субҳ, қил фарёд.

Бу кеча кўс ноласи камдур,
Кўз ёшимдин магар анго намдур?

Мақари бонг субҳидин лаби паст
Е фиғонимдин ўлди бонги паст».

Ушбу ҳол ила нотавон Дарвеш,
То тонг отғунча бор эди дилреш.

Чунки тонг булбули наво қилди,
Меҳр ўтиға нужум ёқилди.

Асари меҳр кўкдин ўлди аён,
Чашма пайдою, қатралар пинҳон.

Меҳр нили фалакдин ўлди фош,
Нил суйидин урди Юсуф бош.

Даҳрдин борча зулмат ўлди ниҳон,
Жилвагар бўлди чашмаи ҳайвон.

Турди яъники Шоҳ уйқудин,
Бориб уйқуси чашми жодудин.

Бошиға қўйди кажкулоҳи вафо
Эгнига кийди зеб бирла қабо.

Солибон кокилин янгоқи уза,
Еткуруб зулфини сақоқи уза.

Боғлабон мўйдек белига камар,
Қилиб оллида ҳусн элин чоқар.

Қўйди мактаб сори бўлуб куррам,
Юз туман нозу ишва бирла қадам.

Йўлига кўз Гадо очар эрди,
Ашки гуҳарларин сочар эрди.

Токи ул сарвиноз ўлуб пайдо,
Қилди ҳуснига даҳр элин шайдо.

Чун Гадо кўрди ул хужаста жамол,
Ҳушидин бориб ўлди ошуфта ҳол.

Иши афғону изтироб ўлди,
Йиқилиб беҳуду хароб ўлди.

Ҳоли ўзга бўлур эди ҳар дам,
Хабари йўқ эди ўзидин ҳам.

Шоҳ кўруб ушбу беқарорлиқин,
Ожизу нотавону зорлиқин.

Келиб олдиға деди: «Ҳолинг айт,
Мақсадинг не, дею, хаёлинг айт».

Лутф ила борча ҳолини сўрди,
Сўнг бориб ўз ерида ўлтурди.

Чунки ўлтурди ўз маконида,
Жой берди Гадоға ёнида.

Баски бир-бирга эрдилар мойил,
Рўй барўй туттилар манзил.

Бир-бири ҳолини билур эдилар,
Бир-бириға назар қилур эдилар.

Ҳар қачон Шоҳ Гадоға қилса назар,
Меҳри кўнглиға айлар эрди асар.

Узига они ҳамдам этмак учун,
Деди: «Мандин Гадо сабоқ ўқусун.

Демосун мендин ўзгалар сабақин,
Ёзмасун мендин ўзгалар варақин.

Қўйса ҳарфиға ҳар киши бормоқ,
Кескамен бормоқин онинг ботроқ.

Тахтасиға кишики чекса рақам,
Тиғим айлар онинг қўлини қалам.

Ушбу сўзларни Шоҳ чу қилди тамом,
Ўз қошида Гадоға берди мақом.

Чунки таълимиға Шоҳ очти тилни,
Ул йўқ этти бошу оёқу элин.

Шоҳ, алиф, деса, ул дер эрди: дол.
Йўқ алар фарқин эткали анга ҳол.

Шоҳ бўлмай малулу беозарм,
Айтур эрди сабақ мулойиму нарм.

Шоҳ улким қилурда бахшойиш,
Тобғой ондин гадолар осойиш.

Хосса шаҳларки кўргузуб гайрағ,
Олдилар мулки маънию сурат.

Айлабон расми меҳру лутф аён,
Қилдилар халқ мушкилин осон.

Лек ул шаҳлар илгидин минг дол-
Ки, қилиб дамба-дам жафони ёд.

Тўкадурлар гадолари қонин
Оладурлар муҳиблари жонин.

Ҳар нафас жавр ўтин қилиб сўзон,
Ишқ аҳлиға куйдурурлар жон.

Чун яна шом бўлди зулматкеш,
Қолди ҳижронга мубтало Дарвиш.

Чунки қилди бу мактаб атфоли,
Тахтани ювуб сиёҳдин холи.

Килки зарринини спеҳри давон
Лавҳи феруза узра сурди равон.

Уйқудин мактаб аҳли турдилар,
Ҳама мактаб сори юз урдилар.

Қилди мактабни борча манзилгоҳ,
Йўқ эди лек олар орасида Шоҳ.

Тифллар жониби боқиб Дарвеш,
Узига дер эди бўлуб дилреш:

«Бор эрур борча, лек ёрим йўқ,
Мақсади жони беқарорим йўқ.

Узга келди, ёр келмайдур,
Кўзума ҳеч бири илмайдур.»

Шоҳға бор эди чу бир ҳамзод,
Эрди ҳусн ичра мислдин озод.

Гарчи кичик биродар эрди анго,
Ҳусну хулқи баробар эрди анго.

Ҳама вақт эрди Шоҳға воқифи ҳол,
Ҳамдаму ҳамзабон маҳу сол.

Чун Гадо сабру тоқати кетти,
Анго ҳоли дилин баён этти-

Ки: «Недин кечка қолди букун Шоҳ,
Гамидин рўзгорим ўлди сиёҳ,

Офтобимға бўлди не воқеъ-
Ки, бошим узра бўлмади толеъ.

Уйқуға ёки зердаст ўлди,
Е майи ноз бирла маст ўлди.

Е кеча ўлтуруб экон бедор,
Йўқса то чошт уйқу не даркор».

Ушбу сўзда эдики келди Шоҳ,
Бўлди ул гуфтугўйдин огоҳ.

Рашки келдики ошиқи бедил,
Узгалар жониби эрур мойил.

Деди дилтанг ўлуб онинг ишига?
«Ошиқ ўлмоқ недур ики кишига?»!

Эй дарифо, ажаб хато қилдим-
Ки, бу бешармга вафо қилдим!

Бу Гадода гар ўлса эрди вафо,
Дарбадар бўлмас эрди олам аро!

Дарбадар итда ҳеч вафо йўқтур,
Дарбадар бўлмоғон гадо йўқтур.

Бандалик қилса банда ҳар кишига,
Киши олмас боқиб бу навъ ишига-

Ки иниси сори итоб айлаб,
Дер эди танг бўлуб хитоб айлаб:

«Саъйинг эрмостурур фузун мендин,
Бас, недин келгосен бурун мендин».

Гаҳ анго таън ўқин урор эрди,
Гаҳ уруб тошқори сурор эрди-

Ки: «Сен эмди келурга боғлама бел,
Мен келай мактаб ичра ё сен кел!»

Гаҳ қаламни ер узра тошлар эди,
Гаҳ йиртиб варақни тошлар эди.

Олдиға сафҳани чекиб ҳар ён,
Чеҳрасин қилур эди пинҳон.

Тонг эмас рашк ёри содиқдин,
Кўб ўлур ёр рашки ошиқдин.

Хўблар фитнаю гами ҳар дам,
Ошиқиға етар ўзига ҳам.

Шоҳга бордур Гадоси фикри мудом,
Хўжанинг бандасиға майли тамом.

Кўйди Дарвеш ерга шарм ила бош,
Деди: «Бу лаҳза ўлсам эрди кош.

Бўлмишам ёр оллида маъюб,
Бу тирикликдин ўлганим эди хўб.

Бор эрур гарчи нуктадон асру,
Бор эрур лек бадгумон асру.

Ваҳ, экон толим азалдин ёмон,
Бўлмишам ҳолима ўзим ҳайрон.

Чун гуҳар истабон узатдим даст,
Берди санги ҳаводис анго шикаст.

Истадим жон топорға оби ҳаёт,
Олди жоним насиб ўлуб зулумот.

Чун кеча бўлди Шоҳи нек қадам,
Яна мактабдин этти азми ҳарам.

Сўрди айлаб инисидин тафтиш-
Ки: «Санга не деди ҳамула Дарвеш?»

Ул қилиб қиссани тамоми баён,
Шоҳга ҳол аслин этти аён.

Шоҳ чун ҳол аслини билди,
Раҳм Дарвеш ҳолиға қилди.

Қосиде қойдаким барои худо,
Ёр оллида ҳолим этса адо.

То боқиб мўжаро адосиға,
Яна қасд этмагай Гадосиға.

ШОҲНИНГ ГАДОҒА ИТОВ ҚИЛҒОНИДИН ПУШАЙМОН
БУЛУВ, ЯНА ИЛТИФОТ ҚИЛҒОНИ

Чун яна меҳр чарх уза юрди,
Кўнглидин Шоҳ меҳри бош урди.

Кўргузуб меҳр лутфу шафқат ила,
Борди Дарвеш уза хижолат ила.

Кеча то субҳ онинг ғамин ер эди,
Гунча ёнглиғ кулуб юзига деди:

«Келди дарвешпеша сардорлар,
Авлиё хайлию паямбарлар.

Шоҳларким жаҳон ародурлар,
Ҳама дарвешга гадоурлар.

Энди ул яхшиким бажид бўлсоқ.
Шоҳу Дарвеш муттаҳид бўлсоқ».

Шаҳ чу лутф айлади ниҳоятсиз,
Меҳри Дарвеш бўлди ғоятсиз.

Бўлубон мактаб аҳли воқифи ҳол,
Гуфтугўға тил очтилар атфол.

Дедилар бир-бирига ҳолатни
Қилдилар фош бу ҳикоятни.

Тифллар гарчи фитнагардурлар,
Ашкдек шўху пардадардурлар.

Кимсаким тифлга дегой зорин,
Қасд ила фош айлагай розин.

Етти Дарвеш сўзи олам аро,
Бўлди расво жамиъи одам аро.

Пандгўлар маломат айладилар,
На маломат, аломат айладилар.

Лозими ишқ жуз маломат эмас,
Ҳеч ошиқ иши сáломат эмас.

Бу маломатга, эй кўнгул, бўл шод,
Ҳам саломат гамидин ўл озод.

ГАДО ИШҚИДИН РАҚИБ ХАВАР ТОПИВ ГАДОНИНГ
ШОҲ ХИЗМАТИДИН МАҲРУМ ВУЛҒОНИ

Йўқтурур олам ичра ҳеч ҳабиб-
Ки, онинг бўлмағой изида рақиб.

Ҳар қачонким ҳабибни дерлар,
Утрисида рақибни дерлар.

То киши жондин ойру бўлмоғуси,
Ул балодин даме қутулмоғуси.

Шоҳға бор эди бир ўйла Рақиб-
Ки, онинг таври, тарзи эрди ажиб.

Эди бошдин оёқи шиддату қаҳр,
Кўзлари косаси тўла эди заҳр.

Ғазаб эрди ҳамиша хўйи онинг,
Кўрмагон эрди кулку рўйи онинг.

Халқи оламға берголи озор,
Олам ичра ул эрди каждumu мор.

Бовужудеки мунча шиддату қаҳр,
Мири бозор эдию, шаҳнаи шаҳр.

Ҳокими жумла хосу ом эди ул,
Шаҳ нигоҳбони субҳу шом эди ул.

Топмағой эътибор сифла даме,
Кўрмагай ихтиёр сифла даме.

Ҳосили қисса улки, ул бадкеш,
Билди не ишда эрконин Дарвеш.

Бўлди итдек ҳамиша хасми Гадо,
То они ул эшикдин этти жудо.

Чун они Шоҳ эшикидин сурди,
Посбонликда ўзи ўлтурди.

Чунки бўлди бу навъ ул монёв,
Бўлди Дарвеш меҳнати зоёв.

Ложарам бўйла айлади тадбир-
Ки, кеча қилғой ул тараф шабгир.

Борса рози аён ўлур кундуз,
Яхшироқдур тун урса ул сори юз.

Кечада ошкора бўлмас айб-
Ки, кечадур жаҳонга пардаи гайб.

Кечадин гар аён ўлур зулмот,
Ойдур ул зулумот ичра оби ҳаёт...

Бир тун алқисса йўлга юз урди,
Шоҳ кўйига шавқ ила юрди.

Тани — бемор, сийнаси — ғамнок,
Дили мажруҳ, дийдаси — намнок.

Ҳар қадамда кўйиб ер узра бошин,
Тўқор эрди нечукки сел ёшин.

Урубон сийнасиға ғамдин санг,
Қоқор эрди магарки табли жанг.

Ҳар нафас тортар эрди ўтлуғ оҳ,
Даҳрни айлар эрди оташгоҳ.

Еткуруб ёр кўйига ўзини,
Суртубон остониға юзини.

Дер эди: «Остони Шоҳ будур,
Дилу жонимға қиблагоҳ будур.

Ҳар киши бу тарафға кўйса қадам,
Таним ўлсун ғубори, жоним ҳам».

Кўрди ҳар итни Шоҳ кўйи аро,
Шердек зўрманд эдию қаро.

Меҳркешу вафонишон эрди,
Шоҳ эшикида посбон эрди.

Онго дедики: «Эй вафопарвар,
Жумла аҳли вафо аро сарвар.

Ер кўйида мени ҳазиндин эшит,
Сен анго иту, лек мен санго ит.

Панжанг ўлмуш хино билан гулгун,
Манга ул навъким дили пурхун.

Кафи пойинг эрур чу нақши нигин-
Ки, нигинингда жумла рўи замин.

Неча тирноғинг олурда шикор —
Гул киби сурху, тез ўйлаки хор.

Кечалар ўғриларга монёъсен,
Туну кун бир сўнгакка қонёъсен.

Қуйруғинг шакли бордурур қуллоб-
Ки, чекар қўнглум айлабон бетоб».

Бу сифат неча сўзлар этиб фош,
Қўйди йиғлаб ул ит оёқиға бош.

Ул кеча даҳр рашки гулшан эди,
Егду кундин зиёда равшан эди.

Хайли анжум била сипеҳри барин,
Гулшан эрди тўла гули рангин.

Жирми маҳ косан панир эрди,
Кўчалар борча жўи шир эрди.

Сояи бед, моҳтобу шамол,
Ул сифатким болиқлиғ оби зилол.

Равшан эрди маҳ тамом ул тун,
Сайр этиб Шоҳ ҳавои бом ул тун.

Бомнинг бир лабида ўлтурди,
Ногаҳон ўз Гадосини кўрди.

Ки тўкуб қон ёшин юзига кўзи,
Кўнгрониб дер эди ўзига ўзи:

«Кетди қўлдин ишим, не ишдур бу,
Оллоҳ, оллоҳ, нечук равишдур бу?!»

Тобакай сийна пора-пора қилай,
Вой, юз войким, на чора қилай?!»

Чок-чок этти хотирим дами тиг,
Ҳайф-ҳайфу туман даригу дариг.

Оҳ, бу шум толенмдин оҳ,
Воҳ, бу умри зоеъимдин, воҳ.

Мен менулким, тилаб висол ила жон,
Олди жонимни меҳнату ҳижрон.

Мен менулким, ёқиб чироғи умид,
Шаби ҳижронда қолмишам жовид.

Мен менулким, чекиб ғами ҳижрон,
Кўрмойин базми васл бердим жон.

Орзудур висоли ёр манго,
Йўқтурур ўзга кору бор манго,

Ўлмасам ушбу орзуда агар,
Тонгла мундин бўлур ишим бадтар».

Шоҳ чу кўрди онинг бу зорлиқин,
Паст айларга беқарорлиқин.

Деди: «Қил сабр, изтироб этма,
Ема андуҳ, кўб шитоб этма.

Негаким эмди мен учакда мудом,
Чиқибон маскан айлагум лаби бом.

Ҳам кабутар мудом учургоймен,
Ҳам тамошо мудом кўргоймен.

Сен ҳам атрофдин мени кўргил,
Хотирингга сурур еткургил».

Эй хуш ул дамки, дўст бўлғой ёр,
Раҳм ошиққа айлагай изҳор.

Толиби васлиға бўлуб толиб,
Кўнгли бўлғой мудом анго роғиб.

КАБУТАР ХАЙЛИНИНГ СИФАТИ ВА ШОҲНИНГ ТАМОШО
УЧУН ҚАСР БОМИГА ЧИҚМОҚИНИНГ МАЪРИФАТИ

Субҳ чун тўкти донан анжум,
Ҳайати дом қилди гардун гум.

Эти парвоз мурги зарринбол,
Чарх-чарх узра урди беэҳмол.

Қасрнинг боми узра чиқти Шоҳ,
Уйлаким чарх боми устига моҳ.

Турфа бом, нечукки боми фалак,
Келди хайли кабутар анда малак.

Сув тўла коса меҳри равшан анго,
Бордур анжум сочилғон арзан анго.

Шоҳ қўлиға етишмак истаб дом,
Кўзларин очти шавқ бирла тамом.

Шоҳ узра кабутар айлаб давр,
Қуш Сулаймон уза пар ургон тавр.

Учубон боши узра айлона,
Уйлаким шамъ узра парвона.

Борча бошдин оёки нақшу нигор,
Уйлаким нав арўси зевардор.

Баъзи кўҳну баъзи шсрози,
Сурагин кўргон эл ебон бози.

Баъзи ҳудо, баъзи хуштанидур,
Садқаси халқ жоннию танидур.

Баъзи чинию баъзи бағдоди,
Жону дилларда майлию ёди.

Баъзи кўк, баъзи сурмаранг бўлуб,
Кўргон эл ақли маҳвранг бўлуб.

Баъзининг ранги маллаю оқ бош,
Эврулуб эл кўзида шавқида ёш.

Ҳама суврат аро нечукки пари,
Телбавор тушса ҳар киши назари.

Ҳама айлаб ҳаво уза тайрон,
Кимки боқса анго бўлур ҳайрон.

Жамъ ўлуб осмонға учқон чин,
Кўрунуб элга ҳайъати парвин.

Чунки фарёд этиб кабутарбоз,
Берди илкида оғзидин овоз.

Шоҳ илкига олди чанбари дом,
Урди юз қатла наъра беором.

Ғараз ушбу фиғонидин амдо,
Ул эдиким, эшитиб ул шайдо,

Ёр кўйи ҳаримиға еткой,
Юзининг меҳрига нигоҳ эткой.

Шоҳ ишидин Гадо эди огоҳ,
Гўшадин айлар эрди Шоҳға нигоҳ.

Жону дилдин қилиб дуосини,
Дер эди этибон саносини:

«Эй кўнгул мубталой доминг ўлуб,
Жон қушининг мақоми боминг ўлуб,

Кўнглум анда асири қайдингдур,
Мунда жоним шикори сайдингдур.

Муҳтарам кўйинг ул сифатки ҳарам,
Бордур андоқ мунинг кабутари ҳам.

Кош мен ҳам кабутар ўлсам эли,
Соҳиби бол ила пар ўлсам эди.

Айланиб қасринг узра субҳу шом,
Бўлур эрдим бошингга садқа мудом.

Чиқди кўнглумдин ўйла дуди оҳ-
Ки кабутарнинг ўлди баъзи сиёҳ.

Баски оқти кўзимдин ашки умед,
Бўлди ул хайл ичида баъзи сафед.

Баъзининг рангиким эрур жигари,
Жигарим қонининг эрур асари.

Баъзиси маст, баъзи ранги мул,
Ҳам эрур булбулу алар ҳам гул.

Баъзининг рангин ашким этти қизил,
Парларини гувоҳи ҳолим бил.

Буки чашми кабутаринг гулгун,
Бўлди ҳама оёқлари пурхун.

Йиғлади қон кўзи бу ҳолимга,
Оёқи ботди ашки олимга».

Ул Гадо ҳоли бу эди то шом,
Шоҳ ҳам этмиш эди учакда мақом.

То кўруб ҳар дам они ул мискин,
Топғой озурда хотири таскин.

Айни ишқ ила Шоҳи некўхисол,
Ошиқига боқар эди ҳама ҳол.

То агар ишқбоз бўлмаса шоҳ,
Қачон ўлғай Гадосидин огоҳ.

Ё агар хўбу дилнавоз ўлғай,
Доим ошиқга ишқбоз ўлғай.

Бир неча кунки, шаҳзодаи аср,
Чиқибон маскан этти боми қаср.

Қаср сори уруб Гадо доғи юз,
Дару бомиға солур эрди кўз.

Шоҳ наззорасидин олғали ком,
Боқар эрди ҳавоға субҳу шом.

Ўзга ер сори ҳеч боқмас эди-
Кй, онга ҳеч нимарса ёқмас эди,

Боқғонидин ҳавоға волаю маст,
Онго эл деди офтобпараст.

То Рақиб онглабон ҳамул аҳвол,
Шоҳға деди: «Бўлмағил эҳмол!»

Тангридин бу Гадо эди навмид,
Қибла бўлмиш мудом онга хуршид.

Йўқ мусулмонки сарфи кофирдур,
Куфри онинг улусға зоҳирдур.

Ичиб ул чоғ ул Гадо савғанд,
Деди: «Тангрики йўқ онго монанд.

Зоти хуршид ишқ анго лойиқ,
Ҳама зарроти кавн анго ошиқ.

Ўтрусида онинг ҳижоби йўқ,
Зотидин ўзга офтоби йўқ.

Борча элға ҳамул дам ўлди аён-
Ки қилур ул парастииши яздон.

Сўнгра юз урди кўйи Шоҳ сори,
Остони жаҳонпаноҳ сори.

Лек «Мажнун!» дебон они атфөл,
Кўрубон онда ўзга турлук ҳол.

Югурар эрдилар дебон пайваст-
Ки: «Қаён борди офтобпараст».

Қилса ҳар кун Гадо сари оҳанг,
Урмоқ учун бошиға ҳар дам санг.

Қўпориб ушбу остон тошини,
Ерор эрди уруб онинг бошини.

Токи тош захмидин топиб озор,
Тутмасун Шоҳ кўйи ичра қарор.

Баски атфол отти тош анго,
Бўлди мажруҳ чашму бош анго.

Танг ўлуб меҳнату машаққатдин,
Қочғали азм этиб заруратдин.

Шаҳрдин тошқариға юз урди,
Бир бузуқ ичра ўзни еткурди.

Чун бузуқ ичра айлади маскан,
Чок қилди танида пираҳан.

Гар мец ўлдим бу пираҳанни нетай,
Улук эрмас эсам кафанни нетай.

Сочти бошиға дамба-дам туфроқ-
Ки, бошим туфроқ остида хушроқ,

Ўзига тирноқ олмоқ этмади кеш,
То онинг бирла кўксин эткой реш.

Бошидин сочин олмади яксар,
Балки бошдин анго йўқ эрди хабар.

Бориб ўздин гаҳи, келур эди гаҳ,
Бахтидин айлар эрди бу шиква-

Ки: «Бошим бурна кўкка еткурдинг,
Сунгра ерга они недин урдинг-

Ки, манго лаҳза вафо қилдинг,
Сўнг недин жавр ила жафо қилдинг;

Ҳаққо, жавру жафо бу навъ ўлгай,
Боракалло, вафо бу навъ ўлгай».

ДАРВЕШНИНГ КАБУТАР БОЛИГА НОМА ВОҒЛАВ ШОҲ
ЖОНИБИГА РАВОНА ҚИЛҒОНИ

Шоҳнинг бир кабутари бор эди,
Учубон қасри узра ўйнор эди.

Паст қолиб сипеҳр поясидин,
Баҳра олиб ҳумой соясидин.

Қилибон қулуқига пайдо шавқ,
Қумри оллида солди бўйнига тавқ.

Хизматиға қанот очиб шаҳбоз,
Соясида қилур эди парвоз.

Бир кун ул ҳудҳуди ҳумоюнфар,
Баски урди ҳавода болу пар.

Чустлик бирла сайр этиб офоқ.
Шоҳ қасридин ўзни солди йироқ.

Қилибон юқориға майл аён,
Ўйлаким эл кўзидин ўлди ниҳон.

Ўзини чарх қасридин ошуруб,
Ўйнабон бир неча муаллақ уруб.

Сўнграким ер сори қараб ушти,
Ул Гадо бошиға келиб тушти

Бўлди боши онинг фалакфарсо-
Ки, ҳумо сояси етушти анго.

Деди: «Бошимдур ошёнингго
Қатра ашким — обу донингго»,—

«Етмасун, деб, анго зарар ногоҳ»,
Соқлади синасида ўтлуғ оҳ.

Ул кабутар била ҳамул маҳзун,
Бўлди андоқки қушлару Мажнун.

Сўнгра ондин қўлига олди қалам,
Ҳасбу ҳолини айламакка рақам.

Шарҳи бемеҳрии замон эткой,
Номае Шоҳ сори равон эткой.

Рақам этти гаму фироқини,
Шарҳи андуҳу иштиёқини.

Ошиқ эткоч кўнгул ўтини рақам,
Енса ул ўт била не айб қалам?

Чун олиб қўлга сафҳаю хома,
Езди зулми Рақибидин нома.

Риштаи жон бирла чирмоб чуст,
Ул кабутар париға боғлади руст.

Айлади Шоҳ жониби ирсол,
Учуб ул етти Шоҳга филҳол.

Мурғи руҳи Гадо ҳам очти қанот,
Онга ҳамроҳ Шоҳга еткой бот.

Уқуғоч Шоҳ арзи ҳоли Гадо,
Қилди шаҳр ичра ушбу навъ нидо.

Ки: «Ҳама халқ ўқу ё олсун,
Шаҳрнинг ташқорида йиғнолсун.

Ҳам тамошо қилурга пиру жувон,
Борча бўлсун ҳамул тарафга равон.

Уқчилар хайли жумла юрсунлар,
Отибон ўқ нишона урсунлар.

Қилиб ҳар ким бу ҳукмда тақсир,
Ўзини қилғуси нишонаи тир».

Эшитиб бу сифат нидони Гадо,
Истабон жонин айламоқни фидо.

Бордию тутти бир маҳалда макон,
Сўнгги кун Шоҳ сурди от ул ён.

Кимки чекса фироқ аро меҳнат,
Топғой охир висол, аро роҳат.

Чекса ҳар кимса интизору алам,
Ер аҳсонидин бўлур хуррам.

ШОҲНИНГ УҚ ОТМОҚ ВАҲОНА ВИЛА ШАҲРДИН ЧИҚИБ
ДАРВЕШНИНГ НАЗАРИ УҚИГА НИШОНА ҚИЛҒОНИ

Сўнгги кун чунки офтоби мунир,
Ер юзин билкул олди отиб тир.

Гарм ўлуб лаҳза-лаҳза оташи меҳр.
Нарм ўлди доғи камони сипеҳр.

Шоҳ камар боғлаб азми жавлонга,
Майл айлаб ҳавои майдонга.

Истади минмоки учун бир от,
Отни келтурдилар ҳамул дам бот.

Демагил отки, барқу бод эрди,
Девқувват, паринажод эрди.

Боддин хушхиомроқ эди ул,
Барқдин тезгомроқ эди ул.

Наварўсе эди пари тимсол,
Зулфи мушкин анго муанбар бол.

Онго эрди қулоқ била кокул —
Ханжари беду дастаи сунбул.

Тезрав ул сифатки умру ваҳм,
Ўтконин ҳеч кимса билмай фаҳм.

Мунча вусъат билан етти иқлим,
Оллида тенг мисли ҳалқан мим.

Гар раҳи чувслик тутар эрди,
Уткан айёмдин утар эрди.

Чун анго майл қилди мингали Шоҳ,
Маркаби чарх уза нечукким моҳ.

Қўйди мақдам рикоб аро дарҳол,
Уртага ойни олди икки ҳилол.

Барқдек солди отни жавлонға,
Қуёшосо юз урди майдонға.

Халқ айлаб ҳужум юрдилар,
«Шоҳ келди!» дебон югурдилар.

Чунки майдонға келди Шоҳу сипоҳ,
Майли Дарвеш қилди хотири Шоҳ.

Сайри майдон этарга бўлди равон,
Рахшиға берди ҳар тараф жавлон.

Кўрди бир гўша ичра ўлтурмиш,
Даҳрдин беадад ситам кўрмиш.

Танида пора-пора пирохани,
Пирохан торидек бўлуб бадани.

Сийнаси лавҳни харош этмиш,
Ғайрнинг нақшини тарош этмиш.

Танидур зору изтироб ондо,
Ўйлаким тору печутоб ондо.

Пайкари дарду ранж тоғи бўлуб,
Кўзи ул тоғнинг булоғи бўлуб,

Кўзи атрофида сафи мужгон,
Чашма бошида ўйлаким райҳон.

Бори ашкики қатрадиндур пур
Рост андоқ дурурки риштаи дур.

Сарба-сар гард остида қолмиш,
Юзига пардаи адам солмиш.

Тифли ашки ситезагарлик этиб,
Югуриб юзига пардагарлик этиб.

Шоҳ хуснига чунки қилди назар,
Узни туфроқга тошлади музгар.

Шоҳ чу Дарвеш ҳолини кўрди,
Узга жонибга маркабни сурди.

Деди: «Ул ён нишона қилсунлар,
Қароқга баҳона қилсунлар».

Токи Дарвеш онинг изин кўргой,
Назарин Шоҳ ҳам онга еткургой.

Чун ҳадаф сори ўқ отар эрди,
Кўз учидин боқиб торгар эрди.

Эрди гарчи нишона сори юзи,
Лек Дарвеш сори ики кўзи.

Уйла ўқ ҳар тараф равон бўлди-
Ки, ҳамул арса ўқ билан тўлди.

Бўлмади мазраъ ҳамул улуғ майдон,
Хўшаси — ўқу донаси — пайкон.

УҚ ВА ЁИ ТАЪРИФИ ВА ШОҲНИНГ УҚ ОТҚОНИ ВА
ГАДОГА НАЗАР ҚИЛГОНИ

Шоҳ илкида бор эди бир ёй,
Эрди онинг нишонаси янги ой.

Хўбларнинг қошидек ўлгой ҳам,
Онга қурбон ўлуб бори олам.

Хам абрўсига гиреҳ солиб,
Сайд учун илгига каманд олиб.

Йигит элидек жадалга хўй эткон,
Қорилардек ҳиялга хўй эткон.

Эрди ул боди анодек хунрез,
Хўблар кирпиги ўқидек тез.

Тортса ким они қулоқиго
Чекти бир сарвқад қучоқиго.

Қад киби дилпазир рафтори,
Гўшани чашми халқ онинг сори.

Дўстлар йўлида афтодан хок,
Душман аҳлига мужиби ялок.

Шоҳким ўқ отарда комил эди,
Е киби ўқ сориға мойил эди.

Агар этса қуруғ сўнгокни нишон,
Мағз анго ўқни айлар эрди разон.

Мўр қилса анго муқобил ўзин,
Тикиб ўқ новаки бирла икки кўзин.

Шоҳ чун ўқ нишона уруб,
Ул Гадо оҳи ошиқона уруб.

Деди: «Шоҳоки, то жаҳон бўлғой,
Дилу жоним санго нишон бўлғой.

Кўзим ўлғой ҳамиша раҳгиринг,
То етушкой онго гаҳ тиринг.

Кош ўқинг нишона қилса таним,
Балки маъвою хона қилса таним.

Етса лаззат топормен ўқинг агар,
Найдин ул навким егум шакар.

Гар қўлунгдин етушмаса бир ўқ,
Тонг эмас жон танимдин ўлса йўқ.

Узгаларни нишона то қилдинг,
Эй шаҳим, бил они, хато қилдинг.

То санго устухон нишон бўлди,
Рашкдин жисмим устухон бўлди.

Ноз ўқи бирла қилни тешкунг сен,
Истасанг қилни тешмак, инак мен.

Билмасун ҳеч ранжни дастинг,
Кўрмасун чашм захмини шастинг».

УҚ ВИЛА ЁИНИНГ БИР-БИРИ ВИЛА МУНОЗАРА
ҚИЛГОНЛАРИ

Шоҳ қўюб қайси ўқни ё узра —
Отғоч-ўқ чиқти ул само узра.

Чунки ўқ кўрди жавр этиб анго ё,
Шоҳ илкидин айлар они жудо.

Ташлабон беҳуд осмондин ўзин,
Қаҳр бирла қўюб ер узра юзин.

Ўзин айлаб урушғоли то рост,
Ейға деди: «Эй кажу норост.

Кажлигингдин солурлар оташға,
Еткурурлар неча кашокашға.

Шарм қилғил қади шикастингдин,
Нарм бўлғил шикаста бастингдин.

Сен қарисен мадад берурга санго,
Қадим ўлди санинг қўлунга асо.

Менсизин ким очар йўлунгни санинг,
Қайси одам тутар қўлунгни санинг.

Хар киши деса сўз сену мендин,
Менинг отим тутар бурун сендин.

Тушти саркашлигингдин эй пир,
Бўйнингга тавқи банду ҳам заижир.

Халқ ўзига сани чекар ҳар дам,
Сен қўёрсен тариқи кажга қадам.

Пирдин бу сифатлар эрмас хўб,
Ожизу гўшагирдин хўб»

Е чу бу сўзни ўқдин эшитти,
Танига печу тоблар етти.

Деди: «Синдурма мунча пирлигим
Айлама таъна гўшагирлигим.

Мунча тутма ўзингни нерўманд,
Узга парри бирла учма баланд.

Сан доғи тездурки пир ўлғунг,
Ожизу зор гўшагир ўлғунг.

Бор эрур хизматим санго варзиш,
Мен буюрғум ишу сен эткунг иш.

Чун сени фитнажўй кўрдилар,
Арра бошинг уза етурдилар.

Уқ йилонею ҳам чаёндурсен,
Ниш урарда балои жондурсен.

Ҳар тараф кўргузуб ситез эткунг,
Еткуруб захм элга тез эткунг.

Ер ҳадаф ичра борҳо қилдинг,
Яна каж бординггу хато қилдинг.

Эл агарчи сани қўлига олур,
Лек отғоч, отиб йироқға солур.

Сани чунким йироқға отғуси Шох,
Арода ҳеч борму манда гуноҳ?»

Уқ чу ёнинг сўзини кўрди чин,
Кўргузуб сулҳ бўлди узр ойн.

Яна қилди мувофиқат икав,
Сулҳ бирла мусоҳибат икав.

Сулҳдин ўзга ҳеч иш йўқтур,
Жангдин ҳам ямон равиш йўқтур.

Сулҳ келди бори улусга салоҳ
Сабаби роҳату нишоту фалоҳ.

РАҚИБНИНГ ШОҲНИ ШИКОРГОҲГА ДАЛОЛАТ ҚИЛГЕНИ
ВА ДАРВЕШНИНГ ИШОРАТ БИЛА ОГОҲЛИҒ ТОПГЕНИ

Бир неча кунки Шоҳи банданавоз,
Ўз Гадосиға қилди жилваю ноз.

Халқ онинг бу ҳолини билди,
Ҳарна фикру хаёлини билди.

Бўлубон Шоҳга айбжў ҳама,
Қилдилар бўйла гуфтугў ҳама-

Ки: «Недин Шоҳ ўзи, бўйла ёр?
Шоҳлар қилғуси гадодин ор.

Маснади шоҳу, бўрси гадо,
Жамъ бир ерда бўлмағой асло.

Йўқ Гадо ишқи Шоҳга лойиқ,
Балки ул муддаи эмас ошиқ».

Ул нафасда Гадо аён ўлди,
Шоҳга ҳамроз, ҳамзабон ўлди.

Пок диллар қилиб дуои Шоҳ,
Дедилар бу сифат дуои Шоҳ

Ки: «Бу ёнглиғ Шаҳи жаҳоноро,—
Киши оламда кўрмамиш асло.

Чун Гадосиға бу ато қилғай,
Борчани ўзига гадо қилғай».

Чун бу сўзларга воқиф ўлди Рақиб,
Борди ондин қарору сабру шикиб.

Қони танда уруб ғазабдин жўш,
Кўргузуб май хуми мисоли хурўш.

Деди: «Гар бу Гадоға урсам тиг,
Айлағумдур ўзум-ўзумга биғ»

Ки, агар Шоҳ эшитса ушбу хабар,
Кўрмоғуси юзумни то маҳшар.

Гар десам Шоҳға гарон келгай
Демасам ҳам лабимга жон келгай.

Яхшиким ҳийлае қилиб пайдо,
Айласам Шоҳдин Гадони жудо».

Сўнғи кун чунки ул Шаҳи даврон,
Айлади майл жониби майдон.

Деди: «Шоҳо, етушти фасли баҳор,
Муътадил бўлди файзи лайлу наҳор.

Тоғу дашт ўлди боғ-ила бўстон,
Ер юзи бўлди зеббахши жинон.

Сабза барф остидин аён ўлди,
Пир эди даҳр навжувон ўлди.

Абри найсон етушти тоғ узра,
Тўкти сув марғзору боғ узра.

Сёл этиб тоғдин ошоқға гузар,
Улаким тоғ устидин аждар.

Тўшади сабза ер юзига бисот,
Ерга қўймас оёқин аҳли нишот.

Тўқубон инжу шабнаму жола,
Топти тарсий косаи лола.

Бўлди боғ ичра шакли лолаю гул,
Ошён анда байзаю булбул.

Дашт аро жилва айлаб оҳулар,
Очибон маст чашми жодулар.

Вақтидурким чиқиб шикор этсанг,
Сайри сахрою долазор этсанг.

Ичибон лола косасида шароб,
Есанг айлаб кийик этини кабоб.

Жоми гулранг лолани кўрсанг
Мастчашми ғизолани кўрсанг.

Бўлди яқинки келгач-ўқ наврўз,
Борча хадам ила шаҳи ферўз.

Азми сахрою навбаҳор эткай
Гаҳ ичиб бода, гаҳ шикор эткай.

Яна чун Шоҳ юрди майдонга,
Солибон ашҳабини жавлонга.

Меҳрдек кўргузуб Гадосига чеҳр,
Айлади фош ҳаводин афзун меҳр.

Чун фалак сатҳидин қуёш кетти,
Шоҳ ҳам қайтмоққа майл этти.

Айламакка Рақибни рўсиёҳ,
Ул Гадони шикордин огоҳ,

Борча ҳамраҳларин қилиб гофил,
Қилди бир ўқ Гадо сори нозил.

Чун ул ўқга Гадо назар қилди,
Кўргач онинг ишоратин билди.

Деди ул: «Ўқғаким назар қилдим,
Мақсад ондин на эрконин билдим.

Ушбу ўқ айлади манга изҳор-
Ки, экан Шоҳда ҳавои шикор.

Мен онинг даргоҳидин эмди кетай,
Водию тоғ ичида маскан этай».

Бўлубон ишқи дамба-дам афзун
Кетти саҳрога ўйлаким Мажнун.

Қилибон азми водию кўҳсор,
Тутти оҳу гуруҳи бирла қарор.

ДАРВЕШНИНГ ТОГДА СОКИН ВУЛҒОНИ ВА ВАҲШИЙЛАР
ВИЛА УНС ТУТҒОНИ

Ул ҳаволида бор эди бир тоғ,
Тоғ йўқким, макони дарду доғ.

Қуёшу ой бошига тиг ургон,
Бошини етти кўкдин ошургон.

Ишқ эли қасдини қилиб оҳанг,
Этокию канори тўлғоли санг.

Сел ондин баҳор оқиб гулгун,
Дема сел оби дийдаи Мажнун.

Тигидин баски ҳалқ ўлуб кушта,
Қилибон куштадин аён пушта.

Бўлди ул кўҳи меҳнату андўҳ,
Юз минг андўҳ бирла сокини кўҳ.

Ҳар қачон нола қилса ул вола,
Тоғ ул ноладин қилиб нола.

Ҳар бошидин садо чиқиб ҳар ён,
Ҳашр ғавғосин айлар эрди аён.

Гиряу зор чун аён айлаб,
Тоғдин селлар равон айлаб.

Тоғ бошини чашмасор айлар эди,
Ер юзини лолазор айлар эди.

Жумла ваҳшийлар ила ёр ўлди,
Унс туттию дўстдор ўлди.

Онга оҳулар ўлди ром ҳама,
Бул шубон эрди, ул гуруҳ — рама.

Ул гуруҳ ичра бир физолаи хўб,
Бор эди бошдин-оёқ марғуб.

Нофасидин жаҳон эди мушкин,
Оллада оҳуи Хўтан мискин.

Шўх чашме эди шўъбадабоз,
Бошидин то оёқи ишваю ноз.

Гўиё ул шўх чашму шўх назар,
Эди бир шўх чашмлиғ дилбар.

Они бу шакл ила чун кўрди Гадо,
Майли онинг анго бўлуб пайдо.

Шавқ бирла онинг гамин ер эди,
Йиғлаб онинг ҳавосида деб эди:

«Кўзи Шоҳим кўзига ўхшайдур,
Ғамзаю ноз бирла ўйнайдур.

Келадур асру мушксор иси,
Берадур лаҳза-лаҳза ёр иси.

Мен ит ўлсам агар на айб анго,
Ки, берур ёрнинг исини манго.

Ёр ранги агар муяссар эмас,
Манга ондин етушса бўе бас».

**БАҲОР ФАСЛИНИНГ СИФАТИ ВА ШОҲНИНГ
ШИКОРГОҲДА ДАРВЕШ БИЛА МУЛОҚОТ ҚИЛГОНИ**

Келди наврўз, етти вақти нишот,
Жаши ичра тўшолди сабза бисот.

Келдилар гунча бирла гул қат-қат,
Бири яшил, бири қизил хилъат.

Ғунчанинг оғзи топти хандонлиғ,
Тушубон жола бўлди дандонлиғ.

Наргиси тар етушти лола уза,
Тушти махмур кўзи пиёла уза.

Ғунча гулнинг юзидин олди ниқоб,
Булбули зор ҳолин этти хароб.

Барги савсанки бўлди сабзаранг,
Ханжаредурки тутти они занг.

Лола ўт чун тануриға урди,
Ўт аро неча қурс куйдурди.

Похта болу пар очиб бу чоғ,
Урди шамшод туррасига тароғ.

Май шавқи ила бўлди булбул маст,
Гул уза нола айлади пайваст.

Берибон сабза ришталарга тоб,
Сабз ҳулла тўқурға қилди шитоб.

Ушбу вақт ичраким эди фаррух,
Ул Шаҳи сарвқомату гулрух.

Сайд наззорасидин олғоли ком,
Шаҳрдин ташқариға қилди хиром.

Бор эди ул ёвуқда бир саҳро,
Асру эрди васеу, руҳафзо.

Туфроғи сар-басар абиромез,
Ели бошдин оёқ нишоғ ангез.

Сунбулу, савсани — ҳама хушранг,
Лоласи обдору оташинранг.

Ваҳшу тайриға сурати зебо,
Нақш янглиғки кўргузуб дебо.

Сабзаранг қушлари чиқориб пар,
Марғзореки тўла сабзаи тар

Сабзаси хатти лаъли хандондек,
Лоласи орази дурахшондек.

Шоҳ чу ул дашт саҳниға етти,
Лашкар аҳлиға бўйла амр этти-

Ки, туруб черики жумла доиравор,
Йиғносунлар не навъ бўлса шикор.

Шаҳ сўзи бирла черик солдилар,
Уртаға сайдларни олдилар.

Қўйди чобуклар онда чуст қадам,
Қилдилар ўқу тигларни алам.

Ҳариф ўқларға фароғ бўлди паланг,
Доғларға фатила суқти хаданг.

Кабк истаб қочорни ҳар саридин,
Пар чиқорди ва лек ўқ паридин.

Шер айлаб амал ғазаб фаниға,
Панжа урди ва лек ўз таниға.

Гўр аз баски кўрди фитнаю шўр,
Оғзи очилди ўйлаким лаби гўр.

Бўлубон оҳулар кўзи пурнам,
Тутти ҳолиға йиғлабон мотам.

Чун қуён қўрқубон кўзин очти,
То абад кўздин уйқуси қочти.

Қилди тилку кўруб ҳамул ошўб,
Қуйруқин итлар оллида жорўб.

Урса ҳар қуш қочиб ҳаво сори бол,
Бир ўқ они йиқор эди дарҳол.

Тебратур бўлса ҳар гизола оёғ,
Бир каманд они банд этиб ул чоғ.

Ул гизолеки хотири Дарвеш —
Мойна эрди онинг сори каму беш.

Ушбу черики ичида ҳозир эди,
Шоҳнинг кўзи онга нозир эди.

Ул маҳалдаки они кўрди кўзи,
Истади сайд қилмоқ они ўзи,

Дедиким: «Ҳеч кимса чопмасун от,
Бир ўзим сайд айлай они бот».

Сурди от чун ғизоли раъноға,
Чиқти сафдин, юз урди саҳроға.

Кейнида Шоҳу, илгариди ғизол,
Етти Дарвеш устига филҳол.

Қўйди бош оллида қилиб ихлос,
Мани, яъники, ондин айла халос.

Шоҳ чун ушбу ҳолни кўрди,
Эътиқод айлаб ул тараф юрди.

Бориб онинг ёнида тутти жой,
Уйлаким шоҳ хизматида гадоё.

Шоҳ қизориб эди шитоб била,
Ул куюб эрди офтоб била.

Тонимай бир-бирин ики восил,
Уртада пардае бўлуб ҳойил.

Шоҳ деди: «Бу сифатки сенда дурур,
Мунча кўп маърифатки сенда дурур.

Ҳарна десанг савоб бўлғусидур,
Даъватинг мустажоб бўлғусидур.

На бўлур сидқ ила дуо қилсанг,
Ҳожатимни манинг раво қилсанг».

Ушбу сўздин Гадо бўлиб пурдард,
Деди оҳиста тортиб оҳи сард-

Ки: «Агар мустажоб бўлса дуом,
Бўлмас эрдим фироқ аро ноком.

Шоҳ мен сори айлар эрди гузар,
Зор ҳолимға солур эрди назар».

Шоҳ чу маълум онинг сўзин қилди,
Уз Гадоси ул эрконин билди.

Деди: «Эй беҳабар, дединг не сўз?
Шоҳ мездурмен, инак, очғил кўз.

Тахт узра ўлтуруб тиларсен шоҳ,
Фалак узра юруб тиларсен моҳ».

Ушбу сўздин Гадо хуруш этти,
Кетти ҳуши чу ҳуш анго етти.

Деди: «Бу сўзни қилмоғум бовар-
Ки, бўлур ёр бу сифат ёвар.

Боракалло, нечук вафодур бу,
Ростдурму ва ё тушимдурму?

Кўргузубсан гар уйқуда дийдор,
Бўлмағоймен абадгача бедор.

Жилва бедорликда қилдинг агар,
Уйқум ўлсун ҳаром то маҳшар.

Гар кун ўлса латиф кундур бу,
В-ар тун эрса шариф тундур бу.

Балки андешаи хаёл дурур,
Ёр васли манго маҳолдурур».

Шоҳ тилар эрди кўбрак ўлтурғой,
Мақсадиға Гадони еткурғой.

Лекин ул бимдинки хайли сипоҳ,
Шоҳни истаб етушсалар ногоҳ.

Ҳол не эрконини билғойлар,
Иковин шармисор қилғойлар.

Ложарам кетти Шоҳ манзилиға,
Ботти Дарвеш ашқининг гилиға.

Бўлибон қолди дийдаси намнок,
Хотири — реш, сийнаси — ғамнок.

Шод ўлуր эрди топса меҳри висол,
Ииглар эрди етушса вақти завол.

Ваҳ, на толеъки ошиқи дилреш,
Топса бир нўш, кўргуси минг неш.

Топмади умр ичра бир роҳат-
Ки, сўнгидин етушмади офат.

ШОҲНИНГ ТОҒ ЭТОКИДА МАЖЛИС ҚИЛҒОНИ ВА
ДАРВЕШНИНГ ТАМОШОҒА КЕЛҒОНИ

Тунки бу базмгоҳи миноранг,
Ичида Зухра тузди нағмаи чанг.

Май-шафақ, жом чархи ахзардин,
Бўлди омода нуқли ахтардин.

Шоҳ бўлиб бода ичкали мойил,
Бўлди бир неча жом ичиб хушдил.

Базм учун бир маконда ўлтурди-
Ки, Гадо тоғдин они кўрди.

Шоҳ базм ичра бўлди майхора,
Ул йироқдин ҳам этти наззора.

Тузубон мажлис ичтилар ҳама май,
Базм аро нола қилди чангу най.

Бўлди соқий юзи гули гул-гул,
Гулғули шиша — нолаи булбул.

Шўхларнинг лаби шароболуд,
Уйлаким барги гул гулоболуд.

Чеҳра аксин солиб шароб ичра,
Енар ўт солди офтоб ичра.

Лаби ширину бодаи рангин,
Етти бир-бирга бўлди лаб ширин.

Чашми соқийки, майга маст ўлди,
Тарки махмур майпараст ўлди.

Мажлис аҳли шукуфтаю хуррам,
Бўлдилар олам аҳлидин беғам.

Зухду тақвога шиша урди санг,
Тори тасбиҳ бўлди тори чанг.

Майи рангин тўло пиёлаи зар,
Гули раъно намунаси яксар.

Бўлубон соф бодалиғ мийно,
Хотири софи ошиқи шайдо.

Раз қизиким макони минодур,
Париким шиша анго маъводур.

Мутриби хўб андалиб оҳанг
Кўргузуб дам-бадам ғариб оҳанг.

Даф фиғонлар чекиб нечукким маст,
Нола маддин қилиб фалакпайваст.

Най бошида йўқ эрди ҳеч ҳаво,
Топти бу важҳ бирла баргу наво.

Ҳар садоники зоҳир этти уд,
Эшитиб чанг они қилди сужуд.

Нола айлаб баланду паст рубоб,
Бўлубон беқарор шайх ила шоб.

Шакли қонун аён этиб мистар,
Нақши жон сафҳасида сарто-сар.

Зебу зийнат топорга мажлиси Шоҳ,
Узларин шамъ қилди Зухраю моҳ.

Чун бўлуб базм ўйлаким гулшан,
Бўлди ондин Гадо кўзи равшан.

Деди улі «Базм жонибиға юрай,
Шамънинг соясида Шоҳни кўрай».

Токи юз урди базмгоҳ сори,
Ўзни еткурди базми Шоҳ сори.

Чун тополмас эрди базми висол.
Турди бир ғўшада бўлуб бадҳол.

Борча нўш айлабон майи ишрат,
Ул чекар эрди рашкдин ҳасрат.

Нағмаи най била ичиб ҳама май,
Ул чекор эрди оҳ пай-дарпай.

Шоҳ лабиға етурса жоми шароб,
Ул Гадо бўлур эрди масту хароб.

Шоҳ ҳариф илкидин гар ичса жом,
Ул Гадо бўлур эрди хуношом.

Долазор ичра Шоҳ хурраму хуш,
Ул Гадо жонини ёқуб оташ.

Шоҳ илкига олибон соғар,
Ул Гадоға ушолибон соғар.

Шоҳ олиб бодахўрликдин ком,
Ул Гадо талхкому заҳрошом.

Шоҳ чун жом ҳар замон ичибон,
Ул Гадо коса-коса қон ичибон.

Шоҳ майдин юзин қилиб гул-гул,
Ул Гадо вола ўйлаким булбул.

Шоҳнинг завқи ҳолати ҳадсиз,
Ул Гадонинг малолати ҳадсиз.

Ул тун алқисса то саҳаргача жом-
Давр этиб борча олди майдин ком.

Оқибат ўз ишини қилди шароб,
Бўлдилар мажлис аҳли масту хароб.

Чун бўлуб базм эли саросар маст,
Қилдилар бошни жом оёқида наст.

Уйқудин борчага юмулғоч кўз,
Яна Дарвеш урди тоғга юз.

Тоғдур ишқ эли ҳамовози,
Мундин ўлди жаҳон сарафрози.

Муттасил сўз дебон эшитгусидур,
Боши мундин фалакка етгусидур.

ШОҲНИНГ ДАРВЕШ ВИЛА МУЛОҚОТ ҚИЛГОНИ ВА
РАҚИБНИНГ ШОҲНИ ШАҲАРГА ДАЛОЛАТ
ЭТКОНИНИНГ ВАЕНИ

Сўнги кунким шукуҳин айлаб фош,
Тоғ авжидин этти жилва қуёш.

Жори ўлди жаҳонга чашмаи нур,
Жилвагар маънии тажалли Тур^б.

Шоҳ уйқусидин бўлуб бедор,
Меҳрдек тавсанига бўлди сувор.

Ишратойину хушдилу хуррам,
Ноз ила тоғ сари қўйди қадам.

Борча ҳамроҳларига қилди хитоб-
Ки: «Букун мандадур хумори шароб.

Бўлмасун ҳамъинон манга ҳеч ким,
Ҳамдаму ҳамзабон манга ҳеч ким.

Шоҳ айлаб баҳона ушбу сўз,
Қўйди Дарвеш маскани сори юз.

Етти юз лутф бирла масканига,
Васл ила берди жон ўлук танига.

Сочибон дам-бадам лабидин бол,
Тил очиб сўрголи Гадодин ҳол.

Дедиким: «Эй вафо аро ноёб,
Ту ну кун сенда борму хўрдухоб?»

Деди: «Ғам еб мудом ичим гўқдур,
Уйқу ўлмоқдин ўзго ҳам йўқдур».

Яна дедики: «Кундуз, эй бадҳол,
На тариқа ўтар санго худ ҳол?»

Деди: Кундуз, эй кўзим қондур,
Яъни андуҳу ғамда гирёндур».

Яна дедики: «Тирадурму тунинг,
Нола бирла чиқорму кўкка унинг?»

Деди: «То тонггача чекарман оҳ,
Енар оҳим ўтиға анжуму моҳ».

Яна дедиким: «Маҳраминг кимдур,
Соҳиби розу ҳамдаминг кимдур?»

Деди: «Оҳим дурур жалис манго,
Ҳамраҳу, ҳамдаму, анис манго».

Яна дедики: «Кўнглинг ичра не бор,
Қайси дилбар хаёлидур санга ёр?»

Деди: «Йўқ, кўнглум ичра йўқ ҳеч нима,
Сендин ўзга не эрса кетти ҳама».

Муддати сурдилар бу навъи мақол,
Бир-бирига дебон жавобу савол.

Яна Шоҳ манзилига қилди хиром,
Қолди Дарвеш хастаю ноком.

Тонгласи ҳам шаҳи фалакпоя,
Солди Дарвеш бошиға соя.

Бир неча кун бу навъ от сурди,
Ўзни ҳар кун Гадоға еткурди.

Шаҳ иши ушбу эрдиким ногоҳ,
Бўлди бу қиссадин Рақиб огоҳ.

Яна бир ҳийла топиб ул ғаддор,
Айламакка Гадони ҳажр аро зор.

Деди: Шоҳо, гули баҳор ўтти,
Вақти саҳрою лозазор ўтти.

Сайр қилдинг фазои саҳрони,
Кўрдинг андозасиз тамошони.

Шаҳарға эмди маркабинг сургил,
Ўзни қасру сароға еткургил.

Коминг ол соқии дилородин,
Шаҳр ити хуш ғизоли саҳродин.

Даҳр доруссаломии — шаҳрдурур,
Шоҳларнинг мақоми шаҳрдурур.

Шаҳрдиндур муроди дил ҳосил,
Мустафоға Мадинадур манзил.

Шаҳрнинг боми бирла девори,
Соя эл бошиға солур бори.

Уйлари дилкашу фараҳ афзо,
Яхшилар анда айламиш маъво».

Мундоқ ақволға бўлиб қойил,
Шаҳрға Шоҳни айлади мойил.

Яна қолди Гадо фироқ ичра,
Оташи дарду иштиёқ ичра.

Ғаму андуҳ беҳад ўлди насиб,
Бошиға бу бало етурди Рақиб.

Бўлмасун кимсага Рақиб ғами,
Етмасун фурқати ҳабиб алами.

Васли жонон, ағарчи жондин хуш,
Лек марги Рақиб ондин хуш.

ТАМУЗ ҲАВОСИНИНГ СИФАТИ ВА ШОҲГА ТИБ
БЕМОРЛИГИНИНГ ОРИЗ БУЛҒОНИ ВА ҲУКАМО
МУОЛИЖАСИ ВИЛА СИҲАТ ТОПҒОНИ

Чунки анжум шаҳи суруб якрон,
Саратон манзилида тутти макон.

Куйди тоби самумдин раги жон,
Бўлди бошларда мағзлар жўшон.

Тобдин наҳрлар суйи қуруди,
Сув умидидин эл илик ювди.

Бўлса ҳар қушға сув ичида макон,
Бўлди ёғиға қовурулуб бирён.

Ҳар киши сурса тавсани саркаш,
Тавсани бўлди наъли дар оташ.

Муз баҳоси кумушдин ўлди оғир,
Они ҳам топмойин сув бўлди боғир.

Гармликдин маҳи жаҳонафрўз,
Бўлди тунлар жаҳондек оламсўз.

Демоғил ҳар сори нужуми фалак,
Тирдурурким оқизди хайли малак.

Маҳвашлар узори тўкти арақ,
Тўккой ул навъким ситора шафақ.

Бўйла кунлар аро магар бир кун,
Сочти кўбрак қуёш ўти учқун.

Шоҳнинг жигариға солди тоб,
Қилди орому сабрини ноёб,

Ўт мисиллик қизорди рухсори,
Ўзга навъ ўлди тарзу рафтори.

Сорғойиб офтоби талъати Шоҳ,
Шамъ ранги тутти машъали моҳ.

Шоҳ отоси эди ситораи ҳашам,
Хусрави чарху тахту меҳру алам.

Лашкарига шумора йўқ пайдо,
Кишварига канора йўқ пайдо.

Кўси бирла жаҳон пур овоза,
Адлу вҳсонига йўқ андоза.

Кўрубон ўгли заъфини ногоҳ,
Екти гардунни тортиб ўтлуғ оҳ-

Ки, ўгулға ото муҳаббати кўб,
Бўлғуси доғи меҳру шафқати кўб.

Заррача чашми захм топса ўгул,
Чок-чок ўлғуси отоға кўнгул.

Отоларға ўгул бўлур маҳбуб,
Кўр ҳикояти Юсуфу Яъқуб.

Борча зебо ўгулғадур толиб,
Борчадин кўп ото бўлур роғиб.

Хусрав ул ишга топмойин чора,
Юраки ғамдин ўлди юз пора.

Ҳар ҳакимеки юрти ичра эди,
Чоқириб борчасин оларға деди,

Ким: «Бу фарзади хўбу бемонанд,
Бордурур чорангизға ҳожатманд».

Ҳукамоким гуҳарбаён эдилар,
Хусрав оллида тил очиб дедилар-

Ки: Билур кимсаким суҳандондур-
Ки, бу фасл ичра шаҳр зиндондур.

Ушбу вақт ичра яхшироқ маъво,
Йўқтурур жуз канораи даръё.

Лаби даръё эрур лаби дилбар,
Тошида сабзаю ичида гуҳар.

Муътадилдур ҳаво анго ҳама вақт,
Файзбахшу тарабфизо ҳама вақт.

Қилғусидур ҳавои хушк зарар,
Лаби дарёдадур ҳавои тар.

Шоҳға сиҳҳат ўлғуси ҳосил,
Тутса дарё канорида манзил.

Бор эди ул ёвуқда бир даръё
Мавж ила тўлмиш эрди сар то по.

Ул сифат кенг эдики юз қулзум,
Бир ҳубоби ичида эрди гум.

Чарх иши ондин изтироб бўлуб,
Кирибон ер тубига об бўлуб.

Мавжи гардунга бош чекиб ҳар гоҳ,
Яъни ул фарқа қилди моҳию моҳ.

Қилди оламини об бирла хароб,
Оре, ўлғой бу навъ олами об.

Неча гаввос кўшиш айлади фош,
Лекин ондин чиқоро олмади бош.

Хаддин афзун анго гуҳар била дур,
Кафи холи, вале канораси пур.

Йўқ эди гуҳарига ҳадду шумор,
Регдек соҳилида юз хирвор.

Ўғлини хусрави хумоюнфол,
Қилди онинг канориға ирсол.

Борибон чун Шаҳи жаҳоноро,
Манзил этти канори дарё.

Ул ҳаво берди жисмиға қувват,
Етти ҳусниға зеб ила зийнат.

Гули рухсори топти раънолиғ
Сарви рафтори олди зеболиғ.

Булажаб бўлди қаду қомат анго,
Қойим ўлди магар қиёмат анго.

Сустлиғ борди, жисми чуст ўлди,
Ҳар жиҳат бирла тандуруст ўлди.

Нақди жон бошига фидо бўлсун,
Юз жаҳон йўлида гадо бўлсун.

ГАДОНИНГ ДАРЁ КАНОРИДА ШОҲ БИЛА ИХТИЛОТ
ҚИЛГОНИ ВА ШОҲ АНГА ХОТАМИН БЕРГОНИ

Чун эди баҳру кон саро-сар пур,
Бириси лаъл берди, бириси дур.

Бирни айлаб нигин, бирин хотам,
Қилдилар нақш оларга бўйла рақам.

Чунки ул Шоҳ маснади тамкин,
Мулки сиҳдатни қилди зери нигин.

Бўлди дурри ягонадек якто,
Жилвагоҳи канораи дарё.

Хотири сайдга бўлуб мойил,
Туну кун эрди маскани соҳил.

Токи ул сайдгоҳ мақоми эди,
Мурғу моҳи асири доми эди.

Чунки ул баҳрнинг канорида,
Беҳжатафзо марғзорида.

Воқеъ эрди ҳамул муалло тоғ-
Ки, эди ул Гадоға жои фароғ.

Тоғ Дарвешга ватан эрди,
Бесутун жои Кўҳкан эрди.

Ожиз ўлмуш эди чекордин оҳ.
Эрди андоқки кўҳ уза бир қоҳ.

Ҳар қачон ғамдин ўлса беором,
Қилибон тоғ қулласиға хиром.

Йиғлабон Шоҳнинг ғамин ер эди,
Қаср боми сори боқиб дер эди.

Ки: «Гар йўқтур ул сори гузарим,
Лек бордур йироқдин назарим...»

Қилибон сўз демак сабоға ҳавас,
Дер эди: «Эй амини пок нафас.

Кўрсанг ул ёри дилнавозимни,
Оллида арз қил ниёзимни-

Ки, бу дам санда ёр бўйи бор,
Файзосор хоки кўйи бор.

Тўк бошим узра хоки кўйини,
Ур димоғимга пок бўйини».

Бир кун атрофга боқор эрди,
Кўзидин сели ашк оқор эрди

Кўрди дарё канорида ногоҳ,
Хаймаю шомиёнаю хиргоҳ.

Хаймаларда сутуни пурзийнат,
Чодир ичра арўси хуш қомат.

Олор ичра бор эди бир хиргоҳ,
Хайли анжум аро нечукким моҳ.

Боши хиргоҳнинг фалакфарсо,
Атласи чарх эрди пўшиш анго.

Хиргоҳ атрофида саропарда,
Ойга бўлгон киби само парда.

Деди: «Билдим ҳақиқати хиргоҳ,
Манзили моҳ, балки хиргаҳи шоҳ.

Дема хиргаҳи моҳ, бадр дегил,
Офтоби баланди қадр, дегил.»

Сўнгра дарё лабиға қилди майл,
Тоғдин ўйлаким қуйи сори сайл.

Бориб ўрду канорасига равон,
Қилди бир гўшада ўзин пинҳон.

Ногаҳон даври чарх қор этти,
Шоҳ андешаи шикор этти.

Шоҳбозин қўлига олди равон,
Бозга сидра шохи бўлди макон.

Сифати бозин айлабон оғоз,
Деди: «Бу боз осмонпарвоз.

Сайд олмоқда гар эрур ферўз,
Менинг илкимга лек навомўз.

Гар эшитса садон суми саманд
Рам қилиб давр этар ҳавога баланд.»

Чун бу сўзни эшитди аҳли сипоҳ,
Бўлмади ҳеч кимса ҳамроҳи Шоҳ.

Шоҳ танҳо бўлуб қуёшосо,
Бўлди майдон сори қадам фарсо.

Шоҳдин йўқ эди Гадо хабари,
Шоҳга ҳам зори бенаво хабари.

Шоҳ анго чун ёвуқ етушмиш эди,
Айлаб андеша ўз-ўзига деди -

Ки: «Агар хусрави баланд мақом,
Охират мулки сори қилса хиром.

Сўнгра оёки шоҳ ким бўлғай?
Соҳиби мулку жоҳ ким бўлғай?»

Иттифоқо ҳамул Гадо ногоҳ,
Ул нафас деди оҳ тортиб: «Шоҳ!»

Шоҳ деди: «Бу ғариб ҳол ўлди,
Шоҳлиқимга хужаста фол ўлди.

Мен дедим, подшоҳ ким бўлғай,
Шоҳи мулку сипоҳ ким бўлғай?»

Хотифе деди: Шоҳи шоҳ мен мен,
Лойиқи тахт ила кулоҳ мен мен.

Сўнгра дедики, эйки, дединг шоҳ,
Шоҳ мездурмен, инак, айла нигоҳ».

Эшитиб ондин ушбу сўзни Гадо,
Саҷрабон турди жон қилурга фидо.

Упубон дасту пойи ашҳабни,
Қилди меҳроб наъли маркабни.

Деди: «Ерабки, бу хужаста ҳилол,
Бўлмасун кам ўтуб неча маҳу сол.

Баданин гарддек нажанд этти,
Узни фитрок учиға банд этти-

Ки, каманди иродатим будур,
Сийнабанди саодатим будур».

Қўюбон йўли узра рўйи ниёз,
Қилди бир неча гуфтуғў оғоз.

Сўнгра Шоҳ оллида фиғон айлаб,
Додхоҳ расмини аён айлаб.

Деди: «Шоҳо, эшит бу додимни,
Номурод этма, бер муродимни.

Чора қил жони дарднокимға,
Йўқса, чек ханжаринг ҳалоқимға.

Манго айлаб мудом жавру жафо,
Қилғосен ўзгаларга меҳру вафо.

Меҳнати дарду ғам бўлур охир,
Давлати ҳусн ҳам бўлур охир.

Кўрки, бир зулм айлагач гардун,
Қолди боқи не Лайли, не Мажнун.

Оч бу оламға чашми ибратбин,
Қони осори Хусраву Ширин.

Маснади Миср қолди Юсуфдин,
Етти эл ўлголи таассуфдин.

Булбул айлаб бу ғам била афгон-
Ки: «Адам гулни қилди фасли хазон.»

Шоҳ гулдек бу сўз била очилиб,
Ўз Гадосиға лутфу меҳр қилиб.

Дедиким: «Ҳокими азал ҳақи,
Моликул мулук валам язал ҳақи.»⁷

Гар бўлуб дастёр толеи бахт,
Манго махсус бўлса тожу тахт.

Салтанат бирла сарбаланд ўлсам,
Халқ аросида аржманд ўлсам.

Ҳамдам ўлғум санинг била ҳама ҳол,
Саҳару, шому, ҳафтаю, маҳу сол.

Гар бу сўзда тилар эсанг ҳужжат,
Инак ол хотамимни, тоб роҳат.

Ҳужжат ичраки нақши хотам эмас,
Ҳеч ҳукми онинг мусаллам эмас».

Хотамин топшуруб Гадо қўлиға,
От суриб кетти Шоҳ ўз йўлиға.

Чун Гадо тангри лутфидин ногоҳ,
Кўрди ўз бармоқида хотами Шоҳ.

Деди: «Бу хотами Сулаймондур,
Манго олам мутеъи фармондур.

Тушса ҳар ким қўлиға ушбу нигин
Бўлғусидур мутеъ рўи замин.

Ҳалқасидур мисоли ҳалқаи жим,
Хам нигин шакли шакли чашми мим.

Бу сифат жиму мим баса камдур-
Ки, буларни Гадо топар Жамдур.

Ул даҳан шаклу, бу нигин берайб
Гар муни бўса қилсам эрмас айб.»

Бўса қилди онию урмади дам-
Ки, лаби муҳри эрди ул хотам:

Токи онда нигину хотам эди,
Жоми Жамшиду хотами Жам эди.

Бўлди Шоҳ ишқнинг гадоликдин,
Топти комини бенаволикдин.

Шоҳлиқ ул сифат гадоликдур-
Ки, онинг коми бенаволикдур.

ХУСРАВНИНГ ШОҲ ТАЛАБИГА НОМА ЮБОРГОНИ ВА
ШОҲНИНГ САҲРОДИН ҚОЙТИВ ШАҲАРГА КЕЛГОНИ

Роқимеким бу сўзни қилди рақам,
Сафҳага бўйла сурмиш эрди қалам-

Ки, олиб Хусрав илкига хома,
Шоҳ олдиға ёзди бир нома.

Нома йўқ, навхате эди зебо,
Холу хатдин юзи топиб оро.

Хўблуқ онда бениҳоят эди,
Тўла авроқ зебу зийнат эди.

Ё муанбар абир ила варақе,
Ёки тўлғон гуҳар била табақе.

Нақши унвонидур жаҳоноро,
Хатти мазмунидур фараҳафзо:

«Ҳосили қисса улки ҳазрати Шоҳ,
Ғайрати офтобу хижлати моҳ.

Моҳвашлар гуруҳининг шоҳи,
Шоҳвашлар нужумининг моҳи.

Боғи умрим ниҳоли зебоси,
Мулки жоним шаҳи дилороси.

Улки, кўнглум ҳамеша роғиб анго,
Улки жоним ҳамеша толиб анго.

Керак улким, бу номани кўргоч,
Хатти мушкин хитомани кўргоч.

Рахши давлатни бу тараф сургой,
Узини бу ҳазинга еткургой-

Ки, йўқ эмди фироқига тоқат,
Меҳнату иштиёқига тоқат.

Умрни барқи тез фаҳм этгил,
Барқга эътимод йўқтур, бил.

Хосса умреки мен киби пире,
Берди қўлдин, йўқ анга тадбире.

Эмди сен мен ҳазинга лутф этгил,
Бошима маргдин бурун етгил.

Фироқинг ичра борди кўздин нур,
Ҳам кўнгулдин йироқ тушти ҳузур.

Чашми гирёнима тараҳҳум қил,
Дили вайронима тараҳҳум қил.

Сабр ила ақлу ҳуш кетти, кел,
Жон ғамингдин лабимга етти, кел.»

Шоҳ отоси хатини чун кўрди,
Жониби шаҳр маркабин сурди.

Бўлди гўёки кўргузуб жавлон,
Юсуфи Миср озими Канъон.

Шаҳр суккони жумла беэҳмол,
Шоҳга айладилар истиқбол.

Нозанинлар бўлуб тарабойин,
Кийдилар борча жомаи рангин.

Баъзиси айлабон тўнини ёшил,
Сабзалар ичра гул тасаввур қил.

Жомасин баъзи айлаб анбарфом,
Меҳр қилгон киби либосин шом.

Айлабон баъзи жомасини оқ,
Нахлдекким шукуфа бошдин оёқ.

Баъзи гулноранг кийди қабо,
Қилди гулдаста шаклини пайдо.

Баъзи нили либос, гулгуна чеҳр
Бордур ул навъким сипеҳр аро меҳр.

Борчаси Шоҳ интизорид,
Ултуруб йўл ики канорида:

Ногаҳон чатри Шоҳ бўлди аён,
Чархгардони моҳ бўлди аён.

Шоҳ оллида борча саф тузди,
Расми одоб ҳар тараф тузди.

Ул дам ул навъ ҳол бўлди падида,
Ки, етушти магарки соати ид.

Шоҳ чун Хусрав олдиға етти,
Хаста кўнглини пурсурур этти.

Қадри, қадри фалакдин ўтти онинг,
Иззи боши малакдин ўтти онинг.

Эй хуш ул кунки меҳнат очиб юз,
Ер дийдориға етушкой кўз.

Бошу тап хоки поси бўлғой онинг,
Дилу жоним фидоси бўлғой онинг.

Ҳар кишиға бу иш муяссар эмас,
Гулга лойиқ эмастурур ҳар хас.

Етмагай ҳар киши қўлиға жом,
Олмагай борча бу тарафдин ком.

Ераб, ўз ҳусни дилкашинг ҳақи,
Хайли ушшоқи дилхушинг ҳақи

Ки, мани ҳам етур бу давлатға,
Васл базмида айшу ишратға.

ХАЗОН ФАСЛИНИНГ СИФАТИ ВА ХУСРАВНИНГ ВАФОТ
ТОИҒОНИ ВА ШОҲНИ ОЛДИГА ЧОҚИРИВ ВАСИЯТ
ҚИЛГОНИ

Будур иқтizon лайлу наҳор-
Ки, кўрар офати хазонни баҳор.

Шоҳким чарх уза етурди ўзин,
Қўйди охир ер узра бошу юзин.

Боғ аро чун етушти вақти хазон,
Сабзау гул адамға бўлди равон.

Бўлди барча бинафшанинг қади хам,
Кийди эғнида жоман мотам.

Ранги норанж заъфарон ўлди.
Рашки уноб арғувон ўлди.

Гул кетиб боғ ичида қолди тикан,
Айшу ишрат ерини тутти миҳан.

Гард остида қолди рўи беҳи
Бўлубон хайли бард хоки раҳи.

Нор юз пора кўнгли қон ўлди,
Поралар пардадин аён ўлди.

Етибон гарму сарддин осеб,
Ғоҳ сорғорди, гаҳ кўкарди себ.

Шоҳдин сарнигун тушуб pista,
Чиқти мағзи сари бўлуб хаста.

Захмнок ўлди пайкарн бодом,
Етуруб чашми захм анго айём.

Хўшалар тоқлардин ўлди жудо,
Лаълу дур иқди тушти туфроқ аро.

Шохлардин тўкилди баргу бор,
Гул кетиб гулистонда қолди хор.

Булбул ўлди хомуш бошдин-оёқ.
Тил нечук сўз дегой йўқ эрса қулоқ.

Қумрии зор бехурўш ўлди,
Савсани хушзабон хамўш ўлди.

Бўйла ҳашам ароки хусрави гул —
Бордию, ўлди ҳажрида булбул.

Хусрави тожбахшу мулкситон,
Ўзга оламга қилди майл аён.

Тушти гаҳ тобга, гаҳи табга
Кўнгли жонга етушти, жон лабга.

Табу тоб этти тер юзида аён,
Ўйлаким сув ичида барги хазон

Пўст ила устухон бўлуб бадани,
Балки де: анкабутнинг расани.

Етти ранжу аламдин жонга,
Дарддин кўнгли етти афгонга.

Ортибон дард шиддати охир,
Ўзга навъ ўлди ҳолати охир.

Шоҳни хизматига қилди талаб,
Деди очиб васият этколи лаб:

«Алл ила мамлакатга султон бўл
Зулмдин доимо гурезон бўл.

Токи, сандин улус топиб роҳат,
Кўрмасун меҳнату, гаму кулфат.

Хайли дарвешнинг ризосига боқ-
Ки, олардур саромади офоқ.

Фақрдин кимки, топти оғаҳлиғ,
Қилмади майли шавкати шаҳлиғ.

Неча султони оқибатандеш,
Бўлди шаҳлиғни тарк этиб дарвеш.

Ким келиб даргоҳингга дод этса,
Талаби соҳиби мурод этса.

Юзига гул киби табассум қил,
Яхши сўзлар била такаллум қил.

Агар ул ҳайбатингдин ўлса лол,
Санга арз айлай олмаса аҳвол.

Қалам аҳлиға эътимод этма,
Езса ҳар сўз эътиқод этма.

Ҳар жароҳатки, ул ситамдиндур,
Билгил, албатта ул қаламдиндур.

Илмининг қийматиға берма шикаст,
Шарънинг қадрини ҳам айлама паст.»

Бу васиятни чуи тамом этти,
Берди жоғу жинон сори кетти.

Борча эл мотамида чекти фиғон,
Гўёким қиёмат ўлди аён.

Шўълаи оҳ чиқди гардунға,
Дажлан ашк етти Жайҳунға.

Ҳама олам хурушдин тўлди,
Ҳама одам сиёҳпўш ўлди.

Тутубон мотамин бори лашкар,
Қаро ранг ичра ботти сарто-сар.

Қарориб борча лашкари онинг,
Мулки ҳинду ўлди кишвари онинг.

Белига боғлағон гуҳарли камар,
Ғамидин топти тоб сарто-сар.

Шурқатида қаро кийиб хотам,
Тутти йиртиб узорини мотам.

Бўлди бошдин айру тожи зар,
Негоким қолди мамлакат бесар.

Тахти туфроқ уза макон этти-
Ки, Сулаймони мамлакат кетти.

Яъни, эл оҳ тортибон гамнок,
Баъзи айлаб яқою сийнани чок.

Ашк ила ювдилар ўлук баданин,
Хулладин қилдилар ориф кафанин.

Элтибон жониби лаҳадга равон,
Қора туфроқда қилдилар пинҳон.

Улки авжи фалак нишиман анго —
Эрди, охир ер ўлди маскан анго.

Улки бошиға тожи зар урди,
Ер тубиға бошини еткурди.

Улки кийди ҳарир пироҳан,
Чиқориб пироҳанни кийди кафан.

Даҳр аро ҳеч ким қадам қўймас-
Ки, қадам жониби адам қўймас.

Ким қилди бешик аро манзил,
Қилди тобутни оқибат маҳмил.

Даҳр боғи эрур ажаб бир боғ-
Ки, онго лола келди қонлиғ доғ.

Тарабу айш бўйи йўқ гулида,
Ҳам навои нишот булбулида.

Гунчасининг лабики хандондур,
Бўлубон қон ичи, паришондур.

Ҳар бинафшаки кўргузур бўстон,
Бир суманбар хатидин онгла нишон.

Лолаким бош чиқорғуси ҳар йил,
Бир рухи лолагун нишонаси бил.

Тоза сарвеки бўлғуси пайдо,
Бир сиҳиқад намунаси гўё.

Оқил эрсанг жаҳонни тарк этгил,
Мард эсанг хонумонни тарк этгил.

Бебақодур бу олами фони,
Хушманд эрсанг айла тарк они.

ШОҲНИНГ ОТОСИ УРНИҒА САЛТАНАТ ТАҲТИҒА
МИНҒОНИ ВА ДАРВЕШНИНГ ШОҲ БИСОЛИҒА ЕТИВ
ЯНА МАҲРУМ БУЛҒОНИ

Даҳрдур бир каманди печо-печ,
Ҳеч анга хотирингни боғлама ҳеч.

Гар эсанг ҳушманду гавҳарсанж,
Бил бу оламини арсаи шатранж.

Ҳар замон кўрки, бир ўйин бирла,
Келтурур ушбу арсаға бир шаҳ.

Бўлди Хусравға жонишин чун Шоҳ,
Топти ҳаддин зиёда давлату жоҳ.

Адлу аҳсон йўлиға қўйди қадам,
Халқни қилди хушдилу хуррам.

Даври андоққи, даври май хуш эди,
Борчаға дилқушою дилкаш эди.

Етмайин ҳеч қимсага озор,
Йўқ эди ҳеч бир кўнгулда губор.

Борча мавлум ғамдин осуда,
Ғуссадин зулм аҳли фарсуда.

Шаҳна тоб ичра ўйлаким гесу,
Фитна хоб ичра ўйлаким уйқу.

Мамлакатда ихрож заҳмати йўқ,
Халқда эҳтиёж заҳмати йўқ.

Суду савдо кишида йўқ асло,
Зулфи ёр ўлди суд ила савдо.

Лашкар аҳли қўлидин аҳли замон,
Кўрмади кашмакаш, магарки камон.

Ҳеч ким эрмас эрди зору низор,
Магар улким бор эрди ошиқи зор.

Бўлса ҳар кимса бенаво ногаҳ,
Бўлгоч аҳволидин онинг огаҳ.

Онга шаҳ айлар эрди ўйла карам-
Ки, бўлур эрди мунъимни олам.

Айласун раҳмат ул атоға худо-
Ки, халаф бўйла қолди сўнгра анго.

Офарин эрди ул садафга нисор-
Ки, берур бўйла гавҳари шаҳвор.

Ул дарахти куҳан эрур хушқол-
Ки, қолур ондин ушбу навъ ниҳол.

Шоҳ чун шаҳлиғ ихтиёр этти,
Ул Гадоға ҳамул хабар етти.

Шод ўлуб чуст ўрнидин турди,
Шоҳ даргоҳи сори юз урди.

Деди: «Қилсам бориб қошиға дуо,
Айлагай Шоҳ ваъдасиға вафо.»

Хотами Шоҳниким эди зарҳал,
Топшуруб эрди Шоҳ анго аввал.

Элтибон маҳрамиға топшурди,
Маҳрам олдию Шоҳға еткурди.

Кўзи Шоҳнинг чу тушти хотамиға,
Боқибон лутф бирла маҳрамиға.

Деди: «Улким кетурди бу хотам,
Кетуруб они қил манго ҳамдам.»

Шоҳ даргоҳиға чу етти Гадо,
Бўлди тандин Рақиб жони жудо.

Шоҳи душмангудозу дўстнавоз,
Кийибон хилъати ниёзу ноз.

Кулуб онинг юзига бошлади сўз,
Олмади лаҳза юзидин кўз.

Сўзидин берди жониға қувват,
Тун-кун этти ўзига ҳамсуҳбат.

Юзидин қилмайин кўзини йироқ,
Тутар эрди онинг сўзига қулоқ.

Ошиқиға қилиб навозишлар,
Кўргузур эрди лутфу нозишлар.

Неча кун бу сифат тузуб суҳбат,
Коми дил бирла қилдилар ишрат.

Лек ҳар дам эрур синеҳраға иш,
Айламак ўзга ҳол ила гардиш.

Васл аро гар бировни шод айлағ,
Яна ҳижронда номурод айлар.

Донм асбоби васл эмас найдо,
Гар бугун бўлса, йўқтурур тонгло.

Деди ровий бу сўзниким, ул дам—
Ки, Гадо эрди Шоҳға маҳрам.

Етти Шоҳ олдиға бу навъ хабар
Ки, ҳама лашкари фалон кишвар —

Шоҳнинг қасдиға бўлуб жозим,
Бу диёр узра бўлдилар озим.

Адади йўқ, доғи қадам то фарқ —
Бўлубон барча кўк темур аро гарқ.

Шоҳ керакким, бу ҳолини билгай,
Хасмининг дафъи фикрини қилгай.

Чу бу сўздин Рақиб эди огоҳ,
Рашкдин деди Шоҳға тортиб оҳ:

«Уқало оллида эрур маълум-
Ки, назар шумларға қилмоқ шум.

Қимни бахт қилса хору нажанд,
Қила олмассен они иззатманд.

Бўлғил ушбу Гадодин безор-
Ки, ўзидек сани ҳам айлар хор.

Бўлсун оввора ушбу Гадо-
Ки, мунинг шомини кетурди бало».

Бу сифат айлабон они мазмум
Охир этти висолидин маҳрум.

Шоҳдин чун Гадо жудо тушти,
Бошиға чорасиз бало тушти.

Деди: «Ёрабки, бу на ҳолатдур,
Ваҳ, бу на ранж ила малолатдур.

Ёгса ҳар фитна абридин гар тош,
Мени мазлумға ушотур бош.

Чиқса ҳар ғусса даштидин гар хор,
Зор кўнглумға еткурур озор.

Назарим қайси гулга тушса агар,
Бўлур ул хор, балки юз ништар.

Ногаҳон олсам илгима бир жасм,
Заҳр ўлуб бода, бўлгомен ноком.

Топсам истаб чу чашмаи зулмот,
Шарбати марг бўлғой оби ҳаёт.

Истабон ком йўлга қўйсам гом,
Йиқилурман қуруқ аро ноком.

Ул қуруқдин чиқарса гар бахтим,
Яна йиқғуси толин сахтим.

Од, бу бахти вожгунимдин,
Вой, бу толин забунимдин.

Бу тирикликдин ўлганим яхши,
Қаро ерга кўмулганим яхши.

Марг истаб лабимға етти жон,
Жон бериб марг истарам ҳар ён.

Тобакай чиқғай оҳу афғоним,
Көшки чиқса жисмдин жоним.

Нафсим ўтидин танимда халал,
Кош, қатъ этса бу нафсни ажал.

Ўйқ кўнгулда нишотдин асаре,
Балки ғамдин анго етар зараре.

Даври гардун на истагай мандин-
Ки, асар қўймади ҳазин тандин.

Чархи золим эшитмади додим,
Тутти мундин фалакни фарёдим.

Даҳр золи улус фиреби учун,
Тимайин макру ҳийладин тун-кун.

Узига зеб бергуси ҳар дам,
Токи майл айлағай анга олам.

Рост биагил миллати каждур,
Зоти шуму жибиллоти каждур.

ҚИШ МАВСИМИНИНГ СИФАТИ ВА ШОҲНИНГ
ДУШМАНИГА ЗАҒАР ТОПҚОНИ ВА РАҒИВНИНГ МАҒТУЛ
БУЛҚОНИ ВА ШОҲ ВИЛА ҒАДО ҲАМСУҲВАТ БУЛУВ БИР
НЕЧА КҮН ИШРАТ ҚИЛИБ ОЛАМДИН УТҚОНЛАРИ

Муңча қиш мавсими етушти равон,
Бўлди ўт тоби элга роҳати жон.

Боқти эл офтобга пайваст,
Бўлди гўёки офтобпараст.

Баски афсурда бўлдилар яхдин,
Истадилар мақом дўзахдин.

Чархдин меҳр тезрак кетти-
Ки совуқдин анго зарар етти,

Балки олам аро йўқ эрди қуёш,
Ҳама тун эрди, кун эмас эди фош.

Бўлди ўт рутбаси фузун гулдин,
Дудининг қадди шохи сунбулдин.

Сўздин этти танига жавшан сув,
Балки борча либосин оҳан сув.

Урса маркаб агар муз устига гом,
Сиккадор ўлур эрди нуқраи хом.

Қичқуруб раъд зоҳир этти ситез,
Жола тошини ҳар дам отиб тез.

Бўйла айём ароки чиллаи дай,
Тирборон етурди пай-дарпай.

Шаҳрдин Шоҳ отланиб юрди,
Душмани жонибиға юз урди.

Чекти лашкар аду диёри уза,
Токи етти онинг ҳисори уза.

Ясадилар ики тарафда ясов,
Жилвагар икки ёндин ўлди ялов.

Ҳар тараф тиғи тез ўлуб пайдо,
Фитнау рустахез ўлуб пайдо.

И зирҳни ханжарлар,
доққи сабзаи тарлар.

...лди микроз қорчошиб неча тмг,
Эл бошин қатъ қилмоқ айлаб биг.

Еллар эгнида найза бўлди муқим,
Уйлақим Тур уза асои Калим.

Гард қилди фалак сори оҳанг,
Ер дағи чарх бирла тузди жанг.

Кўҳтанлар бошида гарду губор,
Боғ бошида абрдек сайёр.

Кимки хасмига урса ханжари бим,
Хасмининг жисмин айлар эрди ду ним.

Хар кишининг бошига етса тиғ,
Утубон ерга айлар эрди биг.

Иқилиб оти бирла зеру забар,
Туфроқ узра ётор эди музтар.

Сар-басар ер юзи бўлуб пурхун,
Мавжи онинг шафақ киби гулгун.

Шафақеким фалакдадур ҳоло,
Қилур ул хун нишонасин пайдо.

Бор эрди ушбу арсада Дарвеш,
Шоҳға манзил эди, анго дилреш.

Қўлини кўтариб дуо сорига,
Юзини эвуруб само сорига.

Шоҳнинг нусратин тилар эрди,
Хасмининг зиллатин тилар эрди.

Ногаҳон хасми қочти майдондин,
Тилку ондоқки шери гаррондин.

Турфақим, бу сифат уруш чоғи-
Ки, чекор эрди тиглар ёғи,

Бўлмади кимса жуз Рақиб ҳалок,
Гар Рақибге ҳалок бўлса не бек?

Бўлмағил ушбу турфаға қонё,
Турфароқ сўзго эмди бўл сомё.

Кеча вулфики берди халқга даст,
Курси хуршидаға етушти шикаст.

Бўлди гардун тани муламмаъ ҳам,
Чатри ферузагун мурассаъ ҳам.

Бўйла туш кўрди жумла Шоҳу сипоҳ-
Ки, Шоҳ олдиға келди бир огоҳ.

Хизр ёнглиғ анго очуқ талъат,
Киймиш эгнига бир яшил кисват.

Деди: «Ул вақтеким уруш қилдинг,
Душманинг қасдиға юруш қилдинг;

Санга ул нусратеким ҳақ берди,
Ул Гадонинг дуосидин эрди.

Турғил они ўзунгга маҳрам қил,
Шод этиб лутф бирла беғам қил.

Шоҳ уйғонди уйқудин ул дам,
Кўрмиш эрди бу тушни лашкари ҳам.

Ундаб этти Гадони маҳрами хос,
Ҳажрдин қилди васл бирла халос.

Кимки, чекса фироқи жононин,
Сўнгра топғуси роҳати жонин.

Яхшидур заҳри ҳажру, ранжу, малол,
То билингай недур шароби висол,

Ҳажрдин сўнг агар висол ўлмас,
Шеваи ишқға камол ўлмас.

Шоҳу Дарвеш мисли ширу шакар,
Бир-бири бирла бўлди шому саҳар.

Шоҳ қилиб жилва иззу ноз била,
Бўлди Дарвеш иши ниёз била.

Даъби маъшуқ ноз бўлғусидур,
Расми ошиқ ниёз бўлғусидур.

Улгуча бир-бирига ёр эдилар,
Соҳибхлосу роздор эдилар.

Оқибат бу жаҳондин ўттилар,
Туфроқ остида жой туттилар.

Жонлари жисмдин жудо бўлди,
Ерлари тира хок аро бўлди.

Ваҳки, бу манзил асру кўтаҳдур,
Шоҳу Дарвешга гузарғаҳдур.

Ҳеч бу домдин қутулмоқ йўқ,
Улмайин кимса тинч бўлмоқ йўқ.

Хизр янглиғ гар ичсанг обн ҳаёт,
Охир олғуси жонни бу зулмот.

Сайр Исодек айласанг афлок,
Оқибат бўлғуси мақоминг хок.

Юсуфосо эсанг маҳи Канъон,
Қилғосен оқибат қудуқни макон.

Масалан умри Нуҳ топсанг агар,
Ушбу тўфон этар ҳалоки хатар.

Улки озоди ҳар қуюддурур,
Аҳаду вожибул вужуддурур.

БУ ҚАЛОМИ ХУЖАСТА ФАРЖОМ ХАТИ ТАВФИҚИНИНГ
ШУКРГУЗОРЛИГИКИМ, МАТВУЪИ ХОСУ МАҚВУЛИ
АВОМДУР

Шукрилллоҳки, бу хужаста калом,
Хотирим коми бирла тонти тамом.

Шукр ҳам буки то тамом ўлди,
Мажлисорой хосу ом ўлди.

Борчанинг тилида онинг сифати,
Ҳаманинг оғзида онинг нуқати.

Ондин офоқ жайби пурдурур,
Ондин ишқ аҳлига бағал пурдур.

Гарчи қаллоби шаҳр эрур сарроф,
Е хатогўи даҳр эрур ҳарроф,

Заррача синмоғуси миқдори,
Жон бериб олғуси харидори.

Байти гар камдурур манга ғам эмас,
Яхши мазмуни, шукрим, кам эмас.

Соф мазмуни меҳрдек зоҳир,
Тонг эмас қилса майл анго хотир.

Маъни хосу лафзи омфиреб,
Олғуси борчадин қарору шикеб.

Оллоҳ, оллоҳ, на дилпазир ушбу,
Роғиб ўлғилки ногузир ушбу.

Мунча бўлғай фунуни шоирлиқ,
Мунча бўлғай фусуни соҳирлиқ.

Ким дам урса тилни банд этдим,
Айладим сеҳру мустаманд этдим.

Хасм кўзига милдур қаламим,
Дўст чашмига нурдур рақамим.

Зоҳир этти қародин обиҳаёт,
Лек ҳосиддин олди тоби ҳаёт.

Раҳм жоедурурки ўлди ҳасуд,
Раҳм айламак ўлукка на суд?

Дили ҳосид ҳамеша хун ўлсун,
Алами дам-бадам фузун ўлсун.

Эй ҳасуд, ушбу фикр фосиддур,
Фикри фосид ҳамеша косиддур.

Сенкидурсен сўз аслидин маҳжур,
На десанг, эйки, борсен маъаур.

На ғаразким әди санго маълум,
Ул бурундин әди манго мафҳум.

Мүйбоф әтса неча жустужуй,
Ойира олмоғуси саъй ила муй.

Қойдаким ҳудҳуди Сулаймондур,
Мур қоқмоқ қанот на имкондур.

Қачон ўлғай садои ғулғули зоғ,
Роҳатафзо навои булбули боғ.

Менки сўз оламидамен дарё,
Сен ўқурсен биров сўзини манго.

Киши шеърин ўғурлама зинҳор,
Бўлса ўз шеъринг айлагил изҳор.

Ўзгалар шавқ жомин айлади нўш,
Санга иш телбадек мудом хуруш.

Ўзгалар чекса оҳи оташнок,
Сен қилурсен чекиб яқонгни чок.

Мен сухан сиккасини қилғум нав,
Сенга иш арз махзани Хусрав.

Чун эмассен бу номада номи,
Тутмагин номи Хусраву Жомий.

Сен киби кажхаёли номарғуб,
Олор отини тутмоқ ўлмас хуб.

Сен чун назмингга шеър қўйдинг от,
Санго йўқтурму шеър элидин уёт?

Бўлмаса назм чун дурри макнун,
Саҳл бўлғай табиати мавзун.

Сену мен гарчи бормиз шоир,
Фарқ лекин арода бор зоҳир

Кўрки бирдек эмас самуму насим,
Бирига ер — жинон, бирига жаҳим.

Нармлиқда бири равонпарвар,
Бирдин гармлиқда жонға хатар.

Чунки бир қаргаси ракики наво,
Бир ҳумо бирла айлабон даъво;

Деди: «Сандин қуйи эмас поям,
Соянгосо эрур менинг соям».

Деди бир кимса: «Эй тангмоя,
Тенгму бу соя бирла ул соя?»

Кирса ҳар ким бу сояга ногоҳ,
Бўлғай ул олам ичра зилли илоҳ».

Можарои ҳусуду қиссаи ман,
Ўйлаким қаргасу ҳумо равшан.

Йўқ, йўқ, ушбу сўзим боридур лоф
Даъвийи достони ҳазлу газоф.

Мен ким ўлдимки эл дегай мандин?
Шуаро рашк айлагай мандин?

Мен недин ҳам ҳусуддин дегомен,
Чун ямондур ямонни найлагомен.

Тобакай қилгомен бу навъ хурўш,
Кошки эмди бўлгомен хомўш.

Борча маъшуқ нози ҳурматидин,
Жумла ошиқ ниёзи ҳурматидин.

Шоҳларнинг баланд жоҳи учун,
Ҳам Гадоларнинг ўтлуғ оҳи учун

Уламоий изомнинг ҳақи,
Сулаҳойи киромнинг ҳақи —

Бир назар айлабон Ҳилолийға,
Чек они мақсади висолиға.

Оғаҳийни ҳам айлама навмид,
Тут тариқи савоб аро жовид.

ИЗОҲЛАР

1. *Югурсам ул тараф бирраъси валъайн* — жоним билан (кўзим ўстига) у тарафга югураман маъносида.
2. *Фаарсилҳу ғадан нартаъ ва наълаб* — биз уни эртага юборамиз, уни айбдор қиламиз, маъносида.
3. *Маоваллоҳки, ман каж йўлга кетсам* — худо сақласинки, мен ёмон йўлга кетсам, маъносида.
4. *Ерингдин турки фит таъхир офат* — Ерингдан турки, сусткашлик офатга олтади, маъносида.
5. *Сирри нуну валқалам баён айлаб* — қалам ва нун сирини баён қилиб, маъносида.
6. *Тур* — Арабистондаги бир тоғнинг исми, Тур тоғи.
7. *Моликул мулук валам язал ҳақи* — унинг чексиз ҳукмронлиги ҳаққи, маъносида.
8. *Аҳаду вожибул вужуддур* — у ягона, бутун мавжудот унинг қудрати билан вужудга келган, маъносида.

ЛУҒАТ

А

- Абвоб* — эшиклар
Абир — анбар, бир навъ хушбўй нарса
Аблақ — ола-була тусли от, йўл-йўл рангли ёввойи от, олачипор
Абрешим — ипакли матоъ
Автор — чолғу асбобининг торлари
Авраг — тахт
Адно — паст, пастроқ, тубанроқ
Аёлат — мамлакат, вилоят
Ажнос — 1) Жинслар, турлар, хиллар; 2) маталар, кийим-боти
Аъжуба — ажойиб, ажойиблантирувчи
Азбар — ёддан, ёдаки
Азойим — исми аъзам ўқиш, азойимхонлик, жоду, фусун
Азфар — жуда ёқимли, хушбўй
Ало-э — эй, ҳой
Амиқ — тераи, чуқур
Анбоз — шерик, ўртоқ
Анбор — 1) Хирмон, уюм; 2) хас, хашақ, ахлат, супринди, гўнг
Анбус — нон
Анкабут — ўргимчак
Аномил — бармоқ
Аносир — унсурлар, элементлар
Арғанун — бир хил музика асбоби
Асас — кеча қоровули, тунги соқчи
Аъмо — кўр, сўқир
Ақоол — сўзлар, қавллар
Ақаб — орқа
Ақд — боғлаш, тугиш

Б

- Бадра* — халта, тўрва
Бажада — жиддий, қатъий
Бажуз — бошқа, ўзга
Бабок — раҳмсиз, шиддатли
Байза — тухум
Байъ — аҳд, паймон (олди-соттида)

Балиғ — нафис маъноли, тўлиқ ифодали снллиқ
Бам — чолғучиларнинг йўғон овози, бас
Баноғйиш — қулоқнинг пастки, юмшоқ қисми
Бар — 1) ҳосил, мева; 2) бадан, тан, гавда, кўкрак; 3) этак
Барг — 1) жиҳоз, безак нарсалар, асбоблар; 2) япроқ
Барин — юқори, баланд
Барот — оқлик қоғози, ёрлик хати
Бард — совуқ
Боранг — гўзал, ёрқин
Бархўр — лойиқ, муносиб, яраша, арзийдиган
Бархўрдор — фойдаланувчи, баҳраманд, лойиқ
Басират — кўрувчанлик, ўткир кўзлик
Бат — ўрдак
Беш — кўп, ортиқ, ортиқча
Бечун — ўхшашсиз, монандсиз
Бехрўзи — бахт
Бед — тол дарахти
Бикр — бокира, оҳорли, эрга тегмаган қиз
Бисмил — сўйилган, сўйиш, бош кесмоқ
Бистар — тўшак, ўринбош
Бодпо — тез юрадиган, югурук (от ҳақида)
Бозуна, бозун — 1) қарши, тескари, акс; 2) бахтсиз, эзилган, хор
Бозу — билак
Болиғ — балагатга етган, баркамол
Бун — илдиз, томир, туб, фундамент, асос
Бус — бахтсизлик, еғир иш, фалокат

В

Вабол, вубол — айб, камчилик, қийинчилик, увол
Важд — завқ олиш, жазава
Вораста — қутулган, озод, бўш
Варзиш — машқ, жисмоний машғулот, спорт, гимнастика
Варта — гирдоб, чуқур жой, ҳалокатли жой
Вустат — кенглик, кенгчилик
Вусул — эришиш, уланиш, етишиш

Г

Газанд — 1) зарар, гуноҳ; 2) фалокат
Гезлак, гезлик, казлик — кичик пичоқ, қаламтарош
Гоҳ — 1) жой ўрин; 2) вақт, баъзи вақтда, баъзан
Гузида — сайланган, танланган.
Гуна-гуна — турли-туман, ранг-баранг.
Гунжишк — чумчуқ
Гург — бўри
Гўшмол — қулоқни бураш, жазолаш, танбиҳ

Д

Дадудом — йиртқич ва хонаки ҳайвонлар
Дайҳим — қимматбаҳо тошлар билан безатилган тож, бу тожни Эрон шоҳлари кийганлар; олтин, қимматбаҳо тошлар қадалган бош кийими; соябон, тахт

Дале — қудуқдан сув оладиган чарм идиш
Даллола — қийлағар хотин, даллол
Дар — эшик, дарвоза
Даранг — секин, аста тўхталиш, пайсалга солиш
Дарбар — олиб кетмоқ, олиб қўймоқ, еб қўймоқ, учириб кетмоқ, бў-
 шатиб олиш, озод қилиш, қутқариш
Дарж — 1) киритиш, қайд этиш; 2) ўралган хат
Дархўр — мувофиқ, муносиб
Дарҳам — 1) чатишган, чирмашган, тўпланган; 2) тартибсиз; 3) ти-
 тилган, ўйилган
Дақойиқ — ингичка ва нозик маънолар
Дебо — нозик ва нафис нақшлар солиб тўқилган ипак мато
Дос — ўроқ
Дурж — қимматли тошлар солинадиган қутича
Дуруд — мақтов, дуо, салом, яхшилик тилаш
Дўш — 1) орқа, кифт; 2) ўтган кеча
Дўш бар дўш — елкама-елка

Е

Ера — катта билак узук

Ж

Жав — арпа
Жавлонгоҳ — кезадиган ер, майдон
Жавф — бўшлиқ
Жаъд — жингалак соч, гажак
Жалий — равшан, очиқ, йирик, кўзга кўринарли
Жалол — шуҳрат, улуғлик.
Жаложил — қўнғироқча, шилдироқ
Жанибат — юк ортиладиган ҳайвон
Жарас — қўнғироқ, қарвон туясидаги қўнғироқ
Жашн — байрам, тантана
Жибиллат — табиат, хулқ-атвор, характер, сажия
Жорўб — супурги
Жувол — чипта қоп, қоғоз қоп
Жунбиш — қимирлаш, ҳаракат, қўзғолиш, эсиш
Жустан — қидирмоқ, изламоқ

З

Зайн — безак, ҳусн
Замон — таъмин этиш, гаров ижора, вазифа
Зарандуд — зарҳалланган, тилла ҳал югуртирилган
Заъф — кучсизлик, ҳолсизлик, касаллик, ожизлик
Захира — запас нарсалар, эҳтиёт қилиб сақланган нарсалар
Зер — 1) музикада энг ингичка овоз; 2) ост бирор нарсанинг таги,
 паст
Зилл — кўланка, соя, ҳимоя, ҳомийлик
Зирух — жонли, тирик
Зифо — эрнинг уйида янги никоҳ тантанасини ўтказиш

И

Ибрий, иброний — яҳудий

Ибтило — мубталолик, мафтун бўлишлик, берилиш

Иврор — зарар, бузиш, хароб қилиш, шикастлавиш

Ил — йил

Имор — отнинг эгар-жабдуғи

Имори — одамларнинг ўтириши учун туянинг устига ўрнатилган ка-
жава

Инак — энди, шундай, шундай ҳам; мана

Имон — 1) жилов, тизгин; 2) олд, ҳузури

Иона — ёрдам, кўмак

Инқиёд — бўйсунуш, берилиш

Исол — олиб бориб бериш, етказиб, элтиб бериш

Истабрақ — кимхоб, зарбофт

Истифсор — изоҳ сўраш, талаб қилиш, сўраб билиш

Истиъжол, таъжил — шошилиш

Ифтон — васваса, қизиқтирадиган нарса, йўлдан оздириш

Ихвон — биродарлар, қардошлар

Ишфоқ — меҳрибонлик, шафқат

Иқд — шода, маржон

Иҳмол — бепарволик, сустлик, сусткашлик

Иқдом — қаттиқ тиришиш, уриниш, қадам босиш

К

Кайсат — веҳдани, фаросатли

Кайвон, Зухал — Сатурн юлдузи; юксак осмон

Кайд — ҳийла, макр, айёрлик

Калаки — бошқа биров билан муносабатда бўлган эри бор хотин

Калим — сўзловчи, ҳамсуҳбат, ҳамгап

Калла — бош, соч

Карра — пўпанак, могор

Каргас — ўлимтик ейдиган, узоқ умр кўрувчи қуш

Карик — каркидон.

Кариш — булдуруқ қуш

Кара — узум токи

Кашокаш — кураш, тортишув

Килк — қаминш қалам

Кишт — экин, экинзор, экин майдони

Кола, коло — бойлик, мулк, қимматли нарсалар

Косаи панир — пишлоқ косаси

Кост — камайиш, озайиш, етишмаслик

Кох — 1) баланд бино, қаср, сарой; 2) осмон

Коҳ, каҳ — сомон

Коҳиш-кост — кичрайтириш, қисқартириш, танбеҳ бериш

Кумайт — 1) тўриқ от, чопқир от; 2) қорамтир қизил май

Кун — турмуш, яшаш

Кўра — ўчоқ, печь

Кўс — катта ногора, табл

Л

Лавҳ — ёйиқ нарса, тахта, ёзув тахтаси; равшанлик

Ламча — ёлқинчи, равшанлик, йилтироқ

Лахт — лахтак, бўлак, парча, андак, озгина
Лачак — хотин-қизлар рўмоли устидан ўрайдиган рўмол, дакана
Лиф — хурмо дарахтининг пўстлоғи ва ундан ясалган ип
Лоб — 1) қуёш, талаб, ибодат қилмоқ; 2) арзнома; 3) Идрис ўранининг оти, астролобни кашф этган одамнинг номи
Лош — лоша — ўлган нарсанинг жасади, ўлумтик
Лўли — 1) лўли (музика, рақс, ашула билан машғул бўлувчи); 2) отарчи, кўча ашулачиси, кўча раққоси; 3) фойдиша, кўча хотини
Лиоб — тупук, шиллиқ суюқлик
Лўълў — марварид донаси, дур

М

Маот — ўлим, вафот этиш.
Мадъян-Мадина — Арабистон шаҳри, умуман шаҳар
Маъзул — 1) бўшатиш, ишдан озод қилинган; 2) йўқотиш, кетиш
Макишув — 1) очилган, кашф этилган; 2) очиқ
Маъкулот — озуқ-овқат, емиш
Мамлу — тўлган, тўла
Мамлук — 1) қул, асир; 2) мулкка айланттирилган
Манофиъ — манфаатлар, фойдалар
Манқул — нақл қилинган, бировнинг айтганларидан кўчирилган
Манишур — ёрлик, фармон.
Мардумак — кўз қорачиғи
Марсум — 1) чизилган; 2) расм қилинган, одат бўлган
Марқум — ёзилган
Маъраз, маъриз — 1) бирор нарсанинг кўриниш жойи, кўрсатилган жой; 2) арз ўрни; 3) ҳолат
Масдар — манбаъ, келиб чиқиши
Масҳуб — ҳамсуҳбат, бирга юривчи
Маъсият — гуноҳ
Матар — ёмғир
Матбуъ — кишининг таъбига мувофиқ, лойиқ келадиган, маъқул бўлмоқ
Матъун — 1) қойилган, қораланган, ҳақоратланган; 2) яраланган
Мафраш — ерга тўшаладиган гилам, кигиз, шолча каби нарсалар; палос
Мафтуҳ — 1) очиқ; 2) ғалаба, босиб олиш
Махтум — тамомланган, ёпиштирилган
Машима — бачадондаги бола жо бўладиган суюқлик пардаси
Мақар — қарор топниш, тўхталадиган жой
Мақдур — 1) илгаридан белгилаб қўйилган; 2) имкон бўлган, қўлдан келганича; 3) қудрат, иқтидор
Мақтуъ — 1) кесилган, кесик; 2) ўлчовсиз, ўлчанмаган
Маҳд — 1) бешик; 2) кажава
Маҳз — 1) холис, соф, тоза, нуқул; 2) фақат, фақатгина, ёлғиз
Маҳмил — туянинг устига ўрнатилган, одамлар ўтирадиган кажава
Маҳрур — ҳароратли, иситма, қизиган
Мекҳал — кўзга сурма қўядиган чўп
Меҳр — қуёш.
Мил — 1) резинка ичак; 2) тоғ парма; 3) кўзга сурма тортадиган сурма чўп.
Минқод — бўйинсунувчи, итоат қилувчи
Мисмор — миҳ, қозик

Мистар — чизгич, қалин қоғозга ип тортиб ясалган махсус асбоб.
 Бу асбоб оқ қоғозга чизик йўл тушириш учун ишлатилади
Мисқаб — парма
Моҳатт — афғи бузилган киши, кучсизлантирмоқ, заифлантирмоқ, руҳи тушмоқ.
Муаккал — вакил, бир иш топширилган киши
Мубоҳий — 1) фахрланувчи, мақтанувчи, қувонувчи; 2) шуҳратланган, донгдор
Муваккал — назоратчи, қараб турувчи
Мувосалат — етишиш, топишиш
Мужовир — ўз юртида яшовчи
Музд — иш ҳақи, хизмат ҳақи, тўлов
Муина, мўйина — юнгдан ёки қилдан ишланган матоъ
Мукаҳҳал — сурма қўйган
Муламмаъ — гулдор, ранг-баранг, ола-була, ярқироқ, хол-хол
Мулоқот — учрашиш, кўришиш
Мулоҳий — қониқиш, хурсанд бўлиш
Мулотиф — мулойимлик, хушмуомала, латифлик.
Муноди — бирор хабарни баланд товуш билан эълон этувчи, жарчи
Мунъим — бой, қарамли, саховатли, неъмат эгаси
Муониқ — қучоқлашган, бағрига босган
Мураттаб — тартиб берилган, тартибланган, тизилган
Мусалсал — бир-бирига занжирга ўхшаб уланган, кети узилмас даражада сирланган занжир шаклдаги жингалак
Мусалло — жойнамоз, катта масжид, намозгоҳ
Мутавақ — маржон билан безатилган
Муттако — суянчиқ, мададкор
Мутағаййир — ўзгарган, ўзгарувчан
Мутурбон — туяқуш, туя ҳайдовчи, сарбон
Муфориқат — жудолик, ҳижрон, ташлаб кетish
Мухотаб — эшитувчи, тингловчи
Мушаббак — панжара
Мушикоф — ҳаддан ташқари моҳир, уста; нозик танқидчи
Мушаъбид — найрангбоз, кўз боғловчи
Мушар — шаҳодат бериш, маълумот бериш
Муқаввас — қавсга ўхшаган, ёйга ўхшаган, эгилган
Муқарнас — 1) буқилган, эзилган; қавариқ, дўмбоқ, дўнг; 2) безалган нақш; 3) гумбазли бино; 4) усти узун чўққи тош; 5) нақш билан безалган бино.
Муқаффал — қулфланган
Муҳол — мумкин бўлмайдиган иш, маҳол иш
Муғаббари бол — тўзон босган қанот, чанг босган қанот
Муҳра — 1) юмалоқ нарса, соққа; 2) мунчоқ, тасбиҳ; 3) шахмат донаси; 4) нақш, тамға

Н

Навид — севинчли хабар, хушхабар
Навозиш — яхшилик қилиш, сийлаш, марҳамат, меҳрибонлик, эркалаш
Навҳа — товуш чиқариб йиглаш, нола, мунгли йиги
Най — қамиш; найқанд — шакарқамиш
Накҳат — хушбўй ҳид
Нанг — ор, уят, номус

- Нассоб** — олғир, учар, муттаҳам, қаллоб
Нафир — 1) карнай, овоз; 2) нола, фарёд, йиғи; 3) жамоа, гуруҳ
 4) нафратланувчи
Нафха — 1) эсиш, 2) хушбўй ҳид.
Наълайн — бир жуфт ковуш
Нақб — тешик, ер тагидан қовланган лаҳм
Наҳанг — каттакон балиқ, кит
Наҳйи — манъ этиш, қайтариш
Нек, неку — яхши, гўзал
Некном — яхши ном чиқарган, донгдор
Нухуфот — яширин нарсалар, махфий предметлар
Ниё — бува, ота, уруғ-аймоқ, хеш-ақрабо
Нийрўмон — кучли, қувватли, зўравон
Нирон, нор — ўт, олов, дўзох
Нишман — 1) қуш уяси, ин, турар жой, 2) орқа; 3) мажлис, ўлти-риш
Ниҳод — 1) табиат, хислат, характер, сажия; 2) тузилиш
Ной, най — қамиш
Ўоранж — 1) лимон, апельсин, мандарин каби дарахтлар жинсининг бир тури; 2) сариғ тус
Норбун — анор дарахти
Норван — хушқомат ва серяпроқ бир дарахт
Носипос — миннатдор бўлмайдиган киши
Нусрат — 1) ёрдам, мадад; 2) зафар, галаба
Носуфта — тешилмаган, қўл тегмаган, сайқалланмаган
Нофа, мушк — 1) қора тусли ва хуш исли нарса; 2) сочининг қоралиғи ва ҳиди, кўзнинг гавҳари (қорачиги)
Нофои тотор — тоза ва энг хушбўй мушк
Ноф — 1) киндик; 2) ўрталик, марказ

О

- Обёр** — мироб
Овеза — 1) осилган, осма; 2) ҳалқа, псирга, зирак
Огин — 1) тўла, аралаш; 2) нақшли
Од — қадимги араб қабиласининг номи
Ож — 1) фил тиши, фил суяги, оқ, равшан, ёруғ
Озарм — 1) шарм, ҳаё, уят; 2) меҳр, муҳаббат, шафқат, меҳрибонлик; 3) газаб
Олом — алам сўзининг кўнлиги — қайғу алам, авоб
Омирзиш — гуноҳдан кечини, кечирини, афв этиши
Остин — енг

П

- Падруд** — видолавиш, дийрлавиш
Пайк — хабарчи, элчи
Пандор — ўйламоқ, тахмин қилмоқ, тасвирламоқ.
Параң — ипақдан тўқилган гулсиз юпқа кийимлик; 2) қилич, хаз-жар каби тигнинг дами
Парвард — сўз бирикмасида тартибланган, ўсган маъносида келади
 Масалан, нозпарвард — ноз қилишга ўрганган
Пардадар — парда йиртувчи, сир очувчи, шарманда қилувчи
Парниён — ипақ, ипакли буюм

Парастор — санитар, касал боқувчи, таъзим қилувчи
Паррон — учувчи, отилган
Парастииш — ибодат, топиниш, диний маросим; ортиқ даражада севиш, таъзим қилиш.
Партав — ёруғлик асари, нур, шуъла, порлоқлик
Пас — 1) кейин, сўнг; 2) орқа
Пафраш — 1) гилам юки; 2) чамадон
Пеш — илгари, олдин, олд
Пироҳан — кўйлак
Полуда — 1) тиниқ, соф, сузғичдан ўтказилган; 2) бир овқатнинг номи
Пос — қўриқлаш, сақлаш, пос тутмоқ — қўриқламоқ, сақламоқ
Пуркоҳ — сомон билан тўлдирилган
Пурпеч — чигал, кўп ўралган
Пут — қарз
Пушт — орқа, қобиқ, пўст, тери
Пуштпо — тарк этмоқ, кечмоқ, эътиборсиз қолдирмоқ
Пушта — тепача, баландлик

Р

Равзан — туйнук, тешик, дарча
Равған — ёғ, мой
Ражъат — қайтиш
Расан — арқон, арғамчи
Рашҳ — суюқликнинг сиэиши, терлаш
Раъша — титроқ
Рахт — уй асбоблари, кийим, кўйлак
Раҳи — қул, хизматкор
Раҳил — кўчиш, жўнаш
Раҳо — озод қилинган
Рег — қум
Риб, **рибқа** — сиртмоқ, ип, бериб — бесиртмоқ, иписз
Ридо — шайхларнинг елкасига ёшиб ёки ташлаб оладиган чойшаб каби нарса; дарвешларнинг устки кийими
Ризвон — 1) розилик, мамнунлик; 2) жаннат
Рикоб — 1) узанги; 2) подшо ҳузури
Рим — эскирган, чиринган
Рог — тоғ этаги, ўтлоқ, сабзор, боғча
Рукаш — мол баҳосини ошириш
Рум — қидириш, исташ, яширин ҳаракат
Руст — маҳкам, қаттиқ, мустаҳкам бекки
Рух — юз, чеҳра, бет
Рўй — юз, чеҳра

С

Сабий — ёш бола
Сабил — йўл, эгасиз қолиш
Сабу — кўвача, май идиши
Саванд — қасам
Савомё — христианлар ибодатхонаси, монастырь
Сайт — машҳур, ҳаммага маълум, овоза
Саккон — сокининг кўплиги, бирор жойда тургун яшовчилар

Сало — чақириқ, умумий чақириқ, мурожаат
Салх — терисини шилмоқ.
Солим — омон, соғ, саломат
Самми — қимматбаҳо
Само — осмон
Санж — сўз бирикмасида эгаси, текширувчи каби маъноларда келади; **Хазонасанж** — хазина эгаси, тарихсанж — тарих текширувчи
Сард — совуқ
Сарсар — аччиғ шамол, қаттиқ шамол, бўрон
Сарфиганд, сарфиганда — 1) боши эгик, уятли; 2) ерга урилган, камситилган
Сарҳанг — полковник, лашкарбоши, қўмондон
Саҳил — кишнаш
Саҳм — 1) ей ўқи; 2) ҳисса, улуш, бўлак
Соҳир — 1) масхарабоз, қизиқчи, мазах қилувчи; 2) ҳазилкаш, пичингчи, 3) сеҳргар.
Сивор — билагузук
Синон — найза учи, ўтқир найза
Сиришта — қорилган, аралаштирилган
Сипос — мақтов
Соид — билак
Сок — 1) поча, болдир; 2) дарахт танаси, ўсимлик пояси
Спеҳри барин — баланд осмон, юксак кўн
Субҳа — тасбеҳ
Сумма — кейин, сўнгра, яна
Сундус — инакли парча, сатин
Сурух-сурух — 1) юпқа, нафис, пардадек, шаффоф; 2) тешик
Суруш — фаришта, хабар келтирувчи фаришта.
Сухансанж — сўз уловчи, гўзал сўзли
Судайл — ёруғ юлдуз
Суҳо — Хулқер тўпламидаги юлдузларнинг энг хираси
Сухон — 1) эгов; 2) арра
Сўг — қайғу, алам

Т

Тааллул — 1) иллатланиш, касалланиш, 2) баҳона қилиш, сабаб кўрсатиш
Тааммул — чуқур ўйлаш, диққат билан фикрлаш, мулоҳаза қилиш
Табла — даган
Табл — дўмбира, катта ноғора, довул
Табли жанг — уруш ноғораси, жанг дўмбираси
Табойиъ — «табиат» сўзининг кўплиги
Табох, табаҳ — хароб, бузуқ, вайрон
Тавсан — шўх от, ўйноқи от, тўпичоқ
Тажаммул — безак, зийнат, пардоз
Таъжил — ошиқиш, шошилиш
Тақовар — юрамол от
Тақопу — югура-югура, сарсонгарчилик, оворагарчилик, тўс-тўпелек, қий-чув, ташвиш, ғамхўрлик, жонкуярлик, ҳаракат
Тақу пўй — елиб югурмоқ
Талофий — тўлаш, ўч олиш
Тамаллуқ — ялвниш, ёлворниш; сохта таъзим
Танэ — масхара қилиш, кулиш, ҳазил

- Тапонча** — 1) шапалоқ, шаппати; 2) тўппонча
- Тарроҳ** — нақш солувчи, наққош, биноларни безовчи
- Тардид** — тараддуд, рад этиш
- Тарсий** — 1) бирор нарсага зийнат учун қимматбаҳо тошлар ўрна-тиш, безатиш; 2) шеърда биринчи мисра сўзлар билан иккинчи мисра сўзларини бир-бирига оҳангдош, вазндош, қофиядош қилиб келтириш
- Тафаҳхус** — ковлаш, текшириш, суриштириш
- Тафтон** — ёндирувчи, эритувчи
- Таъхир** — кечиктириш, кечикиш
- Ташвир** — тўлқин, фалокат
- Ташниъ** — маломат қилиш, айблаш
- Ташт** — лаган, тоғора
- Тағобун** — 1) бир-бирини алдаш, алдамчилик, товламачилик; 2) но-умидлик, умидсизлик, маъюслик, ночор аҳволда қолиш, ғам-қайғу, алам, хўрлик, хафалик
- Тақвим** — 1) тўғрилаш, тиклаш; 2) бирор нарсанинг сурати; 3) пла-неталарнинг ҳол ва ҳаракатини кўрсатувчи йиллик жадвал, ка-лендарь тўплам
- Тақсир** — камчилик, қисқартириш
- Таҳайюр** — ҳайратланиш, шошиб қолиш
- Таҳвил** — 1) нарсани бир ҳолдан бошқа бир ҳолга кўчириш, ўзгар-тиш; 2) эски астрономияда қуёшнинг бир буржидан бошқа бир буржга ўтиши
- Таҳният** — қутлаш, табриклаш
- Таҳрис** — ҳирслантириш, ҳирсини уйғотиш, тамаъ қўзғатиш
- Тезат** — чопар, чопар, илдам
- Тиймор** — бирор ишни юзага чиқаришдаги ҳаракат, хизмат; қайғу-риш, ғамхўрлик
- Тир** — 1) ўқ, камон ўқи, ёй ўқи; 2) Аторуд планетаси, 3) узун, тик ёғоч
- Тоъиёна** — қамчи
- Тор** — қоронғи
- Тунд** — 1) аччиқ, ғазаб, ғазабли; 2) асов, бош бермайдиган, сакраш, шўх
- Турра** — кокил, ўримсоч, зулф, жингалак соч
- Турунж** — апельсин
- Тутуқ** — парда, чойшаб, ёпиқ
- Тугма, дугма** — қул
- Тўша** — озиқ, овқат, йўл озиғи

У

- Уд** — 1) оловга солганда хуш ҳид берадиган ёғоч, 2) чолғу асбоби-нинг номи
- Уштулум** — 1) қаҳрлик, жаҳллик, ғазаб, ёвузлик, қонхўрлик, раҳм-сизлик, 2) шовқин, тўполон, сўкиш, нолиш, жанг
- Учак** — том, уй томи, айвон
- Уқди, уқда** — тугун, банд, чигал, шода

Ф

- Фавқ** — уст, юқори, гўзал, юксак
- Фалохун** — палахмон, тош солиб отадиган қурол

- Фам** — оғиз
Фарбех — семиз
Фараҳ — шодлик, хурсандлик, фароғат
Фар — порлоқ; ҳашамат, савлат, шукуҳ, безак
Фарри тож — тож беағи
Фуржа — ора бўшланги, бўш ўрин
Фарж — шодлик, юпатиш, овутиш, тасалли бериш
Фаржом — ниҳоят, охир, натижа
Фаррух — гўзал, чиройли
Фархунда — қутлуғ, саодатли, бахтли, қувончли
Фарсуда — 1) тўзгиган, эскирган, титилган, 2) ҳоргин, ҳолсизланган, эзилган
Фарҳанг — 1) билим, ақл, адаб, 2) лугат
Фитроқ — қанжарга, қанжига, юк боғлаш учун эгарнинг ерқа икки томонига уланган тасма
Фурўзон — порлоқ, ялтироқ, нур сочувчи, алангали

Х

- Хадам** — «Ходим» сўзининг кўпчилиги.
Ходим — хизматкор, мулозим
Хаданг — ўқ, камон ўқи; нажован киндик
Хайли бард — совуқ аёз
Хайма — водир.
Халхол — оёққа тақиладиган қумуш ёки олтин ҳалқа
Харис — билани овдат билан таъминлаш.
Харси — 1) шланг и, тиндирган жой, чақа; 2) қирнаган, қиртишланган, қартлиқ биланланган
Хишт — 1) бир хил вибриланишнинг номи, нош; 2) гишт
Хоро — қаттиқ теш, гранат
Хоҳар — она, эгачи, сиғичи
Хур — қудш
Хурдадон — новинафрам.
Хуруш — дичқиритиш, шийдириш, бўкириш, фарёд, фиғон, шовдан, гавго
Хўша — 1) ботоқ, бош; 2) сунбула
Хушк — 1) қуруқ, қуруқлик; 2) ер

Ю

- Юми** — бахт, муваффақият
Юғун — йўгон

Я

- Якрон** — яхши от
Яксон — бир хил, барабар, тенг
Ялок — қувватли, шижоатли
Яқин — аниқ жазм, муқаррар
Яқиний — жуда аниқ, муқаррар

Қ

- Қабо* — узун, устки кийим
Қавофил — саёҳатчи қарвонлар
Қалъи — юлиб олиш, тортиб олиш, илдизи билан суғуриб олиш
Қаморий — энг аъло нав уд
Қариб — 1) яқинлик, 2) тахминан
Қасаб — 1) най қамиш; 2) зар аралаштириб тўқилган ипак, **мата**, зар аралашган беқасам
Қафо — гардан, бўйин, энса
Қимот — йўрғак, йўрғак боғи
Қир — мум, қора мум, асфальт
Қойим мақом — ўринбосар, нойиб, ўрнига ўлтирувчи
Қолу — соқол, қол — гап-сўз, шовқин-сурон
Қорура — 1) сувдон, колба; 2) сийдикни текширадиган идиш; 3) **туна**ги тувак
Қосир — кәмчилик, қисқа, калта, кучсиз, ожиз
Қудси — покликка мавсуб
Қудум — 1) келиш, бир жойга келиш; 2) қадам, оёқ
Қумош — тўқима мата

Ч

- Чарб* — чечанлик, усталик, мулоим, ёғ
Чатр — чодир, бахт, толеъ, товуснинг думи

Ш

- Шаф* — ҳаддан ортиқ берилиш, қаттиқ севиш
Шабранг — тим қора, қора от
Шекарханд — ширин табассум, нозланиб кулмоқ
Шаҳна — қўриқчи, соқчи посбон
Шиксб — сабр, чидам, тўзим
Шиксбоний — сабрлик
Шикоф — ёриқ, дара, чок, тешик
Шингарф — қизил бўёқ, қизил ранг
Шиновар — сузувчи
Шис — Сиф (русча) Одамнинг ўғли, Каъбага асос солувчи, таъсис қилувчи, Каъбани тузувчи
Шоб — ёш йигит, навқирон
Шоз — шод
Шона — тароқ
Шўъбадабоз — ўйинчи, найрангбоз, кўзбойлагич.

Ғ

- Ғаммоз* — туҳматчи, ғийбатчи, ғамзачи, ҳийлагар
Ғирев — фарёд, фиғон
Ғаромат — 1) товондорлик; 2) пушаймонлик; 3) азоб, қийноқ
Ғарқа — чўмган, ботиб кетган.
Ғумом — кўздан ёш оқиш; тумов

Ҳаводор — ошиқ, севувчи, ҳавасли, тарафдор
 Ҳавонар — эҳтирос
 Ҳавос — ҳислар, сезгилар
 Ҳажим — кенг, бағри очиқ
 Ҳазм — 1) ақллилик, донолик, эҳтиёткорлик; 2) қатъийлик
 Ҳамзону — қатор ўтириш, тиззама-тизза ўтириш, мажлисда баробар ўринни эгаллаш
 Ҳамсар — баравар, тенг, умр йўлдоши, ёстиқдош
 Ҳарроф — сўзамол, нотиқ, чечан, котиб
 Ҳарқ — куйиш
 Ҳашв — ортиқча сўз
 Ҳирмон — бебаҳралик, маҳрумлик
 Ҳифз — 1) сақлаш, қўриқлаш, сақланиш; 2) эсда тутиш
 Ҳавдаж — туя ёки фил устидаги тахти равон
 Ҳомил — 1) бирор нарсани кўтарувчи, кўтариб турувчи; 2) эли-тувчи
 Ҳор — иссиқ, ҳароратли
 Ҳорас — қоровул, соқчи, ҳимоячи, сақловчи
 Ҳошо — 1) ҳеч, ҳеч бир, ҳеч қачон, наҳотки; 2) албатта; 3) сақласин
 Ҳулла — безакли, нозик, нафис кийим, ипакли нафис мато
 Ҳуққабоз — найрангбоз, кўз, боғловчи